

Ne Capuæ jactes majorem Roma Camillum
Ille fuit gladio nobilis, hic calamo

Ferd. Sirina Sacerd. Neap. Scul. 1749.

HISTORIA
PRINCIPUM
LANGOBARDORUM

Quae continet antiqua aliquot opuscula de rebus
Langobardorum Beneventanae olim Provinciae
quae modo Regnum fere est Neapolitanum.

CAMILLUS PEREGRINIUS

ALEX. FIL. CAMPANUS

Recensuit atque carptim illustravit.

HAC NOVA EDITIONE

Notis, ineditis adhuc opusculis, variisque Dissertationibus,
atque Peregrinii vita auxit

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

T O M. I.

NEAPOLI, Ex Typographia Johannis de Simone **MDCCLXIX**,
Superiorum facultate.

EMINENTISSIMO, AC REVERENDISSIMO
P R I N C I P I
DOMINICO PASSIONEI
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

FRANCISCUS MARIA PRATILLUS

Felicitatem.

ARduum sane, ac difficile omnino
hominum ingenio est iis prae-
cellere virtutibus, quae illos e
ceterorum grege eximunt, &
summorum virorum coetibus
adnumerent. Praeclare quippe
secum actum censent, qui literarum peritia,
severiorum disciplinarum cognitione, aliove
infi-

in signi munere, ac virtute praestare fategerint; at in plerisque grandia haec coepta quandoque, ac animi magnitudo desideratur. Verum si ad has egregias animi virtutes non nihil humanitatis in alios, ac benevolentiae adcesserit, eo magis in sui admirationem omnium oculos, ac ora convertet, quo virtus in optimo quoque viro inesse censetur. Virtus interdum, velut in terrae fodinis aurum, tenebris offusa jacet. At quae hominum utilitati studet, lucet magis, ac in dies crescit, viretque. Haec omnia quanta in Te sint, **EMINENTISSIME PRINCEPS**, norunt omnes. Humanitate tanta es, liberalitate, animique facilitate, ac constantia, ut omnium bono natus esse videare. At quid de scientiis, ac literarum peritiis dicam? Vir profecto in iis adprime subactus, ac omnino excultus, ut inter Italiae eruditissimos Viros facile princeps merito adsciscaris. Librorum multitudo, quos e variis regionibus, ac maxime Ultramontanis, optime excufos, & paucitate insignes summo studio, ac sumtu conquisisti, impensum addiscendi desiderium, & ardorem praesferunt. Cui non mirum, quod librorum molem pene immensam auzeris, ut inter celebres, praefignesque, quae
Ro-

Romae sunt, bibliothecas tua merito censeatur? Tot igitur, tantisque argumentis adductus, a Camillo Peregrinio Cive Campano Lango- bardorum Historiam descriptam hac mea qualicumque animadversione, additionibusque elucubratam Em. Tuae dicatam volo; non quo merito tuo satis dignum censeatur, sed uti animi mei gratum esset argumentum. Maximo siquidem beneficio me devinctum sensi, cum in pervolutandis ceteris meis elucubrationibus te summopere delectatum significasti. Huc adcedit, quod quem in cudendo hoc novo Opere hortatorem, auctoremque cognovi, eidem summa benevolentia obstrictus illud nuncuparem. Ignoscetur profecto audaciae meae; Te enim auspice, aliisque consulto auspiciantibus, qui & me ad hoc opus auxilium praestitere, imbecillitati meae, & obrectantium fortasse conviciis satis consultum spero. Non eo igitur consilio hoc Opus Tibi dicandum existimavi, quo meritum tuum dignius augetur, sed ut grati animi perenne monumentum testarer. Eccui enim profecto latet tui nominis fama, ac nobilissimae familiae decus? Ipse Urbini, ac Forosempronii in Umbria nobili loco natus, adhuc juvenis a Clemente XI. olim Pontifice Max. Romam ad-

voca-

vocatus, ut conventui, in quo de pace agebatur, adesses. ut finis tandem bellis, quae ineunte hoc seculo inter Christianos exardebant Principes, imponeretur, singulari tum virtute ac prudentia enituisi. Firmata tandem pace, ad Helvetiorum Rempubl. missus Nuntius, tuam in rebus agendis dexteritatem ac prudentiam, pro Catholicae Religionis bono amorem, pietatem, constantiam ostendisti; ac postmodum Viennam Austriae transgressus, ut Nuntii itidem munere ibi fungereris, nedum Serenissimo e Sabaudia Eugenio Principi Augustarum copiarum Duci (in cuius funere tibi naenias cecinisse datum fuit, tuaque oratio deinde typis Patavii data omnium Civirorum admirationem excitavit) illiusque Caesareae Aulae Primoribus, sed etiam ipsi Imperatori Carolo VI. ejusque conjugi Augustae acceptissimus fuisti; ibique tuae virtutis tam eximia exempla praebuisti, ut ii postea discessione tua aegrius profecto caruerint. In S. R. E. Cardinalium numerum a Clemente XII. ann. C. D. DCCXXXVIII. summa omnium expectatione, ac plausu adscitus, ab eodem statim a Brevium secretis renuntiatus; gravem, honestamque demandatam provinciam maxima laude hactenus obis

obis , omnibus carus , exoptatusque .

Viget haec tenus Majorum tuorum fama , & vigebit memoriâ seculorum sempiternâ ; quorum gesta , tropaea , illustres triumphos in fastis descriptos summopere admiramur . Praemio virtutis allecti difficilem , nobilemque illius cursum aggressi ad supremos honores erecti fuere : & sublimem gloriam adepti , posterorum nunc laudibus praedicantur . Verum in tuis recensendis honoribus , ac gestis frustra tempus terere sentio ; cum ea per se ipsa profecto satis pateant , ut mea oratione magis obscurari , quam illustrari videantur . Ac si in Te ornando , tuisque laudibus celebrandis amplissima seges est , ut vel doctissimorum virorum eloquentia haud par esse sit putanda ; quomodo Te digna videri potest oratio mea , dum in tua laude ingenio meo sensum , voci vim dicendi deficere intelligo ? Immo praeclarissima illa , omniumque laudum instar modestia tua , quam semper unice dilexisti os mihi , ut ne , vel hiscere quidem iis possim , obstruit , occluditque . At sane immortale tuum decus , meritorumque tuorum fama satis eloquitur . Vivas igitur aeternum , **PRINCEPS EMINENTISSIME** , & hoc quaecumque munus bene-

benevolus excipias , dum sacrae decus Pur-
purae in mei argumentum obsequii humilis,
supplexque deosculor .

Neapoli Kal. Maii MDCCXLIX.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
F R A N C I S C O
B A R B E R I N O
 S. R. E. CARDINALI
 ET VICECANCELLARIO.

Erum antiquarum studiis per Te, Eminentissime Princeps Cardinalis, honorem maximum accessisse, ipsa quisquis amat, hoc est universus bene literatorum Ordo & novit, & gaudet. Quem immensis totius Reipublicae Christianae curis, scientiarumque omnium, & liberalium Artium oblectamentis distentum, penitiores etiam Historias attentè rimari, deque iis praeclaros differentes audire viros, ac multiplici, indefinenteque favore eandem facultatem exaltare, eximie delectat. Quique ingentem librorum, nec nisi optimorum, Bibliothecam condens, aggregandos disertissimis omnigenae doctri-

nae Auctoris impolitissimos quoque, modo antiqua tractarent, tum alios undique conquisitos, tum Scriptores duxisti Historiae Langobardorum Beneventanae Provinciae, e vetusto membranaceo Codice Vaticanae Bibliothecae optima fide, & accurata diligentia depromptos: sic nempe summum animi Tui in omnem antiquitatem benemerendi amorem, quo dignam eam censes, praesentis, & futuro eruditorum Orbi quam solidissime contestatus. Haec eadem exercitia & ipse, sed juxta tenues mei ingenii, fortunarumque vires, cum per otium, quo a D. O. M. sum donatus, sectarer, magno meorum studiorum emolumento (mihî inquam magno) doctissimum, atque ut omnem viri laudem sane praeclaram unico verbo complectar, qua excultissimis moribus, qua omnigenis literis Tibi acceptissimum, Lucam Holstenium, suscepto prius beneficio, quam praesentia, vel obsequio novi. Qui faciente Petro La Sena, aequè Tibi, dum in vivis agebat, noto, paribusque artibus eam, & sibi, & mihi amicissimo, complures Langobardorum, quos dixi, Auctorum locos in Papyraceis manu exaratis apud nos

Codi-

Codicibus, & in Editis quoque depravatif-
simos ad fidem Vaticani exemplaris, ut pe-
tieram, recensuit, recensitosque mecum per-
humane communicavit; quo tempore Tuo
ille parens imperio, Antigraphum inde ex-
scribendum curabat. Hoc ego praesidio sub-
sultus, virique longe peritissimi consilio
etiam animatus, nostratum, quam expo-
nere meditabar, & ad manus habebam, im-
pensius excolere coepi Historiam Langobar-
dorum; sed Deo non sinente, ad conceptam
animo maturitatem minime in hanc usque
diem eam perducere est datum. De qua per-
ficienda cum desperarem, videremque lite-
ratos per plures viros talium depravatorum
Codicum lectione deceptos assidue de eadem
pessime mereri, Opuscula saltem isthaec,
quantum in praesentiarum facultas fuit ex-
polita, atque illustrata, foras dare non inu-
tile futurum duxi; quibus, ni fallor, pro-
fligatae cessabunt tandem quam multae in-
ter doctos receptissimae, altiusque subna-
tae, sed malefanae de ejusmodi Historia opi-
niones, deque harum rerum Langobardica-
rum ordine (ni admodum fallor) incipiet
notitia luculentior haberi. Nec falso inci-

piet; nam licet pauca adhuc alia ab antiquis de hujuscemodi argumento descripta Commentaria edenda supersint, in his tamen adeo obscurus, atque implexus, & jejunos observatus reperitur character, ut possint plane, debeantque altiori cum profectu in multis suppleri, plusquam in multis per annos dirigi, & in omnibus dilucidius explicari. Haec praestare, magna sane ausus; olim deliberaveram, manetque etiamnum valida invalido quamvis in corpore mens, quae omnia non fuissent, nisi Tuo Amplissimo nomini, ambitiose quidem, sed justissime consecranda: quoniam ipsa per se Tibi non injucunda, & deberi cognoveram, qui occasionem a Te, Tuoque ab omni acceperam, in haec studia intentius incumbendi. Interim autem debiles, ac rudes hos meos conatus prae Tuo in omnes literas amore, devotionemque una meam prae insigni Tua humanitate, deprecor, ne dedigneris; apud quem noster Campanus Archiepiscopus Camillus Melzius a Patruo Tuo, summo, optimoque Pontifice URBANO VIII. & a Te ob incomparabiles ejus animi doctes meritissime in dies ad majora evectus,

Legat

NUNCIATORIA v

Legatusque nunc nuper ad Caesaream Majestatem designatus, benevolentia in me usus singulari, fecit bene notum. Diu felix vivas, Eminentissime Princeps, sub quo boni omnes felices se esse gaudent.

Eminentiae Tuae Reverendissimae

*Humillimus, & Deditissimus Servus
Camillus Peregrinus Alex. F.*

LECTORI

Langobardarum rerum studioſo.

TE, Amice Lector (a), qui penitiſſimis noſtratum Langobardorum Hiſtoriis delectaris, illarumque ruditate, ac barbariem non faſtidis, jure merito adloquor: quid namque modo mihi, & non hujus, ſive nullius omnino antiquitatis, ſed ſublimioris, politiorisve literaturae ſectatoribus, ac philomufis; quos omnes cetero qui veneror, & colo; illos tamen abſtinere ab hoc Libro vehementer cupio, & exhortor? Verum & Tu non iniquus ſis iudex, rogo, conatui huic meo, quo gentis & magnitudine geſtorum, & imperii diuturnitate, atque amplitudine nobiliſſimae memorias obſcuritate pene obſitas promere adgredior, moremque tuis ſtudiis gerere vehementer affecto. Jam enim ſcrupulus aliquis mentem ſubiit meam, ne Te harum notitiarum amore flagrantem fruſtraſſe videar, qui ſiccis Chronologos, ac tenebricoſos, ceteraque Opuscula praefenti comprehenſa Libro in vulgus emittam nec ſpiſſis, nec plenis illuſtrata Notis, quas res ipſa, nec diſſiteor, expoſcit, affectasque habeo nonnullis abhinc annis. At ſiqua apud mortales adhuc viget fides, tur etiamnum ab illarum editione abſtineam, accipe. (b) Valetudo enim eſt in cauſa, qua utor ſeptennio jam integro minus firma, quacque adeo eſt labefaſcata, ut omnes prorsus vires diminutas valde, exilesque, ad angorem uſque animi, reliquas habeam; quas nec ſatis validas a rerum omnium parente acceperam natura. Qui igitur poſſem Commentaria primo impetu mentis ad multiplicem obſervationem congeſta ſecundis per otium recensere curis, quibus parcere nec vellem, nec deberem; quando exiguo hoc ſiccioris anni tempore, quo melius habere ſolco, vix diſiectam mentem colli-

(a) Abſtine a Libro, qui abſtine-
re melis a maledictis.

(b) In me valetudinarium.

colligere potis sum? (a) Cujus opportunitas ne mihi vel nunc depercat, pariterque depercant antiqua isthaec non levi cura conquisita, & expolita Opuscula, satius esse duxi, typis ea committere properantius, Notisque spoliata suis, quam sub frustrata hactenus spe convaliturae valetudinis lectionem tuis studiis non inutilem de die in diem, aegre quidem ferens, praecipere. Ipsa itaque omni remota fallacia, magnaue adhibita diligentia, tum ex suis Archetypis, tum ex melioris notae exemplaribus deprompta, libenti excipito animo; de quibus meum simul iudicium feram, ac variantes Lectiones, annosque ad oram describam: ut scilicet precem hanc editionem, quatenus per morbum licet, reddam uberiolem; atque agnoscere hinc quoque, & expectare valeas, me in secundam, si Deus vitam restituet bilariolem, integras distulisse N-tas; quibus nihilominus praesens praecessisse opus, non erit omnino infructuosum (b). At haec pauca praefatus, ne Te consueta salutatione non compellans, despexisse viderer, prolixiolem nunc non addam vel de Libro admonitionem, vel de me excusationem; siquidem apud vere amicum, & peritum Lectorem neutra esse opus reor: simulque nec ambitiosum, inutilemque Auctorem, quos citatum ibo, praeseram Indicem; qui tamen ignores nolim, quotiens Leonem Hostiensem, vel Petrum Diac. Cassinensem absque ulla distinctionis nota laudatos videris, totiens Chronici Cassinensis Neapolitanam editionem, quae usu communior est, demonstrari. Vale.

VITA

(a) Inque opus festinatum, sed finita fide, & attenta cura elucubratum. (b) De quo amicum, peritumque Lectorem paucis, sed satis monui.

V I T A

CAMILLI PEREGRINII.

EX illustri patricia *de Peregrinis* gente Bononiensi Campanorum Peregrinorum familia profecta est :
 (a) Cum enim Johannes Andreas Petri Nicolai filius Bononiensis usque a seculo Aerae Christianae XV. a Ferdinando Neapolitanorum rege (bellorum quippe furore latissime insaniente tum Rex ille opprimebatur) vocatus fuisset, militaris gloriae avidus Bononiâ secessit, ac Neapolim venit. Ibi tum levis (b) armaturae (sic equestris illa militia adpellabatur) *Condufterius* (ut patientium literarum utar vocabulo) seu Dux statim creatus est, in eoque honore non minus virtute, quam prudentia clarus Regis familiaritatem sibi comparavit. Arcis interim Brundusinae primum Propraefecturam exercuit : deinde Castrî Lapidum Capuae, quod haëtenus nomen retinet, ibique conspicere licet, praefecturam summa Campanorum voluptate adeptus est. Capuae dum degeret, ibi vel fortasse in aliqua finitima urbe (quod adhuc desi-

(a) Pompejus Peregrinius, ejusque fratres Bononiensis in nobilitatis album restituti sunt ann. Aer. Chr. 1599. ut ex scriptura quadam in pergamena charta descripta manu Caroli Antonii de Manzolinis e Bononia, operâ illustrium dominorum Herculis de Peregrinis Octaviani Senatoris filii, & Pompeii quondam Sebastiani de Peregrinis licet colligere. Anno deinde sequenti Senatus Bononiensis amplissimo diplomate dato IX. Aug. 1600. descript. fol. 247. lib. priv. anni 1587. filios olim Pyrrhi de Peregrinis ex illis, qui Bononiam incolebant, stirpe esse declaravit; sicque ipsius Senatus ornamentis, honoribusque accipiendis adscribendos jussit. Quae autographa privilegia ab illustri Domino Gaspare Peregrinio Capuae adservantur. Alia hujus familiae acta legi possunt penes Notarium Petrum Paulum Vignarulum de Capua sub annum 1523. & in proc. S. R. Consilii Neap. ann. 1611.
 (b) Proc. S. R. Conf. penes Actuarius Carbone ann. 1599. & 1600. cujus tit. Acta inter heredes Pyrrhi de Peregrinis cum civitate Capuae.

deratur) uxorem duxit nobilem quamdam femisam, cujus nomen ac familia ignoratur. Post multorum annorum lapsum admodum senex obiit, ac superstitem, filium Petrum Aloysium bonorum suorum heredem reliquit; qui aucto suo patrimonio, Capuae sedem fixit, ibique Agneti Pantulianae Capuanae non obscuro loco natae nupsit, e qua Petrum Nicolaum, & Pyrrhum filios suscepit. Cumque eo tempore ob tandiu execratam, atque perpetuo execrandam Caesaris Borgiae Valentini Ducis nuncupati proditionem Capua infando arderet incendio, & miserandum in modum ciues interficerentur IX. Kal. Aug. anno Ærae communis MDI. Petrus Nicolaus B. Virginis patrocinio, quam in vota vocavit, ex illa strage incolumis servatus, votum, quo se obstrinxerat, statim reddidit, eidemque Deiparae sacellum in Metropolitana Capuae Ecclesia prope antiqui Thesauri sacrarium posuit; qua in aede tabula iconem B. Virginis primigeniae labis immunis praeseferens, ipsius Petri Nicolai voventis nomine signata usque ad novi Archiepiscopalis Templi instaurationem anno CIDICCCXXIV. haectenus extabat. Idem inde sacris initiatus, & Ecclesiae addictus, Metropolitanus Collegii Decanus renunciatus fuit; germanus vero Johannes Andreas Loyssiam de Valle ex patricia tunc temporis Capuana familia Aversam urbem tum incolentem uxorem duxit; quo ex conjugio nati Pyrrhus, qui Laudomia e Patricia familia de Junianis nupsit, Pompejus Decanus alter, & Camillus Metrop. ejusdem Ecclesiae Primicerius, cujus tam celebris extat memoria in Torquati Tassi defensionem, aliaque etiam inedita opera. A Pyrrho Alexander, Aloysius item, Franciscus, & Marius procreati. Ab Alexandro vero Pyrrhi primogenito, & Johanna Grassulla, equestris ordinis, Capuae familiae Camillus noster, & Pompejus juniores orti: ille clericali militiae nomen dedit adolescens, & Pompejo fratri bona cessit, qui Camillae Novelloniae ex patricia itidem familia nupsit, ex qua Decium, Andream, Alexandrum, III. Capuanae Ecclesiae Decanum, atque Johannem Ba-

b

pti-

CAMILLI PEREGRINII.

ptistam filios habuit: ex Aloysio itidem Pyrrhi filio, atque Eleonora Salonia Caracciola conjuge Thomas, qui Catharinam Uvam de Vineis Matrimonio sibi copulavit, Pyrrhus alter, & Caesar Pompeii Decani coadjutor progeniti. Haecenus bifariam Peregrinorum gens dividebatur; at deinde alii inde rami producti. Decius enim, & Andreas germani Teresiae, & Vincentiae Sampsoniae sororibus nupserunt, Deciusque duntaxat filios procreavit, unamque Alexander adhuc coelebs tantum superstes. Ex Johanne Baptista itidem, ejusque uxore Eleonora de Aloys, seu de Algisis (nobili genere familia Campana, nunc extincta) Peregrinorum ramus alter pullulavit, qui in duos alios e duobus illorum filiis Pompejo, & Nicolao inde sectus est. E Pompejo siquidem Gaspar manavit, e quo Isabella de Caprio (c) ducta uxore, tam illustris familiae posterum in numerum excrevere, dissectis, ac pene extinctis ceteris surculis, in quos nobilis haec Peregrinorum familia tanquam arbor latissima sese extendebat. Extremus quippe, qui a Thoma Peregrinio, & Jacobo ejus filio, cui Theresia Umbriana nupsit, ramus propagarat, sine liberis defuncto ejusdem Jacobi Nicolao unica sobole, defectus est; & qui ex altero Nicolao, atque item Alexandro productus fuit, proxime decidendus cernitur; sicque tot florentes Peregrinorum palmites in uno deinceps stipite, a quo primum emerferant, concludentur, atque virescent.

Verum quod ad junioris Camilli Peregrinii vitam attinet, sermonem convertamus. Is Capuae ortus est, ut innui, anno Domini MDIIC. postridie Id. Januar. (d) postque biduum sacro Baptismi fonte ablutus, eique Camilli, Leonisii, Antonii nomen datum. Quinquennis primis

(c) Capriorum familia Capuae vetusta, aequae, ac nobilis habetur, ejusque monumenta referunt antiquae scripturae, quae ibidem adservantur.

(d) Errat vero Laurentius Crassus in viror. illustrium elogis, cum illum natum veit III. Kal. Octobres.

mis Grammaticae rudimentis a Johanne Antonio Savano Ecclesiae S. Marcelli Majoris Capuae Cappellano imbutus, jam inde a pueritia mirum probitatis, ac scientiae, qua praecelleret, specimen praeferebat. Singularem enim morum facilitate, ac diligentia in addiscendis iis, quibus aetas illa informari solet, praestabat, ut ceteris ad discendum stimulos addere videretur. Sub Marfilio deinde Tebano Cajacensi Presbytero, Capuaeque celeberrimo Grammaticae, Rhetoricaeque praefectore (e) plurimum profecit Camillus, quippe in instituendis adolescentulis maxime valebat Marfilius, & ingenium cujusque optime norat, in uno Camillo erudiendo attentus operam omnem collocavit, & illius ingenii agrum fertilissimum sibi colendum, ut ipse dicitabat, libenter suscepit, fructumque sane uberrimum ex uno Camillo patriae suae expectandum pollicitus. Primis igitur Grammatices, Oratoriae, ac Poeticae artis sub Tebano, ut diximus, & Johanne Carolo Morello, necnon Graecae linguae rudimentis sub Pompejo Gariliano cumulatisime instructus Camilius aetatis suae ann. XVII. Neapolim missus est cum M. Antonio Laureo populari suo, viro doctissimo, Ecclesiae omnium Sanctorum tum Plebano, qui nepoti suo Neapoli item commoranti Camillum commendavit, quicum in studiorum cursu decurrendo vitam transigeret. Ibi Dialecticam primum, Physicamque disciplinam in Collegio Patrum Societatis Jesu addidit, Mathematicis etiam studiis, Ethicaeque institutionibus apprimè instructus, Graecorum Scriptorum lectioni sedulam operam navavit, quorum libris evolvendis eam curam adhibuit, ut in quotidiana lectionis exercitatione saepius dicitaret: *malle se ad totum diem a cibo, potuque abstinere, quam ad unam duntaxat horae particulam Graecorum librorum lectionem intermittere.* Hinc praeceptorum temporum historia cu-

b 2

mu-

(e) De hoc in suo Campaniae opere summa cum laude meminit Peregrinius ipse.

mulatissime instructus, quam ex Graecorum voluminum fontibus, & Romanarum rerum veteribus Scriptoribus hauserat; sicque summo studio illorum auctorum libris comparandis nec sumptibus, nec laboribus parcebat, & quoad poterat, illorum commentaria, Lexica, aliaque id genus opera ad suam bibliothecam adornandam collegit; quorum librorum copia deinde ita excrevit, ut ad amplius mille selectiora volumina (praeter alios quamplurimos manu exaratos codices, quos amicorum liberalitate comparaverat, aut sua industria emtos, vel transcriptos in suis pluteis adservabat) temporis lapsu numerarentur (f).

Olericali postmodum militiae addictus Camillus ad Jurisprudentiam, & Sacrorum Canonum leges addiscendas animum adjecit; cumque sitis discendi magis in dies augetur, ut eam prorsus extingueret, Sacrae Theologiae cursum aggredi coepit, ratus fore opportunum ad illam comparandam, Civilium, Ecclesiasticarumque legum studium, cui etiam Sanctorum Patrum, atque Conciliorum collationem adjungere satagebat. Quo tempore doctrina praestantes viros colebat, ac sibi familiaritate conjunxerat; & cum discendi studio vehementer inflammaretur, suae domi privatam *Academiolam* (ut suo utar loquendi more) instituit, in qua unica hebdomades die de humanis, vel severioribus literis disputabatur, sicque aliis stimulos aemula virtus addebat. At nequid Camillo illaboratum, vel incognitum relinqueretur, naturalis etiam, seu quae experientia constat, Physicae biennium incubuit; per idque temporis spatium hortatu, ac diligentia cujusdam viri, qui ex schola celeberrimi Philosophi Johannis Baptistae Attenduli civis Campani prodierat, Platonis Philosophiam attigit, ut ipsemet Peregrinius in quadam sua

(f) Post ejus obitum heredes Bibliothecam vendidere Hadriano Scriptori diviti tunc, exculptoque Librario, comparato pretio scutorum mille & quingentum. Multa in iis volumina a Peregrinio notis, atque animadversionibus signata.

sua epistola ad Michaëlem Monachum Capuanae Metro-
 polis Canonicum data apertissime fatetur. Haec Philoso-
 phiae semina excoluit, dum adhuc adolesceret Camillus,
 severioribusq; disciplinis deinde animum intendens, deli-
 tescere aliquantulum passus est quasi absconditum, con-
 cupitum thesaurum, illaque prope ad senectutem revixe-
 re, ut infra dicitur, nova Neapoli *Investigantium* nun-
 cupata Philosophorum instituta Academia, in quam ipse
 adscitus fuit, reluctantibus licet quibusdam Collegis Nea-
 politanis; quo odii aliquantum inter eos exarsit (quod
 vero stimulos adderet ad verum investigandum, secus
 ad serenda dissidia, quibus amicorum mutua familiaritas
 disjungitur, & christiana pietas offendi solet) quod cito
 evanescere passus est Camillus, qui inanem gloriam con-
 temnens, quam ex ingenii sui felicitate captare poterat,
 singularem modestiam, ac animi demissionem, in summa
 omnium admiratione, prae se tulit. Haec demissae suae
 indolis virtus, quo magis adolescebat Camillus, eo mag-
 is radices in animo firmabat. Quocirca, exacta ju-
 venili aetate, & jam diffusis undequaque suae doctrinae
 radiis, clarissimis viris acceptissimus, de se ita demisse
 sentiebat, ut nullum prorsus aut jaectantiae fastum, ac tu-
 miditatem (ut in praeclaris quandoque doctis, ac erudi-
 tis viris accidit) aut levissimum sui ingenii indicium prae-
 tulerit unquam, quamvis multoties injuriis affectus & con-
 tumeliis. Testis est ipsiusmet epistola Neapoli, ubi de-
 gebat, data VI. Kal. Octobres, ann. MDCLI. familiari
 suo Michaëli Monacho, qui Capuae morabatur, in qua
Anonymi se conviciis impetum adfirmat, ac fatetur ni-
 hil sibi optatius accidere potuisse, ne alii fortasse *hominum*
vilissimum (hoc seipse nomine vocitabat) magni-
 facerent, cum injurias, ac contumelias, quarum libenter
 oblivisceretur, & aequo animo conviciatoribus parcebat,
 imo his majora sibi deberi scribit. Optimum sane chri-
 stianae pietatis exemplum! Apostoli praeceptum secutus,
 inutilem fore hominum sapientiam, ac inflare scientiam
 putabat, quae a christianis moribus abhorreret. Peritos
 iccir,

iccirco semper consulebat in rebus dubiis ac difficultibus; & in iis etiam, quae ad animae salutem pertinebant, totus incumberebat. Notae famae virum amplissimum tum P. Antonium Glielmum (g) perillustris Congregationis Pa-

(g) Vir sane hic omnium iudicio, & vitae sanctitate, & morum castimoniâ, virtutumque omnium splendore praestantissimus. Quippe obeundis omnibus pietatis officiis, quae in Congregatione Oratorii Neapolit. a D. Philippo Nerio instituta statis diei horis exercentur, quotidiana nempe oratio, verbi Dei praedicatio, ac Sacramentorum Poenitentiae, & Eucharistiae administratio, totus incumberebat. Quae profecto Christianae Religionis officia potissima censentur, quaeque magis ad Fidelium utilitatem conducunt. Opus sane Ecclesiastico viro dignum, quo mundi curis vacuus totum se Deo, ac proximorum saluti devovit; quos etiam summa liberalitate complectebatur, & in eorum egestatibus eleemosynis quammaxime adjuvabat. Ea fuit in eo dicendi vis, ac studium, ut cum multi ad divinum verbum audiendum ad eum statis diebus confluerent, multoties statim ad meliorem frugem fuerint revocati. Tot, ac tantis distentus curis, ut a necessario etiam somno plerumque illae eum avocarent, praeclarum Opus composuit inscriptum: *Delle grandezze della SS. Trinità*, doctissimorum virorum iudicio probatissimum: quod, quum adhuc is degeret, pluries praelo subdendum curavit, ut omnium desiderio fieret satis. Immo variis in Transalpinis regionibus, vernaculâ illarum linguâ exscriptum, editumque cunctos summa admiratione affecit. Quippe in explicandis rebus tam arduis, ac difficultibus tantam praefert lucem, ut doctrinam coelitus potius, quam ut hominis vires patientur; vir sane clarissimus hausisse videatur. Tomus alter, quem inscripserat: *Riflessi della SS. Trinità*, eruditus aequè, ac summa pietate refertus, nondum absolutus (immatura siquidem mors illum abrupit anno vitae suae XLVIII. vix expleto, ann. Ær. Christ. MDCXLIV.) XL. duntaxat ex centum, quibus consistere debebat Sermonibus, complectens, eo jam e vivis sublato, typis datus. Epico itidem carmine duo sacra poemata edidit; alterum tomo I. praecit. Libri insertum, de Diluvio Noëmi, quo peccatorum maculas aquis dilutas Auctor cecinit: alterum nondum absolutum nuncupatum: *Il Calvario laureato*; quo Salvatoris nostri triumphum extulit, qui suo sanguine nocentium culpas abluit, demonis imperium eversurus. In vigiliis, in laboribus, in aerumnis vir sane admirabilis nunquam otio torpere mentem passus; immo etiam, dum morbo confisteretur, hisce poëticis vacabat oblectamentis. Vid. Marcianum in libro, cui titulus: *Memorie storiche della Congr. dell'Orat. di Napoli*: Tom. II. lib. IV. cap. IX.

Patrum Oratorii Neapolitani Sacerdotem, ac Sacrae Poenitentiae ministrum in suis confessionibus adhibebat. In rebus ad animae salutem pertinentibus ipsum assidue confulebat, & ab ejus nutu, & consilio, quippe ejus prudentiam, morumque sanctitatem perspectam habuerat, nunquam abhorrebat. Hinc illarum curarum, quae ad delectationem ceteros alicere solent, omnino vacuus, sciendi semper ardenti desiderio flagrabat; nec puduit multoties virum patricium, insigni notum fama, exactam jam adolescentiam, jam annis ingravescentem, & parum valentem valetudine a sua Casapullensi villa pedibus iter facere, ut Neapolim pergeret, (quod iter XIV. mill. passuum vulgo aestimatur) ut vel novi aliquid sibi excogitatum cum amicis communicaret, eosque probaturos sperans tandem acquiesceret, vel libris volutandis inveniret quae excogitaverat, ut sollicitudini, qua afflictabatur, finem imponeret. Dignus plane vir, ac vere Philosophus, qui addiscendi amore incensus cuncta parvipendat, despiciatque!

Sed jam virtutis suae fulgentes radii extra patrios etiam lares, ac Regnum multipliciter emicabant. Siquidem Antonius Cardinalis Cajetanus, ejusque nepos Aloysius Roberti Cardinalis Bellarmini Capuanae cathedrae successores, Camilli laudes Romae celebrare, suumque decus, ac gloriam enixe conati sunt promovere, statimque eruditum adolescentem, ut illuc adiret, invitarunt; sperabant enim fore aliquando, ut sacris initiatus Ordinibus, & in Sacerdotum numerum cooptatus, ut novum lumen in Capuana Ecclesia tandem praeluceret. Verum Purpuratorum Principum, amicorumque votis haud acquievit Camillus; agebat enim, *esse satis sibi exploratam suam inscitiam, & divino Altari se non satis dignum ministrum deputandum affirmabat*. Invitum tandem, ac prorsus reluctantem a Decano Metropolitanae Capuanae Ecclesiae patruo suo ad Urbem missum, equitique tunc magi nominis Cassiano e Puteo commendatum pene ad redi-

ditum impulerunt honores, qui sibi spondebantur, hominum plausus, & encomia literatorum. Cum enim eam in urbem vix pedem tulisset, non inanibus adolescentiae cupiditatibus, quibus natura ipsa satis abundat, se capi passus fuit; sed in laboribus plurimis se exercuit, ac vanae curiositatis rejecta cura, totum se studiis addixit. Quocirca Camilli scientia statim praelucere coepit, & multorum in se ora vultusque converterat; ac praecipue praefati equitis a Puteo, Lucae Holstenii dignissimi tum aulae Pontificiae Praesulis, ac Bibliothecae Vaticanae Praefecti. Acceptus item fuit Leoni Allatio, Petro Lafenae Neapolitano, Johanni Matthaeo Caryophilo, & Francisco Arcudio, qui Graecae nationis decus & ornamentum tum erant. A Pompejo Gariliano summopere expetitus, qui Capuae tunc Canonicatu ornatus, legatoque Castri Comiti Hispaniarum Regis Philippi III. ad Pontificem erat a secretis. Francisco Salzillo etiam familiariter utebatur, in almo tunc sapientiae Collegio severiorum disciplinarum lectore: Paulo item Æmilio Sanctorio, Julii Card. nepote (cujus vitam ille Peregrinio describendam commisit, huic Operi postmodum inferendam) Salvatore Cuoci Ordinis Coelestinorum Generali Abbate; ac demum Francisco Card. Barberino doctorum virorum Maecenati dignissimo acceptissimus fuit, aliisque Eminentissimis Patribus, & clarissimis viris, qui in ejusdem Card. Barberini Bibliotheca Academiam frequentes conveniebant, a quibus summis laudibus celebrabatur Camilli scientia, ac praecipua Graecae linguae peritia, qua tanquam patrio idiomate facillime loquebatur. Igitur his, aliisque Academiis, quae in eruditorum quorundam domibus institutae erant, nullus fere sermo habebatur, nisi ad scientias pertinens, frequens aderat Peregrinius, plerasque ibi eruditas dissertationes recitabat, ingenjique sui praestantiam in variis disciplinis praeseferebat; unamque ex tota se descriptis lectionibus, typis Romae mandasse Holstenium anno 1618. vix XX. aetatis Camilli exacto, fatetur
Fa-

Fabius Vecchionius Camilli familiaris, & amanuensis, ex quo aliqua ejus vitae monumenta posteris tradita prodire; *Lectionem* scil. in 54. Posteriorum Aristotelis particulam, (quod & Laurentius Crassus in ejus elogio confirmat) Quam tamen *Lectionem* nusquam haecenus invenire contigit, licet operam omnem curamque adhibuerim. Romae dum degeret Camillus, quotidie Barberinam, Vaticanam, aliasque percelebres Bibliothecas, & Musea perlustrabat, reconditaque ibi Manuscripta in pluteis adservata attente perlegebat. Qua de causa libido illi incessit maxima (quod a puero semper expetivit) patriae suae historiae adtexendae, quam jam pridem parum felici omine descripsisse animadverterat Scipionem Sannellium Capuanum Jurisconsultum, qui suos autographos Capuae Annales indigestos doctis aliis civibus castigandos, persiciendosque reliquerat. Gaspari Attendulo viro doctissimo, Johannis Baptistae nepoti a Capuae decurionibus ea cura primum imposita fuit, qui demandatam sibi provinciam haud potuit conficere, imo ne aggressus quidem fuit; juvenem enim illum, qui summae expectationis erat, immatura mors abripuit; sicque Sannelliani Annales ita adulterati haecenus circumferuntur, ut omnino ignoremus, utrum iidem sint, qui a Scipione descripti fuere, an quos alii sponte, inconditeque suppleverint. Hac de causa ad patriae suae famam illustrandam, illius historiam pluribus distinctam voluminibus describendam suscepit Camillus. Primum igitur opuscula quaedam, quae Romae, Capuae, Beneventi, Salerni, Bariii, Amalphi, Neapoli, in Cassinensi Coenobio, aliisque hujus Regni pluteis adservabantur, at pulvere conspersa, ac pene obsita, tineisque corrosa, quot poterat, collegit: ea item, quae in Neapolitano, Cavensi, Averfano, aliisque Cassinensium Monasteriis, quae ad Longobardorum Principum, illiusque aevi historiam elucidandam conducerent, comparavit, illaque eruditissimis suis dissertationibus, ac notis ornata praelo subdenda curavit; tomusque alter quem pollicitus fuerat, jam expeditus ad Langobardicae historiae complementum

tum fato quodam, ut infra patebit, igne absumtus fuit :

Quot tum itinera suscipienda, quot labores perferendi, sumtusque Peregrinio faciendi pro amanuensium stipendiis solvendis, Tabulariorum custodibus, libris e longinquo vehendis, ceterisque necessariis sumtibus, quisque perpendat. Unum duntaxat heic in medium afferam, ex quo id facillime licet conjicere. In quadam ad praefatum Fabium Vecchionium epistola Kal. Martiis anni MDCXXXVI. data, plane fatetur Peregrinius, bis centum nummos aureos a se expensos pro Caveni, Stabienfi, ac Salernitano itinere rursus confecto, aliosque xx. in multis Autographis ibidem; ac Neapoli post reditum exscriptis consumptos. Videtis quam in immensum impendia succreverint in tot aliis itineribus xxx. & amplius annorum spatio decursis, ut Romam, Bariumque bis, ter in Cavense Monasterium, quater Surrentum, Stabias, Amalphim, quinque Beneventum, Calatiam, Alifasque, Casinum saepissime demigraret, nullis parcens laboribus, animique valetudini, vel quieti haud parumper indulgens. Tanta scilicet molis erat, ut Langobardorum, ac patriae suae historiam conderet Camillus.

At ad Peregrinii ingenio suo parva opuscula sermo redeat. Ut aptius, ac facilius Campanae Historiae molem digereret Camillus, Apparatum quendam consulto edidit, quo quatuor Libris, sive discursibus, uti ipse nuncupat, Italico sermone exaravit, Campaniaeque nostrae monumenta, Chorographiam, aliaque de ejus nomine, finibus, laudibus, urbium fundatoribus, agris, fluminibus, montibus, lacubus, consularibus, privatique viis, denominationibus, bellis, desolatis urbibus, ceterisque ad cumulatissimam hujus Provinciae cognitionem necessario pertinentibus planissime explicavit, & ad satietatem usque perduxit: Opus profecto ab omnibus tam Italiam, quam ultra montes incolentibus sapientibus viris summopere expetitur, ac summis laudibus celebratum; quodque ob raritatem nunc usque desideratum, Deo auspice, novis additionibus, notisque auctum in lucem edendum curabimus.

bimus , ut literatorum tandem votis annueremus . *Apparatum* nempe *ad Campanam Historiam* , sive *Capuae Metropolis antiquitatum prousiones* cudendas curavit Peregrinius Alexandri filius Neapoli anno MDCLI. ejusque Liber sitim magis eruditorum accendere , quam extinguere visus est : *quo enim plus* ab hydropo (liceat de studiosis hoc uti vocabulo) *sunt potae , plus sitiuntur aquae .* Hinc amicorum turmae , quibus ipse variis in provinciis incolentibus familiarissime utebatur (utinam illorum tot familiares literae tribus tomis collectae , ut praecit. Vecchionius adfirmat , extarent haecenus ! ex iis quidem tot Doctorum virorum paterent nomina) ad conficiendam *Capuae Historiam* perpetuo addebant stimulos , quam tribus ipse jam tomis pene absolverat ; aliudque volumen *de Amphitheatro Campano* libris III. distinctum digessit , perraris aequae , ac illustribus antiquae eruditionis monumentis refertum (*) . At nescio quo fato volumen hoc , aliaque item opuscula nobis erepta sunt , ut dolendum potius , quam laetandum , jugiterque oblacrymandum foret .

Campanae tamen *Historiae* , quae ab usque suae editionis initio communi latissime plausu excepta fuit , a nonnullis critica quaedam , ceteroqui levissima , impacta est . Inter hos (ceteris minoris famae viris praetermissis , quorum difficultates jam evanuerunt) fuit Bernardus de Christophoro disertissimus tunc Neapolitani Fori Jureconsultus , Romanae , Graecaeque *Historiae* peritissimus , ac numeris omnibus absolutus , qui Graecis literis satis instructus erat , quippe a Patre Neophyto Cyprio Basiliano Monacho Neapoli , & a Leone Allacio Romae praeceptoribus eas illum accepisse ferunt . Hic quidem Camillo Peregrinio multis annis antea familiarissime usus erat , sicque Campanae hujus *Historiae* occasione literariam illi litem movere coepit , ac tria illius capita acerrime niti-

C 2

tur

(*) Uti & *antiquum Campanae Ecclesiae Cathedralis Rituale* notis doctissimis illustratum , de quo ipsemet Peregrinius verba facit in castigat. ad Lup. Protosp. nota 2. in fine .

tur impugnare ; primum scilicet , in quo Peregrinius de *Alicae* imperscrutabili *confessione* , atque essentia pluribus verbis agit discursu III. §. VII. Alterum , in quo discursu IV. §. ult. de *Neapolitanorum cum Romanis foedere* disputat , munusque ab iis XL. paterarum aurearum vi sacrae societatis Romano Senatui post Trasymeni ab Duce Annibale factam caedem oblatarum , teste Livio lib. XXII. producit . Id aequè , ac navium quarundem tributum Romae debitum , non unius societatis , ac foederis notam , sed subjectionis potius argumentum aliquod fuisse contenderat Scriptor noster . Postremo de verborum Symmachi Epist. 27. ad Cenforinum enodatione (sunt verba Camilli loc. cit.) in quæis de *Neapolitano Religione* quaedam innuit , ea quidem non ad Christianam Religionem pertinere censuit .

Bernardus igitur in Peregrinium clamitans , Dissertationem de *Alicæ* Latino sermone descripsit , imperfectam tamen , lacunisque quibusdam posteris supplendam . Alterum , qua Camillum impugnat , cujus titulus est : *Del vario modo delle confederazioni degli antichi* . Postremam , qua Symmachi verba expenduntur , apologeticumque pro Neapolitanorum Catholica Religione eodem sermone composuit . Quæ dissertationes apud Cl. virum Scipionem de Christophoro dudum mihi familiaritate conjunctissimum adservantur ; easque in Avi sui memoriam insignem literariae Reip. bono , atque utilitati curis aliis literariis vacuus in lucem editurum ipse spondit .

His itaque difficultatibus Peregrinio ordine obvian- dum fuit , ut amico adversario faceret satis . At a quonam hæc monumenta expiscabimur , cum nil aliud ab ejus vitæ breviariis eruere licet , quam quod is jugiter adlaboraret ad elucubrandam Historiam , quam describendam susceperat , aut amicorum postulatis rescribendo , aut in criminationibus diluendis tempus tereret ? Ea sane doctorum hominum est fortuna , ut qui magis Reipublicæ com- moda comparare student , eo criminationibus magis , & criticae subjacere cernantur . Ea enim opera , quæ nul-
lius

lius momenti sunt, luce carere ea videmus, nec aberuditis quidem inquiruntur, nec illa vel altero duntaxat oculo conspiciuntur.

Tot, tantisque laboribus exantlatis, quos in itineribus conficiendis, climatum, locorumque variis sitibus discurrendis diu perpeffus fuit Camillus, domesticae etiam curae virum angebant, quippe parentes sibi carissimos, fratrem exoptatum, familiares complures, Petrum Lafenam praesertim, Cassianum a Puteo, Holstenium divino fato ereptos sensit. At vir sane Christiana pietate satis instructus constans, ac imperturbato animo calamitates pertulit, Deoque rerum omnium auctori animi sui molestiam acceptam referebat. Haec tandem studia, mororque animi quibus, assidue conficiebatur, morborum vim, ac copiam Peregrinio peperere; caput scilicet continuis doloribus afficiebatur, ac vertigines patiebatur; stomachi imbecillitatem, ac nauseam experiebatur (quemlibet enim aut cibi, aut potus saporem abhorrebat) virium etiam lassitudinem, & in tanta malorum copia, renum quoque dolore laborans, ex urinae impedimento acerbis dolorum convulsionibus torquebatur. Inter haec gravia, quibus continuo afflictabatur tormentis, imperterritus Camillus Deo identidem gratias agebat, cujus in ore haec duntaxat verba resonabant, ac frequens usurpabat: *Benedictus Deus* - Hinc Jobi Librum ex sacra Scriptura saepe pervolutabat, Thomae a Kempis etiam, S. Augustini meditationibus, ac B. Henrici Susonis frequenti lectione recreabatur. Ita semper de se humiliter, ac demisse sentiebat, ut se quocunque honore, ac munere indignum haberet. Eximia item in pauperes, egenosque liberalitate fuit; sicque bonorum, honorumque vilissimus aestimator, cunctos patrimonii sui redditus, oblatosque toties honores, ac dignitates parvipendit solitus adfirmare: *non satis bene cum sapientia divitias, honoresque congruere, quae mentem obfuscant, & animos extollunt.* Saepe juxta lectum, aut infirmus super illam, mente in Deum firma elevabatur; aut in Ecclesia, ubi quotidie

Sa-

Sacro aderat, ac festis diebus Divinis se Sacramentis muniebat, pluribusque Sacrificiis genibus fere semper flexis, maxima cum pietate auditis, quietis, ac solitariae vitae gratia domum repetebat. Parentibus suis vita functis, hereditariam etiam domum, patriumque larem deseruit Camillus, ac suis sumptibus aliam intra Capuae ipsius moenia in salubriore situ, & aëre positam, emit; quo libros duntaxat, & authographa volumina, aliaque quae non decori, sed commodo tantum inservirent, transtulit, uno duntaxat famulo pene senescente contentus, ac famula, ut sibi in necessariis usibus ministrarent. Illuc non nisi doctos ac eruditos viros advocabat, a quibus se accepturum sperabat; neque, nisi perraro, hyemali tempore, (quo Capuae fere semper degebat) domo egrediebatur, cum ceteris anni temporibus in sua villa in Casapullae Pago manere consueverit. Pagus hic tribus circiter mill. passib. e Capua distat, in plano, amoenoque loco situs; atque e radicibus Tiphatinorum collium parum abesse cernitur; quo ex loco amoenum uti theatrum villa haec prospectatur, atque exhilarat, cujus coelum adeo salubre, ac perpetuo temperatum dignoscitur, ut Peregrinius saepissime amicos suos invitaret, immo etiam cogeret ibi apud se diversandum, quibus summopere eam villam commendabat. In hanc ipse suam dicamne villam, an potius Museum, veterum Lapidum (quosdam enim ex variis locis collegerat; quosdam vero in nostrae Provinciae urbibus, vicisque ac suburbiis repertos sua manu exscripserat, eosque eruditissimis animadversionibus explanarat ferali igne absumptos) statuarum, Idolorum, numismatum, tessellatorum, Hetruscorumque vasorum monumenta omnia transferre curavit. Sed quam pessimo publico inde post mortem abierint haec omnia, argumento esse potest, quod vix etiamnum paucae priscorum temporum inscriptiones in hujus villae parietibus supersint; aliaque pessum ire coeperunt, iniquorum, indoctorumque non insolenti pervicacia, negligentia, vel avaritia; quippe ab heredibus locatis aedibus, inquilinorum nequi-

nequitia celebris Camilli Peregrinii nedum villa ; quam insignis illud antiquarum rerum Museum omnino consumptum fuerit ac devastatum . At quid infandum renovare dolorem moror ?

Quamvis vero , ut innui , morbo laboraret Camillus (totus enim studiis deditus tristi ingenio , ac severo semper erat , ac raro vel moderata animi relaxatione , aut ocio recreabatur) ne infirma quidem valetudine a librorum lectione omnino abhorrebat , atque amanuensium operâ , quos semper praesto habebat , historiam , quam coeperat describendam , haud intermisit . Et quidem ex illorum grege prae laudatus Vecchionius pleraque ex Peregrini operibus licet incohata , ac minime absoluta nobis reliquit . Famosa tunc temporis Vesuviani montis ignivomi eruptio (tota nostra provincia perculsa metu , & quae in summo discrimine versabatur) anno MDCXXXI. mensis Decembri contigerat ; quo tot praestantes , ac summo ingenio viri ad eam describendam summo studio contenderunt ; ac philosophicis rationibus sua scripta exaggerarunt , Camillus quoque , arrepta occasione , ad scribendum animum adjecit : suasque *meditationes* addidit , & *physicis quibusdam thesibus* , & argumentis confirmavit . Opus profecto quod e Philosophis immortalitate dignis erutum , Jacobo Antonio , scilicet , Glorioso , Leonardo e Capua , Paulo Bottonio , aliisque clarissimis viris testantibus confecit Camillus anno MDCXL. quodque cum aliis Romae , Neapoli , Capuae recitatis Lectionibus typis dare promiserat ; ex iis duas duntaxat *de Fossilibus unam* , *de Campaniae Ignibus* alteram nuncupatas dedit postmodum praecit . Vecchionius ; aliarum vero nedum tituli super sunt . Nec exiguo in numero , ac parvi momenti fuisse Lectiones illae censendae sunt , cum permultas is Romae toto quinquennio , quo ibi primum moratus fuit , *descripserit* , quamplurimas etiam Neapoli in Academia *Investigantium* nuncupata , multoque plures Capuae suae domi primum , in Carmelitarum inde Conventu , quo civitatis illius clariore viri undique conveniebant ; habitas ; e quorum

rum numero aliqui solummodo hic nominantur, Pompejus videlicet Garilianus (a) Capuae Canonicus, Carolus ex illustri de Vineis familia, Alexander Sibilia, mox Episcopus Capritanus, Johannes Baptista Ventrilia, Episcopus postmodum Casertanus, M. Antonius Granata (b), Franciscus Antonius de (c) Thomasio, Johannes Antonius (d) Vecchius, Episcopus deinde Isclanus, Stephanus de Benedictis, Franciscus Antonius (*), & Alexander de Isa; omnes item Majoris Ecclesiae Canonici, Julius Caesar Imbrianus (e) senior, Paulus Bottonius eximius patriae suae Philosophus, Johannes Carolus (f) Morellius, RR. PP. D. Antonius Mancinus, & D. Julius Minutulus Ordinis Coelestinorum nuncupati Abbates: RR. PP. D. Germanus de Uva P. Benedicti optimi vatis nepos, & Benedictus Blancus Cassinenses: Fr. Albertus Strafolinus Carmelitarum Magister, Michaël (g) Monachus, ejusque nepotes Franciscus Antonius, & Silvester Ajossa, FF. Thomas de Laurentiis, Thomas Morellius, & Ignatius Vastanus Ordinis Praedicatorum Magistri: P. Johannes Petrus Paschalis, & Franciscus de Natali Societ. Jesu, omnes patriae suae decus & ornamentum; aliique quamplurimi tam Capuae, quam vicinarum civitatum praestantes ingenio viri, qui quovis mense statis diebus Capuam conveniebant, ibique in praefato PP. Carmelitarum Conventu aliqua primum Dissertatio, inde ad poësin spectans aut vernacula, aut Latina, vel Graeca lingua, ut libebat, recitabatur, quo Campani adolescentes instrue-

- (a) Ejus opera publicae luci donata scientiam Gariliani ostendunt.
- (b) Canonicus Capuanus, vir doctrinā, ac prudentiā praestantissimus.
- (c) Multa edidit, aliaque M. SS. reliquit.
- (d) Qui Sacrae Scripturae Commentaria quaedam typis dedit.
- (e) Optimus sui temporis Jureconsultus. Varia ejus opera exstant.
- (f) In Latina poësi valde notus.
- (g) Sanctuarii Capuani aliorumque opusculorum descriptor.
- (*) Comaediarum scriptor sub nomine Octavii ejus nepotis editarum.

struerentur, & facilius ad emulationem provocarentur.

Hanc quidem Academiam *Raptorum* nomine a Camillo seniore patruo suo primum institutam, postque illius mortem pene extinctam Peregrinius noster sub persona *Impediti* nuncupatus rursus instauravit, ejusque, veluti parens, auctor habebatur. Cujus fama, nomenque cum jam pene totum per terrarum orbem diffusum esset, in dies literati, clarissimique viri nedum e Regno Neapolitano, sed etiam ex tota Italia, & longinquis ultra montes regionibus ad illum invisendum, audiendumque Capuam conveniebant. Omnes item, quibus Româ, aliisque locis Neapolim iter faciendum erat, statim ac Capuam adventarent, Camilli fama permoti ipsum adibant consalutatum, & cum eo colloqui summopere exoptabant. Ipse perhumaniter omnes excipiebat, erudita aliqua rerum antiquarum narratione solabatur, Musei sui thesauros illis recludebat, de rebus quae tum ab eo pertractabantur, faciebat certiores, suorumque absentium familiarium illis, literas libentissime perlegebat. A plerisque fama tantum, aut per literas notus, ipsorum scripta, elucubrationes, edita volumina ad se missa variis e regionibus accipiebat. ac libri fere omnes, qui tunc temporis cudebantur, aut dono accepti, aut suis sumptibus comparati, in sua percelebri Bibliotheca adservabantur. Ad illum undique epistolae mittebantur a clarissimis viris, ut de locis difficillimis eum consulerent, quippe veterum diplomatum, Manuscriptorum, aliorumque venerandae antiquitatis monumentorum callentissimum noverant. Haec omnia titulo *Consultationum eruditarum* in unum volumen digesta acerbo fato ignis quoque absumsit. Pluries a Campanis Decurionibus invitatus, ut in publicis vel festorum dierum dedicationibus, vel supremorum Principum parentalibus aut Poean caneret, aut naenias excitaret, libenter illorum votis obsequabatur, & versibus Latinis (poësim enim Latinam potius, quam Italiam excolebat Peregrinius) eruditas *επιστολῶν*, sive inscriptiones, epigrammata, idque genus alia elegantissime describebat. *In obitu vero Phi'ippi III. Hispaniarum*

d

Re.

Regis nunquam nec precibus adduci potuit ut *orationem* haberet ; quam autem suo alumno Petro Melchiori Calatino, in majori Capuae Basilica, summo omnium plausu, & admiratione recitandam voluit; Camillus quippe Moralium Philosophiae praeceptis uberrime informatus, quibus non tam mentem, quam animum quoque instruxerat, sicuti beneficia in omnes liberalissime distribuebat, ita suimet largitoris manum libenter abscondebat, sicque a laudibus & plausu hominum ita abhorrebat, ut saepissime a se elaboratum opus quod in Academiis, ceterisque congressibus, suis alumnis, ac familiaribus recitandum foret, tanquam ab illis excogitatum, compositumque crederetur.

Quo ad Peregrinii sobrietatem, ac prudentiam attinet, paucis nunc expediam. Victus illi non tam parcus ac levis, quam vilis fuit; *ciborum enim copia* (ut ipse aiebat) *animus obtundi saepe solet, & mentis acies hebescit, & brutorum more homines ad delectationem impelluntur, & illorum similitudinem induunt. Sapientis vero viri est, ciborum parsimonia delectari, ne mens stomachi saturitate obfuscata, & pene obruta a studiis excolendis abhorreat, & virtutis saporem fastidiat*; quo enim ciborum ingluvies redundat magis, eo ingenii acumen perstringitur, & quasi quodam pondere mens oppressa nec in altum extolli, nec in rerum contemplatione exspatiari unquam potest. Semel in dies, hora circiter meridianam, se reficiebat Camillus, mox antequam somnus lassis membris obreperet, libelli alicujus fabellas, ac facetias interim animo, ac oculis excurrebat; ac tum denique brevissimum quieti tempus insumebat. Noctes pene insomnes aestivo tempore ducebat, quippe tum ob aestus vehementiam in suburbanis suis agris morabatur, ut caloris molestiam levaretur, ceteris anni temporibus ad sex circiter horas dormiebat, summoque mane, ut studio vacaret, evigilabat. Licet ex medicorum consilio aliquando ei ad animi remissionem deambulandum foret, ne in novos morbos incideret, amicorum numerum stipatus suburbana loca excurrebat, vel ad Villam

iam usque Casapullanam gradiebatur. Nec corporis duntaxat relaxatio haec erat, quin & animi quoque, cum sociantes familiares eum saepe rogarent, ut de eruditissimis dissertationibus loqueretur; quod profecto praestabat Camillus, cujusdam priscae inscriptionis vel in aliquo lapide exculptae, vel numismate, explicandae occasione arrepta; quodque multoties amicorum potius erat Academiæ quam Camilli relaxatio, ac levamen.

At gravior morbi vis Camillum a studiis tandem omnino avocavit; anno, nanque MDCLV. Septembri mense acuta febre percussus, extremo quasi morbo laboravit; ac licet autumnò vis morbi remittere videretur, vehementius deinde brumali tempore augeri coepit, ut tabem minaretur, aut hydropem. Ineunte autem vere sequentis anni MDCLVI. cum aliquantum ex eo valeret morbo, ut firmior esset, in suam villam se deportavit. Illic dum degeret Camillus, & a studiis vacaret, audita contagione, quae Neapolim grassabatur, exitiali illo morbo exterritus, rebus omnibus tum ad victum, tum ad luem arcendam necessariis, comparatis, ad suburbanæ domus aditum custodiendum duobus viris curam mandatam, ipse cum amicis Sacerdotibus Fabio Vecchionio, & Julio Antonio de Sorbis duntaxat altiora domus cubacula incoluit. Ibi librorum lectioni, sacris precibus recitandis ad septem circiter menses operam consumpsit; & cum vix gravi, diuturnoque morbo fuisset ereptus, voluntarium carcerem, licet ad tuendam salutem opportunum, pertulit. Hæc animi sui existimatio vehementer exagitari coepit, atrabile, ac *μελαγχολία* conciri Camillus; vis enim morbi, quo afflictabatur, adeo illum accenderat, ac inflammarat, ut furentis in morem aliquando clamaret, & leonis rugitus imitari videretur. Tam gravi morbo tandem divino auxilio erutus nihil magis delectabatur, etiam cum glacialis hyems rigeret, quam apertioribus agris, altioribusque Tiphatinis collibus, quos sæpissime ad arcendam molestiam animi sui, summo corporis labore petebat amicorum frequentia stipatus. Cum vero omnino convalescere desperaret (in dies enim mor-

bi vis illum angebat , nec nisi summo labore , ac animi molestia studiis , quod summopere expetebat , ipse vacabat) ac extremum sibi mortis agonem adesse putaret , ad animae salutem totus incumbere coepit ; quippe frequentes malorum incurfus , renum dolores , urinae impedimentum , immoderati sanguinis fluxus , humorumque affluentia , & altercatio Camillum ita angebant , ut difficilis respiratio suboriretur , supra modum alvus extumesceret , & crebris opprimeretur malis , quae mortem vicinam praesagire viderentur .

In majus ac periculosius vitae discrimen adductus Peregrinius fuit prid. Idus Martias . (ex quadam animi sui affectione ortum malum , auctumque) Tunc enim morbus , quo laborare consueverat , ita furere coepit , ut ad exonerandam urinam , ostio penitus occluso , summo dolore afficeretur , donec ad postridie Idus mensis ejusdem praetotio cruor sanie permixtus manaret , quo exulcerationem aliquam vel in vesica , vel in urinalibus venis factam medici opinabantur . Quo factum est , ut pessimo totius literariae Reip. damno contigerit , ut Camilli Peregrinii opera , epistolae cl. virorum , patriae suae vetera monumenta , quae in Tabulariis adservabantur , diplomata , inedita suorum amicorum analecta , totque graphicae templorum , imaginum , aedificiorum , urbium , arcuum , ceterarumque antiquarum rerum sua manu descriptae paginae deperditae fuerint , ac omnino consumtae . Ipse enim sicuti suorum Codicum cautissimus fuerat custos , ita de instante sibi morte admonitus , ac veritus , ne ab aliis raperentur , & in suo labore proficerent (nimia quippe aviditate quosdam iis inhiare intellexerat) quamvis a suo Sacerdote commoneretur (publico quidem bono consulere) ut sua scripta penes Capuani Antistitis Tabularium , vel Monialium aliquod Coenobium , vel tandem in Soc. Jesu Patrum Collegium signo suo munita deponeret , quousque e suis nepotibus quisquam ea praelo subdere curaret , nihilominus cuidam ancillae suae jam senescenti , cui nomen Lucretia Spina (quae adhuc nos pungit , atque perpetuo pun-

punctura illius extabit memoria) secreto indixerat, ut postquam de vita actum esse e medicis edidicisset (verbis P. Johannis Petri Paschalis in ejus elogio utor) quae apud se essent, cui ante tradiderat, exarata volumina, flammis traderet. Illico igitur mulier ea nocte, qua fato cessurum medici edixerant, clam excitato fornacis incendio, quo de more ad familiae sustentacula singulis hebdomadis utebatur, infando parricidio flammis tradidit digna immortalis luce. Servabantur inter haec quindecim digesta per capita, tribus tamen libris exarata, de Campano Amphitheatro pererudita Tractatio; Opus plene perfectum, cujus initio ejusdem topographia (autographus periculo ereptus apud heredes, nunc penes me est, sicuti & quaedam aliae chartulae in illa, in qua adsevantur capsula, inventae) pleraeque ad illud spectantes descriptiones.

Tria de Capuae Historia volumina, hoc est, Apparatus ad eam, seu de Campaniae discursibus germana, ac Langobardicae Historiae adfina. Primum, ab ejus Fundatione usque ad ejus ab Romanis destructionem, secundi belli Punici tempore, quo Capua simplici Praefectura regebatur. Secundum, usque ad Magni Constantini aetatem protendebatur. Tertium, usque ad Nortmannorum Principum, sive Regum extinctionem. Opus pene absolutum, ut Vecchionius fatetur, illudque sua ad usque tempora persequi cogitabat, quarto iis adjuncto volumine, nisi immatura mors Camillum absorbuisset.

De omnibus adhuc excerptis insculptis Lapidibus perillustris enucleatio, simulacrorum, aliorumque in iisdem signorum, sive instrumentorum, notarum, aut iconum graphica exscriptio, eruditae amplissimae enotationes.

Dissertationum, sive Lectionum variarum peculiaris Liber, qui quadraginta, & amplius ex iis continebat.

De Vesuviana Historia, illiusque montis perpetuo incendio, atque eruptionibus Liber.

Eruditarum Consultationum amicis a Camillo Peregrinio missarum volumen, quo illorum mutuae Epistolae ad Camillum sua manu scriptae, & ipsius Camilli ad illo.

illorum quaesita rescripta exempla continebantur :

Pleraque item *Miscellanea*, locorum, seu priscorum Monasteriorum historiæ, Chronica, Ritualia (quorum illud Capuæ adseruatum præcipue a Camillo notis doctissimis illustratum, ut ipsemet fatetur in hac Langobardorum Principum Historia, ut sup.) Necrologia, Diplomata, ac veterum chartarum collectiones recondebantur, ex quibus pauca admodum præcitato incendio superfuerunt, quaedam alia apud familiarem suum amanuensem Fabium Vecchio-nium seruabantur, quæ in hac Langobardorum Principum historia edenda curauimus.

Aliud novum Camilli opus nobis ostendit Laurentius Crassus sup. laudatus, Tractatum scilicet de Regulis in titulis Poëmatum, Insignium, Academicorum, præcipue Apologeticum in quosdam, qui suæ Capuanæ Academiæ Insignia impugnaverant, quod etiam deperditum. Errat autem Scriptor hic, cum inter opera Junioris Camilli ea recenset, quæ Senior Camillus vates pro se in Horatium Ariostum scripsit pro Torquati Tassi Poëmate, quod adhuc seruatur, aliæque ejusdem Camilli Senioris manuscrip-ta opera, quæ lucem tandiu expectant.

Commisso itaque in Peregrinii opera nefando facino-re ab incendiaria illa muliercula Ephesini Templi incendium aemulata, ut celebre sibi nomen, licet invita, compararit, paululum convaluit Camillus, sicque rogo superfuit, suum-que super cinerem frustra lacrymas sudit. Mista gemitibus suspiria identidem exaudiebantur. *Me miserum!* inquit: *studiorum meorum labores, vigiliae, sumtus quo tandem abiere? cuncta heu inconsulto perdidit!* oculosque ad coelum attollens, subdebat: *superbiam meam, Domine, me-rito confregisti: sit nomen tuum benedictum in perpe-tuum.*

Tandem a morbo aliquantum conualescere coepit, atque vi. Kal. Majas ann. MDCLXIII. ob coeli salubri-tatem Capuâ Neapolim profectus est. Ibi morbi vis ali-quantisper remisit, sed cum non omnino valeret, postri-die Non. Junias, eodem anno currente, Capuam rediit. Quo
tem.

tempore cum iisdem vesicae doloribus vehementissime excrucietur, ut pristinae valetudini se reddendum omnino desperaret, ex amicissimi sui Leonardi e Capua medici, aliorumque consilio, pharmacum quoddam recens inventum adhibuit, cujus frigiditate vehementes doloris ictus omnino fraenandos, aut saltem ab illa gravi molestia levandos sperabat. At medicina in perniciem, majusque damnum convertit. Usu enim pharmaci illius, ob nimiam ejus frigiditatem, praeter modum alvus exonerari coepit; quod cum parum suae valetudini conducere medici cognoscerent, prorsus insanabilem morbum promuntiarunt. Quod Camilli constantiam haudquaquam inflexit, sed aequo animo divinae voluntati acquiescendo laetus extremum agonem expectabat. Domesticis igitur, amicisque omnibus vale dicto, eorum precibus se commendavit. Tum, quae ad hereditatem, legata, sepulturam pertinebant, rite institutis, Ecclesiae Sacramentis maxima pietate munus, Christi Domini in cruce fixi imaginem amplexus, oculisque in eum intentis, ac divino illo oraculo saepius repetito: *Justus es Domine, & rectum judicium tuum*; sensibus mox destitutus, ut qui dulci somno correptus, hora circiter vigesima, die Veneris v. Idus Novembres ejusdem anni animam efflavit Camillus. Vir plane summa dignus laude, numerisque omnibus absolutus, omnibus carus, ac summo opere exoptatus, Reip. literariae adprime notus, magnoque in honore habitus. A summis viris, sacrisque Praefulius, (praecipue ab Urbano VIII. Papa, qui *Virum dignissimum* illum adpellavit in sua in forma Brevis, Epistola Camillo data, ut quae pretiosa quaedam gemma adser- vabatur, eaque etiam, ut Vecchionius testatur, ferali incendio consumpta) a Purpuratis Principibus, aliisque Italiae Dynastis expetitus, ut variis Aeademiis adscriptus votis omnium, atque expectationi maximopere responderit. Hinc cl. virorum elogis cumulatus, atque excoltus, quibus recensendis non parum negotii esset, nec labor exiguus. At ad Peregrinii naenias redeamus.

Datis interim suorum, civiumque dolori induciis;
ejus.

ejusque corpore in gentilitio facello in Ecclesia Fratrum Minorum Conventualium digno tumultato sepulcro, sequentem in eo inscriptionem Campani Decuriones aere publico ponendam curarunt, quam idem Camillus paulo ante obiturus composuerat. Sepulcralem hunc titulum Sacerdoti suo, quem in suis confessionibus adhibebat Camillus, post ejus mortem famula, quae cuncta alia dederat flammis, tradidit, fato, nescio quo, fato quidem, ut Palladium incendio ereptum,

CAMILLVS PEREGRINIVS ALEX. FIL.

CAMPANVS

HEIC SITVS EST

MENTE DEVM PATRIAM STILO

OFFICIIS AMICOS

PVRE DISNE SANCTE COLUIT

VIXIT ANNIS LXV.

CONTENTVS VIXISSE

OBIIT ANNO DOMINI MDCLXIII.

HAVD MOLESTO SIBI FATO

HOSPFS HAEC SATIS A SAXO. ABI.

Quam tamen a P. Johanne Petro Paschali Soc. Jesu Campano ejus amico, & suo a confessionibus Sacerdote Sexviris de Urbis regimine traditum, iidem in hanc formam redactum Civi benemerito insequenti anno posuere.

CAMILLO PEREGRINIO

ALEX. FIL. CAMPANO

QVI

MENTE DEVM PATRIAM STILO

OFFICIIS AMICOS

PVRE DISNE SANCTE

CO.

COLVIT

VIX. ANNOS LXV:

CONTENTVS VIXISSE

OBIIT AN. DOM. MDCLXIII.

HAVD MOLESTO SIBI FATO

PATRIA

HANC MOLEM GRATI ANIMI MONUM.

AERE PVBLICO POSVIT.

„ Peregrinio nostro , sicuti in ejus elogiis idem Pa-
 „ schalis, & Vecchionius tradunt, expansae fronti immi-
 „ nuta suberat facies, colorque subniger, vultusque severi-
 „ ritatem potius, quam amoenitatem praeseferebat. Pro-
 „ ceritate mediocri, obeso tamen corpore, dorsoque non
 „ tam oppleto, quam paulisper inflexo: praegrandibus
 „ oculis, ob luminum tamen imbecilitatem, studiorum-
 „ que assiduitatem jugiter usus perspicillo: gracili voce,
 „ sed facilis, nec sine argutiis aliquando, ac facete ad
 „ levandas amicorum curas, in differendo, tum maxime,
 „ cum ad solatium deambulandum esset, versabatur. Tu-
 „ midos ingenio, ac inutili gloria inflatos homines, nihilo-
 „ minus, quam adulatorum pestiferos ructus (sic illorum lau-
 „ des adpellandas putabat Camillus) parasitorum, & mimo-
 „ rum quorundam vel inspidos, vel illicitos sales maledi-
 „ ctorum loco habendos, ac probro omnino censebat; nec
 „ unquam cum ipsis, honesto licet loco natis, vel honore ali-
 „ quo insignibus conversabatur; eosque duntaxat excolebat,
 „ qui morum sanctitate, facilitate, humanitate praeirent,
 „ excellerentque. Interdum iccirco visendis comoediis in
 „ Capuae publico theatro agendis intererat, quas ab illius
 „ civitatis viris Isa, Stellato, Valentino, Boventio praecla-
 „ ris viris descriptas cognoscebat. In iis mores hominum
 „ pravi arguebantur, neque inverecundum aliquod, vel in-
 „ honestum, quod virtuti contrarium esset, offende-
 „ batur. Non enim (adfirmabat Camillus) honesto viro dignum
 „ esset, a studiis, ceterisque licitis curis, ac negotiis ani-

e

mura

num avocare , ac ne tantisper quidem illicitis oblectationibus ac solatiis animum recreare .

Sunt qui Peregrinium exoptulant , quod aspero stilo ac injucundo loquatur , & minutias quasdam expendendo paedagogum agere videatur . Verum pro ejus defensione satis sint , quae de illius exacta , ac elaborata critice , scriptorum aliquot vel rerum inconditarum correptione , vel interpretatione verborum , vel germani illorum textus versione , cognitione , instauratione , admirabilique tot veterum monumentorum inventione , ac collectione alii dixerunt , qui uni Camillo Historiae Barbarae , seu medii aevi notitiam adscribendam fatentur . Is quippe omnium primus tot Tabularia pervestigavit , adyta magis abscondita , ac impervia latibula penetravit , e quibus illa eruta fuere , quae prius ignota , nunc primum reperta , & quae tot annorum intervallo nedum veluti terrae inclusos thesauros , quam tuncis erosa , carieque consumpta , in lucem eduxerit , illaque in meliorem formam , publico literariae Reip. bono , redegerit , ac in libertatem vindicavit . Stilo igitur parcendum est , si quae a nostro Scriptore narrantur , nonnihil in iis barbariei irrepsit , cum tanto bono fruamur ; uberrimoque fructu delectemur . Nec profecto ad praeteriti seculi non dicam usum , sed corruptelam , suaeque Historiae proprietatem (an potius immensam dicam , ac tenebris omnino offusam silvam ?) Peregrinii stilius indecorus , aut insolens videtur profecto , qui nares quasdam nimium emunctas fortasse offendet . Nihil ibi obscurum , sed repetitum ; nihil abstrusum , sed phrasi quadam duriuscula expressum : nihil dissonum , aut falso relatam , immo germanae suae lectioni redditum . Nihil denique , quod is incitiae , negligentiae , nequitiae , convicii , quin minus pravi animi exoptulari possit . At de Camilli Peregrinii scriptoris eximii vita satis haecenus . Gl. Virorum elogia in Peregrinium congesta alibi (a) ad sui nominis ; familiae , Patriaeque decus , expendenda duxi .

PERE-

(a) In opere scil. Virorum Illustrium Veteris , novaeque Capuae , si Deo favente , tempus vacabit .

PEREGRINORUM STEMMA.

Johannes Andreas de Peregrinis Pe-
tri Nicolai fil. Bonon. Patric. Fer-
dinandi Reg. Neap. Milit, Dux.

Petrus Aloysius filius .

Petrus Nicolaus Capuae Decan. &
Joh. Andreas fil.

Pyrrhus , Pompejus Decan. & Ca-
millus Primic. Capuae .

Alexander , Aloysius , Franciscus ,
& Marius .

Camillus Junior , & Pompejus Alex.
filii .

Decius , Joh: Andreas , Alexander
Decan. Cap. & Joh: Baptista.

Pompejus , & Petrus Nicolaus Joh.
Baptistae filius .

Gaspar Pompeji fil. qui adhuc vi-
vit cum filiis permultis .

**Elenchus eorum; quae in hoc i. Tomo
continentur.**

V*Ita Camilli Peregrinii.*

Praefatio F. M. Pratilli.

Ad Pauli Diaconi Excerpta Prolusio ejusdem.

Excerpta Pauli Diaconi cum Notis Horatii Blanci, & ejusdem Pratilli.

Fax ad Erchempertum Cam. Peregrinii.

Historia Erchemperti cum Notis Fr. M. Pratilli.

Historia Ignoti Cassinensis cum Notis ejusdem.

De Monasterio Theanensi Dissertatio ejusdem.

FRAN.

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

P R A E F A T I O.

CAmilli Peregrinii Junioris Historiam multis abhinc annis cum legerem, dolebam sane neminem fuisse, qui ejus opera, quae extant, recudenda curaret, eaque animadversionibus, novisque additionibus auget, quo hujus Auctoris dignitati, ac nostrae Langobardicae historiae, quae mutila admodum, & diminuta ab eo descripta fuit, perspicuitati satis consultum foret. Animum tandem recreavi, ut primum nunciatum fuit, clarissimorum Palatinorum quorundam Mediolanensium ac sociorum operâ, auctore ac duce Ludovico Antonio Muratorio Mutinensis bibliothecae praefecto, viro omnigena eruditione referto, Italarum rerum Scriptores omnes, & M. SS. Codicum variis ex bibliothecarum tabulariis volumina evoluta in unum colligenda, pluresque in tomos digerenda, ac distribuenda. Quocirca Peregrinii saltem opus, quod ad Langobardorum pertinet historiam, absolutum cudendum sperabam; quod nec Grotius olim, neque Burmannus, aut quispiam alius ultra montes clarissimus vir haecenus fecerat. At praeter expectationem accidit, quodque laetitiae argumentum fore sperabam, id in causa fuit, ut omnino animo angerer. Vix enim tomo II. in lucem edito, ac anno MDCCXXIII. pervulgato, quo Historia Principum Langobardorum a Peregrinio nostro condita continetur, illum avidus evolvi, in quo nedum suppletam illam, auctamque, sed ne integram quidem, absolutamque observare licuit; siquidem primam tantummodo partem in eum digesserat Muratorius, alteram sequentibus tomis collocandam pollicitus. Interim maximâ animi mei molestiâ biennii pene spatio excursô, in lucem tandem tomus V. prodiit, qui reliquum Peregrinii opus cûsum complectitur. Illud vero nec aliqua ex parte auctum (praeter notas textui Falconii Beneventani, Ignoti Barenis, aliorumque Scriptorum adjun-

adjunctas) nec animadversione aliqua notatum cernitur : Immo tanquam irreligiosum fortasse ratus, Salernitani Anonymi textum interruptum literariae Reip. tradit Auctor ipse, ab eoque partes VII. scindit, quas Peregrinus tuis adnotationibus illustrarat. Huic tamen vulnere, aut saltem probro nova hac mea editione medendum curavi, integrum Salernitani textum recudens, notisque tum Peregrinii, ipsiusque Muratorii, tum meis quibusdam utilibus animadversionibus auctum cumularumque, ut uno intuitu Lectoribus integra hujus Anonymi Historia repraesentetur.

Quod igitur a Burmanno, vel Muratorio summo opere expectabatur, continuandam scilicet ab iis Peregrinii Langobardorum Principum historiam; (& quidem jam adpromiserat Burmannus) id ardenti studio mihi conficiendum fore sperabam. Quocirca enixo labore multorum Tabulariorum, Bibliothecarum M. SS. volumina, ac codices non destiti diligenter pervestigare, amicorum consilium, ac praesidium demisse expetere. At ad tantum opus imparem me tandem agnovi, ac desiderium vehemens spes frustrata est, quare ad alia oculos, animumque converti. Quod quidem antea illustres viri etiam tentarant Fabius Vecchionius Peregrinii socius, fidusque amanuensis, ac Silvester Ajossa Michaëlis Monachi V. Cl. nepos Capuani Presbyteri: necnon RR. PP. Soc. Jesu Johannes Petrus Paschalis, qui plura e Peregrinio hauserat, nec plagiarium nota excusandus iis in opusculis, quae typis post Peregrinii obitum incomte nimis donavit; Jacobus Natalis, & Prosper Cappella, qui varia quidem congerere conati sunt ex iis, quae a Camillo ipso, dum degeret, acceperant. At cum ii, quos habebant haud sibi bene congruentes detritos lapides, aliaque ad hanc rem necessaria omnino deessent, illaboratum opus reliquerunt; lapidesque illi vel dispersi, vel omnino protriti sunt, ut difficili negotio res conficienda prorsus videatur.

Peregrinii interea Langobardica historia vel in Burmanni, vel Muratorii collectione studiosae juventuti legendam

genda erat, quod admodum difficile illi videbatur, cum prae librorum mole, ac numero ingens sumtus ad illos emendos necessarius foret, nec facile illi commodari solent, aut e publicis bibliothecis exportantur, nec ad eas, nisi statis horis, adiri possit. Eo itaque ducta res erat, ut jam a quibusdam nostrae urbis eruditis, doctisque adolescentibus Camilli Peregrinii editio utcunque curaretur; adnotationibus licet, aut auctariis spoliata. Hoc enim pacto literariae Reip. satis consultum putabant, ne tanti viri addiscenda historia omnino privarentur. Quod quidem mihi summopere displicebat, illius scilicet historiam mutilam etiam, diminutamque cudendam; statimque animum adjeci, ut quoquo modo illa ornata rursus in lucem prodiret, sicque ejus vitae acta, deperditorum operum saltem titulos, monumenta, aliaque erudita opuscula in medium afferre cogitabam. Verum, quod optabam duntaxat, nedum operi manum admovere coepi, sed ne tentandum quidem audebam. Amicorum tandem blandimentis, consiliisque allectus, illorum optatis, jussisque acquievi, licet ad hanc difficillimam spartam ornandam haud satis essem, & ad tantum onus sustinendum imparem prorsus agnoscerem. Demandatam provinciam suscipiendam exorsus eo animo eram, ut magnopere vererer, ne, quod decori tanti Scriptoris esse debebat, probri loco, ignominiaeque mihi cederet.

Primum igitur Scriptores in collecta Peregrinii historia recensitos, Capitularia, aliaque ab eo edita opuscula accuratè expendi, iisque adnotationes, quae in prisca editione desiderantur, adjunxi (sicuti Peregrinius ipse fecerat in legendis Historicis a P. Antonio Caracciolo olim Neapoli excusis) quibus & obscura illustrarentur, ac dubia ad trutinam revocarentur; quaeque vel probanda, vel improbanda forent. Tum quas ille adpromiserat Dissertationes, Chronicos Canones, aliaque, quae ex Tabulariorum sedibus opuscula invenire potui, in medium adferam. Haec utique primo animum subierat sententia, ut adnotationes scilicet allatis a Peregrinio Opusculis adtetherem;

rem ; Dissertationesque , ac Chronicos Canones , quos ipse pollicitus erat , supplerem ; his enim additionibus Lango- bardica ejus historia licet haud integra , cumulata magis saltem prodire videretur . Verum cum plurimis abhinc annis capsulas quasdam Fabii Vecchionii , & Francisci Antonii Thomassii (qui plures M. SS. analectorum codices reliquerunt) heredum consensu , ac voluntate pervolutassem , aliqua in iis scitu digna eorumdemmet manu descripta monumenta comperi : ac praecipue apud Johannem Baptistam Vecchionium Fabii pronepotem inter M. SS. Codicum plura volumina , Cinglense , sive Aliphanum Gregorii Mon. Cassin. breve Chronicon inveni a Peregrinio nostro e suo autographo tunc apud Antonium Cajetanum de Aragonia Aliphiae Comitem , ac Laurentianae Ducem adservato , exscriptum anno Aer. Chr. MDCLIV. (quod profecto deperditum existimo ; nullibi enim autographum illud invenire potui) & apud Stephanum Ajossa Michaëlis Monachi heredem , multa quae ipse congefferat diplomata , ac vetustissimum Monasterii S. Benedicti Capuae Cassinensium Necrologium ; necnon S. Johannis sacrarum Virginum ejusdem urbis Historiolam , quibus quidem *vois anciens* varia ad nostrae Italiae historiam spectantia obscura quaeque illustrantur , eaque praesertim , quae ad Capuanorum Principum vel nativitatem , vel emortualem diem attinent . Haec itaque novae huic Peregrinii editioni adjicienda merito censui ; Chronicon demum quoque Saraceno-Calabrum a viro cl. Johanne Bernardino Tafurio Neritonensi patricio inventum ; quo quidem Regni nostri provincias Saracenorum toties excursionibus devastatas planius explicat , Calabriaeque , seu Brutiorum urbes clarius distinguit .

Et quoniam de aliquibus Capuae Comitibus nec a Johanne Abbate in sua Campanorum Comitum historiola , nec a Peregrinio postmodum aliquid omnino memoratum fuerat , eidem Johannis Abbatis opusculo de prioribus Capuae Comitibus Dissertationem praefigendam censui , qua multa quidem inedita illorum temporum monumenta proferen-

ferentur, ad eruditorum commodum, ac utilitatem. Innumeros etiam e Campanorum Principum sanguine Comites ortos in toto Capuae Principatu, ac de Beneventi, Salernique Dynastis pro virili exponere satagam. Quo profecto palam fiet, quasdam familias jamdudum extinctas e Langobardorum nostrorum gente proculdubio manasse, ut quorundam Scriptorum opinionem omnino refellamus, qui ad aucupandam aliorum gratiam, quod ad hanc rem attinet, vana quamplurima, ac inepta retulere. Nec absit esse putetur, & huic historiae minime consentaneum, cum ad eam illustrandam summo opere conducatur; hoc enim pacto Langobardorum reliquias cognoscemus, vetustisque ab illis ortis familiis decus ac dignitas proculdubio accrescet.

At ut instituti mei ratio in nova hac Camilli Peregrinii editione facilius intelligatur, hunc ordinem servandum putavi. Huic historiae ipsius Peregrinii vitam primum praefixi, quam magno quidem labore, ac studio e variis M. SS. epistolarumque monumentis, seniorumque nostrorum traditione erutam concinnavi. Ante Erchempertum, (e cujus historia initium cepit Camillus) excerpta aliqua e Pauli Diaconi libris VI. de Langob. Historia recudere curavi: quippe cum saepissime in rebus nostris, Ducatus praecipue Beneventani institutione, eorumque Ducum serie, siue successione, aliisque Warnefridus citandus foret, ejus textum cum notis Horatii Blanci, meisque aliquot animadversionibus illustrandum censui, ut quisque prae oculis testem haberet, & textum. Accedit etiam quod cum ante Erchemperti aetatem scripserit Warnefridus, illoque usus etiam fuerit Ostiensis, dignum operae pretium fore existimavi, ab initio Langobardorum in Italiam adventus res gestas continenter explicare. Qua etiam de causa in Praefatione ad Paul. Diac. de Ducatu Spoleti obiter pertractandum censui: quandoquidem & unus is erat e tribus illustrioribus Langobardorum Ducatibus, & cui pars aliqua Neap. Regni olim adtributa, eodemque in Ducatu x. Christi saeculo Capuae Principes dominati. Quare eorum Du-
f cum

cum seriem ab institutionis initio ad xi. usque seculum suo ordine distributam exhibebo.

Subsequitur Erchempertus, quem notis etiam necessariis ditare oportuit ad Historiam, rerumque ordinem elucidandum: quod & in Historiola etiam Ignoti Casinensis, aliisque opusculis factum animadvertitur: permulta enim in suis narrationibus obscura, confusa, mutilaverant, quae illustratione omnino indigebant.

Hos tomo altero sequitur Anonymus Salernitanus, quem integrum, variisque lectionibus, notationibusque auctum dabimus; quod neque Peregrinus, partibus ab eo tantummodo VII. selectis, iisque notis illustratis, ediderat; neque item Muratorius, qui ab iisdem Peregrinii partibus se junctum recudit erroribus quamplurimis refertum, secundum exemplum ipsi a P. Eustachio Caracciolo V. Cl. missum; cui tamen Scriptori notas quasdam Muratorius idem addidit, ipseque alias adjeci opportunioribus locis: Dissertationemque de Constantiniana Capuae Basilica, & S. Stephani Veteri Episcopali Sede, quas Ecclesias confundere Salernitanus Anon. atque Erchempertus visi sunt. Permultis, quibus Anonymus hic fabellis scatet, expensis atque rejectis, quae majorem Erchemperto, aliisque lucem praeserrent, accurate adverti; quo factum est, ut illius seculi monumenta plenius haberentur, Langobardorumque gesta suo quaeque ordine disposita prorsus dignoscerentur.

Capuae tum Comitum Historia succedit, cui aliquae item meae notationunculae subduntur, Beneventanorum praecipue Apologeticon de Ludovici Imperatoris captura, quos ab omnibus fere illius aevi Scriptoribus injuste hujus criminis expostulatos vindicare conatus sum. Quod iis pergratum fore, puto, quippe qui in hac re Peregrinio nostro lubenter adhaeserim, meique in eos grati animi benevolentiam ostenderit: ut qui socii olim, adjunctique Campanis fuere Beneventani, tum aemuli, semper tamen concordēs, ac suae gloriae cupidi, patriae decus quaerere, atque enixe dilatare conati sunt.

Capi-

Capitularia dehinc Langobardorum Dynastiarum Chronologico quaeque ordine per Principum aetatem distributa dabo, singulisque aut legum, aut nominum, aut verborum notulae adjicientur aptissimae. Ea in unum collecta locum (quod Peregrinius nullatenus adverterat) licebit advertere: scilicet I. Capitulare Arechis primi Beneventanorum Principis ann. circ. DCCLXXV. Itemque ejusdem Principis Pactum de Liburia cum Neapolitano Judice: Pactumque aliud Gregorii Neapolitani Ducis, ejusque nepotis post ann. Christi CM. inita. II. Capitulare Sicardi Principis item Benev. ann. DCCCXXXVI. III. Aliud Radelchisii Principis ann. DCCCLI. IV. Et illud Adelchis, sive Adelchisii Principis anno circ. DCCCLX. Ac postremo Praeceptum Paldulphi IV. Capuae Principis ann. MXXXIV. duosque Judiciorum Libellos ibi quoque adnectendos existimavi, ut omnes simul Constitutiones conjunctim haberentur.

Succedent Capitularibus Langobardorum Principum Tumuli, quibus alii Peregrinio ignoti ex M. SS. Vecchioni, Thomasi, ac Monachi codicibus educti adtexuntur, aliaeque illius aevi Inscriptiones inseruntur.

Scriptores deinde Caracciolanos (post Cinglensem, sive Alphanum, & Necrologium, quorum supra meminimus) cum Peregrinii castigationibus (quas ipse separatim a textu typis dederat in sua Lang. Princ. Historia) meisque perpaucis animadversionibus auctas recudere curabo, eo quidem ordine, quo illos Muratorius in sua Collectione edidit. Quibus accedunt S. Sophiae Beneventi, & Cavenfis Monasterii Chronica mutila a Muratorio edita: aliud Barense, Saraceno-Calabrum Tafurii, aliaeque quae haecenus summo studio a Cl. viris expecto, qui maxima diligentia, & cura e tenebris eruta illa comperere.

De Beneventi Ducibus, ac Principibus, necnon etiam Salerni fusius postmodum pertractabitur, cum eorum Chronicon, quod Peregrinius in medium attulit, recudam; ibique etiam de Capuanorum Principum origine, serie, eorumque clarissimo stemmate, sive insignibus, agendum erit:

ubi de Langobardici Principatus Comitibus, seu ramusculis ex illorum stipite productis ad majorem Historiae claritatem, integritatemque aliqua delibabimus.

Series post haec sequitur Abbatum Cassinensium ab Authore nostro summo labore distincta, e qua Dynastiae Langobardicae permulta, quae ad perfectam, absolutamque pertinent Chronologiam, elucidantur, gestarumque rerum illius temporis ordinem, veritatemque conciliant. Huic Cass. Abbatum seriei aliqua adnotantur, quae suis locis adjungenda fore putavi, ne vel tantillum Peregrinii nostri gloriae, ab invidis praesertim, obtrectatum videatur.

Postremo Dissertationes illae VII. ab eo editae de Ducatu Beneventano, quibusdam commentariolis auctae, collocandae erunt; aliaeque VII. quas ipse cudendas promiserat, a me, aliisque cl. viris compositae inferentur. Ac ne quid ad integre Peregrinii opus absolvendum desit, Canones quoque Chronicos, quos ipsemet pollicitus erat, addendos curabo: Aliasque omnino necessarias de Liburia, de Ducatu Neapolitano &c. Dissertationes, quae suis locis aptissime disponentur.

Quaedam demum in hujus calce operis Camilli opuscula tam edita, quam haecenus haud excusa, eruditasque perpauca epistolas a ferali igne ereptas, ut eruditi hujus Scriptoris in parvo quoque ratio habeatur, subnectendas censui. Quod iis legentibus haud injucundum profecto erit, qui hujus cl. viri laborum reliquias summopere colunt.

Quibusdam tandem eruditorum virorum objectis occurrendum puto. In percurrendis siquidem, expediendisque Capuae monumentis me nimium diligentem, vel fortasse etiam indulgentem exoptulabunt, qui ceterarum urbium dignitatem, antiquitatemque in hac historia illustrandam quandoque praetermiserim. At non abs re factum videbitur, si quid patriae suae quisque debeat; animum intendant. Cassianum de hac re loquentem audire licet: *Nimis, inquit, dulcis est patriae amor, & recordatio.* Quod utique ab Ovidio fortasse accepit in celebri illo epigrammate: Ne-

*Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non sinit esse sui.*

Inditus profecto non parentum nostrorum tantummodo amor est, sed patriae, quibus aequae natura parem, fortisque dilectionem infudit: Tullium testem voco, qui 11. Off. haec habet: *Si contentio quaedam, & comparatio fut, quibus plurimum officii tribuendum sit, principes sunt Patria, & Parentes, quorum beneficiis obligati sumus.* Hinc nemo est, qui Patriam diligit (subdit Seneca de Rem. fort.) *quia magna, sed quia sua. Ulysses ad sua Ithacae saxa properat, quemadmodum Agamemnon ad Mycenarum nobiles muros.* Haec satis pro me sint, qui Capuam patriam, urbem antiquissimam, cunctisque seculis celebrandam, illustrandam suscepi.

Alii fortasse improbabunt, quod temere Peregrinii operi manum admoveri, quodque ingenio meo majorem provinciam tentandam susceperim. At quid erat expectandum, exacto jam pene seculo, quum Peregrinius e vivis excessit, ut aliquid lucis ejus operi, quod ipse minime abolverat, afferretur? Nemo haecenus fuit, qui tam necessariam aevi hujus historiam illustrandam coeperit, quod summopere expectabatur. Fateor quidem me plus oneris sustulisse, quam ferre me potuisse intelligebam; tamen quod suscepi, quoad potero, Deo auspice, perferendum confido. Aliorum votis, praeceptisque obtemperandum erat; quare si meae laudi obrectatum iri sensero, quod pro tanto nostro benemerito cive ad ejus illustrandam historiam tantopere adlaborarim, aequo animo feram, cum literariae Reip. commodo vacarim.

Ad vana, ac futilia interdum me digressum plerique fortasse criminabuntur. Anne inutilia profus censerentur tot allata diplomata, ac monumenta, quae ad elucidandam hanc historiam omnino necessaria videbantur? Inepta quae ad veterum Basilicarum, Monasteriorum, montium, fluviorum, villarum cognitionem attinent, de quibus saepissime in Peregrinii historia mentio est? Item
omni-

omnino superflua aliis fortasse videntur ea recudere, quae jam a Muratorio edita omnibus patebant; & nondum edita praeterire; quo parum, aut nihil novi omnino Langobardicae historiae adjugebatur, vel necessitati consulebatur. Verum cui ignotum, Romana jam, Graecaque historia plenissime perspecta, quanta cura, ac diligentia nunc eruditus quisque appetit, animumque appellit, ut eam, quae medii aevi est, seu barbarorum seculorum, condiscat & cognoscat? Ad hoc profecto plurimum juvat, Diplomata, membranaceas chartas, papyros, inscripta marmora, sepultos codices, necrologia, picturas, gemmas, Principum concessiones, numismata, idque genus alia inquirere, ac peruestigare. Haec profecto cl. virorum sedula cura fuit, ac improbus labor in iis investigandis, quae ad eam historiam fore necessaria putarunt; mox ad publicum commodum commentariis, scholiisque aucta & locupletata cuderunt; sicque quae primum in tenebris jacere vidimus, deinceps, doctorum virorum diligentia, reviviscere, ac omnino patere conspeximus. Ad idem conducit Basilicarum priscarum notitia, ac ceterorum sacrorum locorum, castrorum, villarum, aliorumque id genus antiquorum monumentorum. Chronica dehinc jam edita, ac in elegantiore formam redacta; quod licet ab aliis etiam factum animadvertimus, alia quidem iis adjecimus, quo magis illustranda videtur illorum temporum historia.

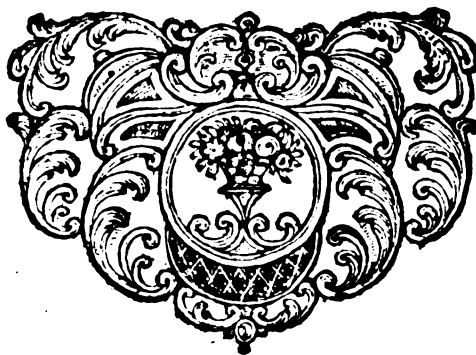
Alia nondum edita opuscula, chartae, diplomata si nihil aliud utilitatis afferunt, novitatis certe praemium ab investigantibus expectant. Quandoquidem in Tabulariis, bibliothecis, secretioribusque adytis illa perquiri, investigarique advertimus. Nec me triginta circiter annorum spatio in perlustrandis tot Tabulariis Regni nostri, ac bibliothecis, aliorumque praesidio collectionibus historicis, Analectis, ac nondum editis codicibus evolvendis aliud impulit, nisi ut, si fors tulisset, Camilli deperdita monumenta expiscarer, singulares quasdam membranaceas, aut papyraceas chartas nondum cufas invenirem, quae elucidandae huic historiae quammaxime inservirent, & im-

immortalitati sui nominis maximopere conducerent. At vix duo, vel tria habebis, Lector, opuscula, e ferali Peregrinii manuscriptorum incendio erepta, operâ sui familiaris Vecchionii unum, Michaëlis Monachi alterum, P. Johannis Petri Paschalis tertium servatum. Ea fortasse paulo ante ejus obitum iis vel ad legendum commodata, vel ad exscribendum; quorum credita autographa Camillo restituta ignis fortasse absumsit, exemplum fors auspiciato reservavit. Utinam & hoc aliis opusculis accidisset, ceteros illius M. SS. Codices nunc haberemus, quos fatalis flamma combussit!

Ea quae Peregrinii collegi monumenta; Eminentiss. Dominis fel. record. Cardinalibus Nicolao Caracciolo Capuae olim Archiepiscopo, & Petro Marcellino Corradino accepta refero, qui mihi ad hoc opus elucubrandum, vires, animumque addidere. Illis postmodum vita functis; aliis distentis curis ab hac Langobardica historia animum tum abalienavi. Ab aliis tandem invitatus ad haec studia rursus animum intendi. Inter quos praecipue numerantur P. Erasmus Gattula olim Cassinensium Abbas, ejusque socius P. Petrus Maria Justinianus Januensis tum Episcopus Ventimiliensis in Corsica, PP. Eustachius, & Nicolaus Caracciolus, Paulusque Maria Paciaudus Cler. Reg. Theat, Johannes de Nicaastro olim Benev. Archidiaconus, & Episcopus Claudiopolitanus, Comes Matthaeus Aegyptius Regis nostri Caroli Borbonii olim bibliothecarius, ejusque legatarius Dominicus Ronchius, Alexius Symmachus Mazochius dudum Capuae Decanus, meusque collega, nunc Neap. Canonicus, Bernardinus Tafurius Neritonensis patricius, Josephus de Capua Capycius, atque Octavius Raynaldus Capuani patricii, aliique, quibus omnibus summo pere gratias ago, sui que nominis perpetuitatem maxime exopto.

En quod ad Peregrinium illustrandum adnotationibus, & auctariis adjiciendis pro virili comparavi. Si quae arripent, lector, aequo animo accipito; sin secus, quae improbas, lubenter fero. Sin minus laudem, obedientiae saltem

tem meritum consequar. Si opus absque obtrectationis nota probetur, Peregrinio laudem praereptam nolim, qui commentandi Langobardicos Scriptores facem praetulit; iisque item cl. viris, qui animum, viresque suppeditarunt. Siquae veritati minus consentanea dicta videntur, aut a verisimilitudine etiam abhorre, haud pudet errasse; imbecillitati siquidem humani ingenii parcendum, quod quam in me sit exiguum, haud inficior. Hoc pacto obtrectantium morsus effugiam, si Christianae pietati satis consultum velint.

I N

PAULI DIACONI

E X C E R P T A

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

P R O L U S I O

Mirabitur fortasse Lector, me frustra Pauli Diac. excerptam Historiam huic operi praeinsertam rursus edidisse. Verum non abs re factum putabit, si Camilli Peregrinii in hac sua Langobardorum Historia suas in illum querelas expendat, qui modo falsitatis, ac mendacii, faepissime ostentationis, atque inverisimilitudinis exoptulat; modo indiligentem appellat, vanum jaetorem, nimis credulum, atque somniatorem describit: quod quidem & alii nuperi Scriptores vitium in ipso agnovere. Ut igitur ea, quae a Diacono adferuntur ad trutinam revocentur, an veritati consentanea sint, nec ne, illa recudere opus fuit. Peregrinius vero ipse multa quidem ex illius Historia excerptit, ejusque verba vix delibando in medium attulit; ibique ejus diligentiam quandoque laudat, ambigua quandoque explicat, aut quod alibi parum accurate scripserat, de eadem re, cum sermo incidit, vel conciliat, vel emendat. Necessarium igitur omnino erat ex ejusdem VI. Historiae libris ea discernere, quae ad rem nostram pertinere videbantur, ut ex eorum fonte clarius veritas eliceretur, quo Historia magis elucesceret, nec de sensu interruptione, aut de verborum detruncatione omnino dubitaretur. Cum igitur Paulus ibi de Institutione Ducatus Beneventani, & Spoletani verba faciat, nemo profecto est, qui non videat quot ambages, gordiique nodi sint exsolvendi. Quot item in eversiois Casinensis Monasterii aera

L IN PAULI DIACONI EXCERPTA

constituenda, ejusdem instaurationis per Abbatem Petronacem habitae; & vera vel Abbatum Cassinensium, vel Beneventi, aut Spoletii Ducum chronotaxi designanda. Quid item de partum digesta nationum exterarum haec nostra in litora, sive Regiones appellentium distinctione loquar? Quid de confarcinato, confusoque Constantii Imperatoris in Apuliam adventu, Beneventique obsidione sub Grimoaldo Duce, aliisque quae aut praecessere, aut illis successere, omittendo, quae de Persarum multitudine LX. mill. baptizatorum cum eorum Rege & Chasana Regina prodit lib. VI. cap. pen. Quid denique de Dynastiis successione, de quibus tam varie toties Auctorem hunc locutum animadvertimus, quoties de Ducibus Regni Italiae, vel defunctis, vel ex suis Dynastiis exturbatis, vel alio translatis differere contigerit? Hoc igitur pacto e Paulo Warnefrido ea erant excerpta, cudendaque, ut facilius dignosci, investigarique possint ea, quae ad has quaestiones discutiendas pertinent.

Illa quoque ratio adcedit, quae me ad haec breviter Pauli Diaconi excerpta praelo rursus subdenda impulit, ut Peregrinum nostrum a V. Cl. Horatii Blanci conviciis vindicarem. Is enim in Pauli adnotationibus illum (merito, an invidio oculo, aliorum sit iudicium) saepius carpit. Ac quidem non satis tanto Viro digna ibi promit, ut nedum censura multoties notare, sed risu quoque ac dictis illum accipere audeat. Ut igitur Blanci conviciis, quae in Peregrinum congerit, occurrerem, ea in medium attuli, ut quam immerito illum dictis incessat, omnino dignoscatur. Quod si ob haec etiam aliquis expostulabit, censurae lubenter adquiesco. Tandem ne legentium fastidio sit, oro, quod hic breviter de institutione Spoletani Ducatus narrationem adtexam, cum nullo aptiore loco illa reponenda videbatur; quippe ex uno Paulo Diac. illa eruitur, quaeque ad illustrandam Langobardorum historiam omnino necessaria erat: cum Spoletii Dynastia partem aliquam Neapolitani hujus Regni olim occupaverit, illosque quandoque Duces Principibus Beneventi, Salerni,

Ierni, aut Capuae, vel adfinitate, vel folij negotio conjunctos novimus : ac postremo ut aliquando eum Ducatum penes Beneventanos, ac Capuanos Principes fuisse constet, quod in hujus historiae decursu licet animadvertere.

Quam primum in Italia Langobardi occupavere, Regio fuit Foro-Julienfis statim ab Alboino Duce, inde Italiae Rege, ea in Ducatus formam redacta, suoque nepoti Gisulfo tradita, ut narrat Paul. lib. i. c. ix. ac latius quam in ceteris suae patriae Ducum seriem ab initio, eorum gesta, monumentaque descripsit : tametsi fines ejus, quod omnino necessarium foret, non designet. Quamobrem nostri aevi Scriptores ex conjecturis dumtaxat judicare, vel saltem indicare potuerint ejus circumquaque fines quinam fuerint, aut Ducatus limites. Neque heic tantummodo Pauli in rebus enarratis confusio, qui de Taurinensis, ac Ligustici etiam Ducatus (nisi Urbani ii fuerint) & institutione, & extensione vix pauca conjectura potius, quam verborum descriptione explicavit. Sed quod magis obscurum, & profus inextricabile videtur, est, quod insequenti cap. x. tam inepte Clotarii Francorum Regis mortem anno DLXI. divisionem inter filios post quadriennium factam, & Benedicti I. Papae inaugurationem, quam anno DLXXIII. evenisse scimus, constituat. Alboini jam eo ipso anno DLXXIII. defuncti tum gesta persequitur, quae quidem prius accidisse fatendum est; neque ea, quae ad Clotarii mortem, filiorumque divisionem spectant, cum Alboini Italica irruptione cohaerere possunt, cum eam haudquaquam sub Alboino, sed sub Ducum Oligarchia accidisse planum omnino sit, ut infra patebit. Is vero susque deque omnia miscendo confusim protulit. Quod vero veritati consentaneum est, ipso teste, illud est, post captum scilicet Forojulium, finitimasque urbes ejus Ducatui adnexas, per multas alias ab Alboino subjugatas fuisse, ex Venetis nempe, Ligusticis, atque ex Subalpinis locis, quibus singulis Duces praeesse jussit, quibus illarum custodia, sive Praefectura militaris mandabatur, ne hostibus aggre-

diendi , occupandive spes ulla daretur : qui Urbani Duces appellabantur , ab iis diversi , qui Provinciales , quibus non una solummodo urbs , sed plures committebantur , sicuti Dux erat Forojuliensis , qui omnium primus ab Langobardis institutus ex omnium sententia fuit .

Difficultatis nodus potissimus quidem est in definiendo , quinam post Provinciale Ducatum Forojulensem (cum Urbani Duces tot creati fuerint ab Alboino , quot ab illo celebriores occupatae Civitates fuerant , ut supra monuimus) anno DLXVIII. institutum , primo erectus fuerit , Spoletanusne , an Beneventanus : cum ex Pauli Historia nil omnino certi assequi possit ad Epochae hujusce explanationem ? Paulo quidem credendum est , qui primum Beneventi Ducem Zotonem designat , Spoleti Faroaldum . At quemnam hisce institutionibus annum ille designat ? Hic nodus , hic scopulus . Ut veritas plenius elucescat , monendum primo est cum Cl. V. Abb. Bacchinio in Agnelli Ravenn. Not. Diss. in Petr. Jun. c. 3. duas Alboini epochas omnino diversas necessario distinguendas esse ; unam nempe ingressus Langobardorum in Italiam , Regni Alboini alteram , idest ejusdem inaugurationem . Prior initium habet ab anno DLXVIII. mense Aprili , quo Indictio I. decurrebat , in quam omnes conveniunt Scriptores : altera ab anno DLXIX. Decembri mense , quo Ticinum Alboinus obsedit , ibique a suis Rex Italiae adpellatus , ut optime etiam adverterat Sigonius , immerito a Baronio , ac Peregrinio nostro notatus . Cum enim Alboinus diem suum obierit anno tertio & dimidio Regni sui , Junio mense exeunte (ut idem Paulus , alique adfirmant) Ticino jam a Langobardis subacto , Martio , aut Aprili mense anni DLXXIII. Ind. VI. decurrente ; patet utique Baronium aequè , ac Peregrinium hallucinatos fuisse , figentes ad ann. DLXXI. Alboini mortem , qui regnavit ann. III. & mens. VI. quos Baron. numeravit ab ingressu ejusdem in Italiam ann. DLXVIII. cum vere ab initio Regni , videl. a Decembri DLXIX. numerare debuisset . Hinc Scriptorum implicatio , ac confusio fluxit , ut apud eundem Bacchinium licet

licet animadvertere . Neque Pauli sententiam si rite assequuti sunt . Is enim lib. II. c. XXV. habet , Alboinum Liguriam ingressum III. Non. Sept. Ind. III. quae indicat annum **DLXIX.** & statim addit sequenti cap. **XXVI.** *Ticinensis eo tempore Civitas ultra tres annos obsidionem perferens se fortiter continuit.* Si igitur post Non. Septembr. Ticinum urbs obsideri coepit , ac per annos III. & menses VI. obsidio illa duravit , ad Aprilem scilicet usque anni **DLXXIII.** quo haud dubium , quin Alboinus adhuc debebat ; quid est , quod Baronio , aliisque adstipulemur , qui emortualem Alboini annum fixere ad ann. **DLXXI.** ? Alboinus igitur , quem in Regem Italiae evexerunt Langobardi Ticinensis obsidionis initio , annis III. & mens. VI. regnavit , nempe a die **XXIX.** Decemb. ann. **DLXIX.** ad **XXVIII.** Junii **DLXXIII.** cui successit Clepho usque ad finem anni **DLXXV.** quo ex tempore Regum imperio intermisso , Ducum incoepit Oligarchia , quae decennio integro perduravit , ut Paulus apertissime testatus est . Quo tempore regnavit Alboinus , Liguria post Forojulium subacta est anno **DLXIX.** quo etiam Ticinum obsessum : indeque anno **DLXX.** Thusciam usque Rex electis cum militibus omnia invasit praeter *Romam , & Ravennam , vel aliqua , quae in litore maris Castella erant* , ut idem Warnefr. cap. **XXV.** & **XXVI.** Itaque si in hanc Alboini irruptionem Thusciam accenseamus , nec ne , omnino fatendum , Spoletanum Ducatum nedum ab Alboino subactum , sed ne lustratum quidem . Neque hanc in oram Langobardi appulere , nisi post annum **DLXXV.** quo utique complebatur annus septimus ab ingressu Langobardorum , & a **XXXVI.** Ducibus , penes quos Langobardici Regni administratio erat , Italia tunc temporis vastata fuit ex eodem Paulo in fin. lib. II. & Agnello Ravennate , qui *Italiam maxima ex parte captam , atque ab illis subjugatam Romam usque fuisse* testantur .

Quamobrem Spoleti Ducatus usque ad ann. **DLXXV.** institui nequiquam poterat , neque regnantibus (ut dictum est) Alboino , aut Clepho , qui vix Thusciam porro aspe-

xere .

xere. Sed quo tempore Ducum vigit Oligarchia, quum non tam aemulatione, ac virtute Duces illi tunc pugnarent, quam fortuna etiam prospere comitaretur, Italiâ occupatâ, Tyberim amnem transjecere, atque Romanam usque irrumpentes Spoletanae Dynastiae fundamenta posuere anno DLXXVII. vel insequenti. Unde non septennii spatio haec confecta fuisse, ut Paulus affirmavit, sed ultra, ac prope decennium decurrisse dicendum est: nisi fortasse septennium post duorum Regum obitum, ab Oligarchia Ducum desumendum sit, ut Pauli sententia vindicetur. Hinc quae etiam Flav. Blondus Reg. IV. & Sigonius de Duc. Spolet. instit. docuerunt, erronea profus esse demonstrantur. Blondus namque Spoleti Dynastiam coepisse, ait, sub Graecis Exarchis: *Spoletani Ducatus nomen primo ab Exarchis Ravennae eam habuit vim, ut a militari consuetudine tractam dignitatem nunc referat, quae post Regiam est suprema.* Miror sane, Blondum oscitanter ibi effutisse, cum ipsemet Dec. I. Lib. VIII. haec habeat: *Longinus in Italiae administratione, & urbium... hunc primus servavit morem, ut non Provinciae praeesset Praeses, sed singula oppida a singulis custodirentur & regerentur Magistratibus, quos Duces appellavit.* Si igitur ex ejus testimonio quaelibet civitas Ducatus erat, cur Spoletum tot post secula Ducatus dignitatem prope Regiam servare adhuc debebat, & non idem de aliis quibusque urbibus adfirmetur? quod recte advertit Scriptor Tab. Chorogr. med. aevi ap. Murator. to. X. n. CXI.

Erravit & Sigonius ad ann. DLXXI. ac de Alboino Rege inquit: *Spoletum inprimis est occupatum... Alboinus receptam non solum conservavit, sed etiam Umbria in formam Ducatus redacta, ipsam Ducatus caput, Duce Faroaldo imposito, fecit. Hinc Spoletanus Ducatus celebrari coepit.* Nam eo anno a Sigonio signato, neque Spoletum a Langobardis fuerat subjugatum, neque Umbria, sed tantummodo pars Tusciae, ut Paul. Lib. II. c. 26. & Agnell. Ravenn. ut supra: quod quidem evenisse testatur anno V. Justinii II. Imp. qui etiam H. Regis Alboini fuit, scili-

scilicet ann. DLXXI. ut dictum est . Neque Thuscia (ut gratis hoc Sigonio concedatur, quamvis immerito) tunc temporis devastata tota Langobardorum ditioni paruit ; sed superior duntaxat pars illorum potestati subiecta fuit; inferior tamen altera Tyberim inter, & mare dexterâ penes Romanos fuit : Tyberim enim, aut Apennini juga Alboinus nunquam transjecit, e quibus per Exarchatum, & Pentapolim transeundo Spoletum adcederet . Hoc vero nulli scriptum reperimus ; quare omnino est adfirmandum, non sub Rege Alboino Spoletum Longobardos occupasse, sed circa ann. DLXXXVII. aut sequenti in illa generali irruptione sub Ducum Oligarchia, eodem fortasse tempore, quo subacta Perusia, aliisque urbibus, plurimum in Romam versus Regnum Italiae protenderunt . Quae quidem urbes, Spoletio adjuncto, a Duce Faroaldo occupatae ansam fortasse praebuerunt Ducatus ibi Spoletani instituenti ad Romani Ducatus, & Exarchatus potestatem magis imminuendam ; & illius I. Dux Faroaldus electus fuit ante ann. quidem DLXXXIX. quo Paulus Diac. Lib. III. c. 13. huiusce Ducis meminit, qui *Classem (Ravennae) invadens opulentam urbem spoliatam cunctis divitiis nudam reliquit.* Inde Ravennam obsedisse, ait Rubeus Hist. Raven. Lib. IV. anno scil. DLXXXIII. & a Smaragdo Exarcha fugatum, trucidatumque fuisse, qui Smaragdus Longino successerat ann. DLXXXII. Sigonio teste .

Faroaldo igitur defuncto Ariulfus Dux II. Spoletano Ducatui successit, idem Diac. Lib. IV. c. 17. eumque esse, quem Baronius Arnulfum appellavit ann. DXCII. n. 2. & DIIC. n. 3. cujusque meminit pluries S. Gregorius M. in epist. Idem Dux etiam Camerino potitus est ann. DCIII. cui sequenti anno vita functo Theudelapius Faroaldi I. filius successit, ut infra in serie Duc. Spolet.

Ex haecenus delibatis plane quidem constat, Langobardos ad ann. usque DLXXXVII. nondum Transyberinas Italiae urbes, multoque minus Neapolitanas adhuc regiones invasisse . At quo pacto Neapolis obsidio ann. DLXXXI. figitur, quum Langobardi tunc temporis nondum Romam, Ty-

Tyberimque transfearant? Neapolis quidem obsidio paulo post accidisse credenda est ex testimonio Petri Notarii Neap. Ecclesiae, a quo, hortatu ac jussu Reducis Episcopi a Beatissimo viro Pelagio Pontifice Max. ordinati, Eugipii Abbatis Lucullanensis Collectanea e S. Augustini Libris conscripta fuere: ibique extat subscriptio, seu clausula: *Sub die Iduum Decembrium Imp. Dn. nostro Tiberio Constantinop. Aug. Anno VII. post Consulatum ejusdem Augusti Anno III. Indict. XV. obsidentibus Langobardis Neapolitanam Civitatem. Quam clausulam habes in Analect. Mabillonii tom. II. p. XI. Et apud Pagium in ann. DLXXXI. qui Mabillonium carpit, quod perperam annum DLXXXII. designaverit. Pagium ipsum consule loc. cit. quaeque etiam contra Pagium differit Phil. a Turre Episc. Hadriensis in peculiari dissert. p. 162. En quam nobis reticuere Paulus Diac. aliisque hucusque editi Chronologi Neapol. urbis a Langobardis obsidionem ann. Dom. DLXXXI. Neque huic synchrono monumento contradicendum, aut de eo dubitandum autumo.*

Videndum nunc, quo sub Duce Langobardi Neapolim obsederint. Hic aut cum Paulo Diac. aut Peregrinio consistendum est, nec sequester aliquis erit, qui litem dirimat. Si Paulo adstipulemur, nihil omnino dubitandum, quin tempore Ducalis Oligarchiae, subacta jam Hetruria, Spoleto, Perusia, Camerino, aliique urbibus, per quas Neapol. hujus Regni aditus ad Campaniam, Samnium, Marsiam, aut Apulliam invadendam patebat. Quamobrem Langobardi, e Ducatu Romano itinere arrepto, in Campaniam, & Marsiam irrumpere poterant, quâ Graeci copias ad limites, urbesque suas custodiendas nullatenus habebant. At si hujus argumenti, sive conjecturae vim elidere velimus, Paulus ipse pro Peregrinio pugnet, necesse est. Cum enim is asserat, tunc temporis primum Beneventi Ducem Zotonem dominari (per annos XX. Ducatus praefuisse, ait ab anno scil. DLXXI. ad ann. DXCI. quo obiit) ipsummet Neapolim obsidisse oportuit; aut saltem auxiliaribus copiis adjunctis ab sociis Oligarchiae Ducibus

Ducibus ad eum transmissis Neapolim obsedisse eo ipso tempore, quo undique Graeci a Langobardis circumquaque oppressi extremam in dies Italici Regni everisionem expectabant. Peregrinius tamen, qui Pauli suspectae sibi fidei patrociniū respuit, aliter, si hoc suos ob oculos fuisset Mabillonii Analectum, probasset, ac magis valido argumento fulciretur ad Langobardorum Beneventi longe ante ann. DLXXXI. dominatum comprobandum. Is enim non alio illuc tempore Langobardos appulisse credidit Procopii, & Porphyrog. testimonio, quam circa ann. DLX. (ut videre est in peculiari sua Diff. de Instit. Ducat. Ben. suo loco to. III. inferenda) quam opinionem validis quidem conjecturis, nec futilibus revera argumentis adserere conatus est. Cui si assentiendum existimabimus, judicandum omnino erit, Zotonem jam Benev. Ducem ab anno DLXXXI. opportunitatem nactum Graeci Imperii in Italia evertendi, Neapolim obsedisse: qua quidem urbe positus, totius Neap. Ducatus regionem comparare facillime sperabat, quippe caput tunc, & praecipua inter alias suae Dynastiae urbes se eminentius extollebat. Frustratum a Langobardis Neapolis tentatam expugnationem, nemo dubitare audeat; immo longa eos fortasse obsidione pertaesos inde abcessisse credo, quippe qui inutilem illam fore putabant. Atque hac fortasse de causa illuc Autharim Regem a Zotone advocatum fuisse suspicor anno circ. DLXXXVI. Duci Benev. auxilio venturum ad Neap. Ducatum subjugandum: quod cum difficile fore crederet (classe namque maritima carebant Langobardi, ut ad opportuna quotidie subsidia recipienda obsessos impedirent) Campaniae, Lucaniae, Calabriaeque loca invadens Rhegium usque penetraret, ut Paulus ipse testatur.

Sed utcumque se res habeat, quae alibi opportunius pertractanda erit, ad propositam quaestionem redeamus. Aut igitur, ut vidimus, Paulo Diac. fides adhibenda, aut Peregrinio nostro, annus institutionis Ducatus Benev. ut Zotonis aetas praecise designetur XX. annorum, clarior est, quam Spoletensis; cum non tantummodo Faroaldi

exordium suae Dynastiae exprimatur, sed ne aetas quidem, qua obierit, aut quot annis vel Spoleti, vel alibi vixerit. Ex solis verisimilibus conjecturis elicitur hujus Ducatus institutio anno aut DLXXVII. aut sequenti DLXXVIII. ut diximus: quo fit, ut Beneventani Ducatus Primatus supra Spoletanum institutio non possit omnino denegari; cum saltem anno DLXXI. institutus quinquennio plus Spoletanum praecesserit. Anne ab Alboino ipso Rege confirmatus, Italicae irruptionis tempore anno DLXX. vel DLXXI. ut Graecorum dominatum distringeret? alibi differetur. Nec ab Authari Rege post Spoletanum Ducatum Beneventanus Zotoni confirmari debuit, sicut Faroaldo Spoletanus. Nam Autharis in nostrates haece ingressus est regiones anno saltem XVI. Ducatus Zotonis, ut ex supranarratis probavi: quo quidem tempore Zoto suum in Campaniae, Samnique regiones dominationem protenderat, ut suo quaeque loco alibi dicenda. At de his, quae alibi expendenda erunt, satis fit. Ulterius progredi ad Spoleti Ducum seriem a Paulo Diac. inchoatam, aliisque ab Scriptoribus productam, definiendam operae pretium duxi, ut facem Paulo hac in re praeferamus, addendo, aut explanando quae ipse aut parum digessit, aut implexa quodammodo Chronotaxi exaravit.

Seriem priorum novem Spoleti Ducum Paulus ita recenset.

- I. Faroaldus I. anno circ. DLXXVIII. cui successit
- II. Ariulfus anno DLXXXIII. Faroaldo a Graecis prope Ravennam occiso. Post quem
- III. Theudelapius Faroaldi I. filius successit ann. DCIV. non autem, ut notavit Sigonius, anno DCIII. Inde
- IV. Atto Dux (qui Zotho a Sigonio, & Lilio Hist. Camerin. Lib. IV. sed perperam) anno circ. DCLVI. nisi Paulus Lib. IV. c. 52. & 53. in Theudalapii emortuali anno, qui paulo ante Ariperti Regis mortem contigisse inquit, errasset; aut ex aliorum sententia duo fuerint Theudalapii, pater scil. ac filius, vel nepos, a Warnefrido fortasse in

se in unum conflati, ut ex Wolf. Latio Campellus Hist. Spol. Lib. XII. Post hunc

V. Trasemundus I. qui, Paulo teste, dudum Capuae Comes fuerat, a Rege Grimoaldo electus anno DCLXIII. ut Lib. IV. c. 53. & Lib. V. c. 16. atque etiam in Chron. Farfensi adnotatus. Vixit usque ad ann. DCCII. Muratorius in Annal. Ital. habet ann. DCCIII. Cui

VI. Faroaldus II. ejus filius eodem anno patri successus est; Paul. Lib. VI. c. 30. Sigonius illi collegam adjunxit Volchilam ejus germanum, sed testem non affert. Obiit Faroaldus ann. DCCXXVII. ex monumentis allatis a laudato Scriptore Tab. Chorogr. med. aevi. Tamen ann. DCCXXIV. ipso Paulo teste Lib. VI. c. 44. patre Faroaldo defecit, eumque deposuit, qui Monachi habitum induit; tuncque Ducalem ipse dignitatem occupavit.

VII. Trasemundus II. ejus filius, qui anno DCCXL. ab Italiae Rege descivit, ut notat Paul. VI. 5. Qua de re a Liutprando Rege, Trasemundo e Ducali Sede exturbato, substitutus est ejus nepos. (dubitant alii.)

VIII. Hildericus anno ipso DCCXL. qui in Farfensi Catalogo deficit. *Evolutis dehinc* (ait Paul. loc. cit) *aliquibus annis* (duobus scilicet) *Trasemundus, qui Romam fugerat, Spoletum rediens Hildericum extinxit, rursusque contra Regem rebellavit.* Vide Anastas. Bibl. in Zacharia. Causa hujus fortasse excusabilis defectionis Trasemundi Ducis decennio ante fuerat Liutprandus ipse Rex, ut ex Anastas. in Gregor. II, apertissime ostenditur: *Eutychius* (inquit) *Patricius* (Exarcha pro impio Leone III. Iconomacho anno DCCXXVIII.) & *Liutprandus Rex inierunt consilium nefarium, ut congregatis exercitibus, Rex subiceret Duces Spoletanum, & Beneventanum, & Exarchus Romam, & quae pridem de Pontificis (occidendi) Persona jussus fuerat, immleret.* In vindictam igitur tunc efferbuit Trasemundus; *cujus in loco*, ut ait Paulus loc. cit.

IX. *Agibrandum* (quem Ansprandum appellavit Sigon.)
h 2 suum

suum nepotem constituit Spol. Ducem Liutprandus Rex anno DCCXLII. Ejus nomen in Farfensi Catalogo deest, quo tamen sub anno DCCXLVI. describitur

X. Lupus, cujus meminit charta donationis Ludovici Pii inserta Chron. Vulturneri ap. Murator. to. I. par. II. p. 369. & 386. Dehinc

XI. Hunulfus memoratus in charta commutationis Cellae S. Viti Monachorum Cassinensium cum *Ursone de Castro S. Vincentii ad Vulturneri Fontis cujusdam silbe in loco Peblinaru territorio Sarniensi (Aeserniensi) sub anno DCCLIII. Ind. VI. Marzi mense die XI.* Cujus utique Spoleti Ducis usque adhuc ignoti memoria habetur ab Aeserniensis olim Ecclesiae Archidiacono Io: Vincentio Ciarlanti, qui eam ex suo autographo pergameno excrispsit, suisque in manuscriptis cum aliis etiam quamplurimis chartis; atque diplomatis adseruabatur. Huic successisse autumarem anno DCCLVII.

XII. Albuinum Ducem, qui in Farfensi Serie adscribitur; tum anno DCCLX. ex eadem Ducum Serie

XIII. Gisulfum, cujus etiam, uti & Hunulphi, & Albuini mentio nulla apud Sigonium. Neque suffecti Ducis anno DCCLXIII.

XIV. Theodicii ab Anastas. in Steph. IV. memorati; & *Theodorici* in Farf. Chron. appellati. A Desiderio Rege Legatus mittitur ad Hadrianum Pontificem an. DCCLXXII. ut idem Anastas. testatus est. Pauloque post sufficitur

XV. Hildebrandus, qui habetur in cit. Catal. Farf. & in Anastasio, Sigonio, aliisque. Qui Dux, antequam Desiderius Rex cum exercitu ad Clusas contra Carolum Francorum in Italiam adventantem pergeret, ut transitum prohiberet, ad Hadrianum Pontificem confugiens illi se tradidit. *Hinc Hadrianus constituit eis (Spoletinis) Ducem, quem ipsi propria auctoritate sibi elegerunt, scilicet Hildebrandum nobilissimum &c.* Post Caroli in Italiam adventum, Langobardorumque Regni extinctionem, Spoletinus Ducatus Apostolicae Sedi adjudicatus est sub jure & potestate B. Petri, ut asserit Anastas. lib. cit. & Sigon. illumque

que administrasse etiam Hildebrandum legimus, qui Carolo Regi occurrit, munera detulit, & pro eo contra Graecos decertavit, ut in Ann. Bertin. anno DCCLXXIX. & DCCLXXXVIII. Insequenti autem anno DCCLXXXIX. in cit. Farf. Catal. legitur

XVI. Guinichus Dux, a Sigonio *Vinegisus*, ab aliis *Winichis*, *Winigis*, & *Vinechisus* appellatus. De eodem meminit Anastas. in Leone III. cui *cum suo exercitu obiit* (cum a Romanis male exceptus fuerit) *venerabiliter eum recipiens* (ann. DCCXCIX.) *Spoletum deduxit*. Dubitatur an idem ipse sit *Guinichisus*, qui in Regiis Caroli M. expeditionibus fuerit saepissime occupatus, & anno DCCC. ab Erchemp. n. V. dicitur Benev. bello suis copiis auxilium praestitisse: Luceriae, Apuliae munitissima urbi; praesidio fuisse, & a Benev. Duce captus ann. DCCCII. ex Ann. Bertin. Quae pro Leone III. Pontifice in Romanos praecleara gesserit facinora an. DCCCXV. habes a Baron. h. a. n. I. & Pagio, & Ann. Eginhardi. Quare ad ann. usque DCCCXXII. aetatem suam produxisse, dubitantibus tamen quibusdam Scriptoribus, credendum est: *Cum jam senio confectus* (Ann. Bertin.) *habitu seculari deposito, Monasticae conversationi se mancipavit*. Dubitandi ansam fortasse dedit Chronographus Farfensis, qui anno DCCCVI.

XVII. Romanum Spoleti Ducem adnumerat; indeq; an. DCCCXIV. iterum Guinichum. Et ann. DCCCXVI.

XVIII. Geraldum. Aliique post hunc Scriptores adscribere

XIX. Heccideum Ducem.

At huic difficultati occurrit pluries laudatus Auctor Tab. Chorogr. validisque rationibus probat, eundem Guinichum fuisse Ducem Spoletensem ab an. DCCLXXXIX. ad DCCCXXII. quo Monachi habitum, senio confectus, induit. Cumque tot, tantisque occupationibus Guinichus fuerit distentus, in varia etiam loca aut cum militaribus copiis, aut legationibus missus, opportunum fore putavit ad sui Ducatus regimen sustinendum aut filios tunc, aut
fra.

fratres, aliosve, se absente, substituisse. Fuerintne post Carolum M. Spoletani Duces ab Augustis pro tempore regnantibus constituti, vel a Spoletanis ipsis electi, tum ab Imp. confirmati, pugnant Scriptores. Consule Pagium anno DCCCXV. n. I. Cantel. Hist. urb. Metr. Ital. p. II, c.7. Sigon. Ann. Bertin. an. DCCCXXII. aliosque ap. Script. Tab. Ch. n. 112. Mea quidem opinio, ut ex infra dicendis constabit, illis suffragatur, qui Ducatum Spoletanum communibus suffragiis creatum fuisse adserunt post Caroli M. tempora, ab Imp. tamen, Italiaeque Regibus confirmandum, qui nec semel aut raro ab Augg. electi Spoletum regendum mittebantur. Utique post Guinichisi ad claustra recessum anno DCCCXXII. in Ann. Bertin. legimus: *in ejus locum Suppo Brixiae civitatis Comes constitutus est.*

XX. Suppo itaque, qui Guinichiso successit, in Farf. Cat. desideratur, quod statim fortasse defunctus, vix Ducalem Sedem ascenderit. Nam sequenti ann. DCCCXIII. in cit. Bertin. habetur: *Missus est in Italiam Adalbardus XXI. Comes Palatii, jussuque ut Mauringum Brixiae Comitem (Supponi Duci successum) secum assumeret &c.* Et anno DCCCXXIV. Suppo Dux Spoleti decessisse XXII. nunciatur: eundemque Ducatum Adalchardo Comiti commissum. Qui cum vix quinque mensium spatio eodem honore affectus fuisset, febris laborans decessit; eique cum Moringus Brixiae Comes successor electus esset, nuncio honoris sibi designati accepto, decubuit. Ita biennio minus tres Spoleti Duces fato cessere, quos hanc forte ob causam e catalogo expunxit Farf. Chronologus; tametsi Sigonius eos agnoverit, adnumeravitque.

XXIII. Sico, qui licet Spoletinus tantummodo absque Ducis titulo adnumeretur in Chron. Ducum, & Principum Beneventanorum, huic etiam operi Hist. Pr. Lang. a Peregrinio nostro inserto, Spoleti tamen Ducem fuisse conjicio post Moringum usque ad ann. DCCCXXXII. Neque post Siconis decessum aliqua Ducum mentio apud Scriptores

res usque ad ann. DCCCXXXVI. quo

XXIV. Berengarium meminit Farf. Chron. Post quem ab Erchemp. n. XVII. adnotatur

XXV. Guido I. *Dux Spolitenſium* Siconulphi Salerni Princ. cognatus, cui auxilium praestitit ann. DCCCXLIII. contra Radelchim Benev. Principem. Hic adhuc Thusciae partem, & fortasse etiam Umbriae possidebat. Igne cremata Sicopoli, novaque extracta Capua ann. DCCCLVI. Guido cum universis Thuscis paulo post eam obsedit; Erch. n. XXV. Hujus Guidonis frater fuisse creditur

XXVI. Lambertus I. qui ante ann. DCCCLXI. vel Guidoni successus, vel collega erat (quod Sigon. evenisse ait an. DCCCLXV. contra Erchemperti narrata n. XXIX. ab Igroto Cass. n. XXII. & Ostiensi confirmata) Guidonis Ducis. Ante ann. enim DCCCLXI. erat Dux Spoleti Lambertus I. ut ap. Erch. n. XXIX. n. XXXII. & XXXV. quo narrat, illum Imperatoris furorem metuentem, Beneventum se recepisse ann. DCCCLXXI. Ab Hadriano PP. II. an. DCCCLXVII. *anathemate percussus*, ut ait Anast. qui tamen illum non fratrem, sed filium Widonis appellat. Tum ann. DCCCLXXVII. simul cum Pontifice Neapolim, & Salernum navigavit, ut ex Ost. lib. I. c. 40. At non eundem credo fuisse Lambertum: Scriptores fortasse duos ejusdem nominis confundunt Lambertos, unum nempe Widonis fratrem, filium alterum, ut infra.

XXVII. Lambertus II. cujus mentio ap. Ost. loc. cit. qui cum fratre Widone II. vel potius nepote, ut infra, auxilium tulit Johanni PP. VIII. qui cum illis navigavit, ut sup. Hic deinde in Pontificem arma vertit, ut ex epist. Johann. VIII. ann. DCCCLXXVIII. & DCCLXXX. quo Lambertus hic obiit, & hunc Lambertum II. fuisse existimo, Lamberto I. ante hunc annum jam defuncto, vel alibi exule: cum post ann. DCCCLXXI. nondum aliam hujus Lamb. I. memoriam in Scriptoribus reperiamus; sed tantum Lamberti II. Widonis filii. Erchemp. n. LXXIX. ait: *Defuncto Lamberto (II. quidem) filio Guidonis Senioris, fito suo, Spoletium reliquit. Quo etiam decedente,*

re, Guido Junior Spoletium, & Camerinum suscipiens cum Saracenis pacem fecit &c. Filius quidem hujus Lamberti regnavit; at quia forte parum vixit, ideo ejus nomen posteris ignotum. Conjiendum puto, sicuti Patri, & Avo nomen Guidonis, aut Lamberti adtributum, itemque & a posteris aut Guidonem, aut Lambertum appellatos, ita etiam ignotum hunc Ducem alterutro vocatum fuisse nomine. Equidem in charta Monasterii Cinglensis, & S. Sophiae Benev. anni DCCCLXXXII. mentio habetur Lamberti, & Widonis Spoljtenfium Ducum. Cum igitur tunc temporis Lambertus II. jam diem suum obiisset, credendum est, post Lamberti II. mortem, Lambertum III. qui paulo post decessit, Ducem Spoleti fuisse simul cum Guidone II. Juniore adpellato. Nemo fortasse erit, qui verisimilem hanc meam conjecturam aspernabitur.

XXVIII. Guido II. Lamberti II. filius, de quo Erchemp. loc. cit. & Peregrin. necnon Ep. Joh. PP. VIII. 279. ad Carolum Crassum data ann. DCCCLXXXI. & Annal. Fuldens. ann. DCCCLXXXIII. qui Comitem quoque Thusciae vocant, Italiae profugum, ac Saracenis foederatum Tandem ann. DCCCLXXXV. Regiam dignitatem acquisivit: non diu post in Galliam proficiscitur, Regnum quaerit; at repellitur, Liutprand. Lib. I. c. 6. De Regno Italiae contendit cum Berengario, post victoriam Rex effectus ann. DCCCLXXXVIII. Et Imperator ann. DCCCIXC. Moritur ann. DCCCVIC. Ost. Lib. I. c. 64. *cum annos ferme sex Regnum obtinisset, cruoris vomitu extinctus*, Regnum tradidit filio

XXIX. Lamberto III. (non autem II. ut putarunt aliqui) qui Dux Spoleti, Rex Italiae, atque Imperator patris consors ab ann. DCCCLXXXII. Liutprand. Lib. I. c. 10. Occisus prope Tanarum amnem ab Hugone Mediolanensi Comite, Arnulfo Rege mandante an. DCCCIIIC. ut idem Liutpr. I. 12. Lamberto II. imperante; alter

XXX. Guido ejus frater, III. appellatus, Spoletium regebat, qui ann. DCCCVC. ex Ostiens. Anon. Salern. & Benev. & Lupo Protosp. Graecos a Benevento expulit.

Hic

Hic frater erat Lamberti Imp. ex Anon. Benev. in ann. DCCCIVC. *Qui* (Guido) *Spoletium pervexit, Imperatorem Lambertum fratrem, ejusque matrem Imperatricem* (Ageltrudam.) *cernere cupiens: ibant enim illi Romam ad Apostolorum limina.* Quo autem anno defunctus fuerit, ignoratur. Neque ad ann. usque DCCCCXXII. ullius Ducis mentio apud Scriptores. Imo ann. DCCCCXV. nulum fuisse ibi Ducem existimant, cum in expeditione illa in Saracenos prope Lyrim annem consistentes, Johanne PP. X. hortante, multi foederati Principes accurrerunt; quorum praecipuus Landulphus Capuae, & Benev. Princeps ita Pontificem apud Liutpr. Lib. II. c. 14. interpellat: *Camerinos quoque, atque Spoletinos nostrum ad auxilium invitato:* quibus ex verbis conjici potest, vel Spoletanum Ducem alibi fuisse (nomen quidem nobis ignotum) vel Spoletani, redacto fortasse in formam Reip. eorum regimine, ad bellum a Pontifice advocati, *ut simul inirent, auxiliante Deo, cum his* (Saracenis) *bellum.* Nec profecto heic eorum Dux taceretur, si illum habuissent; nec Spoletini, & Camerini *invitari* debuissent, sed eorum Dux, qui iisdem praeslet. Anno Igitur DCCCCXXII. legitur solummodo

XXXI. Bonifacius Dux, qui filius fuit Hubaldi strenui militis pro Berengario in praeliis contra Widonem commissis, ex Liutpr. Lib. I. c. 7. *qui* (Bonifacius) *post nostro tempore Spoletinorum, & Camerinorum exitit Marchio:* per Rodulphum nempe Italiae Regem ann. CMXXII. Liutpr. II. 18. qui Waldradam etiam sororem suam Bonifacio conjugem dedit. De eo non meminit Farf. Index. Huic Duci filius fuit

XXXII. Theobaldus, cujus idem Liutpr. IV. 4. & Farf. Cod. in quo simul adscribuntur ann. CMXLVI. (anachronismus corrigendus ann. CMXXXVI.) *Bonifatius, & Teobaldus Duces,* sicuti & in Chron. bis meminit, sic: *Bonifacii & Tebaldi filii ejus.* Corrigit etiam errorem alterum Farfensis Codicis laudatus Tab. Chorogr. Scriptor n. 113. reponentis post Anscharium Ducem ann. CMXLVI. *Bonifacius*

nifacium, & *Tebaldum*: quibus quidem demortuis, vel expulsi, Spoletum praefuit

XXXIII. Ansharius, de quo Liutpr. Lib. V. c. 2. Illi Hugo Rex insidias molitus est ann. DCCCCXL. per

XXXIV. Sarlionem *Burgundionum ex gente progenitum*, qui, Anshario bis profligato, tandem occiso, Ducatu potitus est, & *Rex Hugo gaudio immensa afficitur*: qui fortasse ejus nepoti Teobaldi Ducis viduam matrimonio facillime Sarlioni copulavit, cum contra Anscarium fortasse conjuraverit, ut ex eodem Liutpr. conjici potest: Hujus Ducis nullibi amplius mentio. Sigonius ejus Ducatus annos ad DCCCCLVII. producit: quo *Berengarius bellum Pontifici in Ducatu Spoletano commovit*. *Ejus belli haec*, ut opinor, *ocasio fuit*. *Sarlione, qui Anscario Berengarii fratri suffellus Dux fuerat, sive mortuo, sive Berengario deturbato, Berengarius illam sibi ditionem ascivit*. A verisimili quidem non abhorret, Berengarium in Italiam e Germania regressum anno CMLII. aut CMLIIL ut Contin. Reginonis, Otho Fris. alique testantur de Spoletanis vindictam sumsisse, eoque Ducatu potitum Paldolpho Capuae Principi concessisse. Quod utique patet ex Chron. Cinglensi M. S. huic nostro operi inferius inferendo,

XXXV. in quo legitur: *Anno CMLIII. Paldolphus Princeps Spolitenfis Dux efficitur. Berengario subsidium donat. Karda Abbatissa placitum optinuit montis S. Eleterii in Aliphis*. Hujus *Placiti* autographum adseruari dixit in Monast. S. Mariae Monial. Capuae (in quod Cinglense paulo ante translatum fuerat, ut in praefatione ejusdem Chronici dicam) Michael Monachus in ejus schedis, ab eoque transcriptum, ibi adjungendum putavi. Hic tantummodo dicam, hoc in *Placito* agi de restitutione ad favorem Monasterii Cinglensis, instantibus Principibus Capuae Paldolpho, & Paldolpho possessionis Montis Lauterii (S. Eleutherii) a Rodulpho Comite Aliphano occupati cum Casa Cotila, & Tracunu, & piscaria ribi, & ripuario, aliisque in Territorio Aliphano rebus ibi enumeratis: contradicentibus etiam Casinensibus, atque Laurencio

„ Cinglensis

„ Cinglensi olim Praeposito . Diploma signatur cum data Spoleti die primo Septembris anno CMLIV. Ind. XIII. Anno Berengarii Regis , ejusque filii Adhelferti V. Principatus gloriosorum Landolphi ann. XV. & XI. Paldolphi Capuanorum Principum , & Ducum Spoleti feliciter .

Hanc equidem chartam (& fortasse alias , quas non tantum Capuae , sed in omnibus pene Regni nostri locis deperditas frustra ploramus) & Chronicon legerat Peregrinus noster , Tabulariorum omnium diligentissimus perscrutator , quarum lectione judicavit , hos Capuae Principes , Landulphum scil. II. & Paldulphum I. Caputferreum cognominatum Spoleti Ducatum obtinuisse : quod Abbas Erasmus Gattula Hist. Cas. to. I. & Scriptor Tab. Chor. n. 114. sicuti hanc rem aliunde ipsis ignotam , difficilemque fatentur , ita Peregrinum carpere aliquomodo moliantur , qui eam aut minime verisimilem , aut prorsus erroneam primus exhibuerit . Hinc contra Peregrinum hi Scriptores inferunt , falsum omnino esse , quod ipse asserit , unum nempe Paldolphum , patre Landulpho II. demortuo ann. CMLXVIII. Ducem Spoleti appellatum fuisse . Landulphum namque patrem , & filium Caputferreum ab anno usque CMLIV. Duces Spoleti extitisse haec edocent monumenta . Neque Duces tantummodo , aut Marchiones titulotenus appellatos , itaut dubitari possit quin Spoleti , aut Camerini , vel aliorum locorum Domini , sed vere Spoletani Ducatus (& paulo post Camerinensis quoque Marchiae) titulo , ac possessione a Berengario Italiae Rege fuerint insigniti : quod ipsi foederati auxilium praestiterint , ut in aemulos , hostesque Regnum sibi , filioque Adelperito servare possent . Rem tamen nodis , spinisque obsitam explanandam , quoad poterit , confirmandamque suscipio , quam e quorundam Scriptorum fragmentis eruendam curavi .

Berengarius quidem Romanae urbis Principem Albericum , qui Ducatum etiam Romanum , aliasque regiones suo parere imperio obstrinxerat , bello adortus , primo impetu Spoleti Ducatum subegit , cujus Dux pro Alberico

fortasse erat, ut ex superius dictis, & ex Sigonio conjici potest. Landulphus interea Capuae Princeps, his in Italiae excitationis procellis, sibi suaeque utilitati consulendum ratus, loca illa, quae Ducatui Spoletano Capuano Principatui finitima erant, sensim submittere conatus est, ut ex variis eo tempore chartis apertissime ostenditur, adsentientibus Capuae Dynastis, ea quidem loca, quae Spletano primum Ducatui adnexa erant, non autem Capuano Principatui subjecta. Dum inde Berengarius Spoletum positus esset, timens Landulphus, ne in ipsum etiam Rex arma verteret, cum Berengario societatem iniret, opes suppeditat, auxiliumque spondet, ab eoque postulat, ut quae ad Ducatum Spoletanum loca in Samnio, Marsia, atque alibi ipse acquisierat, sibi confirmare dignaretur, cui Berengarius utique postulationi benigne annuit, Ducisque duntaxat titulo decoravit. Qua de causa (nisi mea me fallit opinio) nusquam Dux Spoleti Berengarius legitur, neque filius Adelpertus, qui Landulphum Capuae Principem eo ipso titulo decorarunt. Cum inde ipsomet anno, contra Octavianum filium Alberici Romanae urbis Principis seu Tyranni arma vertenda constituisset Berengarius, ut Sanctae Sedis Romanae libertati consulere, Landulphum ad illam expeditionem deputavit, ut in praecipuo Codice legitur, illincque cum Spoletum remigrasset, reliqui Spoletani fortasse Ducatus partem obtinuit, Pontifice tamen; Spoletanisque reluctans. Quod quidem causae fortasse fuit, ut Johannes XII. Alberici filius in Romana Cathedra, quamvis adolescens evectus anno DCCCCLV. (ut contra Baronii sententiam probant Pagius & Papebrochius in Con. Chron.) in Pandulphum surrexit, ac Campaniae regionem aggredi tentavit anno insequenti, ut affirmat Baronius, eique ad hoc bellum socios fuisse Spoletanos, & Camerinos, qui Langobardum Principem oderant, illique mala potius irrogare, quam parere malebant, ex Hist. Lang. a cit. Baron. ann. CMLVII. n. 1. clare patet. Spoletini enim, Camerinique jam a Berengario subacti, ac divexati, excusso jugo, in Reipublicae formam fortasse civita-

vitatem redegerant, suisque auxiliariis copiis Pontifici adhaeserunt, & contra infensum Capuae Principem sua quoque arma vertisse non dubitarunt. Otho Magnus eo temporis Italiae supremo jure dominabatur, & Berengarii Regis opes fregerat: tuncque verum esset quod cit. Scriptor conjicit, Capuae nempe Principem partem solummodo Ducatus Spoletani possedisse, quam in Samnii, ac Marsiae Comitatibus Duces illi jamdiu obtinuerant, non autem Spoletum, & Camerinum, quibus tunc in urbibus dominari debuerat Hubertus Salicus Spoleti Dux (de quo fufius infra) qui obiit anno DCCCCLXI. ut apud pluries laud. Scriptorem Tab. Chor. habes, cui hanc Ducum descriptam seriem debemus, etsi ex parte a me instauratam, suppletamque.

At ut ad institutam quaestionem descendamus, praemittendum puto (Liutpran. Lib. V. c. 2.) Hugonem Italiae Regem in Anscarium Spoleti Ducem misso Sarlione, ita loquutum: *Camerinorum, & Spoletinorum hominum non est mihi fides incognita: est enim calamo similis, cui si innisus fuerit homo perforabit manum suam. Vade itaque accepta a me pecunia, mentes eorum corrumpere, ab Anscarii dilectione eos amove . . . Profectus itaque est, & sicut Rex praedixerat populus egit.* Haec contigisse circa ann. DCCCXXL. haud dubium est. Paucos post annos, Sarlione deturbato, a Berengario vindicta de fratre Anscario sumta est, Spoletanoque tunc Ducatu potitus fuit. Cur igitur non ille, nec filius Adelpertus Spoleti Duces unquam appellari permiserunt, neque Ducatus partem, quae in Aprutio, Marsiaque sita erat, sibi vindicare noluerunt, cum Capuae Principes nullo pacto ejus armis obistere potuissent, subjectosque se noscerent Italiae Regibus? Scio quidem, Hubertum Spoleti Ducem, qui dudum ipse pulsus fuerat ab Othone I. restitutum fuisse ann. circ. CMLX. At cum parum Spoleti Hubertus resederit, diemque suum ann. CMLXI. clauserit, ignoramus an vere Spoletanam Dynastiam pleno tunc jure obtinnerit, vel potius Capuae Principes. Siquidem ann. CMLXIV. extat

» con-

„ confirmatio bonorum Ecclesiae Capuanae ad preces Paldolphi & Landolphi *Capuae Principum, Ducumque Spoletensium* ab Othone Aug. concessa sub dat. Romae ann. CMLXIV. Imperii ejusdem anno tercio, Ind. VII. Madio mensē die VII. „ Dicendum igitur vel ab anno, ut diximus CMLIV. nusquam Capuanos Principes Ducatum Spoleti amisisse, vel vix ab Huberto obtentum, Othonis M. beneficentia iisdem fuisse Principibus confirmatum.

Neque obstant, quae idem Tab. Chor. Scriptor in Peregrinium argumenta congerit, nempe I. Anon. Salern. apud eundem Peregr. par. VII. n. 5. qui bellum Beneventanorum in Graecos describens ann. CMLXX. *Siconem tunc Spoleti Comitem* ibi adfuisse affirmat. Nam vere ex hac narratione Paldulphi Spoletini Ducatus possessio confirmatur, cum Spoletini non Comitum, sed Ducum titulo decorati perpetuo fuerint, quod clarissimum est; ac si ibi Sico Comes fuerit aliquando, is Ducis vices gerebat, militiaeque tunc Spoletinorum praerat, quod nemo in dubium revocare audeat. II. cum Anonymus idem Salernitanus Landulpho suam historiam nuncupet, de unione Salernitani, & Beneventani duntaxat Principatus mentionem facit. Quod quidem verum est; at unde ab adversario Peregrinii eruitur, illum de Ducatu Spoletano, & Camerino haud meminisse? Ex his fortasse verbis:

Tempore praeterito tellus divisa maligne

Unitur tuo ecce tuente Deo?

At ubinam de sola Dynastiaram Beneventi, atque Capuae unione accipi verba poterunt, nec de Gastaldatu Theatensi, Marsia, aliisque locis a Beneventana olim Dynastia divisis, atque a Carolo M. aliisque Augustis Ducatui Spoletano adtributis, quod ab Erchemperto, aliisque Lango-bardicis Scriptoribus eruitur? Jam vero usque ad medium fere seculum X. his in regionibus nusquam Capuae; aut Beneventi Principes dominatos legimus, quod quidem hoc tempore de Paldulpho Caputferreo adfirmatur. Nonne igitur & praeter Beneventi, Salerni, Capuaeque unionem adnexa quoque Paldulpho fuit & Marsia, & Theate, aliae-

aliaeque in Samnio Marchiae, quae Spoletino prius parebant Ducatui? Sed ultra progrediendum in hujus Anon. Salern. Paneg. Carminis interpretatione. Ait ille:

Aurea nam Capua sine Principe desit esse,

Ticinum geminum heu viduata manes;

Ticinum illud *geminum* Peregrinus noster intelligit Beneventum, quam etiam sententiam secutus est Murator. in not. ad Anon. Salern. At pace tantorum virorum, non Beneventum ibi solummodo intelligendum est, sed & Spoletum. Beneventum quidem illius Dynastiae Principes *Ticinum* appellari expetebant, ut Langobardorum Regum majestatem adfectarent: quod utique non minus Spoletensium Duces eodem pacto exoptare poterant, cum utriusque hujus Dynastiae Domini Regale pene fastigium attingerent, paribusque fortasse opibus praestarent eo saltem tempore, quo ex Beneventano Ducatu pars illa fuerit diminuta, quae Salernitano Principi postmodum, atque Spoleti Duci sub Francorum imperio adcrevit. Hinc illud *geminum Ticinum* non Beneventum tantummodo designari posse puto, sed Spoletum etiam, a quibus, simul cum *Aurea Capua*, urbibus absentia hujus magni Principis Salerni demorantis exaggeratur. Neque certum existimo, quod Peregrinus noster credit, ideo scilicet Beneventum urbem *Ticinum* alterum vocitatum, quod haec Dynastia nominis abusione *Langobardia minor* fuerit adpellata. Aut enim ita a Scriptoribus dicta fuit, quod Langobardis ea parebat, cur Spoletio etiam, qua in urbe iidem dominabantur, non idem nomen adtributum? aut si Beneventanae duntaxat Dynastiae nomen hoc inditum, quare ceteris Beneventano Principi subjectis regionibus illud denegatum adfirmatur?

Sed profecto quod Camillus adserit de Beneventi nomenclatura, latius extendendum videtur. Nam praetermissis aliis, quae a laudato Script. Tab. Ch. congeruntur n. 138. *Langobardia minor* non solum Apuliae terminos includebat; sed ultra etiam extensa, Campaniam integre, Lucaniam, Aprutium, Romam usque fines suos protendebat.

bat. Hoc ex Lupo Protosp. ex Curopalate, Cedreno, aliisque clare habetur. Cum enim *Saraceni ad Italiae eam partem, quae Langobardia hodie dicitur, navigantes Barim Castrum occupant*, jam exinde fit; ut Apuliae *Langobardiae minoris* nomen indiderint, quae Calabria prius appellabatur, hoc ad Brutiorum regionem tunc nomine translato, quae Graecorum ditioni patebat, ut veteris Calabriae jaeturam populis obtegerent. At postmodum ultra Apuliam Langobardorum ditione diffusa, Graeci Imperatores *Strategum Langobardiae* has in regiones mittebant, tamquam unius Provinciae Langobardiae ab iisdem vocitatae, Rectores seu Praesides, ut ex Chron. Vultur. habemus *Georgium Stratigum Langobardiae*, & Leon. Ost. Lib. I. c. 49. in quo memoratur *Simbaticius Patricius Stratigus Calabriae & Langobardiae*. Quod Samnium quoque Langobardia minor includeret, patet ex eodem Vultur. Chr. an. CMXXVII. in quo S. Vincentii Monasterium dicitur *adjacere in Graecorum Thematate Langobardiae*; cui Romanus Constantinus Aug. Diploma impertiit, quo tum Graecis, tum Langobardis Monasterium, ejusque res commendat tanquam sibi subiectis Magistratibus. Videatur Carusius in Coll. Sicul. Praef. ad Chron. Cantabr. ubi Campaniam, Ducatum Benev. & finitimas regiones, quae ante Romanorum adventum in Italiam Langobardis Principibus parebant, *Langobardia* dici validis rationibus comprobatur. Tandem quod *Langobardiam* Romam usque X. & XI. seculo extenderetur docuit Curopalat. pag. 40. edit. Venet. Afferit enim: *Agarenos Capto Bario tota Langobardia usque ad ipsam fere gloriosissimam Romam potiti sunt*: quod quidem confirmat Porphyrog. de Adm. Imp. c. 49. *Capto Bario Soldanus Langobardiam omnem Romanam usque tenuit*; & Lupus Protosp. qui Italiam omnem Cistiberinam *pro Langobardia* accipit ann. MXXXIII. Igitur ex haecenus delibatis satis evincitur, Langobardiam minorem post medium seculum X. nedum Ducatum Beneventanum dumtaxat, aut Apuliam, & Campaniam; sed Samnium quoque, Ducatumque integrum Spoletanum

Ro-

mam usque comprehendisse. Non est igitur quod pro *Ticino gemino* Beneventum duntaxat intelligatur, imo Spoletum quoque: utraque enim civitas Regiam Ticini Sedem, majestatemque aemulabatur. Ceterum eo tunc temporis, quo suum Anonymus Carmen Caputferreo nuncupavit, nihil dubii est, quin Spoleti Dux esset Pandulphus. Ac licet in eo Spoletensis dominatus haud meminerit Anonymus, non ex eo dubitandi locus relinquitur, cum Beneventum quoque reticuit, ac Capuam duntaxat expressit, ubi Princeps morabatur, vatis libertate usus, qua ceteras eidem Principi subjectas urbes Beneventum scilicet, Salernum, Spoletum, Camerinum haud expresse memorat.

Altera nobis difficultas enodanda proponitur; quam a cit. Scriptore Tab. Chorogr. eruit Gattula Hist. Cass. to. I. p. 124. Is enim non ultra aetatem Pandulphi Caputferrei (qui anno quidem CMLXXXI. diem clausit extremum, ut Peregrinius claris argumentis ostendit) Ducatum Spoletanum Capuano Principatui adnexum adfirmat, ita ut neque Caputferrei filius Landulphus, nec alii in posterum ex ejus progenie orti nepotes, Duces unquam Spoleti fuerint adpellati. Quod etiam probare nititur testimonio S. Petri Damiani lib. VII. ep. 12. ad Gothofredum ann. CMLXXXIX. qui, ut ipse ait, apertissime Hugonem Spoletensium Ducem affirmat, cum eadem aetate vixerit: additque laudatus Gattula (mihi olim, dum degeret, amicitia conjunctissimus) ex eodem Damiano, Hugonem obiisse ann. MII. si Baronio, aut MI. si Pagio n. 3. credere malimus.

At pace Cl. Viri, ac optime de me meriti, ea quae in medium affert, omnino inverisimilia sunt, ac veritati prorsus absona, cum Hugonem Spoleti Ducem fuisse adferat, qui deinde cum se regendo Ducatu imparem agnosceret, ac propter subditorum improbitatem sponte se eo abdicasse praedicet. Is quidem Petri Damiani testimonium male interpretatur; ac si per aliquod temporis spatium Hugonem Ducatum illum obtinuisse dicamus, id quidem ex i-

k

guum

guum fuit, ac in ea pueri aetate, ut prorsus incredibile videatur verum fuisse, quod & postea Ducatu se abdicavit, ut ex mox dicendis clare patebit. Ac profecto Hugo Humbertum patrem habuit Tusciae Marchionem, qui in Italiae factionibus cum partes Lotharii, & Hugonis Regum secutus fuisset, Berengarium hostem habuit. Hic Italiae Regno potitus Humbertum quidem expoliavit (quod a vero non abludit nisi anno DCCCCLIV. defunctus fortasse fuerit, Humbertus vero anno DCCCCLXI.) & Landulphum, ejusque filium Pandulphum Caputferreum sibi familiaritate conjunctos Ducatu Spoleti, & Camerini insignivit. Indignationem Berengarii Humbertum incurrisse, Scriptores fatentur, nec quidem contendunt. Berengarium Spoletum occupasse, superius innuimus. Annus quo Humbertus obierit, tamen incertus, non ultra tamen anno DCCCCLX. certe protensus, ut probat Muratorius. Quare uti corrui adversariorum fundamentum in anno emortuali Humberti, qui illum affigunt ann. DCCCCLXIX. ita & alia everti necesse est. Hugo namque puerulus (natus quippe ann. CMLXIX, circ.) patre in Germaniam transfuga, nec regere poterat usque ad ann. CMLX. eo minus Ducatu se abdicare. Unde magis mea confirmatur opinio ann. nempe CMLIV. Humberto jam exule, filioque adhuc puero, a Rege Berengario Pandulphum Capuae Principem Ducatum Spoleti, & Camerini obtinuisse, Hugone Hetruriae tantummodo Marchionatum possidente: cui fortasse ob patris Humberti jus alias sibi acquisitum titulum Spoleti Ducis, & Camerini Marchionis fortasse retinuit; inde eo abdicasse, ne Berengarii & Adelperti inimicitias subiret, quod utique ex diplomate eorundem apud Puccinellum in Chron. Florent. v. Hugonis p. II. ante ann. CMLVI. dato eruitur: *interventu, ac petitione Hugonis Marchionis Tusciae nostri dilecti Fidelis*, nondum vero fidelem experti fuerant, sed summum ejus amorem respererant, fatendum est. Hugo igitur nonnisi post mortem Aloarae, & Landenolphi Capuae Principis, idest post ann. CMLXXXII. (quo Capuae Principatus ob ejus Principis

pis

pis infandam sane occisionem multas perpeffus est calamitates, ut alibi patebit) Ducatum Spoletensem fortasse obtinuit ufque ad ann. MI. quo fatis tandem ceflit. Neque majus in iftis tam obfcuris tenebris, atque Scriptorum inopia, lumen perquirere datum eft.

Igitur omnino certum eft, quod fupra inuimus, de-
 viſto Berengario ab Othone Magno, partem tum faltem
 hujus Ducatus Spoletini Othonis ipſius beneficentia Pan-
 dulpho adtributam; temporis poſtea lapſu integram illam
 Dynaſtiam adquiſitam fuiſſe: quod ex chartis, & ſculptis
 numiſmatis liquido apparet. Quin etiam eodemmet anno
 CMLXIX. in epiſt. quam habes apud Labbaeum to. IX:
 (tametiſi aliqui eam in dubium revocent) Viperam, Sar-
 nellium, Ughellium, alioſque Johannis PP. XIII. alibi mi-
 nutim expendenda, Landulpho Benev. Archiep. in ſuae
 Metrop. Eccleſiae erectione (non autem Capuanae, ut ex
 errore Tab. Chorogr. Scriptor. p. 245. n. 114. in fine) in-
 dubie legitur: *Intervenientibus Pandulpho Beneventanae, &*
Capuanae urbium Principe, Spoleti, & Camerini Ducatus
Marchione, & Duce &c. Ex his igitur ſatis conſtat, Pan-
 dulphum Ducatu Spoletino decoratum a Berengario pri-
 mum, deinde ab Othone M. in eo confirmatum. Quo
 etiam Peregrinii ſententia refellitur, qui poſt abdicatum
 ab Hugone Ducatum Pandulphum ſucceſſiſſe adfirmat.

Videndum nunc, an Pandulphi Caputferrei filii Du-
 ces quoque Spoleti vocati ſint. Chartam producimus
 „ CMLXXXII. a Landulpho, ejuſque matre Aloara con-
 „ ceſſam Eccleſiae Cajaceniſi, qua terras quaſdam confir-
 „ mat praefatae Eccleſiae, quae in territorio Capuano erant
 „ prope Villam de Sarczanu . . . prope ſilice betere,
 „ & Caſtanetu de Morialdiſcu &c. Data ann. CMLXXXII.
 „ X. Principatus Glorioſiſſimi Landenulphi Capuanorum
 „ Principis . . . & Spolitenſium Ducis: necnon Aloare
 „ ejuſ glorioſe Genetrici Nonis poſt Aprelis Ind. V. Actu
 „ Capuae feliciter. En Landenulphus Pandulphi I. filius
 Capuae Princeps, Spoletiq; Dux uſq; ad an. CMLXXXII.
 Quid ad haec adverſarii? Mortua paulo poſt Aloara, cui,
 filio.

filioque Landenulpho ab Othone Aug. Principatus Capuae confirmatus : nec multo post, occiso etiam Landenulpho, facillimum puto, Ducatum Spoleti ab alio Dynasta, Othonis beneficentia fuisse obtentum, nec ab an. DCCCCLIV. ad DCCCCVIIC. alios quidem, quam Capuae Principes Spoletu fuisse dominatos.

Denique siquid reliqui quod ad Spoleti Ducatum pertineat, desideret Lector, seriemque ipsorum Ducum fusio-riorem, laudatum Anon. Scriptorem Tab. Chorogr. adeat, cujus diligentissimam, eruditamque Dissertationem omnes aequae nostrae aetatis docti Viri admirantur, & magnificiunt. Ab eo mihi (fateri haud piget) potissima fax re-
luxit, ac libenter illius opinionibus adstipulari placuit in
iis, quae veritati consentanea visa sunt. Quod vero a ve-
ritate abhorre intellexi, aliorum sum sententiam secu-
tus: quippe eorum argumenta ad veritatem aperiendam
magis idonea videbantur. Haec pro ingenio meo satis di-
xisse puto, quo eruditorum votis annuerem, qui prisca-
rum rerum cognitione summopere delectantur. Pro viri-
bus ad illustrandam veritatem nisus sum; eruditorum cen-
surae lubenter subscribo.

STEM.

STEMMA DUCUM SP TIONE AD SEC

FAROALD

Græcis nomen

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

P
D

X
r

I

EXCERPTA AB HISTORIA
PAULI WARNEFRIDI

Diaconi Forojulienſis de Geſtis Langobardorum cum Adnotationibus Horatii Blanci Romani apud Muratorium in Collect. Ital. Script. Tom. I. Par. I. Cum animadverſionibus Franciſci Mariae Pratilli.

*Notae numericae indicant adnotationes Blanci in praecitata Collectione Muratorii ad ipſam Pauli Hiſtoriam adjectas; literae vero alphabeti, vel ſigna * † ipſius Pratilli animadverſiones.*

L I B. III. C A P. XXXI.

Quomodo Rex Authari Beneventum perrexit.

Irca haec tempora putatur eſſe factum quod de Authari rege refertur. Fama eſt enim tunc eundem regem per Spoletium Beneventum perveniſſe, eandemque regionem cepiſſe, & uſque etiam Rhegium extremam Italiae civitatem vicinam Siciliae perambulaviſſe. Et quia ibidem intra maris undas columna quaedam eſſe poſita dicitur uſque ad eam equo ſedens accendiſſe, eamque de haeſtae ſuae cuspide tetigiſſe dicens: Uſque hic erunt Langobardorum fines. Quae columna uſque hodie dicitur perſiſtere, & columna Authari appellari. (209)

A

CA-

(209) Ad haec Cam. Peregrin. in diſſ. *Quando Ducatus Beneventanus ſit inſtitutus*, ait. *Et quidem non eſt, qui noſciat Scriptores, ſi quando res parum, aut nil ſibi exploratas enarrare contingat, ſane tunc*

De Zotone primo Beneventanorum Duce.

Fuit autem primus Langobardorum Dux in Benevento nomine Zotto, qui in ea principatus est per curri-

tunc illas tribuere, suamque solere deponere fidem: quem morem a Paulo servatum haud difficili divino conjectura; certo enim certius noluit ille constanti sententia adfirmare, quod de columna Autharis vulgo blaterabant Beneventani figmentum, quas quovis alio casu, sive a Regis, sive ab alterius viri nomine cum tale obtinuisse cognomen, ejusmodi fabulam somniarunt, ansam nacti opportunam, quoniam Langobardi universam fere possidentes Italiam, ultra fretum non trajecerunt unquam, atque suarum Dynastiarum terminos defixis demonstrarunt columnis, aliquandoque ad Rhegium posita columna fines praescripsit regionis. At haec utcumque optimi judicii minime Paulo fidem abrogant; quinimmo ex ipso Autharis tempore frequentiores postmodum Langobardis marchas repeterem. (a)

(a) Immerito sane carpit heic Camillum Peregrinum V. CL. Blancus, nec valent ipsius argumenta, quibus eum petere nititur. Nemo enim est, qui ignoret in Rhegiensi litore jamdiu a Romanae Reip. aevo Columnam eo loco defixam spectari, quo in Siciliam trajiciebatur: eaque de causa via illa Consularis apud Scriptores, & ob vetera itinera celebris, quae Mediolano Rhegium ducebat, Italiamque intersecabat, Via ad Columnam vulgo appellata. Haec siquidem Langobardis Beneventanis ansam fortasse dedit, ut crederent, illam Autharis columnam vocitatum fuisse, quod ab Authari Rege suae hastae cuspide tacta fuerit. An eo Rex idem pervenerit, vel Paulo ipso teste, haud dubium, quin a veritate omnino abhorreat, idcirco ipsi minime adfentendum. At esto illuc Rex accesserit, figmentum prorsus esse fateor, quod Paulus subjicit de columna a Rege hastae cuspide percussa, de praefagio

Langobardici imperii, deque Autharicae hac de causa columnae hujus denominatione. Columna namque tunc extans Terminalis itineris, atque Viae indicium erat; nec Autharis ea dici poterat, quod eam proinde tetigisset: cum illic eam Rex ipse non posuerit, sed jam positam invenerit. Verum scenam aliquando aperiamus. Ut Paulus suae nationis dominium brevi Rhegium usque protractum fuisse enarraret, ea propter ab columnae illius, quae falso proditur historia, fabulam cecinit, ut Langobardorum genio indulgeret. Neque illic unquam a Langobardis positam columnam aliquam ad regionis illius fines praescribendos autumo, ut Peregrinius aiebat: cum columna illa, ut ita dicam, Itineraria, seu Terminalis, adhuc ibi extare poterat iis temporibus, a qua ipsi finium regundorum fortasse limen praescribere inde coeperint cum Graecorum Imperio, de quo alibi.

HISTORIA EXCERPTA. 3

curricula viginti annorum. (211)

LIB.

(211) Nullus in Paulo locus occurrit, qui gravius literatis viris negotium dederit, quam praesentis cap. Ex eo enim investigantes initium Beneventani Ducatus in diversas quique sententias abierunt. Primus qui sibi quaestionem proposuerit, Antonius Caracciolus in suo Propyleo ad IV. Chronol. nactus dubitandi occasionem ab Erchemperto in Catal. Ducum Beneventi, qui aperte tradit ab ipso anno 568. quo Langobardi cum Alboino Rege Italiam sunt ingressi, Zotonis Ducatum initium habuisse, & Leone Ostiensi lib. 1. Chr. Cal. c. 48. qui cum narret Urbem eam a Symbaticio Graecorum patricio captam anno 891. addit Ducatum Beneventanum durasse annis 320. Unde iis detractis de 891. ad 571. revolvebatur, eamque opinionem firmat argumento potissimum epist. D. Greg. M. ad Joann. Ravenn. Episc. Ind. X. quae designat annum 592. cumque in ea Aroges sive Arichis, Zotonis in Ducatu successor nominetur, & ex Paulo constet, eundem a Rege Agilulpho, ut est illius conjectura, *non multo postquam ille regnum iniit, videlicet eodem anno 591. vel summum anno seq. 592. concludit, non posse dari, uti sane dandi sunt, Zotoni ann. 20. nisi ab anno 592. retrocedendo deveniamus ad ann. 571.* Non placuit haec ratio. Cam. Peregrinio Dissert. ut sup. utque Caracc. fundamenta everteret, Leonis potissimum Ost. lectionem ex MS. Galinensi dubiam fecit, asseruitque in MS. Cod. non 320. nec 318. sed 330. legi, ut in Veneta, & Paris. edit. Hinc allatis Constantini Porphyrog. verbis l. de Adm. Imp. C. 27. longius excurrit, atque Ducatus institutionem ante adventum Alboini in Italiam vix audeat affirmare, primos illos Langobardos Romanorum in exercitu Narsetis socios a Procopio memoratos auctores indicans. Eamque conjecturam viro acerrimi iudicii miror tantum imposuisse, cum ex ipso Procopio exiguus illorum numerus appareat, & quod magis est, idem auctor est, extra Italiam ab ipso Narsete sub honoris specie fuisse amandatos, ne in sociorum res ulterius irrumperent. Ut cumque tamen se res habeat, inclinatur animus ad Caraccioli argumentum ex epist. D. Greg. illius aevi scriptoris, quaecunque fuerit Ost. lectio; neque urgent ea, quae addit V. Cl. ad Chron. Duc. Benev. in sua comparat. annorum Ducum cum aera Christ. quippe nodos omnes jam ante solvit Bacchinius in Pont. Ravenn. Diss. de aetate Petri Senioris &c. sua nova comparatione cum Cam. Peregr. quam vide. Inclinatur etiam animus cum Caracc. argumento Neap. obsidionis, Tiberio Caesare imperante, qua cognoscimus, Langobardos in Transyberinam Italiam excurrisse longe prius, quam Paulus Diac. ex vulgi rumore sibi persuaferit. (b)

(b) Ne crambes recoquatur, alibi initio Ducatus Beneventani Dissertatio dabitur to. III. hujus operis.

De morte Ariulfi Ducis Spoletani, & Ducatu Theudelapii.

Sequenti anno Ariulfus Dux ; qui (c) Faroaldo apud Spoletum successerat, moritur Ariulfus vero cum adhuc esset gentilis. (d) Tunc intellectum est B. Martyrem Sabinum eidem in praelio adiutorium contulisse. Igitur, mortuo Ariulfo, duo filii Faroaldi superioris Ducis inter se propter Ducatum decertantes (e), unus ex ipsis, qui cum victoriam adeptus esset, nomine Theudelapius, Ducatum suscepit. (f)

C A P. XVIII.

De pradatione facta a Langobardis in Coenobio S. Benedicti.

Circa haec tempora Coenobium B. Benedicti patris, quod in Castro Casino situm est, a Langobardis notu

(c) Faroaldus hic (*Farrald*, & *Ferroald* alii legunt) primus Spoleti Dux a Paulo nominatur sub fine sexti hujus Christi saeculi. Quare conijci posse existimo tunc temporis Ducatum Spoletanum fuisse institutum, ut superius dictum est: cujus Ducum seriem ab eodem memoratam tribus hisce posterioribus libris suis quibusque capitibus exponemus, ut Erchemperti quoque, aliorumque Chronologorum eorundem Ducum seriem suppleamus.

(d) Ariulfus Dux Spoleti II. qui Faroaldo successerat, defunctus est circa annum DCIV. Erat is adhuc ethnicus: nec dubitandum est, quin eo tunc temporis, ac diu post etiam Langobardorum plerique aut idololatrae fuerint, aut saltem Arianismi partes sectati. Nec S. Sabini Spoletani miraculum, quod heic Paulus refert, satis fuisse ad illius Regis conversionem id em historicus celavit. Magnum sa-

ne veritatis argumentum, cum nationis potius religionem, pietatemque adfectare debuisset!

(e) Quomodo Ariulfus Dux Faroaldo successerit, an electione, vel successione ordine; quive hic Dux fuerit, Paulus non meminit. Cum autem ob ejus mortem Faroaldi filii pro successione decertarent, conjectandum puto, Ariulfum Faroaldi germanum fuisse, qui, illo adhuc degente, Ducatum administraverit, cuique nepotes jure fortasse haereditario, Regisque assensu succedere debuerant Langobardico jure. Alii aptius nodum exsolvant, qui Langobardorum leges plenius evolvere, atque advertere planius potuere.

(f) Quisnam fuerit alter ex ipsis, cui a germano devictus Ducatus cesserit, ab Historico nostro reticetur. Theudelapius quidem, parta victoria, III. fuit Spoleti Dux.

HISTORIA EXCERPTA: 5

ctu invaditur. (g) Qui universa diripientes, ne unum quidem de Monachis tenere potuerunt, ut prophetia venerabilis Benedicti patris, quam longe ante praeviderat, compleretur... Fugientes quoque Monachi ex eodem loco Romam petierunt, secum Codicem sanctae Regulae, & quaedam alia scripta, & quicquid ex suppellectili subripere poterant, deferentes. Ceterum post B. Benedictum Constantinus, post hunc Simplicius, post quem Vitalis, ad extremum Bonitus Congregationem ipsam rexit, sub quo haec destructio facta est. (h)

C A P. XIX.

De morte Zottonis, & Ducatu Arichis.

Mortuo igitur Zottone (i) Beneventanorum Duce, Arichis. (64) in loco ipsius a Rege Agilulfo missus successit

(64) Ex subsequenti Beneventani Ducis successione hic etiam firmatur chronotaxis annorum instituti Ducatus Beneventani, quam supra lib. III. c. 32. cum Caracciolo exhibui; nam si *Zoto principatus est Beneventi per curricula annorum viginti*, & successorem habuit Arichim; (al. *Arogem*, ut Greg. M.) jam liquido constat ex epist. dicti S. P. ad Joannem Ep. Ravenn. Ind. X anno scilicet Dom. 591. quo data est, Arichim ad Principatum Beneventanum jam elatum fuisse, atque Neapolitanae Civitati cum Ariulpho (*) alio Duce insidias parasse: cumque Paulus noster Agilulphi Regis beneficio principatum accepisse scribat, necessario dicendum, paulo post Regis inaugurationem id accidisse: unde si retro num. XX. annorum duxeris, jam ad Caraccioli tempora venies, quantum licet in tanta rerum caligine: neque turbant ea, quae doct. iss. Peregrinius ex recentioribus Chronologis opponit: major enim ejusdem aevi scriptoribus habenda fides, nec argumentum ab ipso
Pau-

(g) De Coenobii Casinensis invasione alibi plura.

(h) Hujus successione Casinensium Abbatum ordinem a Peregrinio habebis infra: quaeque ille omiserat, adjicere atque elucidare studebimus.

(i) Quae hoc loco de Zottonis obitu, atque Arichis successione dicenda essent, alio transferenda duxi, ut sup. innui.

(*) Ariulfus, idem qui Spoleti Dux, cujus supra meminit Cap. XVII.

cessit, (k) qui ortus in Foro Julii fuerat, & Gifulfi Forojuliani Ducis filios educarat, eidemque Gifulfo consanguineus erat. Ad hunc Arigis extat epistola B. Gregorii Papae in hunc modum directa. (Indict. V.) (l) „ Gregorius „ Arigis Duci. Quia sic de gloria vestra, sicut revera de „ filio nostro confidimus, petere a vobis aliqua fiducialiter „ provocamur, arbitantes quod minime nos patiamini con- „ tristare, maxime in tali re, unde vestra anima multum „ poterit adjuvari. Indicamus autem propter Ecclesias Bea- „ torum Petri ac Pauli aliquantas nobis trabes necessarias „ esse; & ideo Sabino Subdiacono nostro injunximus, de par- „ tibus Briccorum (m) aliquantas incidere, & ut usque ad „ mare in locum aptum trahere debeat. Et quia in hac re „ solatiis indiget salutantes gloriam vestram paterna cari- „ tate

Paulo nostro deductum, nempe Zotonis Ducatus initia ex tempore Autharii Regis esse revocanda, quia noster hujus Regis acta narrans, de Zotone verba facit: frequentissimum illi quippe fuit multa *per anticipationem* referre, ut ipse non uno in loco professus est. (†)

(k) Ex hoc Pauli loco quaestio moveri coepit: An Beneventi Duces jure haereditario, vel Principum supremorum, aut populi electione, succederent. Hanc speciatim Dissertationem promiserat in II. par. to. II. Peregrinus noster, sed quae fato flammis data suo loco supplebitur.

(l) Argumento haec S. Gregorii M. epistola esse poterit, Arichim Beneventi Ducem Catholica Romana fide jam imbutum fuisse, cui S. Pontifex *Patrem* se esse confitetur; eique Sabinum S. R. Ecclesiae Subdiaconum misit, ut trabes pro Ecclesiis Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli concedere dignaretur. Eadem epistola est anno Dom. DCI. exarata, quo Indictio V. decurrebat, ejusdemque Pontificis annus XI.

(m) Lege omnino: *de partibus Brutiorum*. In Brutiis nempe, nec

longe a Consentia, nunc ejusdem regionis principe urbe, Praesidiumque Provincialium residentia mons extat rigidissimus, cui *Sila* nomen, altissimas, magnasque pinus alens, quae trabium usui inservire poterant. Eas deinde ad picem extrahendam Neapolis Reges locarunt, e quibus multa quotannis Regali aerario centena numerum cumulantur.

(†) Hanc ob causam toties Paulum Peregrinus carpit. At pro ejus patrocinio notandum est, vitium hoc saeculi fuisse Langobardici, ut in Erchemperto, aliisque chronologis passim evincitur: non enim ii aliud quidquam satis esse existimabant, quam vera referre, quae audierant, aut viderant; de chronotaxi autem, aut ordine historiae parum, aut nihil eorum intererat. Inculti sane aevi mensuris parcendum est.

HISTORIA EXCERPTA. 7

„ tate petimus, ut actionariis vestris, qui in loco sunt de-
 „ putetis, ut homines, qui sub eis sunt, cum bobus suis in
 „ ejus transmittere solatium debeant, quatinus vobis con-
 „ currentibus melius, quod ei injunximus, possit perficere.
 „ Nos enim promittimus, quia dum res perfecta fuerit, di-
 „ gnum vobis (n) xenium, quod non sit injuriosum, trans-
 „ mittemus. Nam scimus nos considerare & filiis nostris,
 „ qui bonam nobis voluntatem exhibent, respondere, unde
 „ iterum petimus, gloriose fili, ut ita facere debeatis, ut
 „ & nos possimus vobis esse pro praestito beneficio debito-
 „ res; & vos mercedem (o) pro sanctorum Ecclesiis ha-
 „ beat.

C A P. XLII.

De Grafulfo Duce Forojuliano, & de adventu Rodoaldi, & Grimoaldi in Beneventum.

His ita peremptis, (al. *peractis*.) dux Forojulianus Grafulfus Gifulfi germanus (p) constituitur. Rodoaldus vero, & Grimoaldus despectui ducentes sub patris sui Grafulfi potestate degere, cum essent jam prope juvenilem aetatem, ascensa navicula remigantes ad Beneventi fines (*) perveniunt. Exinde ad Arichim Beneventanorum Ducem,

(n) Pissimus Pontifex ut pro oblato sibi dono gratiam Principi referret, eidem aliud retribuere spondet, ut amor Arichis Ducis Apostolicae dilectionis, gratique ejus animi mutuo compensetur testimonio.

(o) Id est sanctorum Apostolorum intercessionem pro animae salute, aliisque corporis indigentibus habetis in posterum: quod etiam initio suae epistolae indicavit S. Pontifex illis verbis: *Unde vestra anima multum poterit adjuvari.*

(p) En aliud successionis exem-

plum, ut sup. Cap. XVII. notatum est. Gifulfo Foro Julj Duci defuncto Grafulfus ejus germanus frater successit, & quidem cum nepotibus Rodoaldo, & Grimoaldo Gifulfi filiis, qui despectui ducentes sub patris potestate degere, Beneventum ad Arichim Ducem perrexere, in ejus potestate vivere, quam patris contenti.

(*) In Adriaticum nempe litus, quod Forojuliensem Ducatum prospectabat.

cem, suum quondam paedagogum, (q) properantes, ab eo gratisime suscepti, & filiorum loco sunt habiti. Hiis temporibus, mortuo Taszilone Duce Bajoariorum, filius ejus Garibaldus, in Magunti (r) a Sclavis devictus est, & Bajoariorum termini deprædantur.

C A P. XLIV.

De morte Arialdi, & Regno Rothari, & quia Dux Arichis filium suum Agnem ad Regem direxit.

Igitur Arioaldus postquam super Langobardos duodecim annis regnum tenuit, ab hac luce subtractus est. Langobardorum regnum Rothari genere Arodus (222) suscepit. (223) Fuit autem viribus fortis, & justitiæ traxit sequens, sed tamen fidei Christianæ non rectam lineam tenens, Arrianæ hæreseos perfidia maculatus est. ... Erat

(222) Arodum se dicit etiam ipse Rotharis in suo Legum proœmio, ubi majores etiam suos recenset. Vide lib. I. cap. XIV. (f)

(223) Annos XII. Regni Arialdi, non ab Aladoaldi morte, sed ab ipsius acclamatione, vivo adhuc Aladoaldo, Paulum nostrum numerasse puto, itaut ab anno XL. Clotharii, quo Aladoaldus veneno mentis usum amiserat ad ann. Chr. DCXXXVI. descendamus, cui Regni Rotharis initium est alligandum, ipsius testimonio; quippe cum in suo Legum prologo profiteatur eas edidisse anno Regni sui VIII. Ind. II. anno post adventum Alboini LXXVI. manifeste annus Chr. DCXLIV. indicatur, quo II. Ind. decurrebat, & ab anno DLXVIII. quo Langobardi in Italiam venerant, septuagesimus sextus numerabatur, non vero LXXVII. ut librorum vitio in hoc Capite legitur, quod emendo lectione ipsius Edicti tam nostra, quam codicis Monast. Cavensis, ut

(q) Paedagogum heic accipit Paulus pro educatore, ut superius etiam cap. XIX. Atque id quidem causat fuit, ut rursus eundem Ducem convenirent, quicum familiaritatem quamdam, consuetudinemque inter Principes juvenes.

(r) Lege, *Maguntia*.

(f) Arodus fortasse ab Arodia, sive Aroesia Suecorum urbe, qua ex provincia, proximaque Scandinavia, aliisque locis Langobardi in Germaniæ primum, ac Franciæ, inde Italiæ regiones devenere. Vide Eccard ad Leibnitium de origine Franc. p. 253.

... Erat autem jam ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus, sicut idem Rex in sui Edicti prologo.

C A P. XLV.

*De morte Arichis Beneventani Ducis, & Ducatu
Ajonis.*

AD hunc Regem Arichis Dux Beneventi filium suum Ajonem direxit. Qui cum Ravennam venisset, Ticinum pergens, ibi ei Romanorum malitia talis potio data est, quae eum mente excedere faceret: atque ex eo tempore numquam pleni, sanique sensus fuit. Igitur cum dux Arichis jam maturus annis ad diem ultimum propinquasset, sciens filium suum Ajonem non recti esse sensus, Radoaldum, & Grinoaldum (229) jam florem juventutis habent-

notavit Cam. Peregrinius in App. ad Lib. I. Hist. Pr. Lang. p. 229. imo vel ipsa calculi ratione, nam LXXVII. non incidit in Iad. II. Octo igitur annos de DCXLIV. deducens, ad DCXXXVI. redeunt; nec eorum sententia placet, qui vitium irrepsisse in numeris annorum, Regni Rotharis arbitrantur, alios ingenio suo reponentes: nam constans est MSS. editorumque lectio, atque si tantum liceret, jam in antiquum chaos revolutis, tertia quaque linea in historiis calami nobis erit usus. Scio neque Sigebertum, neque alios chronotaxi meae convenire; at mihi praestant semper ejusdem aevi testimonia, e quibus, nisi causa cognita, discessero.

(229) Turbant equidem, quae doctiss. Peregrinius Paulo nostro ad hunc locum opponit, scribens: *Ipsè viderit Paulus, quo pacto hic Arichis, antequam esset Dux, paedagogus fuit Radoaldi, & Grimoaldi: cumque in Ducatu vixisset annos L. illos florem juventutis habentes sibi & filio Ducatus successores instituit, ut tradit Cap. sequ.* Nisi eadem significatione id Paulo dictum credamus, qua Peregrinius ipse Erchemperto provectoris aetatis juveni *pueri* appellationem convenire potuisse putat, argumento lapidis sui Casapullani: HIC EST POSITUS SECUNDUS PUER Q. VIXIT ANN. XXII. (*)

(*) Miror virum ceteroqui doctissimum Blancum, ut Peregrinium injuste carperet, lapidem Casapullani secundum Pueri sibi tanquam scandalum

habentes, quasi proprios filios Langobardis, qui aderant, commendavit; eisque dixit, quod melius eos regere isti, quam Ajo filius suus posset.

CAP.

dali petram proposuisse. Sed quid, amabo, ad rem lapis ille a Blanco projectus est, quem nihil ipsi prodesse agnoscunt omnes? Difficultatis nodus profecto non *in flore juventutis* Radoaldi, Grimoaldivae, aut *in paedagogia* Beneventani Ducis vertitur; sed in aetate Arichis, ac Grimoaldi constituenda, atque tempore etiam, quo isthaec paedagogia acta fuerit. Aut enim ille Paulum defendere, aut Peregrinium offendere voluit. Sed ad haec quid exemplum secundi pueri? Ut difficultatem Blancus feliciter enodaret, considerare primum operae pretium erat, an e Pauli verbis vere, quae Peregrinius dixerat, eruantur (nisi sibi ipsi contrarium affirmaverimus) Arichim scilicet, antequam Beneventi folio infedisset, paedagogum fuisse Foro-Julienis Ducis filiorum, vel potius a patre Gisulfo Beneventum eos missos, ut ibi a Duce sibi consanguineo educarentur: Quo admissio, nihil sane Pauli adsertioni contrarium foret. Poterant namque germani ii fratres a Gisulfo ad Arichim mitti *nondum florem juventutis habentes*, id est adhuc pueri, nec in sensu Calapullani lapidis, sed vere aut paulo supra, vel infra decennium, ab eoque plurium annorum curriculo enutriti, & deinde Foro-Julium revertisse, Gisulfo adhuc in vivis agente: quod & ipse etiam fecerat Arichis, qui filium Ajonem in Regia Aula Ticinensi educatum miserat, cuiusque rei permulta apud eundem Historicum, aliosque exempla est invenire. Qui fratres, Gisulfo parente paulo post fortasse defuncto, ne sub patris potestate, & ab eiusdem vel vivendi licentia, vel morum feritate abhorrentes, degere cogerentur, Beneventum iterum commigrarunt,

ibique ab Arechi tanquam propria proles exulta; atque morti proximus idem Dux, filio Ajone parum ad regimen apto, hunc simul cum Radoaldo, & Grimoaldo suis optimatibus commendavit, quippe qui regendis aptius populis satis erant, *cum jam florem juventutis haberent*, aetatis circa annum trigessimum degentes. Quo casu verus esset Pauli calculus annorum L. Ducatus Arechis, ejus paedagogia in Beneventi Aula exercita, Forum Julii alumnorum Principum regressus, postque patris mortem ad Arechim reditus, mora, indeque Beneventani ab eisdem Ducatus adquisitio. Quae ceteroqui omnia spatio annorum circiter viginti contingere potuerunt, sine ulla Pauli nostri offensione. Etenim verba illa Cap. XLI. superius relata: *ad suum quondam paedagogum* (Arichim) *properantes* licite, & absque ullo metu periculo recte intelligi possunt de tempore, quo Arichis Beneventum regebat. Neque aliqua Dux ille decoris nota signabatur paedagogi ministerio; cum non auctoritatis solummodo hoc officium erat, ut supremi ejus solii nitor, pene obscurari videretur; sed quod debiti quoddam sanguini amoris tributum esse putaret, nepotibus regnandi prudentiam, legum peritiam, militarem scientiam, aliasque ad Principatum administrandum virtutes sensim inspirare, & communicare. Urgent tamen qui Blanci patrocinium suscipiunt, Paulum Cap. XIX. testatum fuisse, tunc ad Beneventanae civitatis regimen a Rege Agilulfo Arichim Ducem electum, cum *jam Gisulfi filios ille educaverat*. Suis ipse rationibus Blancus evincat, suisque asseclis silentium imponat. Immemor erit fortasse Blancus suamet in Paulum

De Morte Ajonis, & de Ducatu Radoaldi.

DEfuncto ergo Arichis, qui Ducatum L. tenuerat an-
nis, Ajo ejus filius Samnitum ductor effectus est;
(231) cui tamen Radoaldus, & Grimoaldus, sicut seniori
fratri & domino per omnia paruerunt (232). Qui Ajo,
cum anno & mensibus quinque Beneventanum Ducatum
regeret, venientes Sclavi cum multitudine navium longe
(233) a

(231) Zotonis I. Benev. Ducis mortem cum anno Aerae Christ. DCXI.
supra cap. XIX. num. 64. conjunxi, atque illinc annos quinquaginta,
quibus Arichis illius successior principatum tenuerat ducens ad DCL XI.
cum ipso Cam. Peregrinio accedo.

(232) Participes attamen Principatus, ut non obscure hic indicat
noſter.

lum accusationis sive excusationis, qua
Scriptorem hunc criminatus est quod
vel per *anticipationem*, vel per *postposi-
tionem* multa saepius retulerit? Hanc excu-
sationem etiam nunc Paulo tribuere
mihi permittatur. Sciverat ipse quidem
Arichis paedagogiam pro Gisulfi filii
obitam: quae tamen cum postea quam
ad Ducatus honorem Arichis provehe-
retur, exercita fuerit, ante illud tempus
eam peractam fuisse aut credidit, aut
invitus, nulla habita temporis ratio-
ne, aut circumstantiae scripsit oscitan-
ter; quare nec sibi met contrarium
esse cognovit, itaque rerum ordinem
turbavit, veritatemque in dubium
revocare ausus est. Quae conjectu-
ra si Cl. Blanco stomachum moverit,
minime video, qua ille via Paulo au-
xilium ferre possit, cum aut germa-
norum fratrum ab Arechi peracta pae-
dagogia in cinerem abeat, aut falsi-
tatis crimine accusandus sit, cum di-
cat, eos in Arichis obitu *jam florem
juventutis habentes*. Arichis fere octo-
genarius defunctus est, & Radoald,

Grimoaldusque sexagesimum saltem
annum exegerant. Immo, quod aequè
notandum est, Grimoaldum natu mino-
rem usque ad decrepitam senectutem,
aevo illo infuetam, vixisse fatendum
est: cum, sublatis annis, quibus
ille cum fratre sub paedagogi di-
sciplina degere coactus est, annos
LXXXII. (scilicet L. Ducatus Ari-
chis, Ajonis I. & mens V., Radoal-
di ann. V. & Grimoaldi XXV.) vi-
xit, quibus si X. saltem aut XII. ad-
das, quo tandem pervenies? Ipse sibi
judex sit Blancus, quique hanc lege-
rit adnotationem. Haec quidem, ut
Pauli causam in Peregrinium rite pa-
trocinaretur, a V. Cl. Blanco conside-
randa omnino erant, ne Scriptori tam
illustri perridiculi notam impingeret,
Casapullano producto lapide, & abs-
que ullo vel ne levi quidem argumen-
to, aut notatione aliqua eruta, qui-
bus aut ad Pauli tutelam, aut in Pe-
regrinii criticen suas exponeret ad
Lectoris instructionem rationes, vel
conjecturas.

ge (233) a civitate Seponto castra posuerunt: Qui occultas foveas circa sua castra facientes, cum Ajo super eos, absentibus Radoaldo, & Grimoaldo venisset, eosque debellare vellet, equus ejus in unam de eisdem foveis cecidit (234), atque irruentibus super eum Sclavis, simul cum aliquantis viris extinctus est. Quod cum Radoaldo nunciatum fuisset, cito veniens, eisdem Sclavis propria illorum linguâ locutus est (236). Cumque propter hoc segniores ad bellum reddidisset, mox super eos irruens, magnaue strage eos prosternens, & Ajonis mortem ultus est, & de illis finibus eos, qui remanserant, hostes fugam petere coegit.

C A P. XLVII.

De civitatibus, quas Rothari cepit.

A pud Beneventum vero, mortuo Radoaldo Duce, qui qui Ducatum quinque rexerat annis, Grimoaldus ejus germanus Dux effectus est, gubernavitque Ducatum Samnitium annis XXV. (†). Hic de captiva puella, sed tamen nobili, cujus nomen Itta fuit, Romualdum filium, & duas filias genuit. Qui cum esset vir bellicosissimus, & ubi-

(233) Fortassis legendum *non longe*: quippe cum ad mare fuerit Adriaticum antiqua urbs Apuliae Sipontum, facile Sclavi de Venetiarum finibus solventes ad eandem appulerunt.

(234) Al. legitur: *in unam foveam cecidit, ubi a Sclavis interceptus periiit. Superveniens autem Radoaldus cum uno de eisdem Sclavis propria illorum lingua locutus est. Cumque eos propter hoc facinus saeviores ad bellum vidisset, mox super eos &c. Lindeb.*

(236) Vicini etenim Sclavis olim in Forojuliensi Ducatu, unde Beneventum venerant Radoaldus, & Grimoaldus, ipsorum linguam ab ipsa puerili aetate didicisse potuerant.

(†) Si annis XXV. ut dictum nonagenario major obire debuit, ni est, regnavit Grimoaldus, profecto Paulus oleam oleo confuderit.

& ubique insignis, venientibus eo tempore Graecis, (u) (245) ut oraculum Sancti Michaelis Archangeli in Monte Gargano situm depraedarentur, Grimoaldus super eos cum exercitu veniens, ultima eos caede prostravit. (246) CAP.

(245) Al. legitur: *Sarracenis* Lind., & ita Mod.

(246) Ad hunc Pauli locum Camillus Peregrinius in sua differt: finium Ducatus Beneventani ad Septentrionem: *Graecis*, ait, *sacrilegia ista cum adscribat, vereor ne imponat nobis Paulus suspectae mihi semper fidei auctor in his, quae suorum Langobardorum officere possunt decori; cur enim potius non credam talia ab iis commissa, quos constat Cassinense Monasterium superioribus annis diripuisse, ac idololatricam, sive Arianam haeresim (nam discrepant de hoc auctores) ad annum usque 663. fuisse sectatos, nempe Langobardos Ducatus Beneventani? Cum ceterum sit manifestum, Graecos ex antiquo ritu imposito studio Sancti Michaelis nomen coluisse. Et infra: Credam igitur, vere tunc Graecos cum Langobardis ad Garganum pro: jus loci possessio-*
ne

(u) Vereor ne Paulus transmarinas aliquas barbarorum, sive exterorum acies (an eorundem Sclavorum iterum Sipontinas in oras appellentium, de quibus sup. cap. locutus erat?) in Apuliam adventantes, eas Graecorum oscitanter vocitaverit, cum alio quam e Graeciae litore discesserint. Unde scriptorum postea certamen secutum de Divi Archangeli Michaelis Templi direptione; quod quidem a Peregrinio Langobardis, ab aliis, Neapolitibus, aut Saracenis, Graecisve adtributum. At immerito quidem hitanto scelere notandi fortasse videntur, cum vel Sclavi iidem, vel alterius transmarinae regionis turmae tunc Italiae optatissimum solum inbiantes, Apuliae litora appulerint, Graecique appellati, qui aut Graecis Imperatoribus subessent, aut Graeciae contermini e suis plagis erumpentes huc transfulerent. Fateor quidem, me nec Peregrinio, neque aliis, qui hujus delicti reos aut Langobardos, aut Graecos, aut Neapolitanos credunt, inherere:

cum eo tempore Sipontini Templi decus aequae Graeci, ac Langobardi magnificerint, atque excoluerint. Neque iis ceteroqui causa ulla datur ad illud invadendum, diripiendumque. Fundamentum rationis, quo Peregrinius innititur, Cassinense nempe Coenobium a Langobardis direptum asserendo, facillime convellitur; cum prioribus Langobardorum annis major illorum pars vel idololatrae, vel Ariani erant: non ita sane post annos pene C. quo annorum spatio mores Langobardorum exculi in melius fuerant, & Christianam Legem complures jam opera, ac studio piorum Antistitum, aliorumque Ecclesiae Ministrorum sedula cura, ac diligentia profitebantur. Neque mirum alicui videatur, si Paulus Graecos hujus execrandi criminis faciat auctores, quod tentatum duntaxat vult, haudquaquam commissum; cum aemulae, invisaeque illius Gentis honorem aequae ac dedecus in medium protulit, ut populum suum celebraret, posterisque commendabilem redderet.

no, sicut pro aliis alibi frequenter, confixisse, atque hoc victoria positos sacram Archangeli specum diripuisse. Firmat coniecturam suam acer ingenio vir pluribus argumentis, & potissimum lectione actorum S. Barbati Episcopi, quae in celebratissimam collectionem suam contulerunt Bollandus, Henscheniusque. In iis legitur: *Post discessum Constantii Imp. ab urbe Benevento, de quo infra, Romualdum Ducem S. Pontifici, cuius precibus illaesi contra hostes Beneventani steterant, ingentia munera offerentem, haec ab eodem audivisse: Si munus tuae salutis vis offerre, stude unum impendere Sacrificium, ut B. Michaelis Domum, quae in Gargano sita est, & omnia, quae sub ditione Sipontini Episcopatus sunt, sedi Beatissimae Genitricis Dei, cui nunc indigne praesum, in omnibus subdas; & quoniam absque cultoribus omnia depravantur, unde nec sedulum illic Sacrificium persolvi potest, melius a nobis disposita tibi proficiant in salutem.* Cumque in iisdem actis apertissime de Langobardorum idololatria constet ad ea usque tempora, quibus S. Barbati monitis viperae, coriique de arbore pendens cultum exuerant, subodorat Peregrinus ab eis Sacrae Cryptae desolationem patratam, addens testimonia Anonymi Cassinensis, & Erchemperti, quibus Campanorum, hoc est Langobardorum victoria ann. 860. de Neapolitis, qui & Graecorum appellatione venerant, comparatur cum altera, qua olim in Gargano cum B. Michaeli Archangelo ageretur festivitas, corruebant; unde sibi persuadet victoribus potius, quam victis praedae occasionem fuisse. Utcumque tamen se res habeat, mea quidem sententia, illius argumenta non adeo rem aperiunt, ut Paulum nostrum erroris evincamus, praesertim cum ipse minime scribat Graecos id facinus commisisse, verum unice tentasse, idque etiam sibi fortasse persuaserant ex vulgi rumore Langobardi Sipontini ceteris religione praestantiores, quibus in maxima erat veneratione Sacra Crypta jam ante solemniter consecrata; unde Graecorum adventum in deteriorem causam verterant partium studio aemulos criminaturi. Ceterum jam ante Romualdi conversionem plures in Italia Transyberina Langob. Christianos, eosque Catholicos fuisse vel unica S. Gregorii Epistola ad Arichim Ducem evincit, illum quippe *Filii* adpellatione donat, & *futuram boni operis gratiam pollicetur*, quod utique homini Ariano, aut ethnico minime scripsisset. Nodos omnes rescinderet Modoetensis, aliorumque Codicum lectio, quae pro *Graecis* hoc loco habet *Saracenis*; At mihi non dispar labor: ex aliis (*) Historicis hoc tempore in Apuliam Saracenorum adventum repetere.

(*) Superius notavi ad *Graecis* aliam fortasse nationem designare potuisse, ac fortasse *Slavos*, quos cum non distinxisset antiquitas, Saracenos alii, aut Graecos dixerunt, qui Langobardis infensi erant. Ceterum si victor Grimoaldus haec a suis agi

permisisset, ut Peregrinus innuit, Grimoaldus Beneventi Dux non Catholicus Princeps, sicuti revera erat, sed adhuc idololatra fuisse credendus erit, quod sacram B. Michaelis cryptam mandaverit depravandam, nullam aliam ob causam, quam

C A P. LII.

Circa haec tempora, mortuo Grafulfo Duce Forojulien-
si, Ducatum Ajo regendum suscepit (x). Apud
Spoletum quoque Theudelapio defuncto, Atto eidem ci-
vitati ductor efficitur.

C A P. LIII.

*De morte Ariperti, & Godeperti filii ejus, & Regno
Grimoaldi.*

Igitur Aripertus, postquam apud Ticinum per annos
novem Langobardos rexerat, diem obiens, Regnum
duobus filiis suis adhuc adolescentibus Bertarido, & Go-
deberto regendum reliquit (271). Et Godepertus quidem
Tici-

(271) Sigebertus in Chronico ad annum DCLX. *Aripertib Langobardorum Rege defuncto, Godebertus, & Bertharib filii ejus annum agunt, non tam in Regno componendo, quam de Regno contendendo; atque anno sequenti Grimoaldus Dux Taurinatium Godobertum filium Aripertib Regis Langobardorum dolo perimit, & ejus Regnum abripit.* Consentanea rerum ordini narratarum a Paulo post mortem Ariperti haec unius anni mora, antequam Grimoaldus rerum potiretur, quumque vix dubitandi sit locus in statuendo initio Regni Grimoaldi, quum ipse profiteatur in suo legum edicto mense Julio Indictionis undecimae annum Regni sui sextum currere, isque Christi Domini erat DCLXVIII, hinc retrocedendo ad DCLXI. quo mors Ariperti est adsignanda, veniemus. Non animadvertit haec Peregrinius, nullaque interposita mora inter mortem Ariperti, & initium Regni Grimoaldi, quod serius in sua Comparatione statuit, Paulum non bene prochronismi arguit in cit. sua dissertat. fin. Ducat. Beneventani ad septentrionem. (*)

quam ut efferatae militiae libertati ansam daret, quod utique incredibile existimandum erit.

(x) Mortuo Theudelapio Atto Spoleti Dux IV. sufficitur. Silentio tamen itidem Paulus praeterit, quisnam hic fuerit, & quo ille jure successerit, an a Rege Italiae electus. Hoc

vero inferius lib. V. cap. XVI. innuere videtur, cum post hujus Attonis mortem a Rege Grimoaldo Trasemundum olim Capuae Comitem eidem substitutum affirmet.

(*) At haec alibi melius expendenda, cum verba Peregrinii referenda suo loco erunt.

Ticini sedem Regni habuit, Bertaridus vero in civitate Mediolanensi: inter quos fratres, facientibus malignis hominibus, discordiae & odiorum fomes surrexit, in tantum, ut alter alterius Regnum invadere conaretur. Qua de re Godpertus Garibaldum Taurinensium Ducem ad Grimoaldum Beneventanorum strenuum tunc Ductorem direxit; invitans eum, ut quantocius veniret, & sibi adversus germanum suum Bertaridum auxilium ferret, Regisque filiam suam germanam ei se daturum promittens. Sed legatus ipse fraudulenter contra suum dominum agens, Grimoaldum exhortatus est, ut veniret, & Langobardorum Regnum, quod adolescentes germani dissipabant, ipse abriperet, qui aetate maturus, consilio providus, & viribus fortis existeret. Grimoaldus haec audiens mox animum ad Regnum Langobardorum obtinendum, erexit, ordinatoque apud Beneventum Romualdo suo filio Duce, ipse cum electa manu Ticinum profecturus iter abripuit, ac per omnes civitates, quas obviam habuit, sibi amicos, & adjuutores ad Regnum percipiendum adscivit. Trasemundum vero Comitem (y) Capuanum per Spoletum, & Tusciam direxit, ut per eas regiones Langobardos suo confortio coaptaret.

L I B. V. C A P. VI.

Quomodo Constans Augustus Italiam veniens Beneventum obsedit.

His diebus Constantinus Augustus, qui & Constans, est adpellatus, Italiam de Langobardorum manu eruere cupiens (28) Constantinopoli egressus per litoralia iter

(28) Jam enim animo conceperat de Constantinopoli Romam Imperii sedem

(y) Trasemundus quo aevo vixerit, habebis infra in Dissert. de prioribus Capuae Comitibus & Garibaldis. Ipse e toto suo Comitatu, qui Beneventano Dynastae suberat, copias adscivit, & se Duce, per Aprutii

iter habens , Athenas venit , indeque mare transgressus , Tarentum adplicuit .

C A P. VII.

Quomodo Grimoaldus invitatus a filio suo Romoaldo Beneventum advenit .

Igitur quum , ut diximus , Constans Augustus Tarentum venisset , egressus exinde Beneventanorum fines invasit (*), omnesque pene , per quas venerat Langobardorum civitates , cepit . Luceriam quoque opulentam Apuliae civitatem expugnatam fortius invadens diruit , & ad solum usque prostravit . Acerentiam sane propter munificentissimam loci positionem capere minime potuit . Deinde cum omni suo exercitu Beneventum circumdedit , &
cum

sedem transferre , quippe se invisum esse civibus cernebat ob caesum fratrem Theodosium , commissa in S. Papam Martinum , & Maximum facinora , & Monothelitarum haeresim , ut Zonaras , Theophanes , Cedrenus , aliique Graeci Scriptores adfirmant , utcumque in iis de sequenti Langobardico bello mentio nulla occurrat , neque in Anastasio Bibliothecario ; at subodorare licet ex ipsa necessitate si translationem imperii de Graecia in Italiam destinaverat , quam , nisi de medio sublatis Langobardis , exsequi potuisset . Servatam hanc rerum seriem Paulo nostro debemus ex infra citandis Latinorum testimoniis firmatam . Ceterum acta haec anno decedente DCLXI. cognoscimus ex cit. Anastasio Bibliothecario , qui advenisse Imperatorem in Italiam adferit per indictionem sextam , S. Vitaliano Pontifice ; & postmodum quinta die mensis Julii fer. 4. indictione superscripta Romam ingressum fuisse , qui utique characteres anno DCLXIII. conveniunt , & cum statuta Regni Grimoaldi epocha bene conveniunt .

prutii fines Spoletum adiit , atque Tusciae Dynastas ad ineundum cum ipso foedus , & copias jungendas compulit .

(*) Ex hoc utique Pauli loco statui sine dubio potest , Beneventani Ducatus fines Orientem versus usque ad Tarentinae urbis fines propaga-

tos , nec ultra Tarentum Langobardos eo tempore dominium extendisse suum . Ideoque & Uria , & Brundisium , & Licium , Neritum , Gallipolis , Ugentum , Alexanum ad Leucas usque Graecorum Imperio paruisse , ut alibi opportunius .

cum vehementer expugnare coepit, ubi tunc Romoaldus Grimoaldi filius adhuc juvenculus Ducatum tenebat. Qui statim ut Imperatoris adventum cognovit, nutricium suum nomine Sefualdum ad patrem Grimoaldum trans Padum direxit, obsecrans, ut quantocius veniret, filioque suo, ac Beneventanis, quos ipse nutrierat, potenter succurreret. Quod Grimoaldus Rex audiens, statim cum exercitū, filio laturus auxilium, Beneventum pergere coepit, quem plures ex Langobardis in itinere relinquentes ad propria remearunt, dicentes: quia expoliasset Palatium (*), & jam non reversurus repeteret Beneventum. Interim Imperatoris exercitus Beneventum diversis machinis vehementer expugnabat; e contra Romoaldus cum Langobardis fortiter resistebat: qui quamvis cum tanta multitudine congredi manu ad manum, propter paucitatem (†) exercitus non auderet, frequenter tamen cum expeditis juvenibus hostium castra irrumpens, magnas eisdem inferebat undique clades; Grimoaldus ejus pater, quum jam jamque properaret, eundem nutricium ejus, de quo praemisimus, ad filium misit, qui ei suum adventum nunciaret. Qui quum prope Beneventum venisset, a Graecis captus Imperatori delatus est. Qui ab eo, unde veniret, requirens; ille se a Grimoaldo Rege venire, eundemque Regem citius adventare nunciavit; statimque Imperator exterritus consilium cum suis iniit, quatinus cum Romoaldo pacisceretur, ut Neapolim possēt reverti.

C A P. VIII.

*Quomodo Imperator, accepta obside Romoaldi sorore,
a Benevento discessit.*

A Ccepta ita obside Romoaldi sorore, cui nomen Gisafa fuit, cum eodem pacem fecit, ejus vero nutricium

(*) Scilicet Ticinense, qua in urbe Regum tunc residentia.

(†) Def. sui.

cium Sefualdum ad muros duci praecepit, mortem eidem minatus, si aliquid Romoaldo, aut civibus de Grimoldi adventu nunciaret, sed potius asseveraret, eundem minime venire posse. Quod ille ita se facturum, ut ei praeceperetur, promisit; sed quum prope muros advenisset, velle se Romoaldum videre dixit; qui Romoaldus quum citius advenisset, sic ad eum locutus est: „ Constans esto, „ Domine Romoald, & habens fiduciam noli turbari, quia „ tuus genitor citius tibi auxilium praebiturus aderit: nam „ scias eum hac nocte juxta (z) Sangrum fluvium cum va- „ lido exercitu manere; tantum obsecro, ut misericordiam „ exhibeas meae uxori, & filiis, quia gens ista perfida me „ vivere non sinet. „ Cumque hoc dixisset, jussu Imperato- ris caput ejus abscissum est, atque cum belli machina, quam *Petrariam* (a) vocant, in urbem projectum est. Quod caput Romoaldus sibi deferri jussit, idque lacrymans osculatus est, dignoque in loculo tumulari praecipit. (40)

CAP.

(40) Pugnancia haec invicem sibi notat Peregrinius in cit. disert. de finib. Princip. Benev. traditam nempe a Duce Romualdo Imperatori obsidem Gisam post acceptum nuncium praesto jam sibi adesse cum valido exercitu patrem, Regemque Grimoaldum; at non bene Pauli men-

(z) Sangrus fluvius (a quo Castrum Sangri appellatum est, quodque huic de Sangro illustri, antiquissimaque familiae omen nomenque dedit, de quo alibi fuse prodibit sermo) Aprutii citerioris regionem praeterlabitur. Unde pater, Grimoaldum Regem, ut quam citissime filio subveniret, per Spolethanum Ducatum perrexit, perque Sangrum fluvium Beneventum recta per Bovianensis, ac Telefinae Gaitaldatus fines iter peregit, nullis laborum, arduisque itineris difficultatibus parcens.

(a) Machinam hanc, quam *Petrariam* vocat Paulus, ea fuisse videtur, qua lapides in obsidem urbem,

aut in hostium exercitum jaciebantur; imo nulli dubium, quam etiam Ugutio, Wilelm. Tyr. Anastas. in Greg. IV. alique memorant. eam sic Guil. App. l. 2. de Gest. Norm. describit: ... Turrim fabricat, quae lignea muris

Prominet, ac juxta de quaque Petraria parte

Ponit, & adjuncto muros, quo evertere possit

Diversi generis tormento. Vid. Ducang. & P. Car. de Aquino in Lex. Milit. v. *Petraria*, quam *Lithobolam*, id est, saxa excutientem adpellat.

C A P. IX.

Quomodo Imperatoris exercitum Mitola Capuanus Comes afflixit.

MEtuens igitur Imperator subitum Grimoaldi Regis adventum, dimissa Beneventi obsidione, Neapolim proficiscitur. Cujus tamen exercitum *Mitola Capuanus* (*) Comes

mentem vir doctissimus est asecutus. E contra etenim noster post datam obsidem narrat, Sefualdum, qui a Rege praemissus fuerat, ut illius adventum nunciaret, ad moenia ductum fuisse, ut Romualdo spem auxilii tolleret; subodoro enim ita inter Graecos, & Langobardos pacem initum fuisse, ut nisi post certum tempus Grimoaldus opem ferret, se suosque daret Romoaldus; ideoque Graeci, qui Sefualdum ceperant, solita fraude mortem minati, virum ad moenia duxerunt, ut suis notus asseveraret, Regem minime venire posse, quod mirabili virtutis exemplo aeterna dignus laude Sefualdus facere recusavit. (b)

(*) Trasemundus, qui Capuae Comes fuerat, alterius interim Dynastiae locum occupare debuit, cum illi Mitolam, sive Mictulam substituerit Romoaldus, aut ejus fortasse pater Grimoaldus. Conjiendum hinc posse autumo, Capuae Comitatum assignare Beneventi Regulos iis Optimatibus, qui militia praecellerent; nec alio tunc munere, siue dignitate Comites praefulsiſſe, quam militaris Praefecti, seu Gastaldi nomine, qui etiam Comites praecelsioris tituli honore insigniti erant, de quo alibi opportunius.

(b) Tametsi pro nostri Historici apologia iterum Peregrinum offendere tentaverit Blancus, non video tamen, qua se ratione muniat. Conjectio, quam ipse in medium protulit, probatione profecto, atque exemplo aliquo confirmari indigebat: nec illa quidem aetate, quod nunc moris est, urbium, aut castrorum deditionem sub praescripta illa dierum conditione obsidentes accipiebant, sci-

licet nisi ab amicis, aut foedere sibi junctis auxilium aliquod afferretur, ut ipse asserit. Fortasse ad rem propius attingendam, dicere mallet, Gislam Imperatori obsidem traditam fuisse, nondum alijs expletis, aut obfirmatis pacis conditionibus; quae quoniam ab Augusto aut nimis rigidae, aut Beneventano Duci indecorae praescriptae fuerant, adhuc indicis in Sefualdi adventu erant: atque ut Romoaldus licet invitatus eas acceptare cogeretur, spem auxilii ei nullam fuisse a Sefualdo sibi expectandam occultari curavit Imperator. Aut dicendum, Gislam fortasse tradidit, tempore consulens, quo expectatum auxilium ei praestari posset, inducias interim hostilibus Graecorum aggressionibus praebendo, quibus & praesentibus occurrere malis posset, ac futuris. Quae si vera etiam, aut saltem verisimilia fore dixerimus, adhuc Paulus asserens *pacem jam peractam* Graecos inter & Langobardos, aut mendacii reus habendus erit, aut sal-

Comes juxta fluenta Caloris (46) fluminis , in loco , qui usque hodie *Pugna* dicitur , vehementer attrivit .

C A P. X.

Quomodo Romoaldus Saburrum ab Imperatore missum cum viginti millibus vicit .

Postquam vero Imperator Neapolim pervenit , unus ex ejus Optimatibus , cui nomen Saburrus erat , ab Augusto , ut fertur , viginti millia militum expetiit , seque cum Romoaldo pugnaturum , victoremque spondit . Qui cum accepto exercitu , ad locum , cui Forinus (c) nomen est , advenisset , ibique castra posuisset , Grimoaldus , qui jam Beneventum advenerat , haec audiens , contra eum proficisci voluit . Cui filius Romoaldus : „ Non est opus , inquit , sed tantum partem nobis de exercitu vestro tribui- „ te . Ego , Deo favente , cum eo pugnabo , & cum vice-
ro,

(46) Ad hunc Pauli locum Camill. Peregr. loco cit. fluvium Calorem a Paulo pro Sabato dictum non dubita ; quem prope Petrus Diaconus in Auct. ad Ostiensem lib. 4. cap. 16. agnoscit hunc locum appellatum *Pugna* . Laudabili sane argumento : nimis acri tamen censura haec addit : sed eo Constantium recta , & festinato , ut Paulus perhibet , Neapolim recedentem e recta via divertisse , locorum , & gestorum consueta est confusio . Praecipitem sane hunc Imperatoris recessum , rectumque iter Neapolim versus non video , unde arguere potuerit Peregrinius nisi ex propria conjectura , quam probabilem licet , tanti non fecerim , ut Paulo fidem sit abrogatura , notata potissimum utriusque fluminis positione , ut praefens olim aspexi , ob quam nemo dixerit , Constantem Benevento Neapolim recedentem enormiter divertisse . (*)

saltem , memoriae lapsu , sibi contradicit ; non enim bene congruit , quod ipse Gisam hosti obsidem datam affirmat in pacis conclusione cum iis , quae hoc capite idem Paulus addit , ut recte Peregrinius adverterat male a Cl. Blanco impetitus .

(c) Forinus Castrum Salernum

inter , atque Avellinum , nec nimium a Nuceria , Sarnoque urbibus distans : nunc etiam *Forino* adpellatum .

(*) Divertisse nil dubium est ; at Peregrinii in Paulum Diac. non insolens accusatio etiam haec patet ; illam tamen minime arguere valeo , ut Blancus vellet .

ro, major utique gloria vestrae potentiae adscribetur. Factumque est; & accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cum suis hominibus contra Saburrum proficiscitur, qui prius quam bellum cum eo iniret, a quatuor partibus tubas infonare praecepit, moxque super eos audenter irruit. Cumque utraeque acies forti intentione pugnarent, tunc unus de exercitu Regis nomine Amalongus, qui Regium (*d*) *contum* ferre erat solitus, quendam Graeculum eodem *conto* utrisque manibus fortiter percussit.

C A P. XVI.

Quomodo Rex Grimoaldus Trasemundum Ducem apud Spoletum ordinavit, eique suam filiam in matrimonium tradidit.

AT vero Grimoaldus, ereptis Beneventanis, & eorum Provinciis a Graecis, apud Ticinum ad Palatium suum repedare disponens, Trasemundum, qui dudum Capuae Comes fuerat, & ei ad percipiendum Regnum strenuissime paruerat, data ei in matrimonium sua filia, Romoaldi altera sorore, eum post Attonem (*e*), de quo superius diximus, apud Spoletum ductorem fecit, indeque Ticinum reversus est.

CAP.

(*d*) Conti nomine, de quo infra pluries occurret sermo, nihil aliud heic designari puto, quam Regalem hastam, ut apud scriptores fere communiter censetur; cum Amalongus utraque illud manu elevare ad percutiendum debuerit. Neque video, cur Regalis hasta a milite gregario, dum pugna effervescit, deferri potius debeat, quam a Principe? Vereor ne diversimode *contum* accipiendum sit, & heic pro Regali potius signo, sive

vexillo habendum sit, vel altero simili militari instrumento. Lexicographos consule, aliosque medii aevi scriptores. Nos alibi.

(*e*) Trasemundum hunc olim Capuae Comitem, strenuissimumque Langobardici exercitus Ducem Grimoaldus Rex grati animi sui testimonio Ducem Spoleti V. Attoni substituit; cui etiam propriam filiam conjugem dedit ad majus praemii, dignitatisque suae argumentum.

C A P. XXV.

Quomodo Grimoaldus filiam Lupi Ducis Romoaldo suo filio sociavit.

Mortuo igitur, ut diximus, Lupo Duce, Grimoaldus Rex filiam ejus nomine Theoderadam suo filio Romoaldo, qui Beneventum regebat, in matrimonium tradidit (105). Ex qua tres filios, hoc est Grimoaldum, Gisulfum, necnon & Arichis genuit.

C A P. XXIX.

De Bulgarorum Duce Alzecone, & quomodo in Benevento cum suis ordinatus est.

Per haec tempora Bulgarorum Dux Alzecone nomine; incertum quam ob causam (*) a sua gente digressus, Italiam

(105) Auctor vitae S. Barbatii Episcopi apud Bollandum Theodoradam Romualdo Beneventano Duci jam ante adventum Constantis traditam fuisse scribit, eamque, hortante S. Episcopo, cum Beneventum ab Imperatore obsideretur, marito idola subripuisse, quae cum nostro minime conveniunt, anno saltem obsidionem subsequenti matrimonium contractum affirmante. Auctori vitae S. Barbatii adstipulari videtur alter Anonymus vitae S. Sabini VIII. seculo scriptae apud eundem Bollandum die 9. Februarii; Scribit iste cap. V. *Eodem quoque tempore Langobardorum Regni gubernacula sustinebat Grimoald; qui filium suum Romoald Beneventi Principem instituit, eique Lupo, qui ex nobili prosapia extiterat, filiam nomine Theodoradam, quam modo meminimus, in matrimonium dedit. Romoald defunctus eam ad regendum Samnitum populum cum parvo filio reliquit.* Ex quibus facile colligi potest, quo Grimoaldus filium suum Beneventanorum Ducem instituit, eidem & uxorem tradidisse. Ceterum laudatur Theodoradae pietas, quae in honorem S. Canusini Episcopi visione, ac miraculo monita templum erexit, ejusque corpus marmoreo condidit sepulcro, altaris tegmina auro, gemmisque decoravit. (†)

(*) Quam etenim ob aliam causam, nisi ob Italiae delicias, ubertatemque, quibus eadem afflaebat Provincia, exteros ad eam saltem invisendam impellebat? Non is qui-

dem ab aliis invitatus fuerat, sed meliorem sequi fortunam nactus est. (†) Et hic etiam, ut vides, Pauli scopolus!

Italiam pacifice introiens cum omni sui Ducatus exercitu ad Regem Grimoaldum venit, & se servitutum, atque in ejus patria habitaturum promittens. Quem ille ad Romoaldum filium suum Beneventum dirigens, ut ei cum suo populo loca ad habitandum concedere deberet, praecepit: quos Romoaldus gratanter excipiens, eidem spatiosa ad habitandum loca, quae usque ad illud tempus deserta (*) erant, contribuit, scilicet Saepianum, Bovianum, & Iferniam, & alias cum suis territoriis civitates (118) ipsamque Alzeconem, mutato dignitatis nomine de Duce

(118) Optime notavit Camillus Peregrinus de Bulgarorum in Italiam adventu non convenire Historiam Miscellam cum Paulo nostro. Haec in ea libro XIX. leguntur. *Temporibus autem Constantini, qui in Occidente regnavit, cum orbatu dominus jam diu Regionis Bulgariae, seu Contragorum vitam commutaret, ac filios quinque relinqueret, & testatus est, ne ullo modo a mutua cohabitatione separantur, ipsique nulli alteri nationi servirent. Post breve autem mortis illius in divisionem venientes quinque filii ejus altrinfecus sequestrati sunt, una cum populo, quem unusquisque ditioni suae subiectum habebat; & primus quidem filius ejus, qui dicebatur Butbas, mandatum proprii custodiens patris in progenitorum suorum terra permansit. Enumeratis inde ceteris quatuor, eorumque migrationibus, de quinto, cujus nomen retinuit, haec habet; *Alzer vero haud procul ab urbe Ravenna in Pentapolim veniens sub Christianorum imperio factus est. Paulo ad stipulatur Ignotus Cassinensis ab eodem Peregrinio editus, qui continenti serie plures historias narrans n. 111. haec scribit. Alsecus Vulgarius (*) cum hominibus ad habitandum suscipitur; Graecorum Romanorumque Langobardi Gentes superantes totam simul Beneventi possident patriam. Suspicatur ex iis Peregrinus, cum Ignotus Auctor in unum locum contulerit Alzeconis adventum, & Langobardorum de Graecis, atque Romanis ingentem victoriam, qua scilicet Beneventanam regionem latissime obtinuerunt, Constantis nempe**

(*) Quomodo haec Paulus deserta loca nuncupavit, me penitus ignorasse fateor. Certissimum quippe est, tunc urbes Bovianum, Saepinum, Aeferniam suas incolas habuisse, quibus Gassaldi praecerant. At pro Pauli defensione credere mallet, loca illud deserta intellexisse, eorum scil.

agros, qui quidem silvis, asperisque montibus abundabant: a quibus aequae camporum fertilitas, ac vitae commodum excluderetur; asperaque proinde, ac deserta loca hoc tantummodo sensu adpellari poterant.

(*) Id est, Bulgarus, sive Bulgarius.

Duce Castaldium (119) vocitari praecepit, qui usque hodie

nempe tempore, ut apertissime nosser affert, suspicatur inquam, a Beneventano Duce, atque illius patre Rege Grimoaldo contra Graecos in subsidium accessit fuisse; imo a Ravennae agris, in quibus primum hospitio accepti fuerant, ad novas sedes abductos ibi regia beneficentia confedisse. Non recesserim ego nihilominus a nostro parum fidens Ignoto. res multas, longoque tempore diffitas, in unum velut fasciculum colligenti, utcunque placeat conjectura de Ravenna in Beneventanorum Regionem Bulgaros migrasse, desolatam fortasse Graecorum furore Regionem iterum restauraturos.

(119) Al. pro Duce Gastaldum &c. quid sit, jam ab aliis notatum legitur saepe in legibus Langobardorum Lindebr. Accuratus prae ceteris laudatus Peregrinus in dissertat. duc. Beneventanus in antiquas Provincias an tributus, ubi explicata civili Gastaldorum potestate de militari differens, Jacobum Cujacium libr. 1. de feudis §. si vero Gastaldi urbes a nostro memoratas Alzeconi jure Gastaldiae, non perpetuo, & proprie in Feudum; sed temporarie, ac quasi Actoris loco datas asserentem ita castigat: Haud, inquam, viro sane doctissimo consentiam, nam minime simplex, & una duntaxat, sed multiplex, ac mista, ut dictum est, fuit Gastaldorum praerogativa. Et insuper nec Alzecus, sicut Ducis dignitatem, & nomen deposuerat, ita vel acceptas ad incolendum urbes, & oppida, vel suae gentis, transacto sui Gastaldatus anno dimisisse videtur curam, cum Paulus aperte adfirmet, Bulgaros susceptas sedes ad suam usque aetatem incoluisse, qui in iis locis habitantes, quamquam etiam latine loquerentur, linguae tamen propriae usum minime amiserunt; nec amiserunt (ego addam: peculiarem habere ex propria gente Gastaldum.) Renuit itaque, me arbitro, Rex Grimoaldus nomen Ducis permittere Alzeconi, non quod perpetuum ei nolle dare Gastaldatum, sed quod ille sub Beneventano Duce constituendus primitivam retinere non posset dignitatem; qui namque, quum esset advena, temporaneam in locis perpetuo sibi suisque inhabitandis accipere debuisset Dynastiam? Ego vero etsi a Cujacio minime discesserim in iis, quae pertinent ad jura Gastaldatus ejus generis, de quibus sermonem habuit, Alzeconis variam fuisse speciem opinor, nihilque illi commune cum ceteris Gastaldis praeter nomen, *cumque revera jure perpetuo feudum habuisse*, deposito Ducis nomine, ne par Romoaldo domino suo, a quo beneficium acceperat, haberi posset. (*)

(*) Hujus quaestionis redibit sermo in dissertatione to. 11. de prioribus Capuae Comitibus & Gastaldis, quo loco plura hac super re examinanda erunt.

D

die in iis, ut diximus, locis habitantes, quamquam & latine loquantur, linguae tamen propriae usum minime amiserunt. (*)

L I B. VI. C A P. I.

Quomodo Romoaldus Tarentum cepit, & quomodo Theuderada Monasterium S. Petri aedificavit.

DUm ista apud Langobardos trans Padum geruntur, Romoaldus Beneventanorum Dux, congregata exercitus multitudine, Tarentum expugnavit, (f) & cepit; parique modo Brundisium, & omnem illam, quae in circuitu est, latissimam Regionem suae ditioni subjugavit. Conjux quoque ejus Theuderada eodem tempore foras muros Beneventanae civitatis Basilicam in honorem Beati Petri Apostoli construxit, quo in loco multarum ancillarum Dei Coenobium instituit.

C A P. II.

De morte Romoaldi, & quomodo corpus B. Benedicti ad Gallias delatum est.

Romoaldus quoque postquam sexdecim annos Ducatum gessit, ab hac luce subtractus est (4), post quem
ejus

(4) *Hi vero anni* (bene scribit Bollandus in commentar. praevio ad vitam

(*) Hanc propriam Bulgarorum linguam, tamen aliquo modo corruptam, illam esse conjicerem, qua nunc exteri illi, seu profugi, quos Zingaros & Cinganos vulgo appellamus, loquuntur, a suis solummodo percepta; quaeque nostrarum Provinciarum Regni Neapolitani multiformi dialecto prorsus dissimilis, incognita, intellectuque pene impossibilis reputatur: itaut in proverbium

iis, qui nova quadam dialecto, aut balbutienti fortasse lingua verba emittunt, dicatur: ut Cinganus loquitur.

(f) Usque ad hoc tempus Tarentum, Brundisium, aliaeque ulterioris Apuliae urbes ad Leucas usque, ut alibi aptius, Graecis parebant: exinde ex iis aliquae Langobardis: Hoc sane contigit circa ann. Dom. DCLXXX.

ejus filius Grimoaldus tribus annis Samnitum populos rexit (5). Huic in conjugio sociata fuit Wigilinda soror Cuniberti, filia Bertharidi Regis. Defunctoque Grimoaldo, Gisulfus ejus germanus Ductor effectus est, prae-fuitque Benevento annis decem & septem (8); huic sociata fuit Winiberta, quae ei Romoaldum peperit.

C A P. XXVII.

De Gisulfo Beneventanorum Duce, quomodo Suram, & alia Castra invasit.

HAc denique aetate, Gisulfus Beneventanorum Ductor Suram Romanorum Civitatem, Hirpinos, atque Arcem pari modo oppida cepit (111). Qui Gisulfus

vitam S. Sabini Episcopi Canusini) a morte patris, non a tempore, quo is Regnum invasit, namerandi videntur. Nam si anno demum DCIXIV. aut DCLXV. post Graecos a Beneventi obsidione depulsos, caesura Hunnorum opera Lupum, hos ipsos Foro-Julii ejectos, data Romoaldo est conjux, secundum jam, aut tertium in Principatu annum agenti, qui fiet verisimile, filio, qui non nisi triennium patri superstes fuit, junctam matrimonio Wigilindam filiam Bertharidi adhuc pene puero (ut infra narrat Paulus) Deinde sequentium Ducum chronologia optime constabit, si Romoaldi exordium anno DCLXXI. quo mortuus est pater, vel DCLXXII. statuamus, alias vacillatura. Successit itaque Grimoaldo vita functo anno Christi DCLXXI. imperavitque annis XVI.

(5) Sequitur laudatus Bollandus: Ei (nempe Romualdo) subrogatus anno DCLXXXVII. Grimoaldus filius adhuc adolescens sub cura Theodoradae matris, ut in vita S. Sabini cap. 5. num. 16. dicitur &c. cumque triennio in Ducatu vixerit, ejus obitus anno DCXC. est alligandus.

(8) Grimoaldo Grimoaldi Regis nepoti Gisulfus defuncti Ducis frater successit anno dicto DCXC. Congruitque firmata per Bollandum chronotaxis cum iis, quae de ipso Gisulfo scribit Anastasius in Johanne VI. & noster infra cap. XXVII. Unde illius obitus post decem, & septem Ducatus annos in DCCVII. incidit; atque haec ideo distinctius notavi, ut subsequen-tium rerum chronologia clarius emergat.

(111) Restituit Baronius vitiatam horum nominum lectionem, ac

fus, tempore Johannis Papae, cum omni sua virtute Campaniam (*) venit, incendia, & depraedationes faciens, multos captivorum cepit, & usque in locum, qui Horrea (†) dicitur, castrametatus est, nullusque ei resistere potuit. Ad hunc Pontifex, missis Sacerdotibus cum Apostolicis donariis, universos captivos de eorum manibus redemit, ipsumque Ducem cum suo exercitu ad propria repedare fecit.

C A P. XXX.

De morte Trasemundi Spoletani Ducis, & Ducatu filii ejus Faroaldi.

Igitur, defuncto Trasemundo Duce Spoletanorum, Faroaldus ejus filius in loco patris est substitutus. Denique Wachilabus germanus fuit Trasemundi, & cum fratre

pro Sura, Soram; pro Hirpinos, Arpinum, & Arcem reponit: Loca, ut ipse patria Soranus ait, parum inter se distantia, & adhuc notissima. De hac Gisulfi Ducis depraedatione Anastasius in Johanne VI. *Gisulfus Dux Gentis Langobardorum Beneventi cum in omni sua virtute in Campaniam veniret, incendia, & depraedationes multas exerceret: cumque captivos non paucos cepisset, & usque ad locum, qui Horrea dicitur, fossatum fecisset, nullusque extitisset, qui ei potuisset resistere: denominatus Pontifex, missis Sacerdotibus cum Apostolicis donariis, universos captivos de eorum manibus redemit, & illum cum suo stolo ad propria repedare fecit.* Acta haec laudatus Card. anno DCCII. putavit; nec ego illius chronotaxim, quoad hanc Gisulfi excursionem, loco movere ausim ex continenti Anastasii narratione. (* *)

(*) Campaniam haec Paulus Romanam intelligit, qui Terracinam usque protendebatur, ac Soram.

(†) Nec Peregrinio, neque aliis obsto, qui Horrea, seu Horea, & inde Morrea locum trans Lirim, & Soram positum esse constituunt. Quo quidem loco Ducatus tunc Beneventani finis, & Romani initium alibi

ex nostro Peregrinio explicatum habebimus.

(* *) Probabilius tamen an. DCCIII. aut DCCIV. haec contigisse puto, cum vix anno DCCII. Johannes VI. Pontificatum inierit; nec eadem tam brevi intervallo coepta, completaque esse potuere, ut Baronius putavit.

fratre pariter eundem rexit Ducatum. (g)

C A P. XXXIX.

*De morte Gisulfi Ducis Beneventani, & Ducatus filii
ejus Romoaldi.*

DEfuncto itaque Gisulfo Beneventanorum Duce, Samnium populus Romoaldum ejus filium ad regendum se sublimavit. (155)

C A P. XL.

Quomodo Beatus Petronax Monasterium S. Patris Benedicti apud Cassinum reparavit.

Circa haec tempora Petronax civis Brexianae (*) urbis divino amore compunctus Romam venit, hortatuque Gre-

(155) Am. & Mod. *populum Romoaldus ejus filius regendam suscepit*. Lindeb. al. legit: *suscepit pro sublimavit*. Revocanda in hunc locum sunt, quae Paulus de Gisulfo I. scripsit cap. II. hujus libri, annos Ducatus ejus enumerans; qui si post Grimoaldi triennium initium habuerunt ab anno DCXC. sunt deducendi usque ad DCCVII. itaut Liutprandum Regem Gisulfus non viderit. Turbat ordo historiae Pauli, in qua cum rebus a Liutprando gestis obitus Gisulfi allegatur; sed pluries id in ejus historia quisque notaverit (†). Non itaque Peregrinii in Paulum iniqua adversitas, cum is tot errores satis abundeque cognoverit. Blancus idem hic, alibique falsus est; at Peregrinium, spicula semper in eum jacturus, exagitat.

(g) Faroaldum patri Trasemundo hereditario jure (Rezis tamen, ut puto, assensu) successisse, opinari possumus. At ex historiae contextu non patris successorem fuisse, sed illi substitutum a Langobardorum Rege datum. Fuitque hic Faroaldus VI. Spoletii Dux, qui solus regnare debuit, Wachilabo ejus patruo jam praemortuo. Nec adhuc, eo degente, ille re-

gnare poterat, sed aut solus, aut cum nepote regnasset Wachilabus, ut supra notavi.

(*) Brexianae urbis, seu Brixiae, nunc *Brescia*, in Itaru Veneto sita.

(†) Cum dicat Paulus: *Populus Romoaldum ad regendum se sublimavit*, conjici posse videtur electio populi suffragio effecta heredem patri sufficiens.

Gregorii Apostolicae Sedis Papae Cassinum Castrum petiit, atque ad sacrum corpus B. Patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus simplicibus viris, jam ante residentibus, habitare coepit. Qui eundem venerabilem virum Petronacem sibi seniore[m] statuerunt. Hic non post multum temporis, cooperante misericordia, & suffragantibus meritis B. Benedicti, jamque evolutis centum & decem annis (160), ex quo locus ille habitatione hominum destitutus erat, multorum ibi Monachorum (b) nobilium, & mediocrium ad se concurrentium Pater effectus sub sancto regulae jugo, & Beati Benedicti institutione reparatis habitaculis vivere coepit, atque hoc sanctum Coenobium in statum, quo nunc cernitur, erexit. Huic venerabili viro

(160) Numerum CX. annorum legit Nucaeus etiam in MS. Codic. Leonis Ostiensis lit. B. Breviorem etiam numerum notarunt Adrevaldus Floriacensis de mir. S. Ben. lib. I. cap. 113. & Abb. Ulspurgensis in Chronico, Leonis Codex alter signatus A. & editio Veneta, ipsaque Parisiensis Nucae[i] habet CXXX. Regestum Petri ab ipso citatum CXX. At in omnibus cum Mabillonio reponendi ad minimum CXXXV. Bacchini[us] loco cit. Paulum parachronismi excusare tentat, sed & ipse sibi parum fide[m] in aliorum venit sententiam. (i)

(b) Tempus, quo Petronax Brixien[sis] Romam adiverit, anno quidem fuit DCCXVI. cum Gregorius II. Rom. Pontifex electus fuerit anno DCCXV. non autem anno DCCXIV. ut contra Baronii opinionem clarissime evincit Carolus Cointius in Annal. Franc. ad ann. DCCXV. num. 54. & seqq. An vero Petronax Monachus eo tempore fuerit, vel diu post monasticum induerit habitum, incertum est. Cum autem statim anno DCCXVIII. Abbas Casinensis inauguratus fuerit, affirmativam potius, quam negativam amplectendam sententiam existimarem. At textus ob stare videtur, cum dicat: *ad Casinum perveniens, ibi cum aliquibus simplicibus viris, jam ante residentibus habitare coepit.* Ipse igitur qui Brixia Romam venit, non

ibi habitu adhuc monastico indutus erat, nec ibi moram agens suscepit; sed Casinum pergens cum aliis ibi viris degebat, qui cum postea seniore[m] elegerunt, tanquam idoneum, ac digniore[m], quippe loci illius restitutorem, scilicet an. Dom. DCCXVIII. quo anno ejus Praefecturae initium desumendum omnino est.

(i) Mabillonii sententiam ipse lubens amplector, quemque sequi necesse est, cum Petronax instaurationem Coenobii Casinensis instituerit anno aut DCCXVI. aut insequenti: everso autem accidit ex tutiore Auctorum opinione circa ann. DLXXX. ut alibi opportunius. Erravit igitur Paulus testando post annos CX. ejusdem Coenobii restitutionem accidisse; saltem CXXXVI. eam initam dicere oportuisset.

HISTORIA EXCERPTA. 51

ro (k) Petronaci in sequenti tempore Sacerdotum praecipuus, & Deo dilectus Pontifex Zacharias plura adjutoria contulit, libros scilicet Sacrae Scripturae, & alia quoque ad Monasterii utilitatem pertinentia: insuper & regulam, quam B. Pater Benedictus suis sanctis manibus conscripsit, paternam pietate concessit. Monasterium vero B. Vincentii martyris, quod juxta Volturni fluminis fontem situm est, & nunc magna Congregatione refulget, a tribus nobilibus Fratribus, hoc est Tato, Tafo, & Paldo jam tunc aedificatum, sicut viri eruditissimi Autberti ejusdem Monasterii Abbatis, in volumine, quod de hac re composuit, scripta significant. Superstite sane adhuc B. Papa Gregorio Romanae Sedis, Cumanum (*) Castrum a Langobardis Beneventanis pervasum est; sed a Duce Neapolitano noctu superveniente quidam perempti sunt: Castrum quoque ipsum a Romanis est receptum. Pro cujus Castrum redemptione Pontifex 70. libras auri, sicut primitus promiserat, dedit. (165)

C A P. L.

De Romoaldo Beneventano Duce, & Gisulfo filio ejus:

Romoaldus denique Dux Beneventi uxorem sortitus est, Guntbergam nomine, quae fuit filia Auronae, Liutprandi Regis sororis: de qua filium genuit, quem nomine sui patris Gisulfum adpellavit. Habuit rursus post hanc, & aliam conjugem nomine Ravigundam filiam Gaidoaldi Brexiani Ducis.

CAP.

(165) Vide Anastasium in S. Gregorio II. & Baronium ad ann. DCCXV.

(*) Cumanum Castrum Neapolitano Ducatui inclusum fuisse non est ambigendum. Cur inde illud Pontifici Romano Graeci cefferint, non est hic

disceptandi locus.

(k) Calinense excisum Coenobium Monachorum incolatu destitutum est: non est tamen ita accipiendum, quod nul-

De Trasemundo Duce Spoletano, & Gisulfo Beneventano:

His diebus Trasemundus contra Regem rebellavit; (1) super quem Rex cum exercitu veniens, ipse Trasemundus Romam fuga petiit: in cujus loco Hildericus ordinatus est. Mortuo autem Romoaldo juniore Beneventanorum Duce, qui viginti, & sex Ducatum tenuerat annis, Gisulfus ejus filius adhuc parvulus remansit (223). Contra quem aliqui insurgentes, eum moliti sunt extinguere. Sed Beneventanorum populus, qui suis Ducibus semper fidelis extitit, eos peremerunt, sui Ducis vitam servantes. Qui Gisulfus quum prope aetatem puerilem idoneus ad tantum populum regendum non esset, Liutprandus Rex Beneventum tunc veniens, eum exinde abstulit, & apud Beneventum suum nepotem Gregorium Ducem ordinavit. Cui in matrimonio uxor sociata Gisulberga nomine fuit. Ita Rex Liutprandus, rebus compositis, ad suum solium remeavit: Gisulfumque suum nepotem

(223) Ejus initium supra capit. II. num. 8. cum anno 707. conjunxi; ergo ann. circiter DCCXXXIII. Romoaldus e vivis excessit.

nullus ibi omnino Monachus degerit ad custodiendum S. Benedicti, ejusque fororis Scholasticae depositum; cum ex Baronio ad ann. DCLXIV. habeamus, Monachos, qui Laterani Coenobium incolebant, Romam sacras illas reliquias transferendas curavisse. *Quod cum eos non fecisse constet, plane bene cultum tunc, & custoditum fuisse locum illum aliquando restituum, argumento est.* Idem quoque confirmat ad ann. DCCXVI. Obstat tamen quod idem Paulus testatus fuerat superius lib. IV. cap. 18. Praedationem enim Coenobii Casinensis enarrans, ita loquitur: *Nec unum quidem de Monachis tenere potuerunt, ut prophetia S. P. Benedicti*

compleretur &c. Sed credendum ut verisimile, Monachos primo illo timoris impetu perculsos vitae suae duntaxat consulentes, se fugae statim dedisse; inde re melius pensata, ne sacra illa lipsana, sanctorum videlicet corporum S. Patris, Scholasticae, ac sociorum contumeliis aut latrociniis paterent, aliquos selegisse, qui ibi cum piis vicinorum locorum incolis ibi degerent, divinaeque ibidem mysteria facerent; quae quidem esse debuit Baronii sententia.

(1) Faroaldi filius Trasemundus junior VII. Spoleti Dux a genitoris fidelitate degenerans, Ducatu exspoliatus est, novusque a Rege Dux electus est Hildericus.

tem paterna pietate erudiens, ei Conibergam nobili ortam progenie in matrimonium junxit. Ipse Rex eo tempore in languorem decidens morti approximavit. Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem Hildebrandum foras civitatis muros ad Sanctae Dei Genitricis Ecclesiam, quae ad Perticas (m) dicitur, in Regem levaverunt (227), cui dum Contum, (n) sicut moris est, traderent, in ejus
Conti

(227) Annum quo Hildebrandus in Regni consortium cum Liutprando est vocatus, designat instrumentum in Archivio Lucensi a Florentinio in comment. de rebus ad Comitissam Matildam spect. lib. 13. Ughellio in Italia Sacra, aliisque relatum iis chronologicis notis: *Regnante Domino Liutprando excellentissimo Rege Regni ejus vigesimo quarto, & excellentissimo nepote ejus Domino Hilprando Rege anno primo mense Martio, indictione quarta*, quae Christi anno DCCXXXVI. in cursu fuit. Mabillonius in Museo Italico, & tom. 2. Saec. Bened. exhibet ejusdem Hildebrandi Regis diploma actum Ticini in Palatio *sub die II. Kal. Aprilis anno felicitis regni nostro IX.* per indictionem XII. hoc est anno DCCXLIV. quo Liutprandus e vivis excessit. Ex concordia istarum notarum nil haesitandum puto, quin Paulum, confuso temporum ordine, plura tradidisse dicamus. Nam Liutprandi morbus, & Hildebrandi consortium in Regno praecesserant Trasemundi rebellionem, cum qua praesenti Capite cuncta copulavit. In illius tamen excusationem ejus mentem ita interpretor, ut ubi praesenti Capite de Romualdo Beneventano verba facit, ad priora tempora illius retrahenda sit oratio, quod & indicat ipse in fine iis verbis: *Evolvis dehinc aliquot annis Trasemundus &c.* iisque ad continuationem inceptae historiae iterum redit, ac postmodum Cap. LVII. absolvit, ab Anastasii tempore minime recedens; nam utriusque Trasemundi finis paulo ante obitum Liutprandi.

(m) *Ad perticas* facillime ita isthaec Ecclesia dicebatur, quod ea prope sepulchra Langobardorum extabat. Solebant enim hi perticas in terra designare in signum sepulturae, in cujus vertice aves quandoque, animantia, aut alia id genus, quae illustres viri, dum in vivis agebant, super galeam tanquam gentilitia fortasse insignia deferrebant. Ceterum de perticis sepulchralibus pluries locutus est Paulus noster; cui adjungendum duxi, tam prope veteris Capuae dirutos septentrionem

versus muros, quam Beneventi pone Sabatum fluvium agros extare adhuc, qui *ad Perticatas* vulgo adpellantur, quibus in urbibus tanquam Langobardicae ditionis praecipuis, propria ad eorum sepulchra loca designari debuerant.

(n) Hoc loco *Contum* pro scepro, seu Regali hasta accipi videtur; attamen signum quoddam seu militare vexillum praesignare posse, quo Regi suprema traderetur potestas neoelecto Dynastae conjicerem. Argumen-

Conti summitate , Cuculus avis volitando veniens infedit (228). Tunc aliquibus prudentibus hoc portento visum est, significari ejus principatum inutilem fore. Rex autem Liutprandus quum hoc cognovisset non aequo animo accepit : tamen de infirmitate convalescens eum Regni sui confortem habuit. Evolutis dehinc aliquot annis , Trasemundus , qui Romam fugerat , Spoletum rediens , Hildericum extinxit , rursusque contra Regem rebellionis audaciam sumpsit.

C A P. LVI.

Quia , mortuo , Gregorio , Gothschalcus in Benevento Dux factus est : & quomodo Rex Liutprandus bellum in Pentapoli gessit .

AT vero Gregorius dum apud Beneventum annis septem Ducatum gessisset , vita exemptus est . Post cujus obitum Godeschalcus Dux effectus annis tribus Beneven-

(228) Hasta , sive conto , de quo hic sermo , traditi Langobardici Regni veteribus signo pugnant acerrime , qui Modoetiensis coronae vetustatem a Gregorianis temporibus , ejusque Langobardorum Regibus impositionem ante Caroli Magni successores impetunt , inaugurationem Regiam per solam hastae traditionem ex hoc loco indicantes . Penitioris antiquitatis thesauros dissertationibus suis in alterutram partem de hac re in medium adduxerunt V. Cl. Muratorius noster Tom. 2. Anecdotorum , & Fontaninius peculiari libello , Blondi , Sigonii , Coittii , Mabillonii , aliorumque judicia expendentes . Non est locus hic eorum argumenta repetere , neque animus in partem venire . In gratiam eruditorum imaginem lapidis in eadem Modoetiensi Basilica positi e posteriori parte ambonis vulgandam curavi : in eo sedentis Regis coronatio repraesentatur , adstantibus clericis , & proceribus gentis .

gumento meae esse posset conjecturae haec supercontum avis volitatio : quomodo enim sub scepro , sive hasta (nisi fabulam lusisset Paulus) infedisse poterat cuculus , quod manibus Principi gestandum erat ? In vexillo

autem , quod in altum elevaretur , facilius sane poterat avis volitare , ibique in ejus vertice consistere . Haec tamen alibi in Erchemperti notis melius expendenda .

neventanis praefuit ; (230) cui in conjugio uxor sociata nomine Anna fuit . Rex ergo Liutprandus talia de Spoletum , sive Benevento audiens , rursus cum exercitu Spoletum petiit . Qui Pentapolim veniens dum a Fano civitate Forum Sempronii pergeret , in silvam , quae in medio est , Spoletani se cum Romanis sociantes , magna incommoda Regis exercitui intulerunt . (o)

C A P. LVII.

Liutprandus quid Spoleti egerit . Godeschalvus audiens adventum ejus Beneventum , fugiens a Beneventanis extinctus est .

AT vero Liutprandus Spoletum perveniens Trasemundum Ducatu expulit , eumque Clericum fecit . Cujus in loco Agibrandum suum nepotem constituit . (*)

CAP.

(230) Godeschalvi hujus Beneventani Ducis , qui successorem habuit Gisulfum II. meminit etiam Leo Ostiensis lib. I. cap. 5. eumque sequenti cap. 8. inter Gregorium , dictumque Gisulfum non recensuit , cum extremos tantum Pontifices , & Duces eo loco notaverit , ut bene animadvertit ibidem Nucaeus . Hujus tamen rationem temporis , quo Duces isti Beneventanis praefuerunt , minime probo . Cumque Romualdi initium ann. DCCVII. alligaverim , ejusdem annos XXVI. numerans ad DCCXXXIII. venio , quo Gisulfum II. aetate adhuc puerili e Ducatu exturbatum puto . Inde Gregorii septem annis numeratis , ut noster habet , initium Godeschalvi ann. DCXL. tribuo , ejusque , triennio expleto , restitutionem Gisulfi II. paulo ante DCCXLIV. repono , quo Liutprandus Rex e vivis excessit ; meamque rationem ob id potissimum cum Paulo convenire puto , quod is restitutionem Gisulfi extremis Liutprandi temporibus narret .

(o) Trasemundus , qui Romam auferat , socios ibi , foederatosque Dynastas sibi copulavit , qui junctis inde militum copiis , contra Regium exercitum moverunt arma , eique damna intulere . Quod causae fuit , ut Liutprandus Rex Trasemundi Du-

cis pervicacia succensus , Spoletum pergeret , eumque Ducatu exturbaret , ut sequenti cap. Paulus testatus est .

(*) Agebrandus igitur VIII. Spoleti Dux .

*Idem quid Beneventi egerit : De Baodolino mirae
sanctitatis viro &c.*

Tunc Rex Liutprandus Beneventum perveniens, Giful-
fum suum nepotem iterum in loco (p) proprio Du-
cem constituit. Rebusque ita compositis, ad suum Pala-
tium remeavit (q). Hic gloriosissimus Rex multas in
Christi honore per singula loca, ubi degere solebat, Ba-
silicas construxit.

F I N I S.

DE

(p) Notandum heic, Regem Liut-
prandum Gifulfo puerulo Gregorium
ejus nepotem suffecisse; inde illum jam
adultum, atque ad regimen aptum ad
Beneventi solium evexisse. Quare
affirmandum videtur, nec heredita-
rio jure, nec populi, Comitumque,
aut Optimatum suffragiis Beneventa-
nos Duces electos fuisse, sed Inpre-
morum solummodo Principum, seu

Langobardorum Regum voluntate,
qua, quod magis Regno opportunum
videbatur, ipsi constituebant; & sic
filios quandoque patribus succedere,
quandoque exturbari malebant.

(q) Ticinum scilicet, qua in ur-
be Regalis Aula, Regumque Lan-
gobardorum sedes extabat, quae Pa-
latium dicebatur antonomastice.

DE POSTREMORUM LANGOBARDORUM REGUM

DESCRIPTIONE.

Nullo Historiae nostratium Langobardorum damno praeterire potuissem hanc Regum Langobardorum Descriptionem, qua Beneventanae Dynastiae res enarrantur nullae (a). Ea vero cum sit hactenus existimata pars Historiae Erchemperti, cui in scriptis Codicibus, pariterque in jam olim (1) edito praefixa habetur, huic uni bono eam recudendam curavi; ut scilicet quae inter utramque manifesta distinctio intercedit, agnoscere valeat, nulla superstitae ambiguitate (b). Et sane multa licet occurrant mihi in edito illo Erchemperto, quae mirer, atque recenseam, quod jactantia omni destinata praestabo, hoc tamen unum primo se offert loco non sine aliqua exprobratione castigandum; quandoquidem in scriptis Codicibus vestigium etsi nullum hujus insit discriminis, res tamen ipsa manifesto se prodit, si paulo intentius Erchemperti Historiae incumbimus; quae licet barbarie referta sit pluriformi, auctoris, & seculi vitio; non tamen credendum eo pervenisse hominis imperitiam, ut ille ex abrupto Historiam orsus suam, (c) congeminato postmodum errore, praesatus fuerit loco non suo, quod editus olim Codex repraesentat. In quo est quoque magis peccatum, inductis eo loci nonnullis, quae ab scriptis exemplaribus longe absunt; idque factum est, ut quae alioqui adparebat scissura, & pro indiculo esse poterat disjunctorum operum, continenti ora-

Francisci Mariae Pratilli Notae per numeros distributae.

(1) Scilicet a P. D. Antonio Garacciolo.

(a) Descriptio haec Regum inutit ad rem nostram.

(c) Ut Erchempertus a calumnia vindicetur.

(b) Recuditur tamen.

oratione consolidaretur . Habe igitur a me descriptionem hanc postremorum Regum Langobardorum , quam Paulus Diaconus suae Langobardorum Historiae subnectere noluit, callido usus consilio , ne videlicet lugubre Langobardici Regni excidium , propriaeque gentis ignominiam literis consignaret ; hanc , inquam , ab eodem plane Erchemperto ex Romano Pontificali , hoc est ex Anastasi Bibliothecarii libro de Vitis Romanorum (d) Pontificum , quem is recenter exaraverat , excerptam fuisse , & ex parte ad verbum exscriptam ; at non eo animo , ut a se institutae Historiae prior eadem , ac continens esset pars : sed ut disjuncto isto centunculo , compendiosaque ista narratione integra haberetur Regum Langobardorum a Paulo producta series ad Desiderii captivitatem , & Regni usque excidium , (2) a quo eadem , ac ille usus fuerat calliditate , suam conceperat scriptionem exordiri , pariterque renuebat par ad res Dynastiarum Beneventi praestare supplementum , licet ex professo eas enarrandas suscepisset , (e) quas nec Paulus , quo ad valuerat , produxerat ; namque nullam sibi neclendam esse moram in his , quae ad Regni casum attinebant , consilio perviderat suo ; cujus plane scriptiunculae claro indicio auctorem se prodit num. 2. suamet Historiae , inquiens Regis Desiderii pridem meminisse , quod non alibi , nisi hoc fecerat loco . Ceteram semel moneo Epigrammas fere omnes , quas Opusculis istis praefixi , meo arbitrio me efformasse , quia scripta exemplaria nullas exhibebant (3).

ER-

(2) Quod plenius vel ab eodem Paulo , vel alio quopiam antiquo scriptore descriptum , ad integrioris historiae cognitionem heic adnectendum censui .

(3) Variantes lectiones ex aliis scriptis Codicibus hoc signo * , vel † , aliove notantur sicuti & notulae quaedam meae .

(d) Qui ejus fuit Auctor .

(e) Callido quodam usus consilio .

ERCHEMPERTI

BREVIS DESCRIPTIO

DE POSTREMIS QUINQUE REGIBUS

LANGOBARDORUM ITALIAE

Excerpta ex Romano Pontificali.

I. **L**uitprandus Rex XVI. (4) cum per XXXII. annos feliciter (f) regnaret in Italia, inter cetera, quae geflit magna (g) etiam omnes urbes, & oppida juxta maris ora Thyrreni fita a Tufcia, & ufque ad (h) Arelatensem urbem praелиis (i) cepit, & (i) fuo Regno copulavit.

II. Post

Prat. (4) Anno Dom. DCCXII. Regnum Liutprandus (sic enim ejus nomen legendum est, ut in omnibus antiquissimis rerum Langobardicarum scriptoribus legitur, ejusque numismatibus, ac subscriptionibus, quod Peregrinus utique non adverterat) suum iovit, ut constat ex edictis ejusdem in Cod. Langob. Regnavit autem annis XXXI. & mens. VII. ut probat Mansi ad Annal. Baron. anno 744. n. 6.

(5) Fallitur Auctor, quisquis ille fuerit, qui Arelatem a Rege Liutprando subjugatam asseruit. Quinimmo in Pontificali Romano verba haec non inveniuntur. Neque urbs Arelatensis, quam olim Gothi subegerant, Langobardis inde unquam subiecta fuit, sed ab illis postmodum Germanis, sive Francis concessa, Justiniano tunc temporis Imperatore annuente, ut ait Procopius l. 2. 34. qui Massiliam praefertim, Arelatemque Francorum imperio paruisse ostendit. Hac urbe Francos nusquam fuisse exspoliatos comperimus: & seculo Chr. VII. ad Regnum Neustriae ea spectare dignoscitur, ut ex Beda Hist. Eccl. 4. 1. advertit V. Cl. P. Berretta in Tab. Chorogr. Med. Aevi to. X. Coll. Ital. Muratorii. Nec Saraceni ex Hispania in Franciam Sec. VIII. (quo

Ejusdem Peregrinii notulae alphabeti literis distinctae.

(f) Usque ad mensum Julium (h) Arelatensem.
 anni 743. * Potius ad Januariu 744. (i) In suo.
 (g) ☉

II. Post cujus obitum Hilpran nepos Luitprandi Regis praefuit Langobardis mensibus (k) septem, qui jam cum Luitprando octo regnaverat annos. (6)

III. Post hunc (l) Ratchis (m) regnavit annos quatuor, & menses novem. (7) Hujus (n) temporibus Karolomannus filius Karli Francorum Regis pro amore coelestis Regni terrenum relinquens Regnum, Romam adiit, (8) & a Zacharia Papa factus est Monachus. Et post aliquantum

(quo Liutprandus regnavit) irrumpentes, Arelatem expugnare potuerunt, licet ejus agros devastarint. Eorum cladem anno Dom. DCCXXXII. (ut Pagius contra Baronii sententiam probat) accidisse describit Paulus Diac. l. 6. c. 46. & Anastasius. Arelatem tamen Saraceni obsedere ann. DCCXXXIX. neque tunc temporis Langobardorum urbs illa, sed Francorum juris erat, ut ex Au&. contin. hist. Fredegarii in 1. App. n. 109. p. 677. clarissime evincitur. Imo ex eodemmet Paulo oculari teste habetur l. 6. c. 54. *Sarraceni iterato Gallorum fines ingressi usque ad Provinciam venerunt, & capta Arelate, omnia circumquaque demoliti sunt. Tunc Karolus (Martellus) Legatos ad Liutprandum Regem mittens, ab eo contra Sarracenos auxilium poposcit. Qui nihil moratus, cum omni Langobardorum exercitu in ejus adjutorium properavit: quo comperto, gens Sarracenorum mox ab illis Regionibus aufugit, Liutprandus vero cum omni suo exercitu ad Italiam rediit.* Hinc falsum omnino esse colligitur quod praecitatus scriptor adfirmat, Liutprandum Langobardorum nempe Regem, qui Arelati auxilio venerat, eam subegisse anno DCCIXL. suoque imperio adjunxisse, cum Paulus testetur, illum, devictis Saracenis, cum omni suo exercitu in Italiam regressum.

(6) Hilpran, seu Hildebrandus mens. VII. circiter regnavit, scilicet ab Januario anni DCCXLIV. ad Julium mensem, aut Augustum. Corrigendus Peregrinius, qui illum ad annum ineuntem 744. vixisse autumavit.

(7) Ratchis regnavit annos V. & mens. VII. scilicet usque ad Martium DCCIL. ut videre est apud Baron. novae edit. in anno 750. num. 1. & seqq. ubi notae Pagii, & Mansi. Errat Peregrinius, qui ejus Regni finem prorogat ad 750.

(8) Carolomannus filius Caroli Martelli a Gallia discessit Romam

(k) Ad annum 744. ineuntem.

(l) Ratchis. Rathis.

(m) Ad 750.

(n) Vide Baron. ad ann. 748. * Non hunc sed annum 746. num. 5. & 747. n. 1.

tum temporis ad B. Benedicti, quod Aquinensium finibus situm est, profectus est Monasterium: Ratchis vero ad capiendam Perusinam urbem, sicut cetera Pentapoleos oppida, vehementi profectus est cum indignatione; quam & circumdans, fortiter expugnabat. Cui occurrit Zacharias Papa, & datis multis muneribus, multaque cum prece ab obsidione ipsius civitatis (*) amovit (†). Cum non multum post idem Ratchis divino instinctu Regalem relinquens dignitatem, devote cum uxore, & filiis ad B. Petri Principis Apostolorum (o) perrexit (*) limina, clericusque effectus, Monachico (***) indutus est schemate (9) cum uxore, & filiis. Et ille quidem cum filiis ad B. Benedicti Coenobium profectus est, ubi sub arctissima vitae districtione vitam finivit. Uxor vero ejus, (p) Tassia nomine, cum (q) Rattruda prole (†*) sua similiter mutato habitu ex propriis sumptibus Monasterium puellarum in Plumbariola (10) construxerunt, multisque ditarunt opibus, ibique sub magna districtione vitam ducentes, diem clauserunt extremum.

IV. Astulfus (*†*) frater Ratchis superioris Regis (r)

re-

nam profecturus medium circiter annum DCCXLVII. (non autem DCCXLVIII. ut Peregrinius credit) *ibique mutato habitu in Cassinum secedit*. ut habent ann. Franc. & Auctor continuationis historiae Fredegarii; quicquid in contrarium Baronius adferat *loc. cit. n. 2.* qui Peregrinio facem praetulit.

(9) Schemate, a Graeca voce *σχῆμα*, quod vestem, sive habitum signat. Scaliger apud Vossium in etym. Penulae servilis genus fuisse schema comprobat ex Theocrito, & ex Plauto in Amph. *prol. v. 117.* quem consule.

(10) Plumbariola, locus prope Cassinum, cujus monasterii passim scriptores, ac diplomata Cassinensium meminerunt.

(*) *Al. recessis.*
 (†) *Ann. 749.*
 (o) *Conjunctis.*
 (***) *Al. pervenit.*
 (**) *Monastico.*

(p) *Tassia, Tassia.*
 (q) *Rattruda, Repruda.*
 (†*) *Filia.*
 (*†*) *Astulfus.*
 (r) *Ad ann. 756.*

F

regnavit annos septem, & menses quinque (11). Hic multas, & gravissimas persecutiones populo excitavit Romano, ita ut Urbem niteretur invadere, obsidione (f) circumdatam; & ex omni populo per unumquemque singulos aureos expetebat (12). Pro qua scilicet persecutione Stephanus II. Papa (13) Abbates Sanctorum Benedicti, & Vincentii ad eundem Regem destinavit, (t) ut obsecrando a coepta persecutione cessaret. Qui nihil proficientes per aliud iter ad propria reversi sunt Monasteria. Hic autem Papa & Missos Pipini Regis Francorum, & Legatos Imperiales misit ad eundem Regem pro ablatis (u) urbibus; & dum nihil proficerent, ipse cum su-
pra-

(11) Confer Baron. Nov. Edit. fol. 559. & 633. to. 12. ubi fufe de Aistulfi morte. Nec verum est ann. VII, & mens. V. regnasse, sed vix septennium implevit.

(12) Hujus in capita, seu per capita contributionis mentio apud Jureconsultos. Hanc etiam *capitationem* medii aevi scriptores aliquando dixerunt: in tributum videlicet, ne agri circumcirca ferro, ignique traderentur.

(13) Stephanus II. a nostro Scriptore adpellatus vere fuit Stephanus III. qui II. successit anno DCCLII. Historici passim hunc Stephanum III. cum antecessore confundunt, cum paucis ipse diebus sedisset. Vide Panvin. Baron. Pagium ad b. a.n. 13. qui hunc e catalogo Pontificio expungit, quod nunquam ordinatus fuerit: Panviniumque capit, qui primus hanc multiplicationem invexit. Videant erudici.

Abbates SS. Benedicti, & Vincentii: in al. legitur: *Attonem Abbatem S. Vincentii, & Optatum S. Benedicti ad eundem Regem &c.* In Chron. Vulturneri lib. 1. mentio habetur hujus Attonis Abbatis illius Coenobii, cujus verba sunt: *Et quoniam his temporibus Roma a Langobardis obsidebatur, (hoc utique evenit ann. 756.) praefatum venerabilem virum Attonem, & Optatum Abbatem S. Benedicti, qui post Petronacem successerat, Stephanus Papa pro necessariis rebus Sedis Apostolicae sibi familiarissimos habebat.* Abbas Atto electus est anno 739. post mortem Talonis mense Decembri usque ad finem anni 760. quo diem suum clausit extremum. Optatus sedit in Cassinensi Coenobio ab anno 751. ad annum eundem 760.

(f) *Circumdata.*
(t) *Deest ut.*

(u) *Urbis.*

prædictis Francorum Missis per Papiam ad Galliam (x) profectus est, & in S. Dionysii Monasterio Pipinus cum duobus filiis suis Reges sunt (y) ab eo uncti. Pipinus autem cum exercitu super (z) Papiam advenit, & obsedit; ac sacramentis a Langobardis acceptis pro reddendis urbibus ablatis, Galliam repedavit.

Post hæc Astulfus (†), sacramento dirupto, nihil de rebus, & statutis adimplere voluit. Cum enim suprædictus Papa in Galliam degeret, Astulfus Carolomannum germanum Pipini, quem superius Monachum memoratus sum, ad Galliam misit (**) adversari parti Reipublicæ; qui retentus illuc a fratre, (a) vitam finivit. Cujus in locello (14) aureo gemmato corpus ab eodem germano cum aliis muneribus ad dictum Monasterium in (b) Casino remissum est. Astulfus autem deinde omnes urbes Ravennatum undique circumdans, fortiter obsedit. Tunc marino itinere id nunciatum est Pipino Regi Francorum, qui sine mora Ticinum obsedit, donec daret idem Astulfus (15) Missos suos cum Missis Pipini, qui redderent universas urbes Petri Beati Vicario; quod & factum est (16). Pipinus vero via, qua venerat, rediit. Astulfus

(14) *Al. loculo inaurato, & gemmato.* Scilicet urna fortasse lignea ad modum capsulae auro circumquaque contexta, gemmisque aliquibus etiam intersepta, atque distincta. Tempus obitus Carolomanni ex recentiorum criticorum recensione designatur anno 754.

(15) *Missos suos*, videlicet Legatos Astulfi Regis, quibus præcipiebatur traditio, seu restitutio urbium omnium Exarchatus Ravennatis Romano Pontifici.

(16) Pipinus Francorum Rex antequam ex Italia proficisceretur, Fulradum Abbatem S. Dionysii ejus ibi legatum reliquit, ut in ita pacis foedera cum urbium restitutione a dominio Ecclesiæ per Astulfum Regem ablatarum componeret: quod utique completum anno 756. sic-

(x) Ann. 753.
(y) Decet ab eo.
(z) Ann. 754.
(†) Astulfus.

(*) Ann. 754.
(a) Ann. 755.
(b) Casino.

fus autem post haec in venatione sagitta percussus (c) mortuus est. (17)

V. Desiderius autem cum (d) Adelgiso filio regnavit (e) annis XIX. (18). Hic cum diversas persecutiones faceret Reipublicae, & nollet Romano (f) Pontifici ablatas urbes reddere, & justitiam facere; vel quia filios Karlimanni fratris Karli cum matre illorum (g) a se fugientes suscepit, super Papiam Carolus Rex advenit tempore Adriani Papae (19). Si quis autem hoc nosse desiderat, legat Episcopale (h) Romanum, (i) illic discere poterit. (20)

Tandem aut ejusdem Pauli Diaconi, ut credit Muratorius to. 1. p. 2. fol. 184. aut alterius cujuscumque, ut Pagius asseveranter putat, sit fragmentum illud Langobardicae Historiae, quod Paulo fuit attributum, & a Murcardo Frehero in corp. Franc. Hist. editum pag. 178. dignum fore existimavi, etiam ex hoc excerpendum esse, quod de postremo Langobardorum Rege Desiderio, ejusque Regni extidio narrat.

Hic vero (Desiderius) confirmato Regno, cum jam per annos plures regnasset, imitator factus Aistulphi, abtulit civitatem Faventinam, & Ducatum Ferrariae, seu Comachium de Exarchatu Ravennate. Ad quem Adrianus Papa saepius suos missos direxit, & obsecratorias literas misit, deprecans eum, ut a tantis malis respiceret

sicque Pipini Regis virtute obtinuit Rom. Pontifex Campaniam Romanam, quae modo S. Petri Patrimonium adpellatur.

(17) Aistulphus non sagitta percussus, sed equo insidens in praecipitio lapsus interiit ann. 756. Auctor fortasse sagittam divinae ultionis intelligit in poenam suae contra Ecclesiam pervicaciae. Ann. Metens. hoc. a. aliique Pagium.

(18) Annis XIX. nondum tamen exactis.

(19) Id est Hadriani PP. I.

(20) Videlicet Pontificale, quod sub nomine Damasi circumfertur;

(c) Ann. 756.

(d) Ardechiso, & Adelchiso.

(e) Ad ann. 774.

(f) Populo.

(g) Ad se.

(h) Romanorum.

(i) Illinc.

ret, & eas, quas abstulerat, ad sedem Apostolicam redderet civitates. Sed nequaquam ejus cor lapideum potuit emolliri. Et necessitate compulsus direxit suos missos marino itinere cum Apostolicis literis ad Carolum Regem Francorum, deprecans ejus excellentiam, ut sicut genitor ejus, ita & ipse S. R. Ecclesiae subveniret. Quo confestim idem mitissimus Carolus Francorum Rex direxit eidem Desiderio suos missos, deprecans, ut easdem B. Petro Apostolo, quas abstulerat, pacifice redderet civitates, promittens insuper ei dare quatuordecim millia solidorum. Sed neque deprecationibus, neque muneribus ejus ferocissimum cor flectere valuit. Sed magis cum omni apparatu Langobardorum ad resistendum ei armatus occurrit. At vero Carolus Alpes transiens, cum Italiam ingredi cospisset, Langobardi cum Rege suo, dimissis propriis tentoriis, fugam omnes generaliter, nemine eos persequente, arripiunt. Ipse vero Desiderius velociori cursu fugiens Papiam, se muniens clausit. Quem Carolus persecutus eandem civitatem ex omni parte circumdans vallavit, positisque custodibus, ad persequendum Adelcisum Desiderii Regis filium Veronam venit. Qui tanti Regis adventum metuens, post aliquos dies clam fugiens, in portu Pisano navale iter arripiens Constantinopolim non reversurus migravit. Carolus igitur Papiam reversus, cum jam per sex mensium spatia ibidem moraretur, (*) relicta ibi exercitus multitudine, ipse magnum habens desiderium orationis, voto Romam ad limina B. Petri Apostoli devotissimus venit. Reversusque Papiam, ipsamque obsidens, fortiterque debellans, eandem civitatem, simulque & Desiderium Langobardorum Regem, atque cunctos, qui cum eo erant, comprehendit, suaeque potestati subjugavit, dominans Italiam, anno Domini. Incarnat. (21) DCCLXXIII. praefatum vero Desiderium,

(21) Annum postponit: cum revera Desiderius devictus fuerit, vinctusque traditus anno DCCLXXIV. ut alibi opportunus.

(*) Ann. 774.

derium, & ejus conjugem ad Franciam misit. Finitumque est Regnum Langobardorum, quod mansit per annos CCVI. postquam ipsi Italiam intraverunt.

DE ERCHEMPERTO

Et ejus Historia.

Sola ad humanae vitae incommoda natus est noster hic Erchempertus, quem vel viventem, vel demortuum nunquam non perpetua exagitavit mala (l). Is patre genitus Langobardo, sicut insitus illi amor gentis planius prae aliis indiculis declarat, proindeque viro Patricio, quod Leo Ostiensis lib. 1. cap. 47. confirmat, nomine adpellans Adelgarium, seterum ignota est eductus patria. Nec suae primordia vitae clariora nobis remansere (m), quae nec sine aerumnis transiegit; ipse enim hac in Historia num. 44. enarrat honorum se amissionem anno 881. captivitatemque perpeffum, quae, nisi idem me fallit, & fallitur Ostiensis, sibi adhuc puerulo infortunia contigerunt, ut mox planius constabit. Illud interim non est dissimulandum, videri cuivis posse Pitanum illud (22) Castrum (non admodum certae mihi positionis nomen) (n) ad quod captus

(22) Pitanum Castrum Peregrinio ignotum Angelus a Nuce in Chron. Cass. notis, in agro Comitatus Theanensis fuisse probat; cujus rei argumenta idem Scriptor adfert in lib. 1. cap. 47. quorum potissimum est, Adelgarium patrem Erchemperti nobilem illius Comitatus virum fuisse, in cujus finibus Castrum illud situm erat, & a puero saepe ibi se incoluisse ipsemet. Auctor narrat num. 44. Argumentum in praecipito loco a Nugeo propositis addam verba cujusdam scripturae, ex quibus idipsum colligitur, & situs cujusdam loci dono datus anno 1093. Monialibus Monasterii S. Mariae Theani, a Pandulfo Comite, sub

(l) Ejus pater, & genus Sed patria haud nota.

(m) Pueritia aerumosa.

(n) Non firme dixerim illud esse, de quo Ostiensis lib. 3. cap. 19.

captus est, natalis eidem, vel prioris incolatus exitif-
 se solum, qui exinde dicit exulem se Capuam advectum,
 bonisque tunc omnibus a pueritia acquisitis exutum. Ve-
 rum hoc utcumque se habeat, quinquennio post ista tran-
 sacto: anno nempe 886. in alteram ille, dum Capuam
 adiret, incidit damnum, quod legere est in hac pariter
 Historia num. 61. idemque apud Ostiensem loco jam produ-
 cto. Sed cum hoc illi novum evenit malum coortum jam ag-
 gregatus erat (o) B. Benedicti, quod ex temporum collatione,
 quibus paulo post in alias idem ille iniegit adverfi-
 tates, sat constat, & ex ejusdem assertione elicitor, cum
 dicit, quod tunc uno cum praeceptore suo Capuam repere-
 bat digressus ab Angelario (p) Abb. Cassinensi, qui tunc
 temporis Monasterii a Saracenis anno 884. diruti (tem-
 pora nunc non examino) restitutioni incumberebat. Et sa-
 ne de hoc nullus superesse videtur locus dubitandi, quan-
 doquidem laudatus auctor Ostiensis diserte rem firmat, pa-
 raphrasti quaedam Erchemperti enarrationem explanans, ac
 dicens praecedenti temporis momento, illum a patre Adel-
 gario fuisse oblatum B. Benedicto, puerum adhuc, docili-
 que ingenio praeditum; ut jam illud quoque, quod prae-
 dixeram, verum esse pernoctas, ex Ostiensis scilicet adser-
 tione in Pivano Castro captum agentem tunc non firmam
 valde aetatem; cui subscribit, quod hoc de imadere Er-
 chemperto Monachis tradito, Petrus Diac. Cass. libro non
 dum edito de Illustribus viris ejusdem Coenobii ibidem in
 Bibliotheca adservato, signatoque numero 361. Illi autem
 me-

sub Oderisio Abbate Cassinensi ejus Thio describitur. Itum a parte
 rivi (id est rivi) mons, qui dicitur Pileani, qui descendit usque ad
 rivum, & vadit ad Castrum Concha per castaneta Aliprandi Judicis, &
 inde per ferram dicti Castri ab Oriente &c. In territorio igitur Thea-
 nensi, nec longe a Castro Concha dicto septentrionem versus, Pila-
 num situm fuit, ibique vulgo adhuc a monse piano adpellatur, sub
 quo veteris vestigia Arcis cernuntur.

(o) Monachatus non felicior. finensi certe contigit.

(p) Qui sub Angelario Abb. Cas-

memoria utique lapsa, ac dicenti Monachatum contigisse sub Abb. Ragemprando, qui post Angelarium sedis per tempora, ad quae Erchempertus nec vita, ut reor, nec certe Historia pervenit, deneganda ceteroqui est fides. Et plane Monachum se sub Angelario docet ille hac in Historia num. 69. sed lapsus utique talis condonandus est Ostiensi. Eundem tamen nollem in alterum impegisse scopulum, naufragioque suo nobis sinceram actorum Erchemperti historiam deperiisse, sive in perpetua incertitudine fluctuabundam remansisse; (q) namque videri alicui posset, quod sub primo illo ad Pisanum infortunio, ne dum sub hoc posteriori, Erchempertus pueritiae annos jam transegerat, qui omnibus bonis a pueritia acquisitis se tunc exutum adfirmat. Nec plane pueri vocabulo Erchempertum aetate proveciorem demonstratum quis dixerit, acceptione alioqui non infrequenti, qua **HIC EST POSITVS SECVNDVS PVER Q. VIXIT ANNOS XXII.**(23).
vide-

(23) Explicationem *Secundi Pueri* a Peregrinio heic allatam abs re esse profecto norunt omnes. Ac quidem Erchempertum, ipse adfirmat, puerum fuisse oblatum a patre in Coenobio Theanensi; sed voce *pueri* sane abutitur, cum in tenella aetate illum oblatum nequaquam velit. Licet enim negari nequeat vocabulum *puer* priscis auctoribus usurpatum persaepe fuisse pro adulta aetate, ut Cicero Octavianum *puerum* adpellat; atque Apulejus in Apol. *Pudentem privignum puerum* vocitavit, qui *jams curatoremi haberet, non tutorem*, ut videre est apud Voss. *etym. verbo Puer*. quo loco etymon quoque hujus nominis ab eo explicatur; tamen heic non adolescentiam Erchemperti, ut tenet Peregrinius, sed teneram illius aetatem designat. Ceterum per additionem vocis *pueri* in praecit. inscriptione nedum *Secundi* aetas, sed ejus servilis conditio designari poterat. *Pueros* enim veteres scriptores adpellarunt servos, ut bene advertit Laurenbergius in Antiquar. Varro in Eum. *Vix vulgus confluit non furiarum, sed puerorum, & ancillarum*. Terentius in Andr. Plautus, & Cic. ad Q. Fratrem; & passim in Ep. fam. Por siquidem apud antiquos, ut notat Voss. loc. cit. pro *puer* usur-

patum

(q) *At non adeo clarum, qua viri aetate.*

videatur admittere interpretationem; siquidem valde illi opponuntur ista: a patre nempe fuisse oblatum, quod de vere puerulis contigit tunc ex communi usu fieri; & traditionis tempore indolem praesagivisse commendandam, utpote qui aetate tener, ex saeculi pariter more, in Monasterii scholis primo erudiendus fuerit, & mox inter Monachos cooptandus: quae, ni fallor, apud antiquitatis peritos antiquorum contestatione non egent. (a) Veruntamen de anno Monachatus Erchemperti adhuc aliquis superesse poterit in assertione Ostiensis scrupulus, licet sub Abb. Angelario id actum ultro concederetur. Sed de hoc priusquam dicam, nonnihil de reliquis ejusdem, vel actis, vel passis prae loqui me oportet. (b) Capuam igitur ille postquam exul fuit ductus anno 881. in eadem pariter urbe nonnullos transegit annos, quod tria nos docere possunt indicia. Primum, quia Capuam repetebat, quando quinquennio post in novum incidit malum. Secundum, quia ibidem, jam B. Benedicto militans, (c) Cellam ab Abb. Angelario sibi traditam, hoc est Ecclesiam, Monasteriumque, sive Casam juris Coenobii Cassinensis cum adtributis praediis regebat in anno 887. sicut ipse de se dicit num. 69. Tertium, quia Campanorum res adeo affatim, ac minutim describit, reliquorum nostratium Langobardorum quasi per transcursum tantummodo libatis, ut eas novisse, nisi praesentem credere nullo valeam modo. Quartum quoque adderem, quod nempe Campanis ex longo incolatu animo jam factus propensior, istorum damnis saepe saepius videatur tristari; & eorundem victoriis assurgere; sed jam initio subindicari motum illum in hos animi affectus fuisse amore potius universae Langobardorum gentis, quam Campano-

patum; unde *Quindipor*, *Marcipor*, ac alia id genus, *Quincti* puer &c. live servus intelligebatur; servis quidem interdum dominorum suorum nomina adjugebantur, ut passim apud Latinos.

(a) De quo nil modo diffinitur. (c) Cellam Monast. Cassinensis ad-

(b) Is tamen Capuae tunc mansit. ministrans. I (1)

panorum; quod in ipso suae Historiae vestibulo, & num. 74. manifesto demonstrat. Sed attende, quae tunc quoque virum novae exagitarunt aerumnae. (a) Missus a suo Abb. Angelario fuerat ad Romanum Pontificem Stephanum, a quo plena obtinuerat postulata; sed quia legatione illa animo offenderat Atenolfi Campani tunc Comitis, is commissam Erchempero Cellam vi abstulit, sicut videre est in praecitato num. 69. idque eodem signato anno 887. indubitata res est contigisse. Qualis vero vis illata illi fuerit, non ibi adscribitur; sed aerumnosis illis temporibus viri saeculo potentes indiscrete religiosos exagitare consuevisse viros, resque eorum, innumera docent nos exempla, futque sit tibi, quod idem Erchempertus suppeditat num. 13. scribens de Cassinense Abbate Deus dedit nomine, quem Princeps Beneventi Sicardus a Pastoralis Monasterio Monachorum, saeculari magis potentia, quam congrua ratione, deposuit, ac custodiae mancipavit. Atenolfo autem non obstitit Angelarius, etsi favore fretus Summi Pontificis voluisset; sed majora, ut opinor, meditans, obscurare maluit, vel imperanti, vel expetenti; sicque munere suo exatus est Erchempertus. At de illo quid postmodum actum sit, firmiter satis, nec rei gestae descriptio, nec suggerit conjectura. Hoc unum tamen opinari haud displicet, illum aequo animo tunc ista ferentem, vel Capuae remansisse, vel Teanum ad confratres ibidem degentes commigrasse; alterutroque in loco anno 889. occubuisse, qui exeuntem annum 888. viderat, descriperatque; nec ulterius Historiam produxerat suam; quam se producturam promiserat, sicari altera jam vice ad num. 79. deposuerat; sed tribus postremis numeris resumpserat. Alii alio ista, fortasse, ducent, conjecturamque hanc meam aspernabuntur; & sane non latet me potuisse Erchempertum non hac producta causa a scribendo abstinere; sed promptior ista visu est occasio, quam

(a) Legatione ad Roman. Pontificem quoque factura.

quam dedit, & ab omni divinatione remotior. Verum quod hanc distuli locum modo resumam: tempus scilicet (a) Monachatus Erchemperti aetate tenelli non videri contigisse sub Abb. Angelario, qui non ante annum 884. Abbatiam fuit adeptus, sed ante sane quam multo. Nam esto primo illius praesulatus anno oblatum a patre fuisset, sat cito, ne dum sacrorum librorum lectione decursu, eorundem phrasim, ac sententias, ut praesefert, percalluisset; verum ad apices munerum sui Ordinis convolasset, aetateque tenera iis impar; hoc est anno 887. curam Cellae administrans, ac Legatum ad Summum agens Pontificem, qui anno jam praecedenti fuerat sub Grammatices, Monasticaeque regulae praeceptore. Quocirca proclive magis esset credere Monachum induisse Erchempertum sub Abb. Berthario, qui ante 28. prope annos fuerat Abbas renunciatus, puerum tunc plane illum, ac ad Pisanum rebus a pueritia acquisitis nondum exutum; (b) Cum ceteroqui videri possit Ostiensem in hoc pariter memoria excidisse (24),
quod

(24) Carpit heic Ostiensem Peregrinius. Ab Angelo Nucao loc.cit. Peregrinius ipse notatur. At quam longe a veritate uterque abhorreat, mox profecto planum fiet. Erchempertus quidem (quicquid hi scriptores in subsidium suae sententiae in medium attulerint) nec puer erat anno 881. nec sub Abbate aut Ragemprando, quod ridiculum sane foret, aut Angelario oblatum fuit a patre, sed sub eius antecessore Berthario anno circiter 860. (ne multae in unum congerantur inter se pugnantes, & a vero abhorrentes auctorum opiniones) illum *Adelgarius nobilis de Theano obtulit*, verba sunt Ostiensis, B. *Benedicto apud Theanum docilis ingenii puerum*. Nec *puerum* juxta allatum modo Peregrinii sensum fuisse dicendum est; sed vere puerum infra decennium aetatis suae. Uterque fortasse scriptor hoc accidisse putat sub Angelario Abbate, ea ducti ratione, quod tunc temporis Cassinensi Monasterio a Saracenis pene destructo, Theani Coenobium Cassinensi subiectum Abbas ipse Cassinensis, ceterique Monachi incolerent. At pace horum Cl. virosum, non abs re est opinari, illum a patre Adelgario fuisse oblatum Berthario Abbati, (aut Theanensi Praeposito) dum

(a) Iterum de tempore Monachatus, deque aetate viri. (b) Ostiensis infirmum testimonium.

quod Monachatum , & damnum prope Capuam acceptum sub uno , eodemque Abbate contigisse affirmet , perindeque sub Angelario ; quoniam semel de hoc damni illati tempore , deque Monachatu sub Ragemprando manifesti sit convictus erroris . Monachus igitur non inepte reputabitur factus sub Berthario , & annis aliquot antequam 881. evolutus esset , omni de reliquo cessante repugnantia , maxima-

dum Theani moraretur in Monasterio illo sibi fortasse ad incolendum aptiore & commodiore , multo ante quam Cassinense Monasterium a Saracenis flammis absumeretur . Percelebre sane tunc erat Theani Monasterium (tametsi *Cellae* nomine vocitatum) multosque alebat Monachos , ita ut Guaiferius Salerni Princeps , suscepto illius Ordinis habitu , cum in Cassinense Monasterium se transferre vellet , & ob Saracenorum per Campanam provinciam incursiones impediretur , vita functus , ibi in Theanensi Monasterio tanquam satis nobili sepulcrotumulatus fuerit ; ut narrat Ostiensis *lib. 1. cap. 42.* qui ejusdem Coenobii Praepositos pluries memorat , atque commendat , palamque fit ex Petri Diac. Reg. apud Gattulam Hist. Cass. Bertharius quidem anno circiter 878. Theani fortasse moratus est , cum Romam una cum Leone ejus urbis Episcopo profecturus , ut Romanum Pontificem pro Capuanae Ecclesiae schismate componendo simul adirent , cum eodem Episcopo , Capuanisque Proceribus diu fortasse de rebus tanti momenti communicare debuit , ut ex cit. Ostiensi *lib. 1. cap. 41.* Peregrinius igitur , qui aetatem Erchemperti multo serius , quam revera fuit , statuere conatus est , tametsi sub Berthario ejus Monachatus initia approbaverit , frustra tamen , ni fallor , in aliis subsequenter laboravit . Nam si circa annum 860. ut innuit , vitae ejus initium ponit , ejusdemque mortem an. 889. integer ejus vitae cursus ad annos 30. foret deducendus , quod omnino incongruum videtur , atque inverisimile . Quomodo enim Erchempertus tam brevi temporis spatio scientias excolere potuit , quibus optime pro seculi barbarie imbutus fuerat , legationem gerere , historiam describere , suaeque Regulae ministeria sedulo obire , atque annos agens ferme 30. diem clausisse suum anno 889. Verisimilius est sub initio Praefulatus Bertharii , videlicet , ante ann. 860. oblatum fuisse Theanensi in Monasterio , patri , ob vicinitatem Piliani Castri , opportuniori : neque errasse Ostiensem , ut Nucaeus advertit , sed amanuensium potius transpositione , quod pluribus in locis hujus scriptoris animadvertitur , ipso etiam Peregrinio , aliisque testibus , hoc contigisse fatendum est . Ita sane satis commode , quae posterius de Erchemperto narrantur , de ejus scilicet captura , legatione ad Stephanum Papam , praefectura , aliarumque ab eo gestarum rerum

*ximaeque accedente rerum, quae postea sunt secutae, concordia; in anno enim 887. processisse potuerat ad maturiorem aetatem, congeminatisque muneribus congruam sane, magisque consentaneam. Nec producta modo castigatio contrarietate impeditur ulla: quinimmo ipsiusmet Erchemperti testimonio videtur posse consolidari, qui num. 21. praesentem se conspexisse mala affirmat, quae Campa-
ni*

rum monumenta vera esse poterunt, alias prorsus inextricabilia.

At nec Peregrinio, neque ejus antesignano Caracciolo, aliisque, qui illorum ex fontibus hauserunt, diem emortualem Erchemperti accidisse anno 889. lubenter adsentio. Hi enim Petri Diaconi auctoritatem nulla argumentorum vi dejicere conantur. Concedit utique Peregrinius, illum sub Imp. Ludovico vixisse, sed de Ludovico II. Petrum locutum adfirmat, cum Erchemperti obitam mortem anno 889. contigisse contendat: non alio sane ductus argumento, quod suam Erchempertus historiam ad annum 888. produxerit, quam ultra profecuturum adpromiserat. At unde constat, illum adpromissam historiam non profecutum? Quid quod illam jam descriptam deperditam adfirmemus? At sane innumeri sunt Codices, quos fato ereptos in tenebris jacere cognoscimus; ac praesertim quod ad ipsius Erchemperti opera attinet, quae Petrus Diaconus enumerat, revera ab eo composita videntur, utpote digniora scitu memoriae posterorum tradenda, ante quam sulioram Langobardorum historiam attexeret, quam postmodum absolvisse censendus est Erchempertus. Ceterum fabulam cecinisse Peregrinium nostrum puto, cum adfirmet, paucorum duntaxat mensium spatio historiam suam Erchempertum compilasse; quod argumento esse posse, ait, illum monumenta omnia facillime novisse, quod adhuc fortasse illorum testes locupletissimi extarent, degerentque. Neque absouum veritati videtur, Petrum Diaconum, qui in Casinensi Monasterio tunc temporis vitam agebat, ibique historiam suam bibliothecae illius codicibus satis instructus describebat, ea quae Erchempertus opera ediderat, ignorasse; cum alia quoque antiquiora, nunc vero aut mutila, aut deperdita, aut saltem interpolata, & instaurata, prae oculis habuerit, & in ordinem digesserit. Sed esto Erchempertus suam historiam non absolverit, quid ad rem? argumento ne id esse censendum erit, illum tunc temporis certo obiisse? Adpromiserat sane se historiam profecuturum; morbo fortasse deinceps, impeditus, aliave occupatione distentus illam imperfectam, & minime absolutam reliquit. Ad priora tandem redeat sermo. Sub Berthario oblatum fuisse Erchempertum anno circit. 860. ultro concedimus; illum vero puerum fuisse, cum Pilani Castrum bona omnia hostes diriperant, omni-

*ni Episcopi , & Comitis Landulfi factiosis operibus prode-
xere , illeque diem obierat suum mense Martio anni 879.
Ita ut inde colligi clare possit , Erchempertum satis sibi
constare , vereque biennio post , in anno videlicet 881. cum
ad Pisanum est captus , pueritiae annos jam excessisse ; ea-
demque de causa Historiam suam a novae Capuae repara-
tione dedisse pinguiorem , hoc est ab anno 850. utpote ve-
re sibi Historiam , hoc est , (a) Spectaculum atque praesen-
tem . Quibus omnibus mire , & clare favet Petrus Diac.
in praecitato libro de Viris Illustribus , dicens Erchem-
pertum vixisse sub Imp. Ludovico , hoc est , Lotharii filio ,
qui obiit anno 874. Verum enim vero , qui meus in illius
de Capua optime meritum amor voluit , ut non perfuncto-
rie acta , scriptaque ejus , qua elucidatum , quaeve expar-
gatum item , idem impellit ille , ut Leonis Ostiensis Cardi-
na-*

omnino negandum . Illic enim jam Monachus inmorari debuit , qui
a puero intra Claustrum septa degebat ; bonaque omnia sui incolatus ibi ,
quae amiserat , adquisivisse dicendus erit , non vero patrimonialia ; ea
duntaxat scilicet , quae ipse sua opera scientiarum ope comparaverat .
Nec ea quae ulterius de seipso narrat Chronologus noster , aetatem mi-
nus quam maturiorem designant , quandoquidem ejus ad PP. Step-
hanum legatio , praepositura , historiae exaratio hominem jam excul-
tum , probatumque exposcebant , non adolescentem . Qua de re conji-
ciendum potius existimo , Erchempertum sub Ludovico II. ortum ha-
buisse , obitum vero sub Ludovico III. Augustis , ut Petri Diaconi
auctoritas a falsitatis , aut incuriae nota vindicetur , veritasque clarius
pateat , illum non tam brevi vixisse , quam alii usquemodo credide-
rint . Aut si anno 890. circ. (ut Peregrinio manus demus) defunctus
ille credendus sit , sub initio Imperii Ludovici II. lucem aspexisse
omnino fatendum , anno nempe 850. circ. aut 849. ut quidam opinan-
tur , qui annos Imperii vel a tempore , quo a patre ejus collega ele-
ctus est , vel quo Romae coronam adeptus , non autem anno 855. quo
Lothario ipse patri successit , ut aetas saltem annorum quadraginta
Chronologo nostro adsignetur , quod mihi quidem parum probatur ;
sed potius ad annum usque quinquagesimum vitam deduxisse , & circa
annum 900. sub III. Ludovico obiisse . Quae tamen argumenta si
eruditus Lector adprobare noluerit , neutiquam pro meis hisce conje-
ctionibus reclamabo .

(a) Suidas hoc verbo .

malis amplissimi patrocinium suscipiam, licet ponderosius, quam vires ferant meae, dum utriusque merita in patriam imparia non sunt meam. (a) Et plane illius assertio ab inflicta censura vindicari posse arbitror, si germanus quaedam explanatione excipiat, qua Erchempertum puerum dictum fuisse opinemur, non quod quinquennis, sexennisque fuerit tunc puer, sed quod non se ipso, nec per capillos capitis sui (ut cum eodem loquar Ostiense lib. 1. cap. 45.) tradiderit se B. Benedicto, verum aetate aliquanto proVectior fuerit traditus a patre Adelgario, ut veteri tenelli tradi consueverant. Qui ingenii, qua pollebat, auiditate, exiguo temporis spatio, & prae nudi illo saeculo ad miraculum usque Grammaticam, Poeticam, Rhetoricamque utcumque assecutus, Cellam continuo administravit, legationisque munus exercuit, ut hoc quoque supra aetatem miraculum mundus iste admiratus fuerit; & eopse miraculo legatus electus, legatioque ejus carior, accepsiorque Romano fuerit Pontifici. Nec tamen ob id crediderim illum, ut summum attigisse tunc annum vicelesimam quintam, quem nec excessisse oportet opinari, si vera sunt, quae de ejus dixi excessu mox a deposita Historia secuto in anno 889. quod verissimum esse confirmat eadem ignea illius mentis vis; quae nullatenus, si advenisset, silentio conclusa valuisset contineri. Vitam igitur Erchempertus (natura sic semper exuberando deficiente) praeproperè maturavit, qui praecoci fuerat praeditus ingenio. At quod de ejusdem tempestiva sacrarum litorum scientia praeposueram mirum esse non debet, cui novum quoque non sit, olim in scholis sacros potissimum admissos fuisse libros, & apud plerosque alios nullos. Nec pariter demirerur, quod is dicat praesentia se vidisse mala, quae Landulfi Episcopi opera contigere; namque damna significare voluit ea, quorum ipse pars quoque fuit, & quae Episcopi mortem fuerunt subsequuta (25), ut, si locus extremi num.

(25) Judicet Lector, an hic oscitaverit Peregrinus?

(a) Consolidatur.

num. 31. cum dicto num. 21. conferatur, palam faciet. Testimonium vero Petri Diac. quanti in hoc sit faciendum, ex infra notandis manifestabitur; qui si Erchemperti Historiam libasset, non sub Ludovico, sed sub Carolo III. illum vixisse agnovisset: imperavit enim Carolus ab anno 881. ad annum 888. quo plane annorum decursu tota Erchemperti, quatenus innotuit, vita fuerat peracta. Sed de his haecenus.

Quae vero eidem post mortem, (a) ut praemonebam; alia nova accesserint infortunia, illaque, quod in defunctum illata, numero damnoque majora, ac tempore diuturniora, non erit qui nesciat, dummodo ejus Historiae facies, vel in scriptis Codicibus, qui in Chartis plures habentur, vel in Edito inspiciatur. Nes mihi majore improprietate Erchemperti Historia absolute dicitur Erchempertus, quam si cadaver illius eodem appellarem nomine. In illam, inquam, tot, tamque alta chartaceis in Codicibus a librariis fuere inflata vulnera, ut Antonius Caracciolus Clericus Regularis, (b) clarissimi, eruditissimi-que viri nomen, integrae sanitati multa licet reddiderit, plurima tamen sua in editione incurata reliquit, praetædio, ut puto, ad majora conversus studia, quae sectabatur magno literariae Reipublicae emolumento. Sed vulnera ista curatum modo, non deploratum imus; sique frustra ierimus, attentus, peritusque judicabit Lector: omnis alias praeejudicabit. Tempus idcirco in his non absumam; & quae de Erchemperti modo Historia sunt congrue ad hunc locum adnotanda, paucis absolvam. (c) Aggressus illam est, ut opinor, noster post partam insignem ab Atenolfo Campano Comite de Neapolitanis victoriam, quae contigit aestate non dum transgressa anni 888. nec suo solius arbitrio, sed, ut ipse praefatur, hortatu Algelgisi nobilis, sapientisque viri, quem Campanum, vel Campanis

(a) Erchemperti Historia male habita a librariis. Caracc. V. C.

(c) Cur, & quando illam aggressus noster.

(b) Primum recensita ab Anton. sus noster.

nis animo propensum ex petitione eadem sua, reque ab Erchemperto praestita agnosco, totus enim in Campanorum rebus laborat. Non ausim tamen satis firmiter affirmare, an iste ille idem fuerit Alcifus, de quo habetur num. 63. quique eidem Atenolfo Capuam fratribus praeripienti non adstitit, sed contra Neapolitanum Episcopum, ac Ducem belligeranti adstitisse arduum non est divinare. Et sane quod Erchempertus se tunc dederit huic Historiae, inferri ex hoc posse persuadeor, quod in Praefatione consuetudinem illam ab Historiographis retineri imposuit, ut ea tantummodo retexere soleant, quae ad laudem gentis pertinere noscuntur; in quo Pauli Diaconi consilium laudat, & se dicit descripturum Langobardorum damna, & impropria. Cur igitur non abstinuit; immo prudens, idemque nobilis vir *Algelgisus* cupide id expetivit? Scies, si quae olim longo aevo inter Campanos, Neapolitanosque interfere bella, ad mentem revoces, quibus utrorumque invicem odia sic effervere, ut videre mihi videar illos partam tunc victoriam tanti fecisse, quia Neapolitani moenibus conclusi suis palantes sinebant omnia pervadere hostes, ut unam illum omnibus praeteritis damnis vel illatis, vel passis maxime praesferrent. Quibus pariter *Algelgisus* rebus elatus prosperis Erchemperto institit, ut occasione continuandae Historiae Pauli Diaconi, quod nullus hactenus attigerat, suum institueret *Auflaxium*, quod sine adeo memorando, ac Campanae genti decoro concluderet. Illeque haud plane invitus, immo privato etiam odio Neapolitanis infensus, ut ex num. 44. & 61. colligi potest, petenti ultro obsecundavit; proindeque ingenti de victoria illa tripudians exultatione conspicitur num. 74. (26) Hac ergo
occa-

(26) Peregrinii de Adelgizio conjectura acuta sane est, & veritati consona. Verum addendum puto, nomen Adelgisii, (al. *Agelgisii*, sive *Algisi*) ad nobilem olim Capuae familiam effluxisse. Siquidem in hujus urbis Thesuro charta quaedam concessionis adservatur anni 1123. ab Ecclesia S. Johannis de Turrapaldo, seu Nobilium Hominum, in qua finis cujusdam domus designatur prope *Arcum Algisi*,
H qui

occasione Erchempertum, credam, Historiam adgressum, quum absolvisse opus est paucis decursis mensibus; namque ut constat ex num. 79. & 82. finem eidem imposuit eodem anno 888. nondum exalto. (a) Nec improbabile cuiquam sit tam cito Avorum memorias ex centum retroactis annis perestigare potuisse; etenim illas non ex libris excerpere neceesse habuit, quippe qui visa se, & audita (b) descripturum praeloquatur, non autem scripta, quae iis de rebus adhuc nulla exarata fuisse ob id ipsum opinor, sed ex facili cum familiaribus colloquutione hausit; certeque Langobardi res, & genealogias suas, immo leges omnes prompta memoria retinere consueverunt; praeterquam quod Erchempertus summam adnotavit; quae Principem Kadelchim praecessere, hoc est annum 839. utpote aetate remotiora, & viventibus tunc senioribus minus nota, qui reliqua ab illius Principis aevo potuerunt omnia probe nosse.

Ceterum haec Historia ab Ostiensis fere tempore, (c) qui in primo sui Chronici libro ea fuerat usus, hoc est ab anno circiter 1100. diu neglecta, obscuraque manserat; ejus-

qui adhuc extat, & nomen Arcus Algisii haecenus retinet; ac proxima Paroecia sub eodem Arcu extructa vetusto sane tempore ad Arcum Algisii nuncupatur. Ceterum de Adelgiso Capuae Judice meminit charta quaedam anni 1059. a Jordano Principe Monasterio S. Vincentii dono data; in qua Adelgifus Judex dicitur filius Adelgisi Judicis; eidemque chartae subscribit alius Adelgifus testis. Passim inde de Adelgisiis, sive Algisiis in veteribus Capuae chartis mentio; quo planum profecto fit, celebres ea in urbe fuisse Adelgifos, e quibus Algifiorum profecto familia facile manavit. Illustrior deinceps fieri coepit seculo Chr. XIV. novumque illi decus addidere Petrus, & Johannes, vel Jannotus de Algisiis fratres militaribus ornamentis decorati; ut & cujusdam scripturae certo monumento ann. 1312. in Archivio S. Laurentii Averfanæ urbis colligitur. Optime sane conjicit Perezinius, Adelgifum illum, qui Erchemperto in describenda historia auctor fuit, Capuanum fuisse, cui libenter assentio.

(a) Quae diligentia, ac sinceritate Salern. num. 6.
in ea usus.

(c) Eademque quando iterum innotuit, & quo auctore.

(b) Vide infra, ubi de Anonymo notuit, & quo auctore.

ejusdemque exemplar nullam nobis nisi unum in membranis scriptum remanserat, quod apud Salernitanos delitebat, operaque tandem Marini Frecciae J. C. innotuit, qui Stabiis autumnalibus feriis commorans, exemplum inde sua excerpit manu, operi insistens a die 29. Augusti anni 1560. ad diem 16. Octobris ejusdem anni, ut ipse de se fateatur in libro de Subfeudis l. Cap. de Provin. & Civit. Regni, nu. 36. & ad finem novi a se exarati Codicis, ex quo in dies plurimi, qui modo Papyracei habentur, effluxere, plerique recentiores literati viri utiliter in operibus sunt usi suis, licet corruptissimis. Exemplar autem illud in Vaticanam postmodum inductum fuit Bibliothecam, ut indicium, quo est praesignatum, demonstrat; siquidem habet ad oram nonnullas Glossas, sive Añnotamenta ex eadem Historia excerpta, eaque non admodum novitia manu conscripta, quae prorsus eadem ex Frecciano oborti Codicis retinens multi, ac vulgo ab eodem Freccia exarata creduntur; sed ipsamet illa, me iudice, Salernitanum civem probant habuisse auctorem, Freccia sane integro ad minus saeculo antiquiorem, (a) ut opportuniori loco de hoc, & de ceteris, quas ad notitiam spectans horum Codicum, qui circumferuntur, fuisse dicam, & alibi quoque in Notis, qua pariter loco reddetur mihi ratio Epigraphis, quam hanc Historiae adfixi, ibidemque complurium Scriptorum testimonia de Erchemperto prolata seriatim dabo; namque satis longum, & alienum esse duxi diutius hic immorari. (b) Unum tamen non differam, mirari scilicet me, quod Petrus Diac. libr. de Vir. Illustr. alias laudata, duo alia, quae non extant, opera adnotavit a nostro Erchemperto fuisse scripta, sic dicens. De Destructione, & Renovatione Cassinensis Coenobii: Nec non de Ismaelitarum incurfione Historiam satis necessariam composuit. Nec una in Historia significare ille voluerit utramque descriptam fuisse eadem, quam utique Historiam alteram ab hac credere nullis. causa-

(a) Ubi de Anonymo Salernitano scripta, illi afferenda.

(b) Nec alia, prosa oratione con-

cusabit; qui recusare quoque velit Petrum oscitanter ista adnotasse. Sed eum ab hac culpa defendat, qui volet: ego plane, eodem consentiente Erchemperto num. 31. novi a se non modo praesentem exaratam Historiam, sed Carmina quoque de Landolfo Campuno Episcopo, & Comite, deque aliis ulia, quorum fragmenta reputo versus, qui habentur num. 6. 9. & 21. nec tamen illa Petrus adnumeravit; quod plane fecisset, si praesentem saltem percurrisset Historiam, sicut paulo ante monebam: (a) Ni, forte, praetereunda censuerit, quod tam his metris, quam prosa illa eadem fere haberentur. descripta Langobardorum gesta; quam equidem de utrisque, nec sine divinatione, opinionem habeo, sed suffragantibus mihi indicatis fragmentis, & saeculi more non reclamante, ejus exemplum habeo in tumultu filiorum Principis Landolfi Capuae positi infra una cum aliis adscribendo.

De mea vero recensione hoc addo, (b) quod cum operi me primum dederam, purae innitens conjecturae, & collatione utens Auditorum, qui editi, ineditique eadem tradiderant, uno adjuvabar scripta chartaceo Codice, quam Hieronymus de Barone Patricius Campanus, & Dux Erisiae exscribi curaverat: e Frecciano exemplari manu librarii conductitii, ac plane ineruditi, quibus adjutus adminiculis graviora plurima reformaveram errata, nunnullis exceptis diligentiorum curam exquirentibus. Postmodum illuxit mihi amor Lucae Holstetii V.C. qui & ipse amor literatorum, ac delictum: an dicam quoque norma? favorem conciliante Petro La Sena, eheu, viri nomen eruditissimi, sanctissimi-que, ac mei amantissimi, nec unquam sine luctu recordandum. Magnusque vir ille meis precibus, jam enim diem obierat La Sena, editum Codicem Erchemperti cum scripto membranaceo, qui in Vaticana Bibliotheca adseruatur, numero signatus 5001. contulit, variantesque lectiones sua manu ad eorum editi libri adnotavit, conjectura, ut monuit, & ipse

(a) Sed metrum quidem, ejusdemque argumenti.

(b) Recensionis meae ratio.

& ipse quandoque usus, mihique librum notulis, hoc est margaritis, exornatum transmisit perhumanissime. Quo adjumento omnis propemodum mea in Erchempertum castigatio consolidata remansit, desperataque illa fere omnia medicinam accepere, & sanitatem. Tandem nactus sum alterum Codicem, & ipsum papyraceum, qui est Andreae Marchesii Campani quoque Patricii, Principis Montis Marani, & in hoc Regno Regii Consilarii, ejusque lectione imposita est mihi ultima labori manus. Nam iste in iis, in quibus primus ille Codex a Vaticano discrepat, ut plurimum eidem, multoties huic concordans, quandoque autem utroque melior, pejor quandoque, ut in Notis manifestabitur, omnem sedavit meam anxietatem alios perquirendi; quos plane multos chartaseos, tum Neapoli haberi, tum alibi certo scio. Remansit tamen, nec celaverim, locus unus, vel alter, aut mancus, aut suspectus, & ob id asterisco signatus; quibus nec mea conjectura quidquam firmi auxilii suppeditavit, nec excerptae ex Vaticano lectiones ulli fuere subsidio: nihil enim inibi exhibebant; quantoquidem minutiora multa postea, ut reputo, daturus erat a majoribus tunc studiis, curisque revocatus Holstenius, & graviora nonnulla festinantem praeterierant. Quocirca nil mihi fidens, integrum Lectori servare volui judicium, cui integrum pariter ex me erit de ceteris omnibus judicare; modo & ipse papyraceos inspiciat, excutiaturque Codices, & eam vocibus luteatur; qua multis, qua depravatis, qua scissis, qua denique omnigena foeditate refertissimis. Quarum nihilominus specimen ad libri oram multoties repraesentavi, ut qui Antigrapha talia videre abhorruerit, ex pauculis illis argumentari valeat, an admodum plana, expeditaque haec mihi cesserit recensio. (a) Et quidem non alio consilio eam suscepi, nisi ut Historia, qua postremorum Campanorum Comitum res ex proposito enarrantur, aliis haud haberetur, quam innatis impedita traxis; longeque a me absuit

mens

(a) Et consilium.

mens priorem inſeclandi editionem ; quinimmo ne talis unquam exoriretur opinio , non ſemel ejus lectiones malui retinere , contentus variantes indicafſe , hac licet ad Erchemperti ſtylum , () & aetatem accederent magis . Verumtamen , Lector , ſi ſcriptos Codd. ipſemet experiri volueris (idque facias iterum rogo) comperies me in uno tantummodo falſum , quod non ex exemplarium fide , ſed meo arbitrato continentem Hiftoriae textum in ſecliones diſiſerim , quibus numerales adſcripſerim Notas : id autem a tuae ceſſurum ſit fraudi , inſe dijudices , qui ſcias pariter volo , idem me commiſiſſe in his fere omnibus Opuſculis .*

FRANCISCI MARIAE PRATILLI

AD ERCHEMPERTI HISTORIAM

PRAELUDIUM.

PLurics lucem adſpexerat Erchempertus , nec citra tantum , ſed ultra montes ; poſteaquam Cl. V. Antonius Caracciolus ejus Hiftoriam , tametiſi aliquanto depravatam ediderit Neapoli anno 1626. quam denuo anno 1643. Camillus Peregrinus Campanus in meliorem formam redactam , ſuaeque verae lectioni , quoad potuit atque nitore reſtitutam ibidem protulit . Illam inde a Petro Burmanno editam habuit Hollandia , & a praeclariffimo Ludovico Antonio Muratorio iterum recuſam vidit Italia . Cum vero nemo unquam fuerit , quoad ſciam , qui animum induxerit ad excolendam hujus inculti ſane , barbarique Scriptoris hiftoriam , adnotationes aliquas illi ſubnectendo ; in nova iccirco hujus Langobardicae hiftoriae editione operae pretium duxi animadverſiones aliquas adjungere , quae illi aliquantum lucis adferrent , & conſuſionem quandoque , aut nomi-

(*) *Vid. P. Caracc. in Propyl.*

nominum amphibologiam, aut dictionum obscuritatem; vel quae contradictionis fortasse periculo subesse possent, facilius explanarent. Item quae ad Erchemperti vitam, cognitionemque spectabant, tam Petrus Diaconus, quam ejus adnotator Jo: Baptista Marus (qui a Caraccioli Propylaeis omnia excerpserat) ac Peregrinius idem descripserant, huic Chronologo praemittere in animo fuit, ut ejus acta, scripta, stilius, aliaque, quae ad ejus plenioram notitiam conferrent, agnoscerentur: omniumque etiam Langobardorum Regum seriem (non illam duntaxat paulo ante allatam *postremorum quinque*, quam Caracciolus immerito Erchemperti Historiae praefixit; Peregrinius vero ab eo separatim in lucem dedit) e Pauli Diaconi Historia excerptam priori mea adnotatione brevissime retexere volui; eo ductus consilio, ut quae *excerptis* ejusdem Scriptoris de nostrarum Regionum Langobardis omiseram, haec inserta cernerentur, totiusque pene Pauli historiae libri prae oculis haberentur ad accuratam Langobardorum Historiae cognitionem. Variantes aliquas lectiones, quae forte Peregrinio nostro exciderant, vel consulto praetermissa fuerant, suis quibusque locis signis notatas reponeere studui lacunasque etiam aliquas supplere ex aliis M.S. Codd.; quaeque de Erchemperti aetate Peregrinius ipse dudum dixerat, plenius declarare, aut corrigere, ubi opus fuerat, meis pro viribus nisus sum. Quod si forte haud nimis accurate fieri contigerit, Lectoris humanissimi censuram minime improbo; & quod imbecillitatis ingenii mei argumentum est, suae laudi vertat; nec irrideat, sed excuset potius, & sanum saltem propositi mei consilium commendat.

PE.

P E T R I D I A C O N I

In Opusculo de Viris Illustribus
Cassinensium.

C A P U T XIV.

De Erchemperto.

ERchempertus Diaconus, parvulus & ipse B. Benedicto oblati, de destructione & renovatione Casinensis Coenobii, necnon de Ismaelitarum incursione Historiam necessariam satis composuit. Fuit vero tempore Ludovici Imperatoris.

EPI-

Johan. Baptistae Mari Adnotatio.

Erchempertus ab aliis Herempertus, seu Herembertus, e Langobardorum illustri stirpe, genus sumens e Beneventanis Ducibus, pater ejus Radelgarius, abavus Radoalt, patruus Radolphus vocabatur. Vir fuit sanguinis splendore, & doctrina non ignobilis, historiaeque scientissimus; ad humanae tamen vitae incommoda solum natus. Scripsit Chronicon, sive Historiam Langobardorum, cujus prototypum putatur periisse. Tempore tamen Desiderii Abbatis Casin. qui postea fuit Victor Papa III. exscriptum fuisse, ita ipso mandante, testatur noster Petrus in Auctar. Chron. Casin. lib. III. cap. LXII. edit. Venet. Fusioris enim hujus Historiae epitomen, seu potius auctarium Pauli Diaconi de Gest. Langob. ann. DCCCLXXXVIII. ab ipsomet Erchemperto confectum, ut creditur, Vir Cl. Antonius Caracciolus ex Ord. Cler. Reg. primum ex MMSS. Codice Vaticano edidit, notisque illustravit, & typis Neapoli anno 1626. in 4. publicavit una cum Chron. Lupi Protospatae, Falconis Beneventani, aliorumque. Verum postremo loco eruditissimus Camillus Peregrinus suae Langob. hist. praeditum Chron. seu Epitomen scholiis ornatum solita diligentia, ac eruditione attextit: unde qui plura volet, apparatus, notasque ejusdem consulere poterit. Vide etiam Philippum Labbeum in nova Bibl. MSS. librorum par. I. pag. 10. & 366. Scripsit insuper Erchempertus Carmen de vita Landulphi Episcopi Capuani, de quo vide Sanctuar. Capuan. Michaelis Monachi, ac etiam praenotatum Peregrinum in praefat. ad dictam Hist. pag. 15.

Ab

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

The first part of this history
contains a description of the
city of London, and of the
various parts thereof, as
the Tower, the Palace, the
Churches, and the Houses,
and of the several streets,
and of the several trades,
and of the several customs,
and of the several laws,
and of the several officers,
and of the several courts,
and of the several officers,
and of the several courts,
and of the several officers,
and of the several courts,

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

THE NATIONAL BUREAU OF STANDARDS

WASHINGTON, D. C.

The National Bureau of Standards is a Federal agency that is responsible for the maintenance and promotion of the national system of measurement. It is the primary authority for the definition, realization, and maintenance of the units of measurement and the standards of measurement used in the United States. The Bureau is also responsible for the development and maintenance of the national system of measurement and for the promotion of the use of the metric system.

The Bureau is organized into several divisions, each of which is responsible for a specific area of measurement. The divisions are: 1. The Division of Physics, which is responsible for the development and maintenance of the standards of length, mass, and time. 2. The Division of Chemistry, which is responsible for the development and maintenance of the standards of chemical composition and atomic weight. 3. The Division of Biology, which is responsible for the development and maintenance of the standards of biological measurement. 4. The Division of Mathematics, which is responsible for the development and maintenance of the standards of mathematical measurement.

The Bureau also has a number of laboratories, each of which is responsible for the realization and maintenance of the standards of measurement. The laboratories are: 1. The National Institute of Standards and Technology (NIST), which is the primary laboratory for the realization and maintenance of the standards of length, mass, and time. 2. The National Institute of Standards and Technology (NIST), which is the primary laboratory for the realization and maintenance of the standards of chemical composition and atomic weight. 3. The National Institute of Standards and Technology (NIST), which is the primary laboratory for the realization and maintenance of the standards of biological measurement. 4. The National Institute of Standards and Technology (NIST), which is the primary laboratory for the realization and maintenance of the standards of mathematical measurement.

The Bureau also has a number of offices, each of which is responsible for a specific area of measurement. The offices are: 1. The Office of the Director, which is responsible for the overall management of the Bureau. 2. The Office of the Chief of the Division of Physics, which is responsible for the management of the Division of Physics. 3. The Office of the Chief of the Division of Chemistry, which is responsible for the management of the Division of Chemistry. 4. The Office of the Chief of the Division of Biology, which is responsible for the management of the Division of Biology. 5. The Office of the Chief of the Division of Mathematics, which is responsible for the management of the Division of Mathematics.

The Bureau also has a number of advisory committees, each of which is responsible for a specific area of measurement. The committees are: 1. The Advisory Committee on the Units of Measurement, which is responsible for the development and maintenance of the units of measurement. 2. The Advisory Committee on the Standards of Chemical Composition and Atomic Weight, which is responsible for the development and maintenance of the standards of chemical composition and atomic weight. 3. The Advisory Committee on the Standards of Biological Measurement, which is responsible for the development and maintenance of the standards of biological measurement. 4. The Advisory Committee on the Standards of Mathematical Measurement, which is responsible for the development and maintenance of the standards of mathematical measurement.

The Bureau also has a number of publications, each of which is responsible for a specific area of measurement. The publications are: 1. The National Bureau of Standards Monographs, which are technical reports on the development and maintenance of the standards of measurement. 2. The National Bureau of Standards Special Publications, which are technical reports on the development and maintenance of the standards of measurement. 3. The National Bureau of Standards Technical Notes, which are technical reports on the development and maintenance of the standards of measurement. 4. The National Bureau of Standards Technical Reports, which are technical reports on the development and maintenance of the standards of measurement.

The Bureau also has a number of services, each of which is responsible for a specific area of measurement. The services are: 1. The National Bureau of Standards Calibration Service, which provides calibration services for the standards of measurement. 2. The National Bureau of Standards Reference Material Service, which provides reference material for the standards of measurement. 3. The National Bureau of Standards Technical Assistance Service, which provides technical assistance for the standards of measurement. 4. The National Bureau of Standards Information Service, which provides information for the standards of measurement.

The Bureau also has a number of other activities, each of which is responsible for a specific area of measurement. The activities are: 1. The National Bureau of Standards International Cooperation, which is responsible for the development and maintenance of the standards of measurement. 2. The National Bureau of Standards Public Affairs, which is responsible for the promotion of the standards of measurement. 3. The National Bureau of Standards Research, which is responsible for the development and maintenance of the standards of measurement. 4. The National Bureau of Standards Education, which is responsible for the development and maintenance of the standards of measurement.

THE HISTORY OF THE

... ..

... ..

... ..

STEMMA POSTREMO.

XVII.
N. N. femi-
nini sexus,
quarum una
uxor filii
Gaideris
Princ. Bene-
venti.

XIX.
N. N. filii cum pa-
tre Neapolim exu-
les ducti.

XX.
N. N. filii, & filia
utriusque sexus cum
patre exules.

XXV.
ATENULFUS
Comes Teani, &
post patrem Prin-
ceps Ben. una cum
fratre.

VI.
Landul-
fus, qui
invalit
Casamir-
tam.

VII.
PANDONULFUS
Comes, & Gastaldus
Capuz bis: post pa-
trem, & post patrum
sexto loco. Cognatus
Radelgis Princip. Be-
neventi.

VIII.
LANDONULFUS
Episcopus Capuz in
Schismate: Neophi-
tus, & conjugatus.

IX.
N. N. LUFUS
naz, quod Capuz
Land, &
cha Ben. ab
Guat. omni
Princ. C.

XVII.
N. ob-
ses filii
Princ.
Sico-
nulf.

II.
PANDO
Marepahis, & post-
modum Comes
& Gastaldus Ca-
puz quartus.

V.
DULFUS
Capuz, qui ur-
e tenuit, & ad-
travit quinto
loco.

Dignita
Qui consanguineis necce,

E P I T O M E

HISTORIAE ERCHEMPERTI

Sive Fax ad illius partem quae spectat
Comites Capuae .

Non integram Erchemperti Historiam hac Epitome explanandam suscipio , sed eam dumtaxat partem , quae prae omni opere est maxime implexa , tum Auctoris culpa , tum adfinitate nominum virorum , qui in ea enarrantur . Utrique autem incommodo hoc Breviario , & adjecto stemmate Comitum Capuae occurro , dum id praestare haud morbus finit integro , & pleno Commentariolo . Tu confer invicem pares praenotatos numeros ad Epitomen , & ad Genealogiam , unaque subnotatas Notatiunculas ; quod cedit

Ab eodem pariter Erchemperito literis consignata putantur Acta Translationis S. Matthaei Apostoli , & ea fortasse censentur , quae edidit Columna Archiep. Salernitanus ; verum praedicta Acta , quae MSS. penes nos sunt , praefertunt nomen Paulini Legionensis sive Londinensis Episcopi in Britannia : initium est : *Matthaeus Evangelista , & Apostolus cum primum in Judaeam &c.* Observandum etiam est , non extare opuscula , quibus noster Petrus titulum fecit de destructo & renovato Casin. Coenobii ; necnon de Ismaelitarum incursione : nisi velimus dicere , in praedicto Chronico sive Historia utramque descriptam fuisse cladem. Ad V. Cl. Vossium de Hist. Lat. lib. 5. Denique Leo Ostiens. in Chron. Cass. saepe meminit Erchemperti , e quo plurima desumpsisse videtur , ut lib. 1. c. 9. & 19. 46. Et Card. Baronium ex Erchemperti Historia multa pariter hausisse , atque in suos Annales inferuisse , facile videre est . Lege ipsum ad ann. 871. 872. 874. & 912.

Quoto autem signate anno Erchemperitus mortalis corporis deposuerit pondus , ignoratur : licet quidem opinari anno 889. dum exeuntem annum 888. viderat , descriperatque , nec ulterius Historiam produxerat suam , quam se producurum promiserat ; & sic nostrum Petrum non libasse Historiam Erchemperti suspicatur praefatus Peregrinus , dum claruisse refert sub Ludovico Imp. cum illum vixisset sub Carolo M. compertum habeamus : Carolus enim imperavit ab anno 881. ad ann. 898.

66 FAX AD HISTORIAM ERCHEMPERTI.

cedet, ni fallor, hujus tricosae Historiae faciliori explanationi.

I. Landulfus nobilissimi hujus generis (a) caput, & origo; N. 21. stirpe Langobardus, N. 53. vir ad bella promptissimus Neapolitanos vexat; (b) suisque peremptis adfinibus rebellat a Principe Beneventi, & Capuam, *ejusque ditionem* (c) solus obtinet; seque Sicopoli (munitissima in urbe N. 24.) tuetur N. 15. Somnium (d) uxoris interpretans dira vaticinatur de filio Landulfo Episc. N. 21. liberos suos pessime monens obiit; N. 22.

II. Pando (e) Marepahis fil. Landulfi Suram, *hoc est Soram*, administrat; N. 21. qui, & ejus fratres Pandulfo consanguineo Sueffulam callide adimunt; N. 23. In Ademarium Pr. Salerni indefinenter bella movet ad vindicandum cognatum filium Marini Amalfitani (f) *Comitis*, qui ab illo captus, & traditus fuerat Sergio Magistro Mil. & *Duci Neapolis*: idemque Marinus ab eodem Sergio in vinculis detinebatur; N. 26. Sed parta a nepote Landone clara de Neapolitanis victoria, captivos Amalfitanos libertati restituit, N. 27. & Ademarium Pr. (g) carceri curat mancipandum, Guaiferiumque (h) *virum Landelatebae neptis suae ex fratre Landone*, sponte, & proprio arbitrio Salerni Principem constituit: his in omnibus germano Landulfo Capuae Episcopo sibi consentiente, & opitulante, quo pariter sociatus a Guaiferio non multo post rebellat; N. 26. unaque ambo Capua exturbant nepotes, Landonem, & fratres ejus, filios praemortui senioris Landonis, sola (i) *Gastaldatus cupiditate accensi, hoc est administrationis Campanae Dynastiae*. Pando autem invasus a nepotibus Casamirtam, & Cajatiam recipit, atque

(a) *Ign. Cass. N. 16.*

(b) *Ign. Cass. N. 8.*

(c) *Id Athanasius indicat Atenulfo. N. 5.*

(d) *Filiae Rosit Anon. Sal. par. 3. num. 1. quem vide P. 2. n. 2.*

(e) *Ign. Cass. N. 16.*

(f) *Praesides Amalfitanos sic primo adpellatos Anon. Sal. ineditus auctor est.*

(g) *Qui & oculis tunc orbatus. Ign. Cass. N. 23. & Anon. Sal. ineditus.*

(h) *Anon. Sal. ineditus.*

(i) *Chr. Com. Cap. N. 3. & 4.*

que hanc vastat ; Num. 30. eisdemque una cum fratre Episcopo, ac trium suorum filiorum praesidio bello insequitur ; N. 28. In praelio tandem confossus (a) occubuit ; N. 28. & 30. Ejus filios habes N. 28. 30. 36. & 40.

III. Lando filius (b) Landulfi ; N. 21. munere, & aetate Senior. N. 28. vir singularis, & praestantissimus ; N. 53. Capuam post patris obitum (c) obtinet, & administrat : hoc est, loca ad Dynastiam Campanam spectantia : (d) urbs namque in cinerem a Saracenis versa fuerat, & Campani Sicopolim confugerant, quam incolebant. Idem curat ordinandum Episcopum Landulfum fratrem ; N. 22. Ludovicum Lotharii fil. advocat in Saracenos ; N. 19. Novam urbem a fratribus aedificari coeptam inridet ; N. 24. Sed mox mire (e) perficit. (f) Quam legibus instruit, atque tum primum habitata tuetur (g) adversus Guidonem Ducem Spoletii, cui nolebat subjici, N. 25. Paralyti laborat anno integro, quo temporis decursu Lando filius ejus in Neapolitanos insigni victoria potitur ; N. 27. Fratres quoque, se incio, conjurant in Ademarium Pr. Salerni ; N. 26. quibus, fato decedens, filium commendat, N. 28. ejus filios (h) habes N. 28. 30. 40. 41. 42. 44. 45. 47. 49. 53. & 64.

IV. Landomulfus filius Landulfi ; N. 21. ob aetatem dictus senior ; N. 40. Teanum (i) administrat ; N. 21. perpetuo (k) refragatur Siconulfo Pr. Salerni, & ejus filio, cui invitatus dat filiam obsidem ; N. 22. Capuam ad Pontem Casulini una cum fratre Landulfo Episcopo (l) coepit aedificare ; N. 24. quam recusat subjici (m) Guidoni
Duci

(a) Ign. Cass. N. 31.

(b) Ign. Cass. N. 16.

(c) Chr. Com. Cap. N. 2.

(d) Ostien. l. 1. c. 24. & 30.

(e) Ign. Cass. N. 16. Ost. l. 1. c. 30.

(f) Disco ex mensura passus ab eo definita, qua Campanos usos in agrorum modis metiendis antiqua Char. docent.

(g) Anon. Sal. inedit. dicit adversus

Pr. Sal. utrumq. verum Ign. Cass. N. 23.

(h) Uxorem apud Ign. Cass. N. 21.

(i) Gastald. dicit Ign. Cass. N. 16.

(k) Sed vide, an de illo Ost. l. 1. c. 25.

(l) Ost. l. 1. c. 30. tacet de Landomulfo.

(m) Ign. Cass. N. 23.

Duci Spoletii, ideoque Suram, & confinia oppida (*quae a fratre Pandone quo pacto ad se transferint ignotum*) amittit, atque ex animi moerore obiit; N. 25. ejus filios (*a*) habes N. 40. 41. 47. 49. & 53.

V. Landulfus postremus (*b*) filius Landulfi, cujus futura dira opera praemonstrantur symbolica matris ejus visione. patre orbatus, atque aetate tener domi manet nullo insignitus munere; N. 21. Landonis fratris favore ordinatur Episcopus Capuae post decessum Paulini sanctitate clari; N. 22. sistit se vice fratrum coram Ludovico Lotharii fil. N. 20. urbem construit ad Pontem Casulini cum fratre Landonulfo; N. 24. quam renuit subjici Guidoni *Duci Spoletii*; N. 25. ex ea nepotem Landonem, Landonis fratris filium, quem ab illo commendatum susceperat, post ejus obitum ejicit, consentiente sibi germano Pandone, belloque insequitur; N. 28. Pandone fratre in dimicatione perempto, ejusque filiis Capua secedentibus, urbem, (*c*) *ut subindicatur*, administrat: homo versutus, elatus, petulans, & inreligiosus; N. 30. & 31. ejus calliditatem frustratur Ludovicus Imp. qui Capuam obsidet, & obtinet, suisque Judicibus, *seu Primatibus* singulis fere mensibus regendam, atque in praedam (*d*) tradit; N. 32. *Sed is nil animo destitutus*, in amicitiam Imperatoris se insinuat, a quo auxilia in Saracenos petit, & obtinet, eosque bello delet: (*e*) bonum hoc unum in vita operatus; N. 35. constituitur in ejus Regno tertius, ac temporis opportunitate usus, se Primatem fieri, & Campanam Ecclesiam super omnes CisTyberinas exaltari, Guaiferium Pr. Saler. dejici studet: nil adsequitur. mortuo Imperatore, & a suis nepotibus bello fatigatus, rerum vicissitudini deservit, ejusdemque Principis in eos advocat auxilia, qui-

(a) *Exorem. An. Sal. P. 5. n. 3. cum vide P. 2. n. 2.*

(b) *Ign. Cass. N. 16.*

(c) *Equidem Erchempertus non pro-palat; adfirmans se men Ign. Cass. N.*

32. & *Chr. Com. Cap. N. 5.*

(d) *Vide Chronol. Com. Cap. N. 5. par. 3. & 16.*

(e) *Alias quoque vir frugi est Jo-anni VIII. Ep. p. 25. 29. 36. 56. & 69.*

quibus mox concordat; N. 36. Obiit tandem pene impoenitens; N. 40. injusta, sive imprudenti divisione oppida Campanae ditionis nepotibus dispersit; N. 31.

VI. Landulfus filius Pandonis, mortuo patre, secedit Capua una cum fratribus, & Casamirtam, *Campanae Dynastiae oppidum*, se recipit. &c. N. 30. *Hujus proles ignota.*

VII. Pandonulfus fil. Pandonis, mortuo patre, suffectus est Comes Capuae a patruo Landulfo Episcopo, a quo mox discrepat, ac volens urbe abit: (a) Sueffulam intrat, adjacentia Capuae loca cum fratribus vastat; patruelibus, filiis Landonis, & Landonulfo patruo concordat, ab utrisque discedit, deque hoc apud Imperatorem conquestus, Capuam redire recusat; N. 30. Patruo Landulfo vita functo, & Campana ditione concordi omnium patruelium voluntate trifariam dispersita (*ad instar s. trium filiorum senioris Landulfi, ex quibus filii remanserant*) ipsi, & fratribus obtigit urbs Teanensis, & Casamirta; N. 40. (b) *Capua communi omnium juri, & domicilia adjudicata, cujus Gastaldatum, sive administrationem unus obtinet, isque idem Pandonulfus, sicut ex (c) subsequen- tibus constat.* Ille vero ejusque fratres cupiditate accensi, & Calvi oppidi constructione offensi, duos filios senioris Landonulfi captivos faciunt, quibus Cajatiam quoque adimunt; N. 40. & 45. ablata pariter Sueffa si iis Landonis senioris; N. 45. eodemque tempore patruelem Landulfum electum Capuae Episcopum Pandonulfus e Clauetro, *hoc est ex aedibus, & domicilio Episcopo, & Canonicis communi*, ejicit; & Landonulfum fratrem loco ejus instituit. &c. N. 46. quem consecrari obtinet (d) a Joanne Papa VIII. (e) quia Capuam eidem subjecerat; N. 47. saeva inde civi-

(a) An Sueffam, sicut apud Ign. Cass. N. 31. quo iterum se recepit? N. 60.

(b) Hoc, ut puto, improbabat Ersk. N. 31. sine.

(c) Et ex Chr. Com. Cap. N. 6. ex Ost. l. 1. c. 42.

(d) Ejus vide Epist. 168. 169. 215.

(e) Ost. l. 1. c. 42.

70 FAX AD HISTORIAM ERCHEMPERTI.

civilia exorta bella ; N. 41. 42. 43. 46. & 47. quae Pandonulfus Athanasio Episcopo Neapolis, & Magistro Militum sociatus dire in utrosque patruales exercet ; N. 44. & 45. Nobilissimam veteris Capuae Ecclesiam *a* (a) Constantino Magno Apostolis extructam exuri per Saracenos mandat ; N. 47. Ei sociatur Gaideris Pr. Beneventi ; N. 48. quem Athanasius deserit, ac intra Capuae moenia obsidet. Advocat ille cognatum Radelgisum noviter institutum Principem Beneventi ; N. 49. sed tandem concordat patruelibus, quos (b) intra urbem recipit (de hoc enim diffidebant, N. 42. & 43.) sed fraude ab illis captus Neapolim cum filiis relegatur ; N. 50. Ab Athanasio dein solutus Sueffam se transfert, & Capuae agros populatur ; N. 60. *Nec de illo, deque ejus filiis alia tradita habentur.*

IIX. Landonulfus fil. Pandonis, mortuo patre, secedit Capua una cum fratribus, atque Cajatiam *Campanae Dynastiae oppidum* se recipit, &c. N. 30. (c) Licet conjugatus, & recenter clericali ordine initiatus Pandonulfi fratris factione ordinatur Episcopus Capuae, cujus Episcopatum dimidium obtinet, sic schismate componente (d) Joanne Papa VIII. N. 46. & 47. Fraude captus a patruelibus, Neapolim relegatur ; N. 50. *Hujus proles ignota ; nescioque an idem sit ille, de quo Formosus Papa in Epist. ad Scilianum, obtinueritque iterum Episcopatum, sive nudum nomen servaverit.*

IX. N.N. feminini sexus filiae Landonis senioris, quarum (e) una conjux Guaiterii ; qui factione patruorum uxoris factus est Princeps Sal. N. 26. & adstitit cognatis contra Landonulfum Episc. N. 28. & contra Pandonulfum Comitem Capuae ; N. 41. 42. & 43. Ex his duos dat ille pro se obsides Imperatori ; N. 36.

X. Lan-

- (a) *Vide Anno. Sal. Par. 1. N. ult. Com. Cap. N. 6. & Off. l. 1. c. 40.*
 ♣ *ibi Notas.* (c) *Dicitur Landelaicha Anonymo Sal. ined. quam oculo glaucosam describit, sed ob prestantes mores a Guaiterio expetitam, & sorori prelatam.*
 (b) *Chr. Com. Cap. N. 6.*
 (c) *Chr. Com. Cap. N. 6. Off. l. 1. c. 40.*
 (d) *illum vide Ep. 248. 270, Chr.*

X. Landulfus fil. Landonis senioris gener Sergii Magistri Mil. cujus ope Sueffulam *e fratrum, & patruelium indivisa ditioe, atque e Campani Comitatus Dynastia divulsam*, sibi soli *praeter morem* vindicat, quam nunquam dimisit; N. 23. eidem Sergio adstat contra patrem, & fratrem Landonis; N. 26. Fratres a patruis Capua expulsos commiseratus Sueffulae recipit; N. 28. *Verum hic Landulfus sit ne idem ille, qui Casamirtam cepit; N. 28. & a Guaiferio Pr. datus sit obses Imperat.; N. 36. an frater alter cognominis: sive secundus hic Landulfus sit (a) Landonulfus, ita ut textus (b) vel uterque, vel alter censendus sit depravatus, non dijudico. Ab eodem tamen Principe, ut reor, obtinuit prior ille Landulfus Castrum Abellanum*, in quo obsessus ab Athanasio Epif. & Mag. Mil. (c) etsi nepote uxoris suae, proditus ab oppidanis capitur; N. 67. ejus filii. Ibid.

XI. Lando (d) fil. Landonis senioris obaetatem dictus junior; N. 27. qua procedente adpellatus senior; N. 56. Ingentem victoriam obtinet de Neapolitanis; N. 27. *Sed ibi Pando dicitur ejus Avunculus minus proprie, qui dicendus erat Patruus, ni de altero ignoto Pandone est sermo. A patre vita decedente commendatur patruis, a quibus (e) Gastaldatu exutus, Capua extruditur una cum fratribus. Cajatiam occupat: mox amittit, & ad fratrem Landulfum Sueffulanum se recipit; cui Guaiferius Pr. (ejus cognatus, N. 36.) armis favet: N. 28. illumque & fratrem dat pro se obsides Angelbergae Augustae uxori Imp. Ludovici. Illi vero paulo post dimissi conjurant cum patruelibus, fil. Pandonis, in damna patru Landulfi Episc. Sed tandem omnes eidem Landulfo concordant opera Guaiferii, N. 36. Episcopo defuncto & Campana Dynastia in tres partes diffecta, Landoni huic, & fratribus cessit (f)*
Bere-

(a) De quo hic inf. N. 12.

(b) Et apud Anon. Sal. Par. 5. N. 2.

(c) Vide Stemma Ducum Neap.

(d) Joannes VIII. Epist. 205.

(e) Cbr. c. em. Cap. N. 2.

(f) Nominis hujus loci certe nobilioris loca veniunt veteris Capuae tunc non profus deserta, in quae urbs abierat jam olim a Vandalis ingressa.

72 FAX AD HISTORIAM ERCHEMPERTI.

Berelais, atque Sueffa, N. 40. quibus Pandonulfus Sueffam adimit, N. 45. illique sociantur patruelibus aliis, fil. Landonulfi senioris, & in illum advocant Guaiferium Pr. unde damna utrinque inlata, & excepta: N. 41. 42. & 43. conveniunt pro componendo Campano schismate, N. 47. Commorantes, *ac tuentes se* in Colosso, *tanquam in munitissima Arce, hoc est in lapideo Amphitheatro antiquae urbis* a Pandonulfo obsidentur, & devicti pacem obtinent, N. 44. ab eodem Capuae suo damno recepti: N. 50. At Lando *annis gravis, & altero advivente Landone aetate senior* fero nubit (a) nepti Athanasii Episc. Neap. N. 53. Apoplexiae morbo *a patre sibi haereditario* obiit N. 56. *Hujus proles ignota.*

XII. Landonulfus fil. Landonis senioris, Capua digressus patruelibus, solus ibi relinquitur; N. 63. quo tempore Atenulfus patruelis Gastaldarum invadit, eumque & fratrem. & (b) Guaiferium nepotem ejus inde expellit, qui Teanum ad patruelem Landonem se recipiunt; N. 64. *Hic an sit Landulfus, qui Casamirtam cerit, N. 28. & obses datus est Imperatrici; N. 36. indefinitum mansit sup. N. 10. Si vero idem est ille, certe (c) exul obiit Salerni, ubi genus mansisse oportet suum.*

XIII. Pando fil. Landonis senioris cum fratre Landonulfo, & nepote Guaiferio Teanum Capua expulsus secedit; N. 64. (d) *cum fratre exul manet Salerni.* &c.

XIV. Lando fil. Landonulfi senioris una cum fratribus obtinet Calinium, & Cajatiam. Natura segnis, (e) filium electum Episc. Capuae haud urget mox consecrari. captis fratribus Atenulfo, & Landonulfo, itemque Castro Cajatae a patruete Pandonulfo; N. 40. sociatur patruelibus, filiis Landonis senioris, & Guaiferium Pr. advocat; N. 41.

Calvum

(a) *Quam dicit Laetentem ob amorum imparitatem.*

(b) *Sic dictum e nomine Guaiferii Pr. qui cognatus erat Landonulfi: sed obscurum cujus ille filius.*

(c) *Anon. Sal. P. 5. n. 2.*

(d) *Anon. Sal. Par. 5. n. 2.*

(e) *Joannes Villegis. 289. Cbr. Com. Cap. N. 7.*

Calvum oppidum a fratre Atenulfo construi coeptum *intra fines ditionis Calinii incurrentes in fines Capuae*, N. 40. perficit N. 45. Recusat Pandonulfum subdi Gaideri Pr. Ben. suo cognato *conditionibus pacis* offensus; N. 42. a quo Principe desertus, illum in ordinem redigi curat; N. 48. Calvum contra Pandonulfum tuetur, & incensum reparat; N. 45. copulatur Athanasio Episc. Neap. cum fratribus, & patruelibus, filiis Landonis senioris; N. 49. Pandonulfo patrueli concordat, eodem Athanasio auctore, eumque Capua ejicit, N. 50. constituitur (a) Gastald. a fratribus; N. 62. Saracenos conterit; N. 55. Spoletium adit; indeque regressus Neapolitanis occurrit &c. N. 60. contradicit fratri Atenulfo; N. 62. infirmus Teanum secedit, & conspirationem ejusdem Atenulfi parvipendet; N. 63. Teani manens; creditur a patruelibus, fil. Landonis senioris, adstare Capuae in discidio excitato ab Atenulfo, quos amicabiliter excipit; N. 64. Capuam conatur, sed frustra, recuperare, & ad (b) propria redit; N. 68. *ejus proles obscura.*

XV. Landonulfus, (c) sive Landulfus fil. Landonulfi senioris carceri mancipatur una cum fratre Atenulfo a patruelle Pandonulfo, N. 40. unitus fratribus, & patruelibus, filiis Landonis senioris, auxilia petit Guaiferii Pr. Saler. N. 41. liber redditur &c. N. 42. Iisdem sociatus foederatur cum Athanasio Episc. Neap. & Pandonulfum Capuae obsidet, secumque habet Amalfitanos; N. 49. Landone fratre aegrotante, & Teanum recedente, Capuae manet, (d) *ejusque vice Gastaldatum administrat.* Atenulfum una cum fratribus adloquitur. Teanum pergit ad invisendum fratrem Landonem; (e) N. 63. *ejus proles ignota.*

XVI.

(a) Chr. Com. Cap. N. 7.

(b) *An Teanum non negaverim: licet urbs illa, & Casamirta cessissent Pandonulfo, qui ab Athan. dimissus, neutro se recepit: amiserat n. illas. Sed Teanum & hic Lando postea amisit, ut alibi dicam.*

(c) *Vide me in Chronol. Com. Cap.*

N. 8.

(d) Chr. Com. Cap. N. 8. *vide me ibi.*

(e) *Varians lectio hunc appellat Landulfum. Sicut Auclarium ad Ign. Cass. N. 32. Sed & Joannes VIII. episc. 205. meminit Landulfi filii Landonulfi.*

K

XVI. (a) Atenulfus fil. Landonulfi senioris coepit aedificare Castrum in Calvo *intra fines Calinii*, quod oppidum sibi, & fratribus in partem obvenerat, *sed in confinio Capuae*. De quo offensi patruales, filii Pandonis, illum, & fratrem ejus carceri tradunt; N. 40. & 45. liber redditur; N. 42. cum fratribus, & patruelibus sociatur Athanasio contra patrualem Pandonulfum; N. 49. cui concordat, sed fraude; N. 50. Ab eodem Athanasio ad colloquium invitatur; N. 53. adit Guidonem Ducem Spoletii, cumque Capuam venientem comitatur; N. 59. & 79. vult Gastaldatum Capuae sibi adherere, sed repellitur; Athanasii opem implorat; N. 62. redarguitur a fratribus; N. 63. occupat tandem; N. 64. (b) *Cetera de hoc Atenulfo clara sunt, ipseque clarissimus. Cujus posterii Beneventi Principat.* (c) *tenuore perpetuis annis 177.*

XVII. N. feminini sexus fil. Landonulfi senioris, a patre obses data filio Siconulfi Pr. Sal. N. 22.

XIII.) Filii, & filiae, Pandonulfi Com. & Lando-

XIX) nulfi Episc. exules cum patribus Neapolim

XX.) missi; N. 50. Ex filiis Pandonulfi una uxor

) filii Gaidaris Princ. Ben. N. 48.

XXI. Lando fil. Landulfi Sueffulani; N. 67.

XXII. N. fil. junior Landulfi Sueffulani; N. 67.

XXIII. Landulfus (d) fil. Landonis segnis, aetate adolescens, electus Episc. Capuae; N. 40. A Pandonulfo patruale sibi timens, urbe secedit &c. N. 46. concordat cum Landonulfo Episc. contra se instituto; N. 47. obtinet (e) integrum Episcopatum; N. 50. pergit Spoletium; N. 60. carceri traditur ab Atenulfo patruo; N. 68. & 78.

XXIV. Landulfus) fil. Atenulfi. De his iterum alibi.

XXV. Atenulfus)

ER-

(a) *De hoc Joannes VIII. Epist. 289.* 208. 214. 248. 270. & 289. *Chr. Com.*

(b) *Mater in Anon. Sal. Par. 5. n. 3.* *Cap. N. 6. & 7.*

(c) *Of. l. 1. c. 50. primae Edit. & ipsum Auth. Caff.* (e) *Chr. Com. Cap. N. 6. Of. l. 1. c. 40.*

(d) *Joann. VII. epist. 205. 206. 207.* (f) *Chr. Com. Cap. N. 6.*

ERCHEMPERTI
 HISTORIA
 LANGOBARDORUM BENEVENTI
 POST PAULUM DIACONUM

Hoc est

DOMNI ERCHEMPERTI

Monachi Cassinensis

AUCTARIUM

*Ad Historiam Pauli Diaconi de vestis Langobardorum
 usque ad Annum DCCCLXXXVIII.*

Cum Notis Francisci Mariae Pratilli.

I. **L**angobardorum seriem, egressum, situmque Re-
 gni, hoc est originem eorum, vel quomodo de
 Scandivia (*) Insula egressi ad Pannoniam, & iterum a
 Pannonia ad Italiam transmigraverunt, Regnumque su-
 sceperunt, Paulus vir valde peritus, compendiosa licet
 brevitate, sed prudenti composuit ratione, extendens ni-
 hilominus a Gammara, & duobus liberis ejus Historiam
 Ratchis (*) pene usque (1) Regnum. (a) In his autem
 non

(1) Quae innuit heic Erchempertus noster a Paulo Warnefrido, sive
 Diacono plenius dicta de Longobardorum origine, ac progressu; de-
 que militaribus illorum expeditionibus, ac victoriis, quibus quam
 citif-

(*) Scandinavia.
 (*) Adelchis.

(a) Al. add. *sive Arichis* copulati-
 ve pro. &c.

non frustra exclusit aetas loquendi, quoniam in eis Langobardorum defecit Regnum: mos etenim Historiographi Do-

citissime Italia potiti sunt; non inutile profecto, aut injucundum legentibus fore puto haec breviter attingere. Quo tempore sub Totila Gothorum Rege gravi servitutis jugo tenebatur Italia, & Constantino, & Constantino Imp. ad recuperandam hanc opimam sane, nobilissimamq; Provinciam totis viribus summopere eniterentur; Narfes Justiniani Augusti supremus in Italia Dux, Langobardis jam antea foederatus eosdem sibi auxiliares adscivit, quos tum prae ceteris nationibus opibus valere constabat. Nec sua quidem Narsetem fefellit opinio; junctis enim copiis, quas ab Alboino Langobardorum Rege in Italiam missas acceperat, commisso praelio, Totilas devictus fuit, Gothique omnino profligati. Spoliorum opima praeda onusti socii Langobardi ad suas, quas tum incolebant sedes, laeti remearunt (a). Annus Ærae Chr. DLII. tunc erat, sed jamdiu Langobardi (Winili primum vocitati (b), a longa, quae in iis prominebat barba, *lang baert* patrio idiomate, ut creditur, adpellata, nomen ducentes, e Germanorum populis oriundi, e Balthici maris insula, quae *Scandinavia* dicitur, proficiscentes, novarum sedium quaerendarum gratia (jam enim in numerum ita excreverant; ut suis in locis haud commode consisterent) pro libertatis gloria acerrime decertantes de Vandalis primum victoriam referunt. Rege deinde Alгимundo Ajonis Ducis filio creato (c), Bulgares noctu inprovise Langobardos adorti multos caedunt, novoq; eorum Rege interfecto, ejus unicam filiam captivam abripiunt. Lamissionem Regem defuncto Alгимundo sufficiunt, & Bulgarum injurias ulturi (d), comparato exercitu, copias educunt, & certamen cum illis committunt. Principio pugnae exterriti Langobardi hosti terga vertunt, verum praesentis Regis acri cohortatione inflammati rursus praelium ineuntes magna clade hostes afficiunt, victoresq; ex illo certamine abeunt.

Tot, tantisq; victoriis aucti majora aggredi coepere Langobardi. Suis opibus freti Herulorum posthac Regnum cum invasissent, (e) primis praeliis totam Provinciam subegerunt. Inde in Pannoniam profecti parvo labore illa potiti anno ferme DXXVI. Paulo ipso teste *lib. I. cap. 22. & lib. II. cap. 7.* cui adstipulantur Sigebertus in Chron. & Procopius *lib. III. cap. 33.* Regnum deinde (f) Gepidarum anno DLI. ex cit. Procop. *lib. III. cap. 34. & lib. IV. cap. 18.* sub Alboino Alduini filio X. Langobardorum Rege, ab iisdem occupatum fuit, ac omnino deletum,

Re-

(a) *Paul. Diac. lib. II. cap. 1.*

(b) *Id. lib. I. cap. 9.*

(c) *Lib. I. cap. 14.*

(d) *Lib. I. cap. 17.*

(e) *Lib. I. cap. 20.*

(f) *Lib. II. cap. 3.*

Doctōris est, maxime de sua stirpe disputantis, ea tantummodo retexere, quae ad laudis cumulum pertinere noscun-

Rege Cunimundo interfecto, cujus filiam Rosimundam captivam victor Rex duxit uxorem (g), sed quod postea in malum Regni sui omen cessit. Alboinus interim tot victoriis elatus cum Narsete foedus iniit (h), junctisque opibus Gothos, Hunnosque proffigavit, usque ad Italiae regiones eos persecutus. Id causae fuit, ut Narfes Eunuchus opimis hostium spoliis locupletatus Romanorum (i) invidiam subierit, Justino, & Sophia Augg. imperantibus. Quare Caesar ipse, Narsete revocato, Longinum Praefectum Italiae suffecit; & Sophia Eunuchum deridens, inquit, *ut lanam per pensonem in greges divideret* (utar verbis Andreae Presbyteri in Chron.ap.Murator. to. 1. dis.) Sicq; praeclearissimum Ducem eo compulerunt, ut acceptam ulturus injuriam, Langobardis, qui jam Italiae opulentiam, ubertatem, commoda, deliciaeque praegustaverant, ejusdem potiundae spem certissimam dederit.

Alacres igitur Langobardi cum uxoribus, & familiis e Pannonia (k) egressi mense Aprilis, Indiēt. I. die altero post Pasch. ann. Aer. Chr. DLXVII. & sub Alboino Rege, ac Duce per Forum-julii Italiam ingressi, brevi illam pene totam occuparunt, variis in urbibus Ducibus ad eas regendas constitutis, & ut fines tutarentur; quibus deinde Ducibus creandorum Regum potestas facta. Alboinus interea, Venetiarum urbibus (l) cunctis suo imperio subactis, Mediolano, totaque ferme Liguria, Ticinoque longa obsidione ad deditionem coactis, aliiisque minoris famae urbibus Thusciam usque captis ac subjugatis, Rosimundae uxoris insidiis, vix Regni sui triennio, & sex mensibus expletis, interficitur (m). Huic Clepho successit, postque (n) annum, & sex circiter menses jugulatus fuit. Decennio inde ferme integro decurso, Regem non habuere (o) Langobardi, qui tunc Ducibus tanquam senioribus, aut Consulibus instar Reip. parvere. At cum hac ratione regiminis in militari gloria nihil se proficere cognoscerent, utilius fore rati, si rursus Reges crearentur, Autharim Regem consalutarunt (p), qui Teudelindam Garibaldi Bajoariorum Regis filiam lectissimam aequae, ac sanctissimam feminam duxit. Haec suorum populorum animos tanto amore sibi devinxerat, ut, viro vita functo; illi quem conjugem acciperet, in Regem deligendum optionem dederint. Agilulfo ipsa

nu-

(g) Lib. I. cap. 23. & ult.

(h) Lib. II. cap. 1.

(i) Lib. II. cap. 5.

(k) Lib. II. cap. 7. & 8.

(l) Lib. II. cap. 9. & 10.

(m) Lib. II. cap. 28.

(n) Lib. II. cap. 31.

(o) Cap. ult.

(p) Lib. III. cap. 16. 27. 29.

noscentur . Ultimo autem compulsus a compluribus ego Erchem-

nupsit (q) Taurinensium Duci , cui filius Adolvaldus successit (r) , qui matris pietatem , virtutemque haudquaquam imitatus , decennio post e Regno exactus fuit , in ejusque locum Arioaldus successit (s) , huic deinde Rotharis , qui Leges Langobardis scripsit , Regnumque plurimum propagavit , moriensque Radoaldo filio reliquit (t) , qui cum patris mores , atq; exempla flagitiorum omnium colluvie foedasset , interemtus est . Ejus sedem cum Aripertus (u) occupasset , filiis suis Bertarido , & Gudiperto inter se minime (x) consentientibus , discordiae fomitem potius , quam Regni possessionem heredibus reliquit .

Cum id aegre ferrent Langobardi (y) , Grimoaldum Beneventi V. Ducem Ticinum advocarunt , qui ut primum in Langobardiam pervenisset , Gudipertum interfecit , fratremque Bertaridum fugavit . Hic , mortuo post novem annos Grimoaldo , Regni clavum rursus adripuit (z) . Cunibertus Bertaridi filius Regni solio adsumtus , quamplurimas de tyrannis , aliisque hostibus victorias pietate magis , quam armis reportavit , Luitpertumque filium (a) successorem habuit ; cui Aripertus (b) , inde brevi temporis spatio Ansprandus (c) , ac Liutprandus , hujus filius successere (d) . Liutprandus tum sapientia , clementia ; tum ardenti in Deum pietate , & in subditos caritate praesedit : bonorum in pauperes , aequae ac justitiae integerrimus distributor fuit : Langobardicarum Legum vindicator acerrimus , atque propagator , quas suo tam celebri Edicti corpore explanavit . Liutprando vita functo , Ratchis electus est ; post cujus obitum germanus Aistulphus , uterque non tam generis nobilitate , ac justitiae decore , quam armis , & bellica virtute ornatissimus . Desiderio Regnum reliquit Aistulphus , & ipse filium Adelchim , sive Adalgisium consensu Langobardorum post se Regem constituit , quorum aetate pax aliquantum effulsit ; Eius filia Lui-perga , & Desiderata (uti aliqui volunt , alii verius Theodoram adpellant inde ut adulteram repudiatam Episcoporum suffragio) in matrimonium Taxiloni Bajoariorum Regi , & Caroli Pipini Francorum Regis filio datae sunt : hoc matrimonium , quo revera rota Langobardica aliquantum extolli posse videbatur , evertit potius , ac pessum omnino dedit . Carolus , Leone III. Pont. Max. animum Regis rite impellente , contra Langobardorum invasions , violentias , durissimasque oppressionum

(q) Lib. III. cap. ult.
 (r) Lib. IV. cap. 28. 31. 43.
 (s) Lib. IV. cap. 44.
 (t) Lib. IV. cap. 49.
 (u) Lib. IV. cap. 50.
 (x) Cap. ult.

(y) Lib. V. cap. 1. 2.
 (z) Lib. IV. cap. 33. 35. & seqq.
 (a) Lib. VI. cap. 17.
 (b) Cap. 19.
 (c) Cap. 22. 21. 25.
 (d) Cap. 36. 39.

Erchempertus (a) quasi ab ortu, praecipueque ab (2) Adelgiso (*) insigni, sagacique viro Historiolam condere Langobardorum Beneventi degentium, de quibus a (b) nostris diebus nihil dignum, ac laudabile reperitur, quod veraci valeat stilo exarari, idcirco non Regnum eorum, sed excidium; non felicitatem, sed miseriam; non triumphum, sed perniciem; non quemadmodum (c) profecerunt, sed qualiter defecerunt; non quomodo alios superaverint, sed quomodo superati ab aliis, ac devicti fuerint, ex intimo corde ducens suspiria ad posteritatis exemplum, succincto licet, & inertis prosequar calamo, Hac quoque flagitatione devictus, non tantum ea, quae oculis, sed magis, quae auribus hausi, narrare me fateor, imitatus ex parte dumtaxat Marci, Lucaeque Evangelistarum praeconia, qui auditu potius, quam visu Evangelia descripserunt.

II. Igi-

num angustias arma vertens, Italiam ingressus est, anno Christi DLXXIII. divinoque potius iudicio, quam sua virtute hoc opus confecit anno Regni Desiderii Regis XVIII. & Adelchis five Adelgisii XV. Desiderius Ticino urbe munitissima inclusus, sequenti anno, urbe capta, in Gallias abductus est. Adelgisius filius Constantinopolim fugiens, a Constantino Copronymo Patriciatus honore decoratus, non multo post obiit, sicuti & ejus pater in Galliis. Ita post annorum CCVI. spatium (eodem Paulo teste *lib. VI. c. ult.*) Langobardorum Regnum in Italia extinctum est sub Caroli Magni imperio, qui sibi Regnum adrogavit, idque filio ejus Pipino regendum tradidit, ac patri moriens superstiti invitatus restituit, ejusdemque Regni Bernardum Pipini filium Regem designavit, cui Hermengarda deinde Ludovici Pii Imperatoris conjux e manibus sceptrum, e fronte oculos evellit.

Langobardorum igitur initia, progressusque, ad eorum usque interitum breviter curavimus attingenda, ut tamen nova Erchemperti nostri sacula legentibus lux afferatur, uti idem Scriptor innuerat.

(2) Adelgisii hujus, quo auctore & impullore suam Erchempertus scripsit historiam, satis supra meminuit Peregrinus, ibique alia etiam a me notatu digniora sunt descripta.

(a) *Herempertus*. * Heribertus.

(b) *A nis diebus*.

(*) Adelgisio Alegisio.

(c) *praefecerunt*.

II. Igitur capta, ac (a) subjugata (b) Carolus Italia (3) Pipinum filium suum illic Regem (c) constituit. (4) Tunc ille stipatus innumerabili exercituum agmine, crebrius Beneventum adiit capeffendum. Quo tempore (d) Arichis gener jam fati Desiderii, (4) vir Christianissimus, & valde (e) illustrissimus, atque in rebus bellicis strenuissimus Beneventi Ducatum regebat, qui audiens eos super se adventare, Neapolitibus, qui a Langobardis diutina opprefione fatigati erant, pacem cessit, eisque diaria in (f) Liburia, (6) & Cemiterio per incolas sancita dispensatione (*) misericordiae vice distribuit; titubans, ut conjici valet, ne

(3) Carolus M. anno Dom. DCCLXXIII. in Italiam descendit Desiderium Regem debellaturus, qui Stephano PP. Romanae Sedis urbes eidem a Pipino Rege donatas abstulerat; ad Caroli preces restituere minime curaverat. Hinc pro Ecclesiae juribus vindicandis exercitum in eum admovit, Ticinoque potitus, Regem, uxoremque in Franciam captivos abduxit anno DCCLXXIV. ut sup. dictum est. Carolus inde Romam digressus, in qua veluti triumphator atque Patricius acceptus fuit. Is postquam Romanae Ecclesiae genitoris sui Pipini donationem confirmasset *pro luminariorum continuationibus, atque alimentis pauperum*, eidem Ducatum Spoletinum, atque Beneventanum, necnon Exarchatum Ravennae Patriciatu titulo adjunxit, aliaque, ut apud Anast. Bibl. legi possunt in Hadriano I. ex quo tempore, excusso a Romanis Graecorum Imp. jugo, Pontifici Maximo tanquam Principi parere caeperunt.

(4) Anno DCCLXXXI. Carolus iterum Italiam adveniens cum uxore, filiisque Ludovico, ac Carlomanno, qui baptismo Romae initiatus ab Hadriano PP. Pipini nomen adeptus est, ei Regnum Italiae commisit: Regnum Aquitaniae Ludovico: Sedique Apostolicae territorium Sabinense dono dedit. Baron. Pagius, aliique.

(5) Non quod de Rege Desiderio verba superius in historia sua fecerit, sed quod in exordio, ex Pontificali Damasi hujus aequae, ac postremorum Regum Langobardorum pauca delibaverit, ut ibi notatum.

(6) Dietas pro Diaria legit Bolvitus. Multipliciter verba haec accipi

(a) Ann. 774.

(b) A Carolo.

(c) Ann. 781.

(d) Arichis, alii aliter.

(e) Illustris.

(f) Liguria, nec unquam aliter in Papp. Cod.

(*) Dispensatione.

ne ab eorum versutiis Franci aditum introeundi Beneventum reperirent. Super Beneventum autem Gallico exercitu perveniente, praedictus Arichis viribus, quibus valuit,

pi possunt. Diaria quidem diurna cibaria, seu victus dicebantur, & Isidorus ea *quotidiana salaria* appellari, ait. Quamobrem conici potest, heic ab Exchemperito designari hisce verbis: *Diaria in Liburia* (de qua infra dissertationem dabo) & *Coemeterio* (quo nomine Nolanus certe ager describitur) *per incolas sancita dispensatione* (sicuti omnino legi debet) *miseritordiao vice distribuit*, quod a Beneventi Principe Arechi pars quaedam Liburiae adsignata, immo restituta fortasse fuerit pro colonorum diario victu, antecedenti aliquo Capitulari (quod deperditum desideramus, aliudque ab eo quod Peregrinius edidit in Append. lib. I. to. II. adducendum) inter eos sancito, ne Neapolites, ejusque Ducatus incolae diutina deinceps oppressione fatigaretur, ut hic Chronologus adnotavit. Aut ex hisce verbis intelligi datur, Neapolitani Ducatus colonis, qui promiscue quandoque pacis tempore cum Capuanis Liburiae campos excolebant, Diaria Arechim concessisse, scilicet panem, aquam, vinum, aliaque obsonia ad victum necessaria suppeditasse, ut suis subditis auxilio essent in agrorum cultura, quibuscum frumenta, sataque alia dividere inde deberent: qui mos etiam nunc in Liburia extat, diciturque vulgo: *dare alla parte*. Et quoniam pauperes coloni quotidiani victus necessario indigebant, diaria a suis praestabantur, quae tamen messis tempore in satorum divisione fiebant satis, & ex verbis illis erui posse cenfeo: *sancita dispensatione misericordiae vice distribuit*. Confer Capitulare Principis Sicardi, partaque Arichis Principis, & Gregorii Ducis to. II. Si vero lectionem aliam sequi velimus, videlicet, *dietas*, videtur dicendum, Beneventanum Principem Ducatus Neap. incolis domunculas quasdam, seu coenacula sibi in Liburiae tractu extruenda fortasse concessisse ad agros custodiendos. Dieta enim (quae posterioribus seculis absque diphtongo scribebatur) apud Latinos scriptores coenaculum erat, ut ostendit Laurenbergius in suo Antiquar. Vossius in Etym. & Ducangius, qui Plinium, Plutarchum, Suetonium, & Lamprid. testes advocant, a quibus varia ab antiquis nomina hisce *dietis* imposita fuisse ostenditur. Inde aliquando illam quoque *setam* appellare consuevere, unde *setula* apud Chronologos Langobardos paruum erat coenaculum, ut alibi videndum. Neque hoc sensu diversas a diariis fuisse dietas, quas medii aevi scriptores intellexerunt, putarem: *dietas* quippe *terrae* eas fuisse, quantum terrae quis per diem peragrare posset, *dietam* vero *diei* quantum terrae per diem uno coli aratro posset, dixere. Quare Arichis, Liburiae parte concessa, ac distributa pro victu comparan-

L

do

luit, (7) primo fortiter restitit, (a) postremo autem acriter praeliantibus, universa, (b) ad locustarum morem, radice tenus corrodentibus, magis civium (c) saluti, quam (d) liberorum affectibus consulens, geminam sobolem, vice pignoris, jam dicto tradidit Caesari, hoc est Grimoaldum, & (e) Adelgisam, simulque cunctum thesaurum suum; ex quibus Adelgisam multis cum (f) precibus proprio restituta fuit genitori: Grimoald vero secum remeans detulit Aquis, collata Arichi pace sub foedere pensionis.

III. Nactus itaque hanc occasionem, & ut ita dicam, Francorum territus metu, inter Lucaniam, (8) & Nuceriam urbem munitissimam, & (g) praecelsam in modum tutissimi Castrum idem Arichis opere (h) mirifico munivit, & nova fabrica reparavit; quae civitas propter mare contiguum, quod Salum appellatur, & ob rivum, qui dicitur Lirinus, ex duobus corruptis vocabulis Salernum appellata-

do potestatem iis non tam ferendi, colendique Leborini campi partem, verum etiam hospitia, seu zetulas extruendi fortasse fecit *miseritordias vice*, ad custodiam agrorum, ibique incoletium commodum. Quae si conjectura eruditus minime adrideat, meliorem, siquam habeant, explicationem in medium afferant, quam lubentur amplector.

(7) Irene Augusta Constantini Porphyrogenetae Caesaris mater, ac tutrix in Pontificem irritata, quod urbes Italiae, & Ravennae Exarchatum a Carolo sibi ablatas Sanctae Sedi donasset, ad Arechim Beneventi Ducem exercitum transmissit, ut Papae bellum inferret. At Carolus auxilio Hadriano fuit: inque Arechim Ducem anno DCCLXXXVII. arma convertit, qui victori Carolo obsides pro pace Grimoaldum, & Adelgisam filios tradidit, seque tributum ex foedere in posterum pensurum spondit. Eginartus item in vita Caroli, & Annales ejusdem duos filios obsides misisse scribunt.

(8) Lucaniam illius aevi Scriptores urbem communiter Pestanam Lucaniae illustriorem, & fortasse tunc Provinciae caput intelligebant, de quo alibi plura.

- (a) Ann. 787.
 (b) Ad instar locustarum.
 (c) Deest, saluti.
 (d) Pro liberorum.

- (e) Aldechisam. Adelchisam.
 (f) Proceribus.
 (g) Praeexcelsam.
 (h) Munifico.

pellatur; (9) ut esset scilicet futurum praesidium Principibus, superveniente exercitu Beneventum, quam civitatem (a) sic idem Princeps fortificavit. (b) *Hic Arichis primus Beneventi Principem se appellari jussit, cum usque ad istum, qui Benevento praesueverant, Duces appellarentur; nam & ab Episcopis ungi se fecit, & coronam sibi imposuit; atque in suis chartis scriptum in Sacratissimo nostro Palatio in finem scribi praecepit.* (10) Infra Beneventi autem moenia Templum Domino opulentissimum, ac decentissimum condidit, quod Graeco vocabulo (c) *Αγιω Σοφιας*, id est, Sanctam Sapientiam, nominavit; (d) ditatumque amplissimis praediis, & variis opibus, Sanctimoniali (11) Coenobium statuit, idque sub (e) jure D. Benedicti in perpetuum tradidit permanendum. Pari etiam modo in territorio praedicto Alfano, Dei amabili viro, in honorem Domini Salvatoris (f) construxit Ecclesiam, & Monasterium puellarum instituit, atque ditioni Sanctissimi Vincentii Martyris subdidit (*).

IV.

(9) Etymologicam hanc Salerni fabellam in Erchempertum inexit Anonymus Salernitanus, qui Chronologum hunc saepius interpolare ausus est.

(10) De Principis Beneventani titulo, quoque tempore, causaque ab Arechi assumtus fuerit, Dissertationem habebis to. III.

(11) S. Sophiae Monasterium constructum Beneventi a Gisulfo H. Arichis Principis patre affirmat Ostiensis lib. I. c. 6. & 9. & Chron. praefati coenobii, quodque anno DCCLVIII. fortasse, quo Gisulfus obiit, inchoari coeperat; Arichis inde perficere studuit paucos post annos. Amplissimas huic Monasterio adtributas donationes ab eodem Principe, aliisque Benev. Principibus, privilegiaque a Rom. Pontificibus, atque Augustis eidem concessa congerit Ughellius Ital. Sac. to. VII. in Archiep. Benev. & to. X. in Chron. Sansophiano, quod nos alibi plenius, emendatius, notisque auctum dabimus. Ut vero aptius

Prae-

(a) *hic.*

(b) Deest in omnibus scriptis Codd. ex Ostiensis vero L. I. c. 9. visum est huic reddere loco:

(c) *Αγιω Σοφιας* literis Latinis.

(d) *Dotatumque.*

(e) *Nomine.*

(f) *Construit.*

(*) Vid. Chr. Vultur. lib. I.

IV. (a) Defuncto dehinc (b) Arichi, consilio habito Beneventanorum Magnates Legatos ad Karolum destinaverunt multos eum flagitantes precibus, ut jam fatum Grimoald, quem a genitore obsidem jam priore susceperat, sibi praeesse concedere dignaretur. Quorum petitionibus Rex annuens, illic continuo praedictum contulit virum, simulque jus regendi Principatum largitus est; sed prius (c) pactis hujusmodi (d) vinxit. *Ut Langobardorum mentam tonderi faceret. (e) Chartasque vero, nummosque sui nominis characteribus superscribi semper juberet. (12)(f) At, muros Salerni, Acherentiae, & Consiac funditus everteret.* Accepta denique licentia repedandi, a Beneventi civibus magno cum gaudio acceptus est. In suis aureis ejus nomen aliquandiu figurari placuit; schedas similiter aliquanto jussit tempore exarari; reliqua autem pro nihilo duxit observanda; mox rebellionis jurgium initiavit (13).

V. Hac

Praepositus a Cassinensi Abbate ibi delegatus Sanctimonialis regere potis esset, idem Princeps Ecclesiam S. Benedicti Parthenoni proximam ipsi attribuit cum omnibus sibi pertinentibus, ut Praepositus ibi sedeat, ibique sit postea ad hospites suscipiendos. At de hoc sequenti tomo opportunius.

(12) Nummi Langobardorum Ducum, aut Principum Beneventi, ac Salerni adhuc in Musaeis supersunt. De iis aptiori loco differemus.

(13) Mortuo Arechi Principe anno DCCLXXXVII. Carolus M. qui adhuc apud se obsidem Grimoaldum ejus filium detinebat, Beneventanum Ducem illum constituit anno DCCLXXXVIII. cujus virtute, auxilioque Graecos in Calabria, qui ad recipiendas orientalis Imperii urbes venerant, viriliter decertans prostravit. Quam nactus occasionem Grimoaldus promissorum oblitus, atque a Carolo increpatum, rebellare conatus est, ut Erchemp. notat. Annales Francor. ut supra ad ann. DCCCXIV. addunt, Grimoaldum novum Beneventi Ducem

(d) Ann. 787.

(e) Arrichiso.

(b) Cum salibus. for. cum Sacramentalibus.

(d) Junxit.

(e) Schedas quoque.

(f) Ista non sunt in scriptis Codd. sed addidi ex Anom. Salern. eaq. subsequens contextus expetebat.

V. Hac etiam tempestate idem Grimoalt neptem Augusti Argivorum in conjugem sumpsit, nomine (a) Vuan-tiam; sed nescitur quam ob rem ad fructum minime per-venit. In tantum enim odium primus eorum avidus pro-ripuit amor, ut sumpta occasione (b) Francorum circum-quaque se (c) impugnantium, more Hebraico, sponte eam a se (d) sequestravit, & dato ei libello repudii, ad proprios lares eam vi transjecit. (*) Hoc quidem licet calli-de egerit, feritatem tamen supradictarum (e) Barbararum gentium minime (f) quietavit; nam tellures Thea-entium, & urbes a dominio Beneventanorum (14) (g) tunc subtractae sunt usque in praesens; nec non Luceriae urbs tunc (h) capta est, sed celeriter a praefato Grimoalt acquisita, apprehenso in ea Guinichiso Duce Spolitenium cum omnibus bellatoribus inibi repertis.

VI. Frequenter autem Karlus cum cunctis liberis, quos jam Reges constituerat, & cum immenso bellato-rum agmine Beneventum praeliaturus aggreditur. Sed Deo decertante pro nobis, sub cuius adhuc regimine fo-vebamur, innumerabilibus de suis peste perditis, cum paucis nonnunquam inglorius revertebatur; unde factum est, ut Pipino regnante in Ticino, & Grimoalt in Bene-vento praesidente, frequentissimum bellum vexarit Bene-ventanos, ita ut nec ad momentum pax interfuerit, illis

viven-

cem se Carolo M. obstrinxisse septem millia solidorum quotannis so-luturum: quae forsitan dilata, aut denegata solutio causa fomesque rebellandi fuit.

(14) Pipinus Italiae Rex simul cum Spoletano Duce Aprutinam Re-gionem, cujus caput Theate erat, invadit Anno DCCXCII. ut Gri-moaldum promissis standum cogeret: quippe qui pacta cum Carolo ejus parente jam fregerat. Urbes tunc a Beneventani Principatus dominata in Aprutio abstractae Spoletano Ducatui adjunctae fuerunt.

(a) *Irriantiam* * *Hirentiam* fort. melius ex Cod. Bolv.

(b) Ann. 793.

(c) *Repugnantium*.

(d) *Sequestravit*.

(e) *Decst. Barbararum*.

(f) *Quievis*.

(g) Ann. 800. & 801.

(h) Ann. 802.

(*) *Transjecerit*.

viventibus. Erant enim utrique juvenili aetate (a) nitentes, & ad conjunctiones, & bella declivi. Pipinus autem fultorum praesidio bellatorum jugi, continuoque praelio exagitabat eum: Grimoalt vero, & civitatibus munitis, & primoribus quamplurimis constipatus, parvipendens, ac (b) despectus ducens illius persecutionem, in nullo cedebat ei. Agebat itaque per Legatos (c) suos Pipinus. *Volo quidem, & ita potenter disponere conor, ut (d) sicuti Arichis genitor illius subiectus fuit quondam Desiderio Regi Italiae, ita sit mihi & Grimoalt.* Quibus e contrario Grimoalt afferebat.

*Liber, & ingenuus sum natus utroque parente,
Semper ero liber, credo, tuente Deo.*

VII. Et hoc quidem de hac luce (e) substracto, Grimoalt alter suscepit Beneventi jura tuenda, Thesaurarius videlicet divae memoriae Grimoalt prioris: vir satis mitis, & adeo suavis; ut non solum (f) cum Gallis, verum etiam cum universis circumquaque gentibus constitutis inierit foedus; & Neapolitibus supramemoratis gratiam, pacemque donarit. Sed quia antiquus hostis semper invidet pacatis, & piis viris, atque bella, & discordiae semina in eis serere molitur, Dauserium quendam virum spectabilem suae artis (g) malitia (h) irretivit, & cum nonnullis filiis Belial horrendum fecit inire consilium adversus Principem fatum hoc modo. Depositis (15) quippe in itinere insidiis, ut dum per (16) pontem profici-

(15) Non *depositis*, ut legit Peregrinius; sed omnino *dispositis* ex Cod. Bolviti legendum est.

(16) Pontem hunc adhuc inter oppidum Veteri, vulgo *Vietri* dictum, & urbem Salerno extare certissimum est, qui proxime mari immi-

(a) Deest. *nitentes.*

(b) *Despectum.*

(c) Deest, *suos.*

(d) *Sanniti.*

(e) Ann. 806.

(f) Ann. 812. & 814.

(g) Deest, *malitia.*

(h) *Inruit.*

facisceretur veterrimae urbis ad praedictam urbem (a) Salernum properans, impulsus a membris sathanae in profundum fluctibus marinis immergeretur, & esset belluis in pastu. Sed revelante sibi (b) occultorum cognitore Deo, suis ad se accersitis, jam dictum incolumis pertransiit pontem. Eos autem, qui suae salutis hostes fuerant, cepit, & vinculis iniecit; Dauserius vero, quia tunc non aderat illic, hoc cognito fugam arripuit, & a (c) Neapolitis susceptus est.

IIIX. Quo comperto Grimoalt, non segniter egit, sed confestim iter Neapolim aggreditur, exercitumque post se accelerare jubet. At ubi juxta memoratam applicuit urbem, continuo multae juventutis populus ejusdem civitatis, armis evectus, obvius illi audaciter exivit in praelium. Quod ille ut intellexit, protinus itinera eorum revertendi prius (d) irretire molitus est, & ita demum in eos insurgere voluit; tantamque denique stragem hostium, coepto bello, mari, terraque fecit, ut fretum adjacens vix per septem, & eo amplius dies cruore occisorum putgaretur: in terra vero tumuli (17) nunc usque interfectorum conspiciuntur cadaverum; &, ut ab eisdem incolis referentibus compertus sum, (e) quinque millia fere hominum

minet, loco quidem sicuti ad insidias aptissimo, ita periculis evadendis difficillimo extractus. Hinc vereor, ne Historici nostri verba: *ut dum per pontem proficisceretur veterrimae urbis ad praedictam urbem Salernum properans*, ab amanuensibus interpolata, legi potius debeant: *per pontem proficisceretur veteri oppidi &c.* quibus verbis pontem illum ut supra notatum designasset, e quo facillime, qui inde cadunt, *marinis fluctibus immerguntur*. Aliis conjecturam hanc meam, ut Erchemperti sententia facilius explicetur, adprobendam relinquo.

(17) Prope Neapolitanae urbis litus, ac moenia ortum versus designat, numerumque occisorum praegravem exaggerat, tumulorum congeriem exprimens usque ad sua tempora extantem.

- (a) *Salerni.*
 (b) *Incognitorum occultore for. occultore:* verbo a se conficto.
 (c) *Neapolitanis.*

- (d) *Irretiri.*
 (e) $\frac{M}{V}$ & sic
 semper.

minum eadem tunc in acie occubere . Idem enim Dauferius una cum Magistro (18) militum, qui tunc inibi regnabat, soli elapsi fugibundi moenia illius urbis tandem ingressi, nec ibi siquidem requiem capiunt; nam egressae conjuges virorum peremptorum gladiis insequabantur illos, dicentes. *Reddite nobis, o caduci viri (a) proditores, quos nequiter interfecistis. Quare, inquit, adversus eos praelium insurgere conati estis, quam profecto injustum satis?* Grimoalt vero acrius eos (b) insecutus est usque ad Portam, quae dicitur Capuana, (19) ita ut proprio conto (20) eam percuteret, nec erat quisquam, qui resisteret. Clausis autem, obseratisque foribus, qui remanserant

(18) Magistri militum, sive militiae Neapoli iidem qui & Duces, & Consules, de quibus alibi peculiari Dissertatione disceptabo.

(19) Etiam eo tempore, initio nempe seculi Christi IX. erat Neapoli Porta, quae *Capuana* dicebatur. Quam longe aberrarunt qui de rebus hujus urbis commentantes, appellationem posterioribus seculis, idest Regum Neapolitanorum temporibus, portae huic tribuunt; non in uno hoc duntaxat, sed in quamplurimis profecto somniarunt. Exploratum siquidem omnino est, huic portae id nomen adtributum ex quo Capuani, urbe sua incensa a Gothis, Vandalisque, Neapolim demigrarunt, pone quam domicilia fixerunt sua, quae utique Regio, portaque ab ea usque aetate Capuana vocitabatur. Unde Capuanum postea Castrum, Sedile, Paroecia, totaque Regio nomen sumit: non autem quod Capuae iter prae-signaret.

(20) Superius in not. ad Paul. Diac. observavi, *Contum* varie a Scriptoribus accipi. Nam Otto Murena apud Ducangium, Conti nomine militarem aliquam machinam significari innuit. Alii vero ex Paul. Diac. sup. allatis verbis, militare signum, seu hastam denotari autumant. Sceptrum denique, sive baculum in caput ferreum adsurgentem aliqui credunt. Sed verosimilius omnino est, *Conti* nomine, ut & apud Murenam, & Diaconum, hastam designari praelongam cuspidatam, quae equites concurrerent. Perdurat adhuc *Conti* nomen in baculo illo, sive pertica, cui naues in litore alligantur: sicuti & remulo, seu paxillo, quo lintres item in fluminum cursu impelluntur, Italice *Aiusza*, sive parva hasta.

(a) *Propitiori*. Corrupte.

(b) *Infectus*.

rant (a) infra muros se tutaverunt. Reverso igitur Grimoalt ad Castra cum suo exercitu incolumi, altero die pro fatigio (21) sumpto, & pro interemptis affinibus dictus perfuga Dux dedit in exenium (22) octomillia aureos supradicto Principi, & memoratum Dauferium ad pristinam reduxit gratiam. Statim denique ob solitam misericordiam praedicto viro donationem de rebus suis praecipto firmavit; gratiam vero, familiaritatemque primam non denegavit. Interea Radechis Comes Confinus, & Sico (b) Agerentinus Gastaldeus, quem (c) Grimoalt dudum (23) profelytum receperat, honoribus plurimis deferens, sub dolo insurgentes in eum, cum jam extremum spiritum traheret, (d) gladio eum peremerunt (24).

IX. Interfecto eo innocenter, praedictus Radechis Siconem loco illius in Principem subrogavit. Ipse vero non multum post tempus cuncta viriliter mundana, metu gehennae abdicans, ad Beati se contulit Benedicti suffragia, catenaque cervice tenus vincus, ejus Coenobium, Christo militaturus, (25) adiit, se (e) reum quoque clamitans,

(21) *Pro fatigio sumto*, sive, ut al. *fatigiis*. Fatigia, sive fatigiae molestiae erant, labores, anhelitus ex timore profecti. Dux Neapolitanus perfuga, & a pugna cum evasisset timore percussus fatigium sumserat, sive animi angore, corporisque molestia opprefferat.

(22) *Exenium*, multa: xenio ductum vocabulum. Sunt vero xenia dona, quae hospitibus dantur. Igitur hospiti, itemque hosti Grimoaldo VIII. aureorum millia multae nomine persoluta sunt.

(23) Profelytum, idest advenam, seu hospitem.

(24) Occisus est Grimoaldus hic IV. Thesaurarius appellatus anno Dom. DCCCXVII. postquam regnasset ann. X. & dies XLV. De eo rursus in Canone Chronico Ducum Beneventi.

(25) Post annos circiter duos Radechis Monasticum habitum (schematis enim adpellatione habitum, sive vestem significari supra innuimus) in Cassinensi Coenobio assumpsit, ubi pie admodum, ac sancte vixit.

(a) *Intra.*

(b) *Agerentinus.*

(c) *Vide tumulum Pr. Siconis*

infra.

(d) *Ann. 817.*

(e) *Parricidam.*

M

& impium, maleque se gessisse, atque crudeliter vociferans; sicque Monachicum schema sumens, in tanta se distractione corporis, animique coram oculis interni arbitria eodem Monasterio coeruit, ut nulli scrupulum adsit omnium facinorum suorum veniam adipisci meruisse. Circuibat illo saepe Diabolus girans septa (a) sacri Monasterii, & voce perspicua, multis audientibus, clamitabat, inquiens:

Heu Benedicite mihi, cur undique rodis? inique,

Ma prius hinc pulso, nunc mea membra (b) lucras.

X. Suscepto itaque (c) Sico Principatu, foedus cum Francis (d) innovavit, Beneventanos bestiali offensione persequitur, atque se superstitite filium suum Sicardum, virum satis lubricum, inquietum, & petulantem, animique elatione tumidum (e) heredem (26). Principatus effecit. Per idem tempus Neapolitis, quorum superius mentionem fecimus, bellum a Sicone creberrimum motum est, & civitate valide obsessa tellure, pontoque, & fortiter scorpionibus, & jaculis oppugnata, pene capta esset, (f) si defuisset ingenium; nam juxta ora maris, muro arietibus, & machinis funditus eliso, jam cum catervatim Siconis populus urbem ingredi niteretur. Dux (27) jam dictae civitatis, data mox obside genitrice sua, ac duobus propriis liberis, magnopere (g) eum callida efflagitans, per nuncios misit ita. *Tua est urbs cum universis, quae infra se retinet; placeat ergo pietati tuae habere, ne inter praedam datur, crastina (h) enim die cum trophaeo vi-*
Et-

(26) Ex hoc Erchemperti loco ostendi posset, Ducatum Beneventanum ad heredes transiisse, cum Sico Princeps filium suum heredem instituerit. Sed haec non heredem propriis, sed collegam in Principatu instituisse docet. Hujus successionis quaestio inferius erit discutienda.

(27) Quem superius n. 18. magistrum militum appellavit.

(a) Deest, sacri.

(b) Laxas.

(c) A Sicone.

(d) Ann. 818.

(e) Deest. Hered. Princ. eff.

(f) Si non.

(g) Deest. cum.

(h) Deest. enim.

gloriae gloriosissime ingrediere, possessorus nos, omniaque nostra. His ergo suggestionibus fidem accommodans, diem sustinuit (a) venturum; subsequenti vero nocte interrupta urbs muro solidissime firmata est, & crepusculo, quo se, suamque tradere pollicitus est civitatem, arma bellica suscipiens, contra eum se erexit ingenti certamine. Oppressi igitur durius a genitore, & filio per (b) sexdecim continuos annos cives praefatae urbis, cum jam ad extremitatem maximam pervenissent, ad Francorum se (c) contulere praesidium. His denique diebus praeerat (d) iis Caesar Lodogivicus (28) cognomento Almus, filius Caroli superioris Augusti; qui dum Lutharium natum suum consortem Regni (e) adsciret, ab eo una eum socia (29) sua (f) captus, & custodiae mancipatus est; sed ab optimatibus suis (g) ereptus, ad pristinam sublimatus est gloriam; quibus annitentibus obsidio Neapolis ab illis aliquandiu sublevata est.

XI. Circa haec tempora (30) gens Agarenorum a Babylono-

(28) Ludovicus Pius Caroli M. filius creatur Augustus, & consort Imperii A. Dom. DCCCXIII. anno proximo, quo pater septuagenario major occubuit. Lotharius Ludovici filius Augustus & collega Imperii renuntiatus est A. DCCCXVII. Ipse A. DCCCXX. Regnum Italiae adeptus est, postque triennium a Paschali Pontifice coronatus, Augustique titulo insignitus. Mabillon. in Diplom. L. II. c. 26. & Eginhard. Annal. Pagius, aliique. Ad Imperium evectus, patre demortuo, anno DCCCXL.

(29) De his Judithae Imperatricis, & Ludovici Pii Caesaris calamitatibus plenissime Pagius, Natal. Alex. & Guaguinus L. IV. c. 2.

(30) Euphemius, sive Euphymius quidam Tyrannus Saracenos in Siciliam ex Africa impulit A. DCCCXXVII. cum rapta quadam Sanctimoniali, apud ipsos confugit, praemium ab iis se accepturum confidens, Augusti nomen, & Imperium, At Deo ejus nequitiam ulciscen-

te,

(a) *Subventurum.*
 (b) Usq. ad ann. 836. Vide Capitul. Sicardi inf.
 (c) Ann. 826. & 836.

(d) *Illis.*
 (e) Ann. 817.
 (f) Ann. 833.
 (g) Ann. 834.

M 2

bylonia, & Africa, ad instar (a) examinis apum, manu cum valida egrediens, (b) Siciliam properavit, omnia circumquaque devastans; tandem civitatem insignem, Panormum nomine, captam nunc usque (*) commoratur, (31) plurimasque in eadem insula urbes, & oppida diruens, jam (32) pene tota illarum gentium ditioni (c) substrata congemisit. Inter haec (d) moritur Lodogicus, qui secundus in Gallia Augustali praeerat Imperio, Luthariusque supradictus illius Regni heres effectus est, atque (e) ob hoc (f) Francorum divisum est Regnum; quoniam Lutharius Aquensem, & Italiam, Lodogicus autem Bajarum, Carolus vero ex alia ortus genitrice Aquitanum regebat Imperium. Sed retrovertam sermonem.

XII. Mortuo (g) Sicone, Sicardus Monarchiam (33) solus obtinuit, qui jam cum patre saepius memorato per aliquot feliciter imperaverat annos, coepitque populum sibi commissum ex levitate animi belluina voracitate insequi,

te, dum Syracusas obsideret, occisus est. Haec tantummodo urbs, ac Taurominum longa post tempora a Graecis steterunt, reliqua Sicilia a Barbaris debellata eisdem parebat. eaque loci opportuna vicinitate pluries Saraceni Calabriam, Lucaniam, Apuliam, Campaniam, atque adeo Romam etiam invaserunt, ut suo loco videndum erit.

(31) Non anno DCCCXXV. uti credit in margine Peregrinius, sed potius anno DCCCXL. diem clausit extremum Ludovicus Pius, ut certo apud omnes scriptores omnino constat. Quod si de ejus ab Imperii dignitate dejectione illum locutum velimus; ne hoc quidem anno, sed DCCCXXXIII. accidit, ut ex cit. Guaguino L.IV. c.2.

(32) Nunc usque, aetate scilicet, qua vivebat ipse Erchempertus, anno circiter DCCCC. Nec nisi seculo Chr. XI. id est anno MLXXI. Panormum undecim post annorum obsidionem a Nortmannis recuperata est, ut ex Chron. Siciliae in Collect. Murator. to.X. p.813.

(33) Principibus Beneventanis Regnum independens adfectat, nulla habita ad Occidentale Imperium reverentia, cum Sicardo Principi *Monarchiam* datam fuisse affirmat.

- (a) *Examen.*
 (b) *Ann. 820.*
 (*) *Al. inhabitat.*
 (c) *Subacta.*

- (d) *Ann. 825.*
 (e) *Ab hoc.*
 (f) *Deelt, Francorum.*
 (g) *Ann. 833.*

sequi; ac crudeliter laniare. Inter hæc, (a) ut Assuerus Aman, ita iste praetulit ceteris Roffridum quendam, filium Dauserii cognomento Prophetæ (34); cujus consilii subversione multa sacrilegia, ac (b) blasphema patrabat. Fuit autem idem vir in mundanis rebus prudens, & nimium (c) versutus, & ultra quam credi potest, callidus; adeo enim circumvenit praestigiis suis fallacibus supradictum virum, ut illo (d) absente, & dissentiente nil unquam exercere, vel ad momentum (e) efferre auderet. Sicque ab eo deceptus, & illaqueatus est, ut germanum suum, Siconolfum nomine, gratis perpetuo damnarit exilio (35), cunctosque Beneventanae gentis Proceres aut custodiis, aut morti indiderit: ad hoc nimirum tendens, ut dum relictus, & destitutus esset solatio Optimatum, citra (f) sui, suorumque sanguinis effusionem facillime interimeretur. Quamobrem & Majonem cognatum suum tonderi iussit, & in Monasterium (g) retrudi. Alfanum denique, quo nemo fidelior eo tempore fuit, virum illustrem, ac fortissimum, robore laqueo suspendi fecit. Tunc factum est ingens perjurium in Benevento, ex quo conjicitur, iram Dei fuisse provocatam ad perdendam terram.

XIII. Talia eo tractante, Divina actum est (b) dispensatione; ut dum alium innocentem conaretur extinguere, praeviente interim languore, ipse coelitus spiritu pariter, & carne percussus (i) interierit. Prius enim quam
obi-

(34) Astrologia fortasse judiciaria prae seculi barbarie instructus, ex quo *Prophetæ* cognomen sibi fuit impositum: nisi potius magiae deditus, quod sacrilega, ac blasphema patrabat &c. quod quidem verius fortasse.

(35) Tarentum exulavit Sichenolfus, qua ex urbe tandem fuga elapsus Salernum appulit, ut infra.

(a) Esther. cap. 3. (b) *Brasmia*.

(c) *Versatus*.

(d) *Abn: & for. abnuente*.

(e) *Auferre*.

(f) *Suam*.

(g) *Detrudi*.

(h) *Disponens actione*.

(i) *Interiit*.

obiret; ut cumulus suae perditionis iustus augetur, pro amore pecuniae spectabilem, & Deo dignum virum sanctitate conspicuum, Deusdedit (36) nomine, Beatissimi Benedicti Vicarium a Pastoralis Monasterio Monachorum, seculari magis potentia, quam congrua ratione, deposuit, ac custodiae mancipavit. Cujus nunc quoque cineres, qua recubat humatus, nonnullos febre (a) detentos, variisque languoribus oppressos ex fide poscentes (b) creberrime curare noscuntur. Quid autem dicam de hujus viri nequitia, quandoquidem distractis Ecclesiarum, Coenobiorumque praediis (c) nobilium, ac mediocrum rebus violenter ablati, secundum supputationem dierum (d) anni (37) embolismi cunctis opulentissimus aggregavit. Hoc quoque misero ita obeunte, (e) paulo post a filiis, vel (f) a Dauserio nomine Sicardus supradictus Princeps gladio perimitur, Deo justo retribuente, qui plerunque reddit iniquitatem patris in filios, carnemque solummodo fe-

(36) Deusdedit Abbas Casinensis XV. pecuniae causa, instigante Roffrido, a Principe Sicardo exeunte Anno DCCXXXIII. vel initio sequentis in custodiam detrusus fuit, quod etiam narrat Otiens. L.I. c.21.

(37) *Dierum Embolismi*. Annus Embolismalis, sive Embolisticus est annus *superexcrefcens*, ut ait Gervas. Tilber. Otior. Lib. I. cap.21. qui tredecim habet lunationes, ac dies tres tribus quibusque annis ob excessum mensium Lunarium supra solares, qui quolibet anno est dierum XI. Quare quod superest ex anno Solari, qui est dierum CCCLXV. (in Bist. xtili vero CCCLXVI.) super Lunarem, qui est dierum CCCLIV. Embolismus dicitur, sive, ut ait Isidor. origg. L.VI. cap.17. *superaugmentum* adpellatur, eo quod excedat numerum mensium Solarium; de quo Durand L.VIII.c.10.ap.Ducang. Haec tamen Erchempertus metaphorice locutus est, famelicam istius Principis opum ingluviem exaggerans verbo *embolismi* ex Graeco *λπος*, quo ingens fames designatur, & habetur in Agell. L.XVI. c.3 & Thom. Cantipr. L.II. de Apib. c.15. & ex divitiarum aliis subreptarum copia, qua nunquam explebatur, embolismalis anni redundantiam, seu dierum superfluitatem imitabatur.

(a) *Retentos*.
(b) *Scperrime*.
(c) *Nobilibus*.

(d) *An membris mi cims*.
(e) *Ann 839*.
(f) *Adelferio*.

feriens ; ulciscitur ; ut quia Sico genitor suus Grimoalt Seniore[m] suam indebite occiderat, ulciscente Deo, filius illius a subditis interficeretur . Et isto hoc mundo decedente, percussor non diu laetatus est ; nam parvo post tempore a Sicone notho , cognomento Albo, praedictus homicida extinctus est : scilicet , ut juxta verbum (a) Domini, qui corpus proximi gladio (b) transverberavit, justo valde judicio rationem, hoc est, similem ultionem in se ipso expertulit.

XIV. Decedente (c) itaque Sicardo ab hac luce corporea, (d) Radelgisus Principatus regimen suscepit, Thesaurarius praedicti viri, in cujus electione (38) (e) omnis, ut ita dicam, Beneventi Provincia consensit ; quod vir esset blandis, ac bonis moribus pollens, ac ubi quidem primatum promeruit, Siconoltus, quem superius exulem praemissi, a (f) custodia carceris elapsus, (g) fugere latibulum coepit, & ab Urso comite Consino, cognatoque suo aliquandiu latuit occultatus. Quo etiam tempore liberi Daufarii Balbi, videlicet Romoalt, (h) Arichis, & Grimoalt, nec non & Guaiferius Beneventi moenia relinquentes, Salernum invasere, & Siconolfum, quo latebram fovebat, repertum, Seniore[m] sibi unanimiter (i) constituerunt ; factaque tunc talis dissensio est, qualis nunquam fuit in Beneventum, ex quo Langobardi in eam ingressi sunt. Ante adventum itaque Siconolfi in Salernum missus est Adelmarius a supradicto (k) Radelgiso Principe, ut filios Dau-

(38) Radelchis, seu Radelgisus Thesaurarius, qui idem ac Secretarius, quem primum nunc Ministrum Principis appellamus, occiso Sicardo, Princeps electus est ; ejusque electioni omnes unanimiter consentire. Unde non successionis tunc ordinem secuti sunt, sed votorum fortasse suffragiis electio, sive adclamatio peracta.

(a) Matth. cap. 26. & alibi.

(b) *Traforberat.*

(c) Ann. 839.

(d) *Radelchisus.*

(e) Decret. Omnis.

(f) *A custodia carceribus.*

(g) *Fugae.*

(h) *Arichis.*

(i) Ann. 840.

(k) *Radelchiso.*

Daferiſſad ſuam fidelitatem converteret, qui illuc adiens (a) aſtu doſoſo Principem deſeruit, & ſe illis ſociavit, eoſque ignivit (39) deterius.

XV. Eodem quoque tempore Landulphus ſane Capuae praeerat Gaſtaldeus, vir (*) quippe ad bella promptiſſimus. Hic autem vetuſtam exerçens inimicitiam cum quibusdam de genere (b) Saduſtorum (40), animo gente (c) par crudelibus viperis; interfici fecit (d) ex primis eorum ſeptem viros, unius eorum manibus abſciſſis; reliqui praefidium (e) fugae ſumentes, (f) Benevento adeunt Radelgiſum affinem ſuum. Landulphus autem (41) Sicopolim (g) in-

(39) Ignivit, ſcilicet accendit, magiſque inflammavit.

(40) Qui heic de genere Saduſtorum vocantur, nobilitate praefignes quidem, ad dignitate fulſiſſe arbitror, cum Beneventano Principi Radelchi affines fuerint. Illos Landulfus perſecutus eſt, ne ejus tyrannidi (Capuae enim Comitatum occupare tentaveſat) obſiſtere nite-reptur Beneventani Principis auxilio ſulci. De iſdem Saduſtis idem inferius, Oſienſ. alique.

(41) Sicopolim fortiſſimum Caſtrum Landulfus ingreſſus eſt A. Chr. DCCCXL. recte advertit Peregriniſ noster in Ser. Com. Cap. At Sicopolis jam prius extructa erat ſub initio Principatus Siconis ann. circiter DCCCXIX. aut DCCCXX. quo tempore ille Beneventanos perſequens, ut ſup. num. 10. innuit; hanc fortaiſſe ob cauſam metuens ne Capuani Beneventanis rebellionis fomitem miniſtrarent, Caſtrum Sicopolis prope Capuam aedificavit, ut eos aliquo pacto refrænaret. Il-luc igitur Landulfus ingreſſus eſt, poſtque biennium amplificanda Sicopolis fuit, cum veteri Capua a Saracenis incenſa, ejus quoque urbis in collarum reliquiae illuc in partem tranſmigrarunt. Haec autem male a Geographis ſita eſt cis Vulturum, & ſupra quendam Tifatæ montis collem, qui Triliſcus dicitur: quam ſententiam ſecutus quoque eſt Auctor Tabulae Chorogr. Med. Aevi ap. Murator. to. X. n. 126. Nam neque cis Vulturum amnem, nec ſupra aliquem Tifatæ collem, qui Triliſcus dicitur, Sicopolis erat ſita, ruderaque adhuc extant, cum trans Vulturum, & Triliſci rivum ſupra collem, qui Triliſcus etiam diceba-

(a) Aſtu.

(*) Al. quidem.

(b) Saduſtorum.

(c) Deſt. Par.

(d) Ex permiſ. ex pmiſ.

(e) Fugam.

(f) Beneventum.

(g) Ann. 840.

ingressus a Radelgisi dominatione se subducens, Siconolfo sociatus est, ac primum cum Neapolitis (a) pacis conjunxit foedera. Fretus itaque Siconolfus hujus, ac liberorum ejus auxilio, totam (42) Calabriam suo subdidit famulatu, maximamque partem Apuliae; deinde adversus Beneventum praелиis insurgere nititur, plurimasque urbes, & nonnulla oppida ab ejus dominio auferens, suo juri subjecit. Et quia erat vir bellicosissimus (b) prae metu illius pene cunctus populus eum ambiens sequebatur. Prius enim quam Siconolfus Salernum obtineret a praedicto Adelmaro Radelgisi invitatus, & a suis Stratoribus (43) fraude suafus, Salernum, quasi capturus, adventavit; quo cum pervenisset, castrametari grandi cum audacia placuit, sed subito, velut turbo, e civitate vir idem cum (c) fatis Dauserii filiiis egressus, eos inaudita caede maetaverunt, bonaque eorum cuncta diripientes, ditati sunt; & Radelgisi vix cum paucis inglorius fugiens evasit, nec ultra ausus est Salerni metas gressibus attingere.

XVI.

cebatur, nunc vulgo *Palombara*, extructa erat, ut in nova Tabula accuratius quam Peregrinus ipse fecerat, delineavi. Itaque inter Trifisci collem, & Tifatam Vulturis praeterlabitur. Fusius alibi.

(42) Calabriam hoc loco citeriorem undique occupatam recte Erchempertus adnotat, non autem ulteriorem, cujus fortasse partem tantummodo mediterraneam occupavit, in qua Graeci adhuc dominabantur Jonium mare versus. *Maximamque partem Apuliae* intelligit pro Orientali illa trans Apenninos Apulia, quae licet veteri in Calabria includeretur, Apuliae tamen nomine Langobardorum aetate vocitabatur; atque a Graecis Langobardia minor; de quo alibi redibit sermo.

(43) Stratores varie explicat Ducangius. Vel enim iidem erant ac Marepahis, qui equorum Imperatoris, aut Principis curam habebant, sellamque ac stragulum super eos internerent, & equum ascensos manu levarent. Vel ii erant, qui in exercitibus castra praebant, ut loca militibus commodiora praepararent. Habebantur denique veluti Marefcalchi, qui exercitus metatoribus praessent. Heic vero Stratores videntur dici posse *Praefecti militares* & duces, quasi itineris *Strategi*.

(a) *Deest. Pacis.*
(b) *Partim.*

(c) *Fratri Gauserii.*

N

XVI. His quoque diebus Pando quidam Barim regēbat, qui iussis obtemperans Radelgisi, Saracenorum phalangas in adiutorium accitas juxta murum urbis, & ora maris locavit commorandas. Hi autem, ut sunt natura callidi, & prudentiores aliis in malum, subtilius (44) contemplantes munitionem loci, intempesta noctis, Christianicis quiescentibus, per abdita loca (a) urbis penetrant, populumque infontem partim gladiis trucidarunt, partim captivos fecerunt. Supradictum vero (b) conditorem (45) gentis, & patriae variis, multisque suppliciis debacchantes, postremo, ut vere dignum fuit, marinis fugillarunt gurgitibus. Quo comperto Radelgis, quia eos urbe nullatenus evellere quibat, coepit tamen quasi familiares amicos excolere, & ad suum adiutorium sensim provocare; ac primum Castrum (c) Cananense (46) una cum Urso filio suo illis destinavit oppugnandum. Confestim igitur intimatur hoc Siconolfo, qui statim, mora seposita, eos debel-

(44) Clandestino, videlicet, ac secreto observantes.

(45) *Conditorem gentis, & patriae* appellat Erchempertus Pandonem Barii everforem, ea prorsus loquendi formula, qua ejusdem aevi Ignotus alius Casinensis num. 33. Scodanum Saracenorum Califum terribilimum hostem, benemeritum vocat.

(46) Legendum fortasse *Cavense*, ut in var. lect. Graves enim inimicitiae Radelgiso erant cum Siconolfo Salerni Principe, sub cujus ditione erat Castrum illud *Cavense*, nunc urbs. At neutiquam ita legendum autumo, sed potius *Cananense* seu *Cananense* (promiscue porro utramque urbem scriptores usurpabant) cum jam Chronologus, Siconolfum varias Apuliae urbes occupasse, superius meminerit. Nec Saracenorum Rex, seu Califus, tam longum iter conficere fugiens poterat e *Cavenfi* Castro prope Salernum Barium usque, praefertim cum, equo amisso, ei pedibus incedendum foret: quod utique facillime consequi poterat e *Cananensi*, sive *Canusino* Castro profectus, quod Bario 40. circ. miliaribus distabat. Immo ea etiam ratione quoties *Canusiam* Salernitanus Princeps jam prius occupasset, illa recuperata, liberum iter -- Bario Beneventum fuisset apertum; sicque vicinitate unius urbis alteri profecto subsidium praesto fuisset.

(a) *Urbem.*

(b) Ironice. al. *proditorem.*

(c) *Carianense. Cananense. Cavense.*

debellaturus properavit, atque super eos audacter irruens, cunctos, qui fugere nequiverant, armis stravit; tantoque victoriae potitus est trophaeo, ut ex innumerabili acie Paganorum pauci elapsi essent, qui in urbem (47) residuis casum pereuntium explicarent. Rex vero eorum (a) Calso nomine solus cum dedecore fugiens, equo in itinere jam fesso amisso, tandem valde lassus plantis propriis urbem introgressus est.

XVII. Interea Siconolfus Beneventum crebris praeliis graviter affligebat, atque, ut dici solet, malo arboris nodo malus infingendus est cuneus, contra Agarenos Radelgisi Lybicos, Ismaëlitas (48) Hispanos (b) accivit iisque invicem (c) intestino, & extero alternantibus (d) bello, ultramarina loca captivis nostrae gentis diversi sexus, & aetatis fulciebantur. Quadam vero die convenire utraeque acies in Forculas (49) Gaudinas, (e) ibique commissum est belli certamen; ac primo impetu Radelgisi pars victrix existens, Siconolfi exercitum totum in fugam vertit. Siconolfus autem in loco tutissimo tunc constitutus, cum paucis suorum mox super Beneventanos triumphantes, ac suos insequentes irruens, virili (f) eos attrivit animo, & non minima caede prostravit; patraeque victoria, plurimos eorum gladiis extinxit, nonnullos cepit, reliquos vero in fugam compulit. Fretus itaque fre-

(47) Id est *Barium*: deest, *videntes*.

(48) Varias Saracenorum nationes designat, eas scilicet quae ex Africa, sive Lybia, & Aegypto, & ex Hispania in Italiam appulerunt.

(49) Caudinae furculae spatium illud occupabant inter Castrum Argentii, & Castrum Montis Herculis, montibus undique circumseptum, in quo Samnites olim Romanos sub jugum miserant, ut ap. Liv. hist. lib. IX. cap. 5. dec. 1. Videtur quae commentati sumus in Appiae Viae descript. Lib. III. Pugnam hanc accidisse ait Ignot. Cass. n. XI. in *Cancellis*, (al. in finibus Cancelli) qui a Castro Argentii parum quidem abest.

(a) *Calpho*.

(b) *Ann. 843.*

(c) *Incestina & extera.*

(d) *Bella.*

(e) *Deest. Ibiq.*

(f) *Deest. Eos.*

N 2

frequentissimis victoriis, omnes urbes a Radelgisi abstrahens jure, excepto (a) Siponto Beneventum circumdedit expugnandum. Cumque telis, & lue famis non mediocriter (b) coarctaretur, mandatum illico est Guidoni, ut properaret urbem: erat autem idem Guido Dux Spolientium, Siconolfi cognatus. Pro cupiditate tamen pecuniarum, quibus maxime (50) Francorum subicitur genus, postposito vinculo parentali, in adiutorium venit Radelgisi, atque per nuncios suggessit Siconolfo obsidenti urbem, ut obsessione relicta, ad propria remearet: adjiciens inter cetera. *Permitte me loqui (c) cum Radelgiso, quia tuae magis parti favebo.* Recessit igitur Siconolfus a loco illo: Guido interim applicuit, & accepta a Radelgiso una sella (51) pro septuaginta millibus nummis aureis, dirupit quodcumque pollicitus fuerat suo cognato, & alienatus ab eo, via qua venerat, rediit.

XIIX. Post haec praedictus Guido suavitur Siconolfo, ut datis quinquaginta millia nummis aureis pro adunatione Provinciae Beneventanae & *obtinere te, inquit, (d) faciam eam hinc, & inde (e) ut quasi palmo eam (f) mensurabis.* Cujus tunc consilio consentiens (g), Romam adiit, aureos tribuit, sacramentum dedit, jusjurandum suscepit, nihil proficiens, inanis abscessit. Erat autem adhuc inter Siconolfum, & Radelgisum frequentissima pugnae concertatio, & quotidiana litium seditio; unde ex diversa parte (h) ii, quibus via justitiae displicebat, alternatim ab uno in alterum confugiebant, fiebantque crebrae rapi-
nae,

(50) Hujus criminis Itali eos vulgo expostulant.

(51) Sellam fortasse auro, gemmisque ornatam, quae septuaginta millibus aureis aestimabatur.

(a) *Sipontum.*

(b) *Arctaretur.*

(c) *Deest. Cum.*

(d) *Inquam.*

(e) *Deest. Ut.*

(f) *Menabis.*

(g) *Ann. 844. Vide Anast. Bibl. in Sergio. 2.*

(h) *Deest ii.*

nae, (a) incestaeque fornicationes: erant universi (52) erronei, & ad malum prompti, quasi bestiae sine pastore aberrantes in saltu. Sed cum jugiter civili bello invicem lacerarentur, (b) esse:que omnium perniciēs, & ut ita dicam, animae, & cordis extrema perditio; maxime quia Saraceni Beneventi degentes, quorum Rex erat (c) Massari, (53) infra, extraque omnia funditus (d) (54) denebrarent, ita ut etiam optimates illius pro nihilo ducerent, atque, ut ineptos servulos, (55) taureis duriter flagellarent.

XIX. His quoque diebus, (e) mortuo jam dicto Luthario (56), Regnum Gallicum pentifarie divisum est; quoniam Lodogicus, & Carolus germani ejus Bajoariam, & Aquitaniam regebant; primogenitus (f) ejus filius, Lodogicus nomine, Italiam; secundus Lutharius Aquis, tertius Carlictus (57) Provinciam tuebatur. Huic ergo Lodogico Augusto (g) suppliciter (h) relatum est (i) per (k) Landonem Comitem (l) Capuanum filium Landulfi su-

(52) *Eronoi*, errantes; per fugas, qui modo uni, modo alteri Principum parti inhaerebant.

(53) Lege *intra*, ut in Cod. Bolvit.

(54) *Denebrarent* pro *depraedarent*: quod vulgo nunc etiam a nostris vernacule dicitur *Casa annectata* pro *despoliata*, & *direpta*.

(55) Loris scilicet ex bubulis tergibus, seu taurorum nervis.

(56) In fine ann. DCCCLV. Lotharius Imperator proximum praesentis obitum, monasticum habitum induit in Monasterio Prumiensi, quod a Trevirensi urbe quatuor distabat miliaribus; nec multo post, Regno prius inter filios diviso, occubuit, cui successit Ludovicus II.

(57) Carlictus diminutum nomen Caroli.

(a) *Et incestae*.

(b) *Esset*.

(c) *Massan. Massar intra*.

(d) *Devastarent*.

(e) Ann. 855.

(f) *Deest. Ejus filius*.

(g) *Deest Suppliciter*.

(h) Ann. circ. 850.

(i) *Deest. Per*.

(k) *Pandonem*. In omn. scr. Cod. vide Ch. Com. Camp.

(l) *Capuanorum filii*.

praedicti viri , & per Adimarium (a) (58) jam fatum (*) virum (b) nec non per Venerabilem Abbatem Bassacium , ut ad has partes venire , eosque a nefandorum Saraceno- rum devastatione eripere , tantisque calamitatibus finem di- gnaretur imponere . Qui licet (c) erant admodum parvu- li , pro Dei tamen zelo eorum humilibus precibus aures accommodans , etiam consensum praebuit , & celeriter ve- niens , universos profanae gentis hostes ab urbe (59) vi distrahi , ac framea necari fecit ; ac praesentibus omnibus Langobardis , inter duos praedictos viros (60) totam Pro- vinciam Beneventanam aequitatis discrimine sub jure ju- rando (d) dispartivit . Hoc autem facto non diu supervi- xit Siconolfus , sed debitum (e) mortis munus (f) exolvens , filium suum adhuc lactentem ministerii sui reliquit he- redem ; cui superstes parumque (g) extitit Radelgis ; quo (h) migrato , Radelgarius filius ejus in principatum loco ejus electus est : vir plane fortis viribus , & animo pius , & corpore cunctis gratus .

XX. Per idem tempus Agareni Barim (i) insidentes , coeperunt devastantes stirpitis depraedare totam Apu- liam , Calabriam , & pedetentim quoque Salernum , ac Beneventum , & Neapolim depopulari initiarunt . Tunc ite- rum

(58) Ademarius hic , quem Ignot. Cassin. num. 10. Gastaldeum di- xit , Benevento Salernum missus fuerat a Radelchi , ut supra nu. 14. & 15. qui cum Siconolfo foedus iniit .

(59) Urbe Benevento Saracenos vi expulit Ludovicus , ac framea , sive telis , ac lanceis necari iussit .

(60) Idest Radelchifum , & Siconulfum ; priorem illum Beneventi , Salerni alterum Principes constituens anno Chr. DCCCLI. Vide Leon. Ost. Anon. Salern. Chron. Romualdi , aliosque passim .

(a) Deest , jam .

(*) Sigon. L. 5 .

(b) Nec non per venerabilem . &c. sup. ex Offien. l. 1. c. 28. in scriptis tamen Codd. nulla est lacuna .

(c) Effet admodum puerulus .

(d) Ann. 850. sive 851.

(e) Ann. 851.

(f) Exolvit .

(g) Extitit. Radelgis migratus , Radelgarius .

(h) Ann. 851. exeunte , vel 852. ineunte .

(i) Incolentes. Militantes .

rum suggestum est lamentabili supplicatione jam (a) saepe dicto piissimo Augusto per venerabilem virum Bassacium B. Benedicti Vicarium (61), & per Jacobum S. Vincentii Abbatem, ut properare quantocius dignaretur, (62) & suo adventu eriperet quos ante jam misericorditer redemerat. *Et simus*, inquit, *fidelissimi famuli illius, constituatque nos subesse cuilibet ultimo suorum*. Qui sine mora veniens (b) cum incredibili multitudine, Barim perrexit. Sed oblitus Capuani suam ultroneam sponsonem (c) urbibus se recondentes, Landulfum (d) tantum Antistitem vice sua illuc destinarunt. (*) Videns autem supra dictus Caesar & illorum fallaciam, & se nihil proficere sine emolumento, recedens abiit, concesso Principatu Salernitano Ademario fortissimo, & illustri viro: & Siconolfi filium exulem fecit (63). Interea (e) obiit Radelgarius

(61) Abbas nempe Cassinensis erat S. Benedicti Vicarius.

(62) Haec Bassacii Cassinensis cum Jacobo Abbate Vulturvensi legatio non est cum priori confundenda. Cum illa profectus est in Franciam Bassacius anno DCCCII. cum Adimario, ut sup. num. 19. Unde Ludovicus postquam Romae a Leone PP. IV. coronam acceperat, Consulique titulum mense Decembri, anno DCCCL. Beneventum statim perrexit, Saracenosque brevi prostravit, ut ex Adone Vien. & Ostiensis L. I. c. 31. tuncque ad dissidia componenda Principatum divisit, & patriam retineavit. Barenibus deinde Saracenis grassantibus, ac nova incendia parantibus Bassacius, & Jacobus ad Ludovicum iterum mittuntur anno DCCCLII. vel initio DCCCLIII. ut eriperet quos ante misericorditer redemerat, scilicet ut è Barbarico utrumque Principatum jugo liberaret: quod Augustus exsequi studuit. Sed fraude Capuanorum comperta, regressus est. Hoc sane modo conciliari posse mihi videntur ea, quae de duabus diversis Bassacii legationibus haec, & numero praeced. disputat Erchempertus: *isrum*, inquit, *suggestum est* &c. Neque unam tantummodo fuisse credendum est, cum utraque diversas habuerit circumstantias, ut legentibus patet. De tertia Ludovici contra Saracenos expeditione anno DCCCLXV. dicemus infra.

(63) Landulfo fortasse Capuae Episcopo suggerente, cui carior Ade-

(a) Saepe fact.

(b) Ann. 854.

(*) Vid. Ost. l. 1. c. 28. & seq. &

(c) Urbi.

Ign. Cassin. n. 13. infra.

(d) Tuv.

(e) Ann. 854. 855.

ritis Benevento; cui successit germanus ejus nomine Adelchis, vir quippe mitissimus, & amabilis cunctis, tantaeque mansuetudinis, ut etiam ab exteris diligeretur. Sed, quod pejus est, Provincia (a) in multis divisa ad exitium magis, quam ad salutem de die in diem a dominatoribus ducebatur.

XXI. Subtracto vero ex hac luce (b) Landulfo Capuano Comite, ut post tergum redeam, quatuor reliquit liberos; Landonem videlicet jam fatum virum, Pandonem, Landonulfum, & Landulfum futurum Pontificem: viros singularis prudentiae. Ex quibus Lando Capuam; Pando Marepasis (64) Suram; Landonulfus Teanum regebat; Landulfus vero adhuc (c) tenerae indolis Palatinis excubabat obsequiis. Hic autem novissimus, & postremus in patulo claruit. Cum adhuc visceribus gestaretur genitricis, eadem mater cum se quadam die sopori juxta viri dorsum dedisset, facem igneam peperisse (d) videbatur sibi; quae fax cum in humi solum cecidisset, in maximum ignis globum aucta est; visaque est totius Beneventi confinium concremare, sicque cum somno pariter (e) & visio elapsa est. Quae nimium perterrita, mox proprio conjugii moesta curavit (f) indicare; cujus visionis finem genitor ut audivit, infatis syllabarum dictio.

Ademarius; qui Comitatus Capuani hereditariam suis nepotibus ditionem confirmarat; quod Sico utique renuebat, vel renuere pertimescebat callidissimus Praeful.

(64) En totius tunc Comitatus Capuani extensio; nempe a Clanio, five Literno amne trans usque Lyrin ad Boream, ubi Sora extat, hasque includebat Dynastias, videlicet Sueffulam, Galaciam, Casamirtam, Calaciam trans Vulturum, Theanum, Calinium, Venasrum, Aquinum, ac Soram. Neque tunc ultra se extendisse puto, cum neque Aesernia, neque Aliphia, neque trans Vulturum ripas aquilonem versus post Calaciam Comites Capuani Landulfi Senioris filii dominationem dilatarint suam. At iterum not. 163. de hac re redibit sermo.

(a) *A multis.*

(b) *Ann. 842.*

(c) *Deest. Tenerae.*

(d) *Visa experta est. Quae.*

(e) *Deest, & visio.*

(f) *Indagare.*

tionibus , futura ejus dira opera complexus est , dicens.

Heu me , dulcis amans , quae nos tunc (a) facta (b) sequentur .

Augurium factum monstrat tua visio dira .

Hac tuus hic (c) ortus , tegitur qui clausus in alveo ,

Diliget haud () ullum , spernet qui sanguine claros ,*

(d) Postremo cives viperino devoret ore ,

Ac , velut ignis edax , cunctorum pectora buret . (65)

(e) Quod ille in extasi mentis licet praedixerit , nos quoque (66) propriis intuitu fumus obtutibus ; qui innumerabiles insontes homines illius (f) facto conspiciamus per ignem gladiis corruisse . Ignis itaque ille ipsum humani generis sanguinem , qui postea , eo operante , fundendus erat , sub quadam imaginis specie (g) portendebat ; quod ne cui incredibile hoc , aut imaginarie forte confictum videatur , tot mihi testes sunt , quot pene homines versantur (67) in

(65) Ideest , *comburet* , ad metri harmoniam.

(66) Ejus aetatem Chronologus noster exponit , cum inquit , se sub Landulfo vixisse , suisque oculis mala , quae fecerit , adspexisse . Haec siquidem post annum DCCCLIX. incoepere . Cur igitur dubitandum , quin Chronologus noster jam anno DCCCLX. plenam rerum cognitionem suae Provinciae habuerit , quas oculis vidisse testatus est , atque minutim exscripsit ? Firmum igitur , exploratumque est , quod superius contra Peregrinum probavi , non potuisse Erchemperti ortum designari post ann. DCCCL. ejusque in pueritia oblatio post ann. DCCCLIX. quo Landulfi Praefulis nequitia , regnandi cupido , malignitas , tot bellorum in Campania semina palam prodierunt . Plenissime igitur cuncta ipse suae provinciae facta cognovit , cum suis oculis ea vidisse adfirmet .

(67) In *urbe* Capua ; in qua mala omnia evenere ob Landulfi nequitiam .

(a) *Fata .*

(b) *Sequuntur .*

(c) *Ovus .*

(*) *Aus illum .*

(d) *Postremos .*

(e) *Haec ille .*

(f) *Fato conspeximus , sed in Papi Codd. semper factum pro Fatum , hoc est , Praefatum .*

(g) *Practendebat .*

○

in Urbe: hujus (a) etiam actio, finisque exitus in subsequenti propalabitur.

XXII. Horum denique genitor cum jam diei ultimae appropinquaret, ut a referentibus (68) audiui, vocatis liberis suis hoc in Edictum illis tradidit. Ne unquam, quantum ad se pertineret, sinerent Beneventum cum Salerno pacisci. *Quius non erit, inquit, vobis profuturum.* Cujus monitum filii audientes, opere pariter patrarunt, atque suis heredibus in jus perpetuum, sicut a patre acceperant, reliquerunt. Magnum sane hereditatis scelus (b) suae reliquit soboli adversus divinum praeceptum gerentes, quia ait Jesus discipulis suis. (c) *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* Accepto itaque jure regnandi, nullo modo (69) Siconolfo obsequuntur: parvipendunt imperium ejus; sed prae omnibus Landonulfus contrarius illi semper, & ingratus extitit, adeo ut etiam filio illius natam suam necessitate ductus arripere. Hoc autem tempore Paulinus (70) Deo dignus, & carus vir Capuae Praeful ab hac carnea subtractus est faece, atque Landon-

ne.

(68) Loquitur haec iterum Erchemp. de Landulfo eorum patre, qui mortuus est anno DCCCXLII. mense Augusto: quo tempore nondum natus ipse erat, & testis ex auditu fatetur se retulisse tyrannica illa, quae alii audierant suis filiis tradita, scilicet celebratissimum Principum axioma ab Ethnicis tandiu usitatum (utinam & etiam nunc maximo Religionis detrimento non serperet!) *Divide, & impera.* Ex divisione enim, & bellis inter Radelchim Beneventi, & Siconolfum Salerni Principes Capuanorum Comitum potentia altius se extollere potius erant, unius aut alterius scilicet depressione; sicque armis decertantibus, illis vicissim ita certum sui Comitatus incrementum sibi met ipsis pollicerentur in posterum.

(69) Siconolfus primus Salerni Princeps, cui etiam Capuae Comitatus adtributus, ut infra in divisionis Principatus Beneventi pacto observabimus.

(70) S. Paulinus Capuae veteris ultimus Antistes optime probatur a Michaële Monacho in suo Sanctuar. Capuan. quem consule.

(a) *Videlicet.*
(b) *Reliquit ejus.*

(c) Joan. c. 14.

ne supradicto viro viriliter decertante, Landulfum fratrem (71) suum Episcopum ordinavit; sed incongruam vicissitudinem filiis ejus post patris intulit obitum, quos velut durissimos hostes vario, ac perpetuo multavit exilio.

XXIII. Mortuoque itaque Siconolfo, ut unusquisque quod sibi habile videretur, ageret, filium ejus adhuc anno (a) carente (72), loco ejus subrogarunt. Tunc coeperunt praedicti fratres concives suos partim ambitu, partim metu agitati, ferina persequi ingluvie, & custodiis mancipare; quamobrem & a Pandonulfo (73) consanguineo suo Sueffulam ingenio auferentes, suae ambitioni nexerunt; ipsum, & liberos ejus extorres fecerunt; de quibus dehinc unum gladio, alium igne perdiderunt; duosque superstites jugi, continuoque damnarunt exilio: Sueffulam autem postea a Landonulfo Landonis filio captam, annexente sibi (74) Sergio Magistro Militum, quod focer erat

(71) Urgente Landone Comite Capuano Landulfi senioris filio primogenito, electus fuit frater ejus Landulfus Episcopus: qui tamen licet sanguinis, aut justitiae, & grati animi vinculis obstrictus, ipsum, ejusque filios aequae ac fratres alios persecutus est, Comitatusque regimen nihilominus, quam Cathedrali tyrannide occupavit.

(72) Id est, anno nondum completo Salernitani Proceres successorem patri decreverunt Siconem filium.

(73) Pandonulfus hic, qui dicitur filiorum Landulfi senioris Comitis consanguineus, Sueffula potiebatur, quam occupare cogitaverunt iniqui ejus consanguinei, non alio pacto, quam ut Capuano Comitatus urbem illam adderent; quare fratrem, fratrisque filios aut morti dederunt, aut exilio multarunt. Haec advertendum existimo, Sueffulam non ultra Clanium, seu Liternum amnem sitam esse, nec inter Aceras, & Averfam, ut Auctor Tab. Chorogr. med. Aevi ap. Murator. Coll. Ital. to. X. ait num. 126. sed potius inter Capuam, Nolamque medio fere itinere, ut alibi dixi.

(74) Landulfus Junior filius Landonis Comitis, qui fuit filius primogenitus Landulfi senioris, ut supra, uxorem duxerat filiam Sergii Ducis, seu Magistri militum Neapolis, cujus auxilio fretus Sueffulam vi cepit, eamque multo post pacifice retinuit.

(a) *Tarenti.*

erat illius, nunc usque retinet eam.

XXIV. Hac (a) tempestate casu, an iudicio superno actum sit; tota urbs Sicopolis (75) igne cremata est, ita ut ne una domus remaneret inusta, praeter (*) Episcopalis Aula. Qua reperta occasione Landulfus Praeful, & Landonulfus germanus eius consilio inierunt, ut deserta angusti montis cohabitatione, ad plana, & praecleara campestria descenderent ad commanendum. *Non sumus; inquit, Caprearum ovile, ut in saxorum cavernis tutamur: ad humilia denique descendamus; ut altos nos, & inhumiles circumspicientibus praebeamus.* Quibus tunc assensum Lando minime praebuit, quia delirum, (b) ac frivolum erat inter tot (76) procellas urbem munitissimam deferentes, ut suillo in coeno locarent (77).

XXV. His invicem ita altercantibus, duo praedicti viri coeperunt (78) aedificare murum juxta Pontem, qui vulgo Caselinum dicitur. Quorum opera ut perspexit Lando, illico abiit, ac mirifice perfecit (c) aedificandam
ur-

(75) Sicopolis Urbs & Castrum fortissimum, ut supra meminimus, cujus rudera dicuntur adhuc *il Castello vecchio di Palombara*, idem sortita est infortunium quam Capua, utraque scilicet incendio sepulta suo, illa Saracenorum, haec casu, an superno iudicio, ut inquit Erchempertus.

(76) Procellas videlicet bellorum a Principibus Beneventi, ac Salerni, necnon a Neapolitanis, & Thuscis impendentium.

(77) Locum novae Capuae exprimit, qui quidem palustris, aquisque stagnantibus redundans, nec cum Sicopoli ob loci munitionem, atque aëris salubritatem, ac amoenitatem eo temporis comparandus.

(78) Idest Landulfus Capuae Praeful, ejusque germanus frater Landonulfus prope Pontem Cassini, ubi Appia olim via, atque Latina coibant, Capuamque pertingebant, novae urbis murum ducere coeperunt, qua parte meridiem Neapolim versus prospicebat, situmque novae Capuae a Vulturno fluvio superne inferneque incipientem designarunt: qui quidem fluvius a septemtrione, occidentemque suis gurgitibus illam circumdaret, muniretque contra hostium quorumcumque incursiones.

(a) Ann. 856.

(*) Empolis.

(b) Aus.

(c) Aedificare.

urbem (79). Ut autem munita est, & habitari coepta; supervenit Guido jam dictus cum universis Tuscis, & obsedit eam hinc, & inde, graviterque angustiavit; quia nolebant (80) subjici jam fato viro (a) ob improbitatem Landulfi Praefulis; & Landonulfi; quoniam illum praeter ceteris affectu favebat fraterno, aliis, (b) quasi exteris; spreis. Dum enim valide intus affligerentur quotidiana pugna, & foris fata delerentur, tandem robore, & violentia devicti sua colla subdiderunt ejus famulatui, excepto Landonulfo; quamobrem Sura, cunctaque oppida confinia a Landonulfo domino subtracta, & Guidoni sunt tradita, sicut promissum fuerat; quo in tantam animi tristitiam corrui praedictus vir, ut in proximo spiritum (c) exhalaverit.

XXVI. Per idem tempus veterem inimicitiam vindicare volens (81) Ademarius, filium Marini Malfitani, cogn-

(79) Non ultra biennii fortasse spatium subditorum omnium ope atque industria urbs fere exaedificata est, ut ex hoc Erchemp. loco con-
jici potest.

(80) Guido in auxilium Salernitani Principis, cui Capua in divisione obtigerat, eam obsedit, ejusque dominationem iterum supradicto Principi restitui curavit.

(81) Ut veteres has inimicitias inter Ademarium Salerni Principem electum post mortem Siconis pueri, Siconulfi Princ. filii, & Marini Amalphitanum Ducem cognatum Pandonis Capuae Comitis, Landulfi Senioris filium, Sergiumque Neapolis Magistrum militum legentibus patefaciam, repetenda puto, quae de Dauferio Beneventi Procere (qui Balbus ob linguae defectum cognominabatur, ut supra) Erchempertus num. 14. tradidit. Hic occiso Sicardo Ben. Principe, cujus socer erat, in exilium pulsus est a Radelchi ejus successore; Nuceriamque urbem, tunc ad Neapolitanum Ducatum pertinetem, perrexit, proximisque Salernitanos ad defectionem sollicitavit, adnitente etiam Landulfo Capuae Comite, ut sup. num. 15. qua de causa Siconulsum Sicardi Principis fratrem Salerni Principem consalutavit, qua in sede a Ludovico II. Imperatore confirmatus fuit, data ei medietate totius Beneventani Prin-

(a) Deest. *Viro*.

(b) *Quia*.

(c) Ann. 859.

gnatum videlicet Pandonis, dolo cepit, & Sergium Magistrum Militum, quo eum foedus inierat, (a) exulem tradidit; pro qua causa ab eodem Sergio (b) etiam Marinus fraude captus est. Hinc etenim aeternum jurgium inter Ademarium, & Pandonem ortum est; unde factum est, ut inscio Pandone, Landulfus Episcopus, & Pando suaserint Guaiferio, filio Dauserii Balbi, & (c) fecerint apprehendere Ademarium Principem, Guaiferiumque sponte sibi (d) Seniore (82) (e) elegerint, jurantes ei gravi sacramento. Sed ocius ad consueta vitia defluentes, & huic statim fuit post (f) excessum Landonis socii illius mentiti.

XXVII. Mortuo denique (g) Landolfo, non multum post

Principatus, ut num. 19. Paulo post Siconulfus obiit, Sicone ejus filio relicto sub tutela Petri, ut Anon. Salern. c. 84. & seqq. Sico, quinquennio vix post patris mortem expleto, moritur, Principatumque Salerni Ademarius Petri filius, qui tutor fuerat pueri Principis, occupavit, ex Ign. Cass. num. 13. Erchemp. num. 20. & Anon. Salern. loc. cit. anno DCCCLVI. Interim Ademarius, ut Dauserii filiorum, eorumque foederatorum Campanorum Comitum, ac Neapolitani Ducis arma declinaret, quae in se vertenda praesentiebat ob Principatus invasionem, & quia integram a Capuanis Comitibus dynastiam vindicare tentabat, variis conflictionibus ansam praebuit; sicque dira inter se exarserunt odia, inimicitiaeque. Nec incendium extinctum nisi ann. DCCCLXI. quo Ademarius a Guaiferio Dauserii Balbi praedicti filio vinculis captus est, Pandonis Comitum, & Landulfi Capuae Episcopi auxilio, & susceptione, ut hic ait Erchemp. & Sal. Anon. Tandem oculis orbatus anno DCCCLXVI. Ludovico Aug. iterum huc adventante, solio deturbatus, Deo vindice, extinctus est. Confule quae sup. Peregrin. in Face ad Erch. n. 11. de Pandone habet.

(82) Guaiferius, exturbato Ademario, in Salerni Principem evedus est anno, ut dixi, DCCCLXI. Ipse uxorem duxerat, dum Neapoli exulabat, Landelaicam Landonis Senioris Cap. Comitum filiam: cujus, patrisque Landonis precibus ab exilio virum Guaiferium Salernum revocavit ex Anon. Salern. ut infra.

(a) Eundem.

(b) Et.

(c) Fecerunt.

(d) Ann. 861.

(e) Elegerunt.

(f) Accessum. Arceffum.

(g) Ann. 859.

post (a) Lando (*) dira paralyſi percutitur, lectum per annum integrum feſſus deſinebatur (83). Hoc agnito Sergius Magiſter Militum, praefidis illeſtus Ademarii, ut priora replicem, dirupit juramentum, quod cum Lando ne (b) pactum fuerat, & adverſus filium illius bellum excitavit (84). Nam (c) octavo Idus Majas, quo B. Michaëlis Archangeli ſolemnia nos ſolemniter celebramus, qua etſam die priſtis temporibus a Beneventanorum populis Neapolites fortiter caeſos legimus (85), hac ergo die nullum honorem dans Deo, miſit (86) duos liberos ſuos, Gregorium Magiſtrum Militum, & Caefareum, nec non & Landulfum generum ſuum (d) Sueffolanum, cum quibus Neapolitum, & Maſſitanorum exercitum, (*) tam pedeſtrem, quam & equitum pene ad ſeptem millia viros miſit, dans (e) eis in praeceptum, ut Capuam (f) obſiderent. Quibus audacter occurrit, ceu leo, (g) fervidus Lando junior, reperitque eos tranſvadatos pontem (87)

Theo-

(83) Loquitur heic Erchempertus de Landonſo filio Landulfi ſenioris, & Landone Seniore Comite ejus germano, qui diem obierunt ſuum, ille anno DCCCLIX. hic ineunte anno DCCCLXI.

(84) Filium ejus (Landonis nempe Senioris) Landonem Capuae Comitum Junioſem intelligit, qui nepti Athanaſii Epifcopi Neap. nupſit.

(85) De hac pugna in Ignoti Caſa. nobis plenus differemus.

(86) Landulfus nempe Landonis ſenioris filius.

(87) Ad hunc Theodemundi pontem pes ſpigitur. Divinantur namque eſt, an de Capua, vel Sicopoli Chronologus verba fecerit: & an de ponte aliquo vel ſuper Vulturnum fluvium, aut Litérnum ſeu Clanium poſito locutus ſit. Tunc enim (ſcilicet Majo menſe a. DCCCLX.) extabat adhuc pars urbis Sicopolis, veteris ſcilicet Capuae, nova jam quatuor circ. annis ante ad Caſilini pontem conſtructa. Nec ulli dubium, quin utraque incoletetur, ſuoſque adhuc muros ſervaret. Erchempertus ipſe in judicium vocetur, ejuſque verba expendantur: *Sergius*, ait, *ſilibs*

(a) *Landonem* omnes ſcripti Codd.

(*) *Vid. Ser. Abb. Caſſ. in Berthar.*

(b) *Pactum.*

(c) *Ann. 860.*

(d) *Sueffolanum.*

(*) *Ign. Caſſ. num. 25.*

(e) *Ei praeceptum, ei in praeceptum.*

(f) *Obſideret.*

(g) *Praedictus.*

Theodemundi suos acriter expugnantes, qui totis viribus super eos irruit, atque cuneum (88) eorum scindens, gladiis ventilavit, captumque Caesareum, & ferme octingentos alios, reliquos in fugam vertit; sicque triumphans reversus est. Pando autem illius avunculus (89) Ademarii

ius suos missa infanti cum Landulfo Sueffulano Comite, ut Capuam obsiderent. Igitur non de Sicopoli locutus videtur (jam enim ex ea germani Comites discesserant novam incolentes) secus nominatim illam Sicopolim adpellasset, ut alibi seqq. numeris nominare solet. Verum novae ambages extricandae se offerunt. Veterisne, an novae Capuae obsidio a Sergio praescripta? Equidem antiqua illa urbs ex quo in cinerem abiit, Saracenorum incendio, cives dispersim varias in urbes, pagos, vicosque transmigrarunt, ut alibi dictum est; nec nisi parva rusticorum pars ibi vel persistit, vel eo quidem rediit, ut agris colendis incumberet. Neque illam moenibus circumdatam ad custodiam tum fuisse credibile videtur, cum novae Capuae proximitas, quae fortissima quidem erat, Turrellaeque suas, Castrumque habebat, veteris reliquias circumtegere satis poterat. Quare non abs re conjiciendum, de nova potius obsidenda Capua Erchempertum locutum, quae utique offendiculo erat Neapolitanis Ducibus, cum vicinam Liburiam opportunius non tam custodire, quam amplificare potis erant. Quae si vera sint (ni mea me fallit opinio) hic Trasemundi pons non alibi constructus censendus videtur, quam super Clanium Capuam, Neapolimque intermedium: secus ad Vulturum, qui Capuam ultra praeterlabitur; quod etiam planius fiet inferius num. 58. Hinc alterutrum ex iis, qui ibi adhuc visuntur, fuisse puto, vel illum scilicet, qui recta via Atella Clanium ducebat, nunc *Ponterotto*, seu *di Casapuzzana* Italice appellatum, vel alteram paulo superius ortum versus situm, via qua Aceras itur, vulgo *Carbonarium* vel quatuor abhinc seculis vocitatum, ut ex veteribus chartis eruitur. Hac enim cum foederatis Neapolitum copiis ad Comitatum Capuanum progrediendum erat Landulfo Comiti Sueffulano (Sueffula namque parum a Carbonario ponte distabat) Sergii Magistri militum genero, ut ex eo vestigalia fortasse, atque auxilia facile transveherentur, ac praesto essent, & in proximo Sueffulano Castro opportunum perflugium haberetur, si sinistra aliquid accidisset.

(88) *Cuneum eorum scindens*; hoc est aciem infringens. Passim hoc verbum habes apud illius aevi chronologos. Hinc *cuneus validus, fortis &c. & cuneatim gradierunt, & advenientes cuneatim* nihil aliud sibi volunt, quam *marciare in ordine di battaglia*.

(89) Patruum potius, non avunculum, ut etiam adverterat Peregrinius.

rii metuens adventum, ad monumentum, (90) (b) quondam (a) Trasfaraci interius observabat excubias. Post haec Pando, erepto Marino a vinculis, Caesareum cum universis libertati restituit.

XXIIX. His quoque diebus Lando senior; crescente interim languore, ad extrema perductus est; vocatisque duobus fratribus suis, (c) Pando scilicet, & Landulfo Antistite, Landonem filium suum eis supplici prece commendare studuit, atque in manibus eorum tradidit, dicens. *Deo teste, sanctaeque ejus Ecclesiae, vobis eum commendo, ut eodem Judicio futuro judicemini, quo eo in presenti abusi fueritis.* Sicque (d) humanum (91) faciens, obiit. Quo migrato, non diu ad juramentum praestitere fraternum; nam subdole, pro cupiditate Gastaldatus, & Landonem, & ceteros fratres urbe repulerunt, & a Guaiferio (92) alienati sunt, cui sacramenta recentia dederant, prae-

(90) *Ad Monumentum* istud *Trasfaraci* haeret aqua. Non enim illius ne leve quidem in chartis, aut Chronologis verbum. Si tamen in rebus dubiis divinare aliquando fas est, monumentum hoc ad parvae arcis, seu turris formam in ea parte erat, qua e Carbonario Ponte Magdalonum oppidum versus iter dextrorsum habetur euntibus contra Castrum Cancelli, qua via olim antiqua Rhegium versus, Brutiosque ducebat, cujus ego in Appiae viae Descr. cursum praesignavi L. III. Secus eandem viam rudera adhuc cujusdam veteris monumenti cernuntur rotundo ac tessellato opere extructi, nunc etiam *al monumento* appellati. Prope hoc fortasse Pando suas celavit copias, ut inde, cum necessitas cogeret, nepotis auxilio praesto esset, vel Ademario hosti, si alio illuc itinere adventasset, obviam iturus, eumque adgressurus inopinato hoc subsidio. At haec mera quidem conjectura est.

(91) *Humanum faciens*, hominis scilicet proprium esse, & mortalem.

(92) Guaiferius Princeps Salerni, de quo supra, cui fidelitatem pro Cap. Comitatu juraverant filii Landulfii I. Comitis, & praecipue Landulfus Cap. Episc. malae frugi homo, pessimisque imbutus moribus ambitione, fastu, seculique potius, quam Ecclesiastica caritate ac prudentia praeditus, ut infra planius patebit.

(a) *Quoddam.*
(b) *Trasfaracius.*

(c) *Pandone.*
(d) *Ann. 861.*
P

praecipueque Landulfus per Evangelia, Missarumque solemnia, nec non per manus sacratas (93) suas ille non semel juravit. Hoc facto, (a) Cajaciae (94) ingressus est, capto in ea Ajoaldo, qui a praedictis viris ad custodiendam eam fuerat directus. Eodem igitur tempore Landulfus frater Landonis (95) Casamirtam cepit; sed superveniens Pando, cepit (b) eum cum quadraginta Primoribus, (96) quibus redditis, Castrum Cajaciae recepit, & receptis filiis Landonis a Guaiferio, & Landulfo eorum fratre in Sueffulam (97). Quibus exterminatis, minime quievit eorum rabies; sed coeperunt eos persequi jugiter, etiam terminos (c) Sueffulae expugnantes: Hos siquidem Guaiferius (98) Princeps non segniter adjuvabat; & multotiens locum cedebat eis, nolens frustra Christicolum fundere cruorem. Sed Landulfus Praeful non hoc religionis

(93) *Sacratas* Landulfi Praefulis manus merito dixit.

(94) De Cajacia transvulturinensine, an Galacia, quae cisfluvium hunc sita est, loquitur Erchempertus? Judicium suspendo: cum ex contextu potius de Galatia, quam Cajacia locutus fuisse videatur. Galatia quidem tunc parvum oppidum, Comitatuque Sueffulano inclusum erat: non ita Cajacia transfluviana, quae suum habebat Gastaldum, arcemque, cui fortasse praefuerat Ajoaldus.

(95) Landulfus hic non germanus, sed consanguineus Landonis junioris, qui Casamirtam (nunc *Caserta*) vi cepit.

(96) Tam haec, quam alibi *Primorum* nomine intelliguntur viri Patricii, nobilioresque e Langobardorum sanguine, ejusdemque Comitibus, & Gastaldis Capuanae Dynastiae vel adfines, vel consanguinei, de quo hocce in opere loquitur Peregrinus, pluriesque redibit sermo.

(97) Sueffula urbs priscis temporibus non ignobilis, inde Castrum munitissimum, nunc omnino destructum, vulgo *il Castello di Sessola*, de quo supra.

(98) Guaiferius Salerni Princeps Landonis senioris filios adjuvabat, utpote sibi fideles: non ita se habebat Landulfus Episcopus, & Pando frater, qui sacramentum illi datum negligentes, cuncta invadere satagebant, & ditioni hujus Principis subijci volebant.

(a) *Cajaciae.*

(b) *Deest. Cum.*

(c) *Sueffulam.*

nis gratia , sed imbecillitati (a) deputans , (b) vi suum germanum contra Christum Domini pugnare cogebat . Fretus ergo filiorum trium Majonis , & Manienolfi , nec non & Radelgisi , filii (c) Adalgisi Beneventani Principis , eum adversus (d) jam dictum Principem suum misit . Sed iusto Dei judicio , a quo omnis potestas , & ordinatio (e) consistit , ipse protinus (f) occubuit , nonnullis ex eis captis , reliqui autem fugati sunt (99).

XXIX. Inter haec (g) Saodan nequissimus , ac sceleratissimus (h) Rex Ismaelitarum (100) totam terram Beneventanam igne , gladiis , & captivitate crudeliter devastabat ita , ut non remaneret in ea aliquis ; quamobrem & Gallorum exercitus crebrius adveniens ad eorum effertatem opprimendam , sed nihil proficiens , via , qua venerat , repedabat . Unde factum est , ut (i) Adalgisus Beneventi Princeps , (101) coarctata pensione , & obsidibus , pacem (k) cum eo firmaret . Quo tempore (l) Majelpotus

tus

(99) Landulfus Episcopus ut Salernitano Principi obfistere posset , Beneventi Dynastiae Radelchis auxilium expetivit : ille junctis Capuani Comitatus copiis , quibus praeerat Pando Praefulis germanus , Guaimarium aggressus est . Iusto Dei judicio , ut ait Chronologus noster , in praelio cum Salernitanis , suisque nepotibus Pando occisus est .

(100) Seodan , sive Soldanus , ut alii volunt , Saracenorum Califus . De hac Saracenorum irruptione fusius alibi : ibique de destructione Vulturensis Monasterii , aliisque differetur . Haec obiter tantummodo adnotandum , pluries Saracenos haec loca invasisse , ac devastasse . At hanc , quam Erchemp. describit , anno DCCCLX. vel DCCCLXI. contigisse fatendum est . Post illam namque Pando defunctus est , scilicet ann. DCCCLXII. ut infr. patebit .

(101) Coarctata pensione , & obsidibus , hoc est ad solutionem tributi se adstringens , & pro Saracenorum securitate datis a Benev. Principe obsidibus , pax firmata est .

(a) Deputatus .
 (b) In .
 (c) Adalgisi .
 (d) Deest . Jam .
 (e) Constat .
 (f) Ann. 862 .

(g) Saugolan Seodan Saugdan .
 (h) Deest . Rex .
 (i) Adalgisum .
 (k) Confirmaret .
 (l) Marelpotus . Marepotus . * al.
 Magelpertus .

tus Telesinus, & (a) Guandelpertus Bovianensis Gastaldei multa cum prece conduxerunt Landbertum Ducem Spolitenfium, & Garardum Comitem, & obviantes eidem Saugdan, cum de Capuae depopulatione reverteretur in Barium tellure, irruerunt super eum. Sed exurgens jam dictus vir, & super Beneventanos, & Francos fortiter se iniecit, & (b) diruptis cuneis, plurimos eorum interemit, nonnullos cepit, & crudeliter (c) extrinxit. Garardus vero Comes, Majelpotus, & Guandelpertus supradicti viri eadem in acie tunc occubuere. Qua de re audaciam ex illo die potiozem fumens, Beneventum, ejusque confinia funditus delevit; ita ut nullus locus, praeter urbes praecipuas, illius effertatem evaderet. Quibus diebus Thelesiam, Alifas, Sepinum, Bovianum, & Hiserniam, Castrum quoque Venafranum cepit, & Coenobium S. Vincentii Martyris depraedavit; & pro aedificiis non combustis tria millia aureos accepit (d) Hoc facta, & a Vicario B. Benedicti totidem nummos accepit.

XXX. Mortuo (e) denique Pandone, (102) Landulfus Episcopus solus superstes remansit; qui Pandonulfum nepotem suum, vice patris sui Pandonis, Comitem in Capuam constituit; qui vulneratus ex praelio, quo genitor occubuerat, semivivus evaserat. Hic autem in familiaritate sua habebat Dauserium cognatum Majonis. Cujus versutias metuens Landulfus Praesul, monuit Pandonulfum,

(102) Pandone Seniore Landulfi I. Comitis filio, & Landulfi Antistitis germano, qui unus suis fratribus in Comitatus folio supererat. Ex Langobardorum quippe jure, ut sup. in not. Pauli Diac. vidimus, frater fratri succedebat, exclusis germani filiis. Landulfus igitur, qui solus e Landulfi I. filiis remanserat, Comes quoque fuit, qui Pandonulfum nepotem Capuae Comitem constituit.

(a) *Guandelpertus.*

(b) *Diruptis. Diversis.*

(c) *Extruxit.*

(d) *Deest integra haec clausula.*

(e) *Ann. 861.*

sum, ut dato ei adjutorio, (103) alibi eum ad (a) commanendum (b) destinaret, qui nolens ejus consilio acquiescere, clam egressi tres germani ex urbe (c) (104) Polensiam cum eodem Dauferio (d) Castellum invasere. Nam Pandonulfus Sueffulam, Landulfus autem Casamirtam, Landonulfus Cajaziae (105) ab illius genitore Castrum jamdudum quassatum, intraverunt, & coeperunt depraedare omnia in circuitu. Quos Landulfus ingenio decipit, simulque Guaiferium, & Adelgisum Principes delusit, nec non & Landonis filios, nepotes suos, quos jam pridem extorres fecerat a solo proprio, dolo evocavit, fratrumque suorum confinia depraedari, fecitque succendi. Dumque quotidie Capuae ruina excresceret, hortatus est idem vir filios Pandonis ut cum (e) filiis Landonis, nexo foedere, utrique urbem (f) introirent ad commanendum. At illi ex adverso in unum coeuntes, sacramento juncti sunt, adieruntque urbem, (g) quos statim praedictus vir arte sua fefellit, & perjurare fecit: illisque divisim mentitus est. Pro qua causa etiam Pandonulfus ad (106) Imperialem celsitudinem misit: Epistolis, ac jussionibus ablatis, in urbe memorata non est ingressus, quousque veniret
Lo-

(103) *Dato adjutorio*, scilicet pro itinere, ac victu, quod vulgo dicimus *ajuto di costa*, ut ab eorum Comitatu discederet.

(104) De Castro Polensiae, sive Pilani (ni fallor), satis supra diximus.

(105) Dubitandum haec etiam, an de Galacia transvulturnensi, vel Galatia inter Casamirtam, & Sueffulam sita sermo habeatur; cum contextus de secunda potius, quam prima loqui videatur. De transfluviana quidem differit infr. num. 40.

(106) Pandonulfus, ac fratres Ludovici Pii Imp. auxilium implorant contra Landulfum Praefulem suum patrum, uti Comitatus usurpatorem ann. DCCLXV. de cujus adventu in Campaniam tertio paulo inferius dicendum erit.

(a) *Commanendum.*

(b) *Destinasset.*

(c) *Potetiam. Potens, Potentia.*

(d) *Castella.*

(e) *Cum filiis Pandonis* Nulla est lacuna in scr. Codd.

(f) *Introierunt.*

(g) *Quo.*

Lodogicus piissimus Augustus a multis per varia tempora invitatus.

XXXI. Fuit autem idem Landulfus, ut pollicitus inferam, (107) ex natura prudens, sed ex consuetudine callidus, lubricus nimium, & petulans, ambitiosior omni homine, & elatus supra quam credi potest; Monachorum quoque infestor, (108) & (a) praedo. De quibus in Tribunali tumidus sedens solitus erat dicere circumstantibus: *Quotiens Monachum visu cerno, semper mihi futura dies auspicia (b) tristia subministrat* (109). Justo valde Dei judicio, ut ab eis incommoda toleraret, quos veluti nefandissimos hostes (c) exercebat, & persequebatur; a quibus etiam in futuro torquendus erat. Principis (110) quoque sui derisor, & perjurus, nepotumque suorum (111) perosor; quippe qui neminem dilexit, praeter suae carnis incentiva; pacem nunquam, nec in die obitus sui; amplexatus est, sic ubi (d) foedera facta sensit, totus (e) se strenue injiciens, zizaniorum semina (112) sevit.

Quod

(107) *Inferam: lege insuper eram.*

(108) *Infestor, videlicet infestator, sive infestus.* Landulfus namque Praeful fere omnium coenobiorum, atque cellarum Casinensium sui Comitatus perpetuo infestavit incolas, facultatesque diripuit.

(109) *Videsis quam irretorto oculo Landulfum Erchempertus inspererit, qui talia illum protulisse referat! Vere siquidem impietatem ipse suam multoties ostenderat dominandi, divitiasque augendi cupidine captus.*

(110) *Principis sui, nempe Guaiherii Salernitani, cui subiectus Capuae Comitatus, cuique fidelitatis sacramentum, (vulgo omaggio) praestiterat.*

(111) *Landulfus nempe nepotes omnes odio habebat ob regnandi cupiditatem: non enim (ajebat vates) bene conveniunt, nec in una sede morantur majestas, & amor: & Criticus ille: Ambitio solitaria est, & consortium fugit.*

(112) *Sevit: idest seminavit.*

(a) *Praedor.*
(b) *Mala.*
(c) *Excrabat.*

(d) *Foederata sensit.*
(e) *Se extremavit, dicens.*

Quod si cui incredibile videtur, animadvertat quot vicibus Guaiferium fefellit, cui (113) Praetor juravit, ipsumque ipse sibi Principem constituit. Multo enim libentius cupiebat captivari animas hominum innocentium, quam vel parem eum habere, non dico Seniore, (114) contra Apostoli praeceptum agens, (a) qui ait. *Subditi estote omni Ditioni propter Deum, sive Regi, tanquam (b) prae excellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis*. Et alibi. (c) *Non est Potestas, nisi a Deo; quae autem sunt a Deo, ordinata sunt, itaque qui resistit Potestati, Dei ordinationi resistit*. His igitur postpositis, Ecclesiastica dogmata, juraque Episcopalia (d) contempsit; (115) semivivos solummodo dilexit, eosque cunctis praetulit; implevitque nihilominus Prophetiam (e) Isaiae: *Effoeminati dominabuntur eis*. Hujus ego facta (f) viri (g) minutatim explicare si voluero, facilius, ut reor, tempus absumentur, quam fandi sermo terminetur. Tamen si quis medullitus nosse desiderat, versus a memet constructos (116) requirat. Ante diem vero exitus sui Capuam trium fratrum suorum filiis ita divisit, ut omni tempore inter eos gladius rixae nunquam (h) omnimodo abesset; & fateor si quis (i) corde non percepit, oculis videat (117).

XXXII.

(113) *Praetor*, hoc est ut *Comes* tunc Capuae, non autem ut Praeful juravit, ut etiam adverterat Peregrinius in margine.

(114) *Seniorem*, idest Principem, ut supra notavi.

(115) *Semiviros*, videlicet, imberbes, & pueros, quibus indigne fidebat.

(116) Carmina haec a se in Landulfum scripta desideramus.

(117) Landulfus moriens injusta, imprudentique divisione oppida Campanae Dynastiae dispertit, ut odii, bellorumque inter eos fomitem perpetuum succenderit (ut infra videbimus) nec prudens quidem Princeps advertit, regnum divisum non diu stare, sed necessario collabendum.

(a) Petrus Epist. 1. c. 2.

(b) *Præ excellenti*.

(c) Ad Rom. cap. 13.

(d) Deest. *Contempsit*.

(e) Esaias cap. 3.

(f) Deest. *Viri*.

(g) *Minuatim*.

(h) Deest. *Omnimodo*.

(i) *Ex corde*.

XXXII. Invitatus itaque Lodogicus Caesar, ut praedixi, in commune a Beneventanis, Capuanis, cunctisque (a) comarchianis (118) ad (b) tuitionem perditae patriae a (119) Guaiferio minime haec, quia eum Lodogicus pro Ademarii captione execrabatur Beneventi fines per Suram (c) ingreditur, atque pius (120) Monasterio Benedicti Beati applicuit; quo ad eum Legati de diversis urbibus venerunt, inter quos Landulfus jam dictus, & nepotes sui ex diverso venerunt. Susceptis igitur Augustis, hoc est, vir, & conjux a Berthario venerabili Abbate officiosissime, Landulfus ad solitam vergens fallaciam, Capuanos, (121) quos Caesari praesentaverat, fugere compulit; ipse solus cum eo remansit, quasi satisfaciens se nil culpabile (d) penes eum gessisse. Praedictus itaque Augustus Landulfum tunc pro nihilo ducens, Capuam adiit, obsessamque tribus hinc (122) inde (e) mensibus funditus (f) circumcirca delevit; & cum civibus illius quodcumque placitum dare nollet, Landperto Comiti illius se tradiderunt; putantes se facere rectius, pessime corruerunt. Unde postea pro nihilo du-

(118) *Comarchianis*, cunctis nempe populis, qui tam in locis, seu *Marchis* Beneventano Principatui finitimis, quam in Capuano Comitatu habitabant, a praefato Landulfo exagitatis.

(119) Guaiferius enim Ademarium Salerni Principem a Ludovico Pio ann. DCCCLII. ad Principatum evedum temere expulerat, quod Augusto plurimum displicuerat.

(120) *Pius*, legendum omnino *pius*.

(121) Capuae urbis Patricios, sibi que aut sanguine, aut adfinitate conjunctos, ut legationem suam majore, decentiorique pompa adimplerent.

(122) Hinc inde obsessa urbs Capua, videlicet tam citra, quam ultra Vulturnum flumen, & qua Casilini pons terminabatur, ad aquilonem, & qua Neapolim meridiem versus spectabat.

(a) *Cujusque cum Marianis*. Corrupte * *Aliter. Comarchianis*.

(b) *Evisionem praedictae*.

(c) *Ann. 866.*

(d) *Deest. Penes.*

(e) *Deest. Mensibus.*

(f) *Deest. Circumcirca.*

ducti, omni fere mense diversis (123) Judicibus dabantur in praedam. Hoc quoque ita pacto, a Guaiferio omni sine sponfione prius Salernum, & sic demum ab (a) Adelgifo Beneventum (b) exceptus est.

XXXIII. (c) Sequenti autem anno multis fultus auxiliatoribus Barim perrexit, atque cum saepe dicto Saugdane Augustalis exercitus pugnam commisit, a quibus & superatus aufugit, amissa non modica parte bellatorum. Dehinc omnia (d) eorum circumquaque fata comburens, Materam adiit, quam & sine mora igne cepit. Tunc venit Venusiam, castrametatusque in ea, coepitque (124) renovare; & Barim hinc, & inde graviter expugnans, demolitus est; positoque praesidio pugnatorum in Canusia, vicissim eos cornibus ventilabat. Quo terrore (e) perculsi multi, ad Augustalem confugientes clementiam, dari sibi petebant dexteras; quibus tunc solitam misericordiam denegabat (125). Post haec itum est ad Oeriam (126) urbem; sicque itidem (f) reversus est Beneventum; atque (g) annitente sibi dextera superna, cum jam ad extremitatem maximam pervenissent Saraceni, missio exercitu, (h) Barim cepit, capto in ea Saugdane effero Rege cum aliis nonnullis satellitibus suis; deinde Tarentum obsideri iussit.

XXXIV:

(123) Cum ab Imperatoris pietate nihil Campani obtinere valuisent, tametsi voluntaria se deditione submissuros spondissent, Lamberto Spoletensi se potius dedidere. Ille Imperatoris mandata servans, ut eos severiori poena afficeret, saepe Judices, idest Gastaldos, sive Praefectos Capuae destinavit.

(124) Coepitque bellum renovare, obsidione ibi firmata.

(125) Clementiae obliviscitur Ludovicus, ut aliis terrorem incutiat, qui Agarenis prius adhaeserant.

(126) Oëria urbs, quae etiam nunc Uria, sive Oria, & Orea dicitur.

(a) *Aldehifo.*

(b) *Ann. 866. exeunte.*

(c) *Ann. 867.*

(d) *Decet. eorum.*

(e) *Perpulsi.*

(f) *Ann. 867. mense Aug.*

(g) *Amittente dextera.*

(h) *Ann. 871. Chr. Comit. Capuae Num. 5.*

Q

XXXIV. Quibus ita (a) patrat, ut superius promissa ponam, videns Diabolus (127) suos eliminari, Christoque universa restaurari, principia recolens, & damna Inferni dolens, suo instinctu coeperunt Galli graviter Beneventanos persequi, ac crudeliter vexare; qua de re & Adelgisus Princeps adversus Lodovicum Augustum erectus cum suis, Beneventi (b) infra moenia degentem, ac secure quiescentem astu doloso sanctissimum virum, salvatorem scilicet Beneventanae Provinciae, cepit, & custodiis (c) mancipavit; bonaque ejus diripiens, ditatus est, (d) cunctosque viros (128) exercitales exspoliavit, & fugere compulit, & ex bonis eorum onustatus est; impletusque est sermo Domini ex Prophetia scriptus (e) *Percite, inquit, pastorem, & dispergentur oves gregis*. Consistente itaque Augusto in custodia, (129) excitavit Deus spiritum Ismaelitum, eosque ab Africa regione protinus evexit, ut ulciscerentur Augusti opprobrium, sicuti Filii Dei passionem Vespasianus, & Titus ulsi sunt. Sed defensio Dei (f) dilata est in annos XLII. juxta Prophetiam (g) Elifaei, qui XLII. pueros, a quibus illusus est, duobus uris dedit in comestionem; hujus autem contemptum nec in XL. distulit dies; ex quo datur intelligi, qualis quantusve vir ille fuerit, qui tam cito defensus est (130).

XXXV.

tur inter Tarentum, Messapiam, & Brundisium sita.

(127) *Suos* appellat Diabolus Saracenos, ut vides, multis e locis expelli.

(128) *Exercitales*: Duces, Praefectos, Tribunos, aliosque exercitus Imperialis ministros intelligit, quos Beneventani partim exspoliarunt, partim, ut vitae suae confulerent, se fugae dederunt.

(129) De Ludovici Imperatoris captura loquar opportunius in serie Comitum Capuae.

(130) *Defensus est*, idest, ultus Saracenorum irruptionem.

(a) *Peractis*.

(b) *Intra*.

(c) Ann. 871. men. Aug.

(d) *Certosque*.

(e) Zach. cap. 13.

(f) *Ismaelitarum*.

(g) Regum 1. 4. 2.

XXXV. A solo autem Domino iubente, Caesar in-
sciens, statim Saraceni Salernum (a) applicuerunt, quasi
(131) **XXX.** millia; quam graviter obsidentes, hinc, &
inde cuncta forinsecus stirpitus deloverunt, occisis in ea in-
numerabilibus colonis, & depopulati sunt ex parte Nea-
polim, Beneventum, & Capuam. Quo tempore ambo
Landperti (132) Comites Augusti furorem metuentes, Be-
neventum recesserunt, & ab Adelgiso honorifice suscepti
sunt; quorum auxilio fretus, super Saracenorum (b) sca-
ram (133) irruit, & viriliter stravit, occisis ex iis pene tri-
bus millibus viris. Quibus etiam diebus Capuani juxta
Suessulam mille ex eis peremerunt. Cumque in hac ob-
sidione prope (c) terminaretur annus, missis exercitu jam
dictus Augustus per suggestionem Landulfi Praesulis (hoc
enim solummodo memorabile bonum gessit a die ortus sui)
(d) perdidit ex (134) profanis in Capua (135) ferme no-
vem millia viros. Post haec per semetipsum dignatus est
(e) advenire Capuam; cujus adventu cognito Saraceni,
Salernum relinquentes, Calabriam (136) adveniunt, eamque
in-

(131) Numerus fortasse *XXX. millium* amannensium errore ampli-
catus est, & legendum, ut in cod. Bolvit. *XX. mill.* Innumerabili quippe
navium copia ob tam immensum suorum numerum indigebant Saraceni.

(132) Lamberti Comites Campanis Comitibus, & Benev. Principi-
bus foederati Ludovici furorem metuebant, quod ejus fortasse capturae
manus dederint: atque ideo Beneventum se recepere, ut ab Adelchi
securitatis confugium ipsis praestaretur.

(133) *Scara*, idest bellatorum acies, quo vocabulo usi sunt sae-
pissime medii aevi scriptores.

(134) *Profanos*, Saracenos intelligit, ea nempe significatione, qua
Religionem Christianam per baptismum non profitentur; immo etiam
hostes infensissimi.

(135) Idest, circa Capuam, ejusque agrum: Capuam enim Sa-
raceni tunc neutiquam subegerant.

(136) De Saracenorum in Calabriam invasionibus alibi opportu-
nius differendum erit, eorumque irruptiones describendae.

(a) Ann. 871. exeunte.

(b) *Sacram*. Corrupte.

(c) Ann. 872. exeunte.

(d) *Et perdidit.*

(e) Ann. 873. ineunte.

Q 2

intra se divisam (137) reperientes, funditus depopularunt, ita ut deserta sit, velut in Diluvio (138). Prius enim quam fugam arriperet nefanda gens, huiusmodi signum de Caelo Deus multis ostendit: faculam igneam permaximam (a) praepete cursu, in medio navium jecit, quam mox secuta est tempestas, (139) quae cunctas Liburnas (140) frustatim dirupit. Guaiferius vero pro sua obsessione primum Petrum cognatum suum, & Guaimarium filium suum Legatos ad iam fatum Augustum misit, quos ille consilio Landulfi retinuit, & exilio destinavit. Hujus etiam postea duos filios obsides suscepit, & Langobardiam misit (141).

XXXVI. Per (b) idem tempus jam dictus Caesar Landulfum in familiaritatem alliciens, tertium in Regno suo constituit. Qua electione indeptus, Archiepiscopatum totius Beneventi omni aviditate, & ut (142) Capua Metro-

(137) Dividebatur nempe variis Dominorum factionibus, quae aut Graecis, aut Langobardis Salernitani Principatus inhaerebant.

(138) Horribilem illius Provinciae desolationem exaggerat comparatione universalis diluvii, quo deleta universa caro, ut Genes. cap. 9.

(139) Faculam hanc igneam saepe aut in praesagium proximae tempestatis, aut serenitatis nautae communiter asserunt, quam vulgo *il fuoco*, *Stella di S. Elmo* appellant. Erchempertus noster quod naturale fortasse *quiroquero* fuit, miraculum pro seculi ac nationis credulitate autumavit. Multa apud Scriptores de his *meteoris*, seu ignitis apparitionibus invenies.

(140) *Liburnas*, al. *Liburnias*, idest, *Naves*.

(141) Confer quae not. 119. dixi. Cum enim Ludovicus Saracenos infectaretur, Guaiferium quoque ulcisci voluit, cujus audacia mutua eorum amicitia turpiter foedata fuerat, ac nefario scelere Ludovici majestas laesa; ut ibi notatum.

(142) Capuae Praefulatum ad Metropolitanam dignitatem evahendum summi Pontificis auctoritate Imperator excogitavit, atque hoc insigni honore primo cohonestandum Landulfum tunc Capuae Episcopum,

(a) *Plebent*, corrupte.

(b) Ann. 873.

tropolis feret , quaesivit ; sed non Domino finente , ad perfectum minime pervenit . Lodogicus autem volens Beneventum (143) acquirere , sed minime valuit , ad propria (a) recessit , conjugem , natamque suam Capuam relinquens . Qua occasione reperta , idem Landulfus Guaiferium Principem , cui noviter juraverat , apprehendi fecit , & in custodia detrudi ; sed quia non ea contigit illis , quae putabat , dimissus est , & filios Landonis , Landonem scilicet , & cognatos suos , (144) pro se obsides dedit , quos secum remeans Augusta detulit , & Ravennam exilio reliquit . (b) Proles autem ipsius Augustae Capuae remansit ; illaque abeunte , non multum post genitor illius divae

pum , illumque *totius Beneventi* (idest , totius Beneventani Principatus , in odium Adelchis Principis , qui in eum multa inique molitus fuerat) Metropolitanam constituere putabat ; quod tunc , Deo sic volente , haudquaquam contigit . At quod seculo sequenti , anno scilicet CMLXVII. Johannes PP. XIII. indulgit , ut ex peculiari differt. tom. III. inferenda latissime constabit : Capuaeque Cathedram primam omnium ante Neapolim fuisse ostendam : quicquid alii , futilibus innixi argumentis , contradicere conentur .

(143) Ludovicus vinculis jam solutus , tametsi Sacramento obfirmaverit , suae capturae ignominiam se nullatenus ulturum : tamen jure jurando , quo obstrictus tenebatur , a Pontifice absolutus , atque exercitu postmodum ex foederatis etiam Italiae Principibus comparato , frustra Beneventum obsedit ; ab ea enim obsidione recedere coactus fuit anno DCCCLXXIII. eodemque tempore , quo urbs obsidebatur , Guaiferius Salerni Princeps a Landulfo Capuae Praefule , annuente etiam Augusta , quae ibidem morabatur , vinculis captus est , licet paulo post in libertatem vindicatus fuerit , Landone ac Landenulfo *cognatis* datis obsidibus , quos eadem Augusta in Franciam remeans , Ravennam exules duxit , ibique reliquit .

(144) *Cognatos suos* Muratorius in not. ad Anon. Salernit. legi debere credit *cognatum suum* (contra Erchemperti sensum) idest , consanguineos ; sed a veritate quidem abhorret . Nam cognati revera erant , non consanguinei ; Guaiferius enim uxorem duxerat Landelaicam illorum (Landonis scilicet , ac Landenulfi) sororem .

(a) Ann. 874.

(b) *Plex. Plebs.*

divae memoriae Lodogicus diem (145) (a) clausit extremum, sicque filii Guaiferii, & Landonis absoluti sunt, Qui dum ad proprium solum repedassent, filios (b) Pandonis extra urbem suam exules invenerunt, sociatique sunt illis; quorum nexionem Landulfus ut intellexit, doluit: Guaiferium Principem mox evocavit ad solatium (146) suum; qui sine mora veniens, utrosque fratres subdidit famulatui illius.

XXXVII. Cur autem jam dicto Augusto supradictum opprobrium, Domino permittente, Beneventani inferre quiverunt, de multis duo inferam. (c) Primum, quia veniens quodam tempore Romam, ut duos Episcopos condemnatos ad pristinam reduceret (d) dignitatem; & dum nollet ei consentire (e) Nicolaus Papa, vir Domino plenus, secundum antiquum morem obviam ei venit candidatum Sacerdotale agmen; & ille, spreto timore Dei, fustibus Clerum caedi fecit: cruces vero, omniaque sacra ministeria pedibus calcari, (f) Romamque pene milliari spatio (g) depraedatus est, Vicariumque Petri Beati, (147) quasi vile mancipium, ab officio sui ministerii, nisi Dominus restitisset, privare voluit. (h) Secundum, quia capta Bari, & Saugdan omnium hominum flagitiosissimo, non

(145) Ludovici Augusti obitus anno DCCCLXXV. est adsignandus, eodemque anno die Natalis Domini, Carolus Calvus Romae coronatus est, tuncque privilegia Romanae Ecclesiae ab antecessoribus suis praestita, Johanne VIII. Sum. Pontifice, confirmavit. Vid. Baron. & Pagium hoc anno.

(146) *Solatium pro adjutorio* accipit, ne in ipsum nepotes insurgerent.

(147) Ann. Dom. DCCCLXIV. Ludovicus Romam pergens se Valdradae ejus concubinae sociavit, cui legitimo matrimonii vinculo,

(a) Ann. 874. Sed aliis ann. seq.	notant ad ann. 864.
(b) Landonis.	(f) Romaque.
(c) Primo.	(g) Depraedata.
(d) Sanitatem.	(h) Secundo.
(e) Annales Bertiniani fufius haec	

non juxta voluntatem Domini eum protinus, ut dignum erat, crudeliter (a) interfici fecerit: (148) oblitus videlicet quid Samuel (b) coram Saule de Agag pinguisimo Rege Amalechitarum egerit, quomodo eum in frustra discerpi fecerit. Quemadmodum etiam quidam (c) Propheta Samariae Regi de quodam scelerato viro dixerit. (d) *Quia dimissisti*, inquit, *viram dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius.*

XXXIX. Dimisso igitur Adelgis (e) Lodogiuco Caesare, thesaurum omnem retinuit, & Saugdan, & Anosum, nec non & Abadelbachi. Reparatis etenim viribus Saraceni in Tarento, (149) quos pene captos reliquerat Augustus, coeperunt pedetentim Barim, & Cannense territorium depraedare: quibus ter occurrit Adelgis in finibus Apuliae. Quibus nihil praevalens, (f) invictor ille, & intriumpator abcessit. Quo etiam tempore (g) Atmagnus, quia Saugdan exul fuerat ab Africa

cum

lo, ut aliqui Franciae Episcopi declararant (quos Pontifex ideo dignitate, atque officio privavit) se copulatum putarat. Nicolaus Pontifex illius ad Urbem adventum aegre ferens, Apostolicae Sedis Legatos ei obviam misit, quos injuriis, ac contumeliis affectos dimisit, aliaque nefaria scelera perpetrando, quae vide apud Scriptores a Baron. relatos loc. cit.

(148) Seodano, sive Soldano vitam Ludovicus, libertatemque (quod utique Ignot. Cass. negat, eumque capite plexum affirmat) soluto redemptionis pretio, donavit; quod pergrande sane malum fuerat, ut infra intelliges. Seodan enim e manibus Augusti ereptum licet Adalchisus Beneventi Princeps ceperit, illum tamen postmodum suis restituere coactus fuit; ut sequ. num. patebit.

(149) Quamvis pene totam Ludovicus subjugarat Apuliam, Tarentum tamen a Saracenis adhuc retinebatur; quam in urbem sui exercitus reliquias per Apuliae agros dispersas, collegerant; sicque vicinas Provincias denuo infestare coeperunt.

(a) *Interfecerit.*
 (b) Reg. l. 1. c. 20.
 (c) Reg. l. 3. c. 15.
 (d) *Quare.*

(e) Ann. 871. sive 872.
 (f) *Invictus ille, & triumpator.*
 (g) *Ut magnus.*

cum Annoſo, veniens, Tarentum intravit, (a) & Rex effectus eſt; egreſſuſque, Beneventum graviter deprædavit, & Teſam, & Alipham: (b) tantamque victoriam adeptus eſt, ut Saugdanem jam ſæpe dictum (c) in poſtatem ab Adelgiſo (150) recolligeret. Nam Annoſum, & Abadelbach ante (d) Apocriſarios (151) illi miſerat. Hoc (e) audientes qui Bari reſidebant, Gregorium Bajulum Imperialem Graecorum, qui tunc in (f) Odronto degebat, cum multis exercitibus adſciverunt, (152) & (g) Barim (h) introduxerunt ob Saracenorum metum. Qui ſtatim apprehenſum (i) Ganſt, illiuſque Primores Conſtantinopolim miſit, ut quibus jurejurando fidem dederat.

XXXIX. Interea ipſi Graeci crebrius Legatos cum ſcedis (153) Benevento, Salerno, & Capua dirigebant, ut ab his auxiliarentur contra Saracenos. Sed in uno animo eorum ſpernebant flagitationes. Tunc Salernum, Neapolis, Cajeta, & Amalphis pacem habentes cum Saracenis, navalibus Romam graviter anguſtiabant depopulationibus; Sed

(150) *Recolligeres*, ſcilicet, in ſuam reciperet poſtatem.

(152) *Apocriſarii* dicebantur nuncii, ſive legati: Pro *Cancellariis* etiam quandoque uſurpantur. Ducang.

(152) Barenſes, qui Saracenorum arma, efferamque eorum licentiam metuebant, neque Adelchis Principis ſubſidium ſperabant, Graecorum auxilium implorare coacti ſunt: quare ex Apulia, & Calabria ſuas copias Graeci revocarunt, & Barium tranſmiſerunt, ut illis ferrent ſuppeditas. Ex Graecis quidam Bajulus, ſeu Stratigus Gregorius Hydrunte, ubi degebat, advocatus, & Barium cum copiis miſſus, ne in Graecorum perniciem arma verterent Langobardi, horum Gaſtaldum, ſeu Barii Praefeſtum militarem, alioſque patricios viros in carcerem coniecit, ac Byzantium miſit pollicitus, prius, ſe vitam illorum incolumem ſervaturum, promiſſumque juramento firmavit. Quare *re quibus* legendum potius exiſtimo *prius*, ut in Cod. Bolvit.

(153) *Scedis*, pro *ſchedis*, ſive epistoſis.

(a) Deeſt. Et.

(b) *Tantaque victoria.*

(c) Deeſt. In.

(d) *Procriſarios miſerat.*

(e) *Audiente.*

(f) *Hydronto. Hidrunto.*

(g) *Barum.*

(h) Ann. 876.

(i) *Gerſt. * Var. Cod. Caſtaldcum.*

Sed cum Carolus (154) filius Judithae sceptrum insigne Romam (a) suscepisset, Lambertum Duce[m], & Guidonem germanum illius Joannis Papae in adiutorium dedit, cum quibus Capuam, & Neapolim (b) profectus est (c), & Guaiferius in cunctis contendens, foedus dirupit, & multos ex eis peremit (155). Sergius vero Magister Militum consilio Adelgisi, & Lamberti deceptus, noluit se ab illis alienare; qui statim anathematizatus est, & cum Guaiferio belligerare coepit; unde contigit, ut ipse octavo die anathematis XXII. (156) Neapolites (d) milites apprehensos decollari fecit: sic enim monuerat Papa (157). Quo etiam anathemate mulctatus idem Sergius, non mul-

to-

(154) Carolus Calvus Imp. Ludovici & Judithae filius, quem supr. num. 23. meminit.

(155) Ob Saracenorum in Romanum agrum invasiones, Johannes PP. VIII. plures ad Carolum Aug. ejusque conjugem Rachildem epistolas misit ann. DCCCLXXVI. quas vide ap. Baron. h. ann. qui fusa de his Romanae Sedis oppressionibus agit, & Anon. Salern. c. 123. seq. Pontifici tunc favebant Lambertus Dux Spoletensis, Guido Pontificis germanus, Guaiferius Princeps Salerni, ejusque frater Amalphitanorum Praefectus, seu Consul. At in ipsum conjuraverant Beneventi Princeps Adelchis, Sergiusque Neapolis Dux Saracenis foederati, quos in depopulationibus, incendiis, vastationibus, suis quoque armis, viribusque adjuvabant. Qua de re Pontifex spirituali gladio in eos animadvertit anathemate illos feriendo ann. DCCCLXXVII. saepius prius per suos Legatos ipsis admonitis, ut illud tam nefarium cum hostibus Ecclesiae initum foedus dissolverent. At cum frustra minis Pontificis cederent, Athanasius tandem Neapolitanus Antistes Sergii Ducis frater fidelium suorum civium fultus auxilio illos ultus est, ut infra patebit. Offens. aliiq. passim Chronologi.

(156) Quos hic XXII. Neapolites Erchemp. enumerat, Anon. Salern. XXV. fuisse adfirmat: In alio Cod. M. S. XXIV.

(157) Ut exempla essent omnium tormenta sive poenae paucorum, terroremque aliis incuteret mors illorum, qui iniquis Saracenorum partibus adhaeserant.

(a) Ann. 875.
(b) Ann. 876. & 877.

(c) Deest. Et.
(d) Deest. Milites.
K

to post a proprio germano (158) captus est , & Romam mittitur (a) suffossis oculis, ibique miserabiliter vitam finivit . Ipse autem frater ejus in loco illius se ipsum Principem (b) instituit : Adalgis vero dum Castrum (c) Trebetense (159) (d) obsidens caperet, ad propriam remeans urbem, a suis (e) generis nepotibus, & amicis (f) (160) extinctus est, & in loco ejus Gaideris filius Radelgarii nepos extincti ordinatus est, ejectusque (g) est (h) Cailo, (i) & Daiferius (k) generi illius (161). Hic etiam principare voluit ; cujus cupiditate socerum suum peremit . Hic quoque susceptus est ab Athanasio Episcopo, & Magistro Militum .

XL. His quoque diebus Landulfus jam fatus Praeful percussus (l) interiit : qua die suae correctionis ab omnibus Presbyteris Sancti Benedicti Cavallos (162) expectabat, ut

(158) Athanasius germanus Sergii Ducis, qui Neapolis Episcopus, & Dux creatus est, ut infra .

(159) Legendum *Trebetense* ; idest, Castrum *Triventi* in Samnio olim, parumque supra Aeferniam, nunc in Molisii Comitatus Provincia, situm .

(160) Legendum *nepotibus, & amicis non longe ab urbe extinctus est*, uti etiam adverterat Peregrinius in var. lect. in fine Lib. I. pag. 295. & ita legit Cod. Bolv.

(161) Gaideris hic, filius Radelgarii Benev. Princip. de quo supr. meminit Erch. num. 20. erat nepos Adelchis, sive Adalgisii, Radelgarii germani, qui patruo successit : Ejusque cognati, qui filias Adelchis uxores habebant, Cailo nempe, & Daiferius Beneventi Primores, ne novi aliquid in ejus electionem molirentur, ab urbe & Principatu cum suis familiis expulsi sunt, quos Neapolim confugientes Athanasius benigne suscepit .

(162) Per emphasim loquitur, ut infensum Casinensibus hostem, ac praedonem infectetur .

(a) *Et suffossis ocul. ibi miser.*

(b) *Ann. 877.*

(c) *Trebetense.*

(d) *Obsessum.*

(e) *Generibus, nepotis, & amicis.*

(f) *Ann. 878. sive 879.*

(g) *Deest. est.*

(h) *Bailo.*

(i) *Deest. Et.*

(k) *Gener.*

(l) *Ann. 879.*

ut in barathrum non absque equis rueret . Videntes autem nepotes illius depositionem , in unum collati dividerunt inter se sub jurejurando Capuam (163) aequa distributione . Pandonulfum urbem Teanensem , & (a) Casamirtam ; Lando (b) Berelais , & Sueffam ; alter Lando Calinium , & Cajaziam . Atenulfus coepit aedificare Castrum in Calvo , Landulfum autem adolescentulum Landonis filium alii sacramento , (c) nonnulli assensu unanimiter (164) Pontificem (d) constituerunt . Sed segnitie proprii genitoris , qua naturaliter torpet , detentus , non est mox sacratu : sacramentum autem fraternum non diu extitit illaesum ; nam a IV. Idus Martii usq; ad VII. Id. Maii vix perduravit . Cupiditate etenim extorti filii Pandonis Landonulfum , & Atenulfum fratres suos , filios videlicet Landonulfi senioris , dolo ceperunt , & custodiae indiderunt , (e) rapto ab eis Cajatiae Castro , quod eis sacramento sponte ipsi in forte (f) concesserunt .

XLI. Sed ut coepta breviter prosequar , filii Landonulfi juncti cum filiis Landonis ad auxilium Guaiferii Principis se contulerunt : a quo aliquando & tutati sunt . Similiter Pandonulfus ad eundem Guaiferium Legatos cum chirographis variis misit : sed ab eo minime receptus est ,
fa-

(163) En fines Capuani Dominatus; pro Capua enim totum ejus Comitatum intelligit ; & quidem ex subsequentibus verbis distributionis, Theanensis nempe (quicum Aquinensis & Veneranus includebantur Gafaldatus) Casertani , & Sueffulani, Berelaisensis (id est veteris Capuae circumjacentium Pagorum) Sueffani, Caliniensis, Cajacensis, & Calvensis Gafaldatum; jam tota haec plenissime Dynastia describitur. Sed alibi uberius.

(164) Landulfus Landonis Junioris , qui *Segnis* dicebatur , filius , vid. stemm. num. 23. Capuae Episcopus electus post mortem Landulfi ejus patru magni . Sed paulo post electus fuit etiam Landonulfus , indeque ortum schisma in Comitatu Capuano , bellorumque perpetuorum fomes , ut num. 46. dicemus .

- (a) Casertam .
(b) Bercalis . Berelais . & Berolassii .
(c) Nonnullorum .

- (d) Ann. 879.
(e) Capto .
(f) Cessarunt .

favens supradictis fratribus. Cernens autem praedictus vir omnino se destitutum, (165) Guaderisum Principem, & Gregorium Augustorum (166) Bajulum, qui (a) tunc cum dicto Guaiferio Nolam ad colloquendum in unum conveniant, ad Beneventum (b) properanter Legatis (c) invitabat, ut (d) quivis primum (e) veniret eum ad adjuvandum, & esset (f) illi subditus. Quibus ex diverso sine mora per Cajaziam, Sicopolimque adventantibus, ab occasu juxta urbem Capuanam resederunt. Guaiferius autem (g) e contra ab ortu Solis adveniens Berelais, hoc est Amphitheatrum, (h) applicuit cum suis, & vallata est civitas hostibus (167).

XLII. Inter haec Pandonulfus renuit subdi (i) Gaideris, sicut promiserat, renitente maxime Landone filio (168) Landonulfi, cognato ejusdem Gaideris. Qua de re (k) & dictus Bajulus, & idem Gaideris alienati sunt ab eo. Mox alii per urbem Capuanam, nonnulli lintris (169) fluvium transferunt partem ad alteram, (l) & Guaiferio sociati sunt: atque recollectis Landonulfo, & Atenulfo, fratribus (m) junctis, volentes Pandonulfum subdere Guaiferio, sed non (n) quiverunt; eo quod volebat fratruales suos recipere

(165) *Gaideris, Gaiderisum* Benev. Princ. ut sup.

(166) Graeci Imp. Basilii Bajulus, sive Stratigus, qui Apuliae & Calabriae praerat.

(167) Obsidione vallata fuit Capua tam ultra, quam citra Vulturum amnem: Benev. Princeps ab occasu, & aquilone adortus est; ab ortu, ac meridie Salerni Princeps Guaiferius, Vulturino intermedio.

(168) Consule stemm. n. 14.

(169) *Lintris*; fluviale navigium linter est, sine remis, quo Campani adhuc utuntur pro rerum exportatione, vulgo *Lontre*.

(a) *Decst. Tunc.*

(b) *Properabant legatos. Properabant legatis.*

(c) *Ann. 879.*

(d) *Quam primum. Qui via primum.*

(e) *Venirent.*

(f) *Ille.*

(g) *E contrario.*

(h) *Perampliat.*

(i) *Gaideris.*

(k) *Edictus.*

(l) *Decst. Et.*

(m) *Junctus.*

(n) *Quieverunt.*

pere intra urbem , idcirco a Guaiferio respuebatur . Agnoscentes autem supradicti viri versutias Pandonulfi , reversi sunt ad propria . Guaiferius autem tunc remansit in urbe (170) Capua . Hac quippe tempestate pene omnes Capuae Illustres , & omne vulgus cum uxoribus , & liberis , omninoque cum omni (a) suppellectili urbe egredientes , alii filiis Landonis , nonnulli autem ex eis filiis Pandonulfi adhaeserunt , factaque est inter eos valida concertatio , (b) & pessima desolatio ; nam Guaiferius hostiliter juxta murum (171) urbis residens , obsidebat eam ; ultra fluvium vero cum Francis Lamberti Comitis Landonem constituit .

XLIII. Alio quoque anno superveniens (c) jam fatus Guaiferius Princeps cum Amalphitanis (d) tempore messionis , & obsedit dictam urbem undique (172) ; factaque pace inter se fratres sub sacramento , ita dumtaxat : *Ut neuter eorum triticum de agris prius recolligeret in urbibus suis , quam ab Apostolica auctoritate anathema mitteretur super eos . Ut ingressis dictam urbem nullus eorum super alios auderet insurgere .* Guaiferio igitur reverso ad solum proprium , illico Pandonulfus sacramenti oblitus perjurus effectus est ; nam Romam , ut sponderat , minime (e) missos destinavit , & contra animam suam agens , triticum omne recepit , quem statim ultio Divina subsecuta est , nam coelitus ignis demissus est , & pene (f) me-

(170) *In urbe Capua , scilicet , veteri .* Nova enim , in qua erat Pandonulfus , obsessa jam erat .

(171) *Et heic murus arbis* intelligendus est novae Capuae , quam Guaiferius oppugnabat .

(172) Videlicet aut exeunte Majo mense , aut Junio , quod ex verbis *tempore messionis* , idest , messis , exprimitur .

(a) *Cupiditate .*

(b) *Et pessime desolabat eam . Ultra fluvium vero &c .*

(c) *Decit . Jam fatus .*

(d) *Ann. 880 .*

(e) *Misso .*

(f) *Decit . Mediam .*

mediam funditus (a) consumpsit memoratam civitatem (173).

XLIV. Per idem tempus Athanasius Praeful Neapolis Magister Militum praeerat, qui ut praemisimus, (174) exulato fratre proprio, cum Saracenis pacem (b) iniens, ac primum infra Portum (175) aequoreum, & urbis murum (c) collocans, omnem terram Beneventanam, simulque Romanam, nec non partem Spoletii diruens, cunctaque Monasteria, & Ecclesias, omnesque urbes, & oppida, vicos, montes, & colles, insulasque depraedavit. A quibus etiam coenobia Sanctissimi Benedicti decentissima, toto orbe veneranda, S. Benedicti, & S. Vincentii Martyris Monasteria igne exusta sunt (176), aliaque innumerabilia, excepta (177) Sueffula, quae veraciter Christianorum fraude miserabiliter suffossa est. Huic igitur sociatus est Pandonulfus, cujus adminiculo fretus, acrius coepit persequi fratruelles suos, ac primo tempore la-

(173) Miraculum credidit gens illa, quod fortasse naturaliter accidit; ac licet causae secundae, sive naturales ultionis Dei ministrae sint, ut scelus perjurii per ipsas puniri dicatur, non contumto tamen miraculum, ac portentum dicendum. Hoc quartum Capuae fuit incendium.

(174) Obcaecationis, & dejectionis Sergii ejus fratris meminit n. 39.

(175) Multum quidem inter portum, & muros Neapolis tunc spatii interponi debebat, dum ibidem Sergius collocare Agarenos constituit. Facillime totum illud spatium, quod a fluviolo Sebeto ad Lucullanum Castrum interjacebat, veteri portu jam tum in partem obstructam. Eru-
ditis meis Neapolitanis *Spartam* (ut Graecorum proverbio utar) aptius ornandam relinquo.

(176) De hac Saracenicā Campaniae vastatione, proximisque Provinciae loquitur Anon. Salern. ut sup. not. 155. vid. Baron. Pagiumq. ann. 877.

(177) Sueffula a factionibus fratruellium Pandonulfi, & Landonis, ut diximus, Saracenis, ac Neapolitanis in urbem evocatis, excisa fuit.

(a) Ann. 886.

(b) Ann. 879.

(c) *Conlocatus*.

labores (178) eorum hinc, & inde (a) abstulit, atque cum Neapolitibus, Cajetanis, ac Saracenis unitus, biduo super castrum (b) Pilenſe irruens (179) expugnavit, nihilque proficiens, inanis abſceſſit (c). Sequenti vero anno generaliter motionem faciens cum ſuis, Neapolitibus, & Saracenis, ſuper Coloffum (180), quo filii Landonis degebant,

(178) *Labores ſuos*, ſcilicet, agrorum ſaorum fruſtus ſuis laboribus ſatos, excultosque diripientes.

(179) *Expugnavit*, a vero abludit, & amanuenſis error eſt: *expugnavit* habent autographa. Et quidem Pilenſe, ſeu Pilanum Caſtrum, de quo ſupra meminimus, Pandonulfus haud expugnavit, ac ſubdidit, ſed duntaxat obſidione vallavit, a qua tandem abſtinere, & recedere coactus fuit.

(180) *Coloffum*, quod ſtatim Erchemp. *Arenam* etiam appellat, idem utrumque nomen deſignat, nempe celeberrimum illud veteris Capuae Amphitheatrum (de quo eruditiffimum non multis ab hinc annis conſcripſit Commentarium V. Cl. Alexius Symmachus Mazochius mihi amicitia, ac familiaritate conjunctiſſimus, & dudum in Capuana Eccleſia Collega) populari voce *Vorlaſci*, cujus rudera adhuc extant. Corruptam hanc vocem a Langobardica illa *Berelais*, & *Berelaſis* fuiſſe, exploratum omnino eſt. De earumdem vocum etymologia, ac ſignificatione multa V. Cl. adfert. Coloffum itaque appellabatur Campanum, ſicuti & Coliſeum, ſeu Coloffeum Romae Amphitheatrum, ait, non aliam ob rationem, quam ab immenſitate, atque molis proceritate, non ſecus ac ſigna, ſtatuaeque praenimiae magnitudinis *Coloffi* vocitabantur. *Berelais* inde nomen, quod a Langobardis ſolummodo uſurpari coepit, deſtructa jam a Saracenis veteri Capua, arcem deſignabat, in quam, urbe exciſa, qui reliqui fuerunt in pagis, vicisque incolae (qui peculiarem Gaſtaldatum conſtituebant) ſe receperunt, ut ita repellendis hoſtibus ſatis eſſent. Eamque ob cauſam Epistolae ab Johanne PP. VIII. *Epifcopo Berealis ſeu Berelaſis* datae Gaſtaldatum, qui in partitione Capuanae Dynaſtiae uni ex nepotibus Landulfi Praeſulis obtigerat, plurium locorum collationem, ſeu Dioceſim complectebantur: ridiculum enim fuiſſet, Comitum Amphitheatri Landonem creaffe, & Suetſae; cum aequam diſtributionem totius Campanae Dynaſtiae ſe facturos fratres convenerint, idque jurejurando firmarint; ſicque Pa-

(a) Ann. 880.

(b) *Pilence, Piliſe, Pilece*. Infra ^{30.} *Pilanum*. An. *Polentiae* de quo Num.

(c) Ann. 881.

bant, infedit: prius tamen illos, qui residebant in Thermis (a) juxta Arenam, pecuniata deposuit, & Capuam remisit; illis vero, videlicet filiis Landonis, in Amphitheatro circumseptis, pacem cessit, accipiens ab eis Liburiam (181) sub sacramento. Qua etiam vice memoratus

donulfo Theanum, & Caserta; Landoni alteri Calinium, & Cajacia urbes adtributae fuerunt, ut sup. notavi. Nova inde Capua ad Castilini pontem aedificata, ne novae hujus cum veteri urbe confusio aliqua irreperet, ad eas rite distinguendas *novae urbis* Capuae nomen reliquerunt; *veteri* (quae & *Primaria* quoque dicebatur, ut infra in not. ad Ignot. Cassin.) *Berolasis* nomen, idest novae arcis, dederunt, quo non novam vere Capuam, sed veteris novam collectionem significarent, seu novum veteris Capuae Castrum & munimen. At ubi haec in laudato comm. leges, & in meo Appiae viae opere Lib. III.

Ceterum hoc *Colassum* munitissimam arcem fuisse variae hostium oppugnationes, quibus obnoxia fuit, ostendunt, ut infra patebit. Idque etiam *Arena* vocitabatur. At quid inquires, verba illa *in Thermis juxta Arenam*? Thermae, quarum Chronologus noster haec meminit, *Cryptoporticam* (cujus inferior pars adhuc pene integra sub Monasterio S. Francisci a Paula in oppido S. Mariae Majoris non longe ab Amphitheatro cernitur) praesignant: pars suprema hujus aedificii, quod *Gymnasio* fortasse adhaerebat, columnis, porticibusque suffulta etiam pro munimento a Capuanis, seu Langobardis habitata; illamque prius Pandonulfus subjugavit, vitaeque habitantium seu defensorum, *pecunia contributa*, *pepercis*, *Capuamque illos captivos remisit*. *Amphitheatrum* postremo circumseptis, *filiisque Landonis fratrueis* omni tunc auxilio destitutis *pacem cessit*, *accipiens ab eis Liburiam sub sacramento*.

(181) Liburia igitur tempore hujus divisionis in Capuano includebatur Comitatu, tuncque temporis Abellanos, Acerranos, Sueffulanos, Galatinosque agros Argentii ad Castrum usque, sive Caudinas illas fauces & Furculas, ad occasum prospicientes continebat; nec Clanii amnis ripas meridiem versus praeteribat Litternum usque, quod oppidum fuerit eo tempore cum Vulturini Castro sub Capuae Comitum ditione, necne, adfirmare non ausim. Verum sequenti seculo X. quo Neapolitani Ducatus Liburia magna ex parte a Campanis Dynastis occupata fuit, Litternum vero, ejusque ager Vulturinensibus Comitibus paruit: necnon transjectis antiquis Clanii limitibus, Atellani etiam agri

in

(a) *Super.*

tus Pandonulfus denuo super Pilanum (182) Castrum cum Neapolitibus, improvisa irruens fraude, cepit, ab eis, qui (a) interius ibi morabantur, traditum; ubi & ego captus sum, & omnibus bonis a pueritia (b) acquisitis exutus. Ipse pedester ante equorum capita usque ad urbem Capuanam exul euectus sum X. Kal. Septembris anno Domini DCCCLXXXI.

XLV. Pandonulfus autem confestim exercitaliter (183) super Calvum profectus est, stipatus agmine Neapolitum; ibique munitionem extruens residebat. Sed filii Landonulfi cum suis viriliter eis resistentes, subito idem recessit, (*) a filiis Landonis jam pridem ablata Sueffa, sacramento eis olim largita. Sed, ut ad priora nunc calamum vertam, (c) apprehensus Atenulfus a suprafato viro, Lando germanus ejus non segniter egit; nam mox Calvense Castrum, propter quod captus est idem Atenulfus, cum suis coepit aedificare (184); pars autem nobilium

in parte non modica; atque Nolani Capuae Principes dominati sunt, restricta aeque in dies Neapolitum Liburia, quae Campanis victoribus accrescebat. Hinc pactis quibusdam, seu foederibus, quibus arma vicissim ab utraque aemula natione deponerentur, pax firmabatur; quae inferius pacta patebunt, cum de Liburia aeque, ac de Neapolitano Ducatu fusc in variis dissertationibus disputabimus.

(182) De Pilano, & Erchemperti captura satis sup. differuimus.

(183) *Exercitaliter*, scilicet *cum exercitu suo super Calvum profectus est*. Calvum, seu Cales, antiqua Campaniae urbs, & Romanorum olim colonia, quae tunc pene diruta erat, sicuti & adhuc est, arcemque solummodo habebat ad Comitatus decorem, atque defensionem. In vicis inde seu pagos urbi finitimos divisa fuit, Cathedrali tantum Ecclesia ibi adhuc extante prope vetus Castrum, cui Praefectus, qui a Capuae Senatu, cui Calvum subest (ex dono Regum hujus Regni ob praestitam illis fidelitatem, & ob damna, quibus toties Senatus idem fuit affectus) quotannis subditorum regimini deputatur; ubi ob aeris intemperiem statis duntaxat anni mensibus residet.

(184) Non quod ibi *Castrum* antea non fuerit, sed quum fere destr-

(a) *Intus.*
(b) *Enquisitis.*

(*) *Deest. postquam.*
(c) *Ann. 879.*

lium parata erat ad praelium , & pars vulgi vallis ; & parietibus construebat ; sicque consumatus est . Post (a) biennium ferme (b) igne consumptum , ab eodem Lando ne reparatum est memoratum Castrum ; quo abiens cum universis suis , & casis datis per singulos concives oppidi de ministerio suo , & vasis (c) humatis (185) victualium , quoque & vinum , omni vigilantia desudans , ad pristinum statum dictum oppidum erexit .

XLVI. Et hoc in superiori parte non est praetereundum annectere ; quod in principio rixae cum idem Pandonulfus fratruales suos (d) persequeretur bestiali efferitate , Landulfum Electum (186) filium Landonis , de quo supra mentionem fecimus , cui sedem S. Stephani (187) Episcopalem ipse sub iurejurando tradiderat , a clauetro Episcopii expellens , & humili loco , in cella (*) scilicet Ministeriorum , degere constituit ; & sibi in Zetula Episco-

strum atque parum munitum inuenit Lando Atenulfi germanus , quodque instaurare ac munire coeperit ; ac necessarium fore putauit ante instaurationem nobilium suorum sociorum copias advocare , ut hostibus obliterent , ne inopinato aduenientes non satis munitam ad- cem oppugnantes , illam delerent subverterentque .

(185) *Vasa humata* , idest , *testea* , ex humo sive creta , qua Calven- lis ager , proximique Calenensis , ac Theanensis abundant , illa conficien- da , quorum pleraque mirae magnitudinis in dies effodiuntur , quibus- que ad annonam , cibariaque alia adseruanda utebantur . De *vasis* , & *ollis Calenis* (quas *Hetruscas* appellant) , quibus Principum Musea decorantur , quaeque hac in urbe olim coloribus etiam diversimode depicta fingebantur , ibique in diem pulcherrima eruuntur , passim Scriptores , & fusc Peregrin. noster in Campan. Disc. III. & IV.

(186) Supr. num. 40. & not. 164. verba fecimus .

(187) De Cathedrali *S. Stephani veteris Capuae* Ecclesia , quam cum *Constantiniana* alii *Basilica* confundunt , peculiari inferius Dissertatione pertractabitur .

(a) Ann. 881.

(b) Deest. *igne* .

(c) *Umaris* .

(d) Ann. 879.

(*) *Al. Cellula* .

scopali (188) mansionem exhiberi iussit : quod & factum est . Hoc cernens fatus Electus ; metuens dicti viri versutiam , egressus ex urbe , Episcopalem ad Sedem propriam B. Protomartyris (189) properavit , quo posset quietam ducere vitam . Interea, occasione reperta, Landonulfum germanum suum conjugatum Clericum fecit , mittensque Romam Joanni Papae , Episcopum fieri exposcit , in quo & exauditus est .

XLVII. Pro hac insania , & fraterna , civilique expugnatione nixius flagitati Berthar sagacissimus Abbas Monasterii suprascripti Sanctissimi Benedicti , & Leo venerabilis Praesul Teanensis Urbem profecti sunt , adieruntque dictum Pontificem , (190) obsecrantes eum suppliciter , ut tam grave piaculum non ageret , unde ruina terrae , & sanguinis effusio procul dubio fieret ; cui etiam dictus Abbas expresse inquit : *Certe si hoc exercuerit tua potestas ; talem*

(188) *Zeta* idem est ac *coenaculum* , Ducang. Quare diminutivum *Zetula* parvum Episcopis coenaculum significat , in quo ministrorum fortasse inferiorum mansiones erant , unde *Mansionarii* . De *Zetula* etiam superius meminimus .

(189) Ne haereas heic lector , Landulfus a Sede Episcopali S. Stephani exturbatus adseritur , ac urbe aufugiens rursus ad suum S. Stephani Episcopium properasse adfirmatur . Hoc sane sibi contrarium videtur . At sciendum profecto , duplicem tunc Capuae Episcopalem Ecclesiam fuisse , utramque Divo Protomartyri Stephano praecipuo ejusdem Ecclesiae patrono dicatam : alteram quidem Capuae , in qua jam nova Episcopi sedes erat posita ; in Berolasi , seu veteri Capua ; alteram , quae sane cum incensa urbe perierat , quaeque vera ac propria vetus Cathedralis fuerat . Landulfus igitur Episc. a Pandonulfo exigitatus , dum novae Capuae in sua sede moraretur , inde clam aufugiens in veterem S. Stephani Basilicam se contulit , quae antiqua sedes Episcopi erat , de qua in cit. Diss. dicendum erit uberius .

(190) Videlicet Johannem VIII. Hujus legationis , bellorumque , quae in hoc Capuanae Ecclesiae schismate ob Pontificis Max. nimiam vel indulgentiam , vel pavorem exarserunt , Baronius ann. 879. n. 78. seqq. Ostiens. aliique Chronologi meminere . Pontifex tandem divisa inter electos Antistites Capuae Dioecesi , schismati , bellisque finem imposuit , uti dicemus infr.

talem ignem illuc accendis ad te usque pertingentem : Praevalens tamen voluntas Pontificis Landonulfum Episcopum ordinavit. Hoc (a) ideo factum est, quia Pandonulfus prius se subdiderat dicto Papae, in cujus vocamine & chartae exaratae, & nummi figurati (191) sunt. Juxta (192) praescientiam dicti Abbatis talis itaque ignis exortus est, ut omnis Beneventana tellus, & ipsa Romana a Saracenis (b) propemodum funditus depopulata sit. Pro qua causa dictus Papa (c) bis venit Capuam; & primo dum resedisset juxta urbem in loco, qui (d) Antinianus (193) dicitur; omnes Langobardi hostiliter illum ad-eunt;

(191) Carolus Magnus Imper. anno DCCLXXVII. Hadriano II. Pontifice Max. Arechis Benev. Principis audaciam, qui Graeci Imperatoris auxilio fretus in Pont. Romanum, Irene Augusta impellente, arma verterat, repressit, eoque subacto, Patrimonium Divi Petri amplificavit, Urbeveto, Viterbio, aliisque Thusciae urbibus illi adjunctis; necnon Sora, Aquino, Theano, atque Capua, datis in Casinensi Coenobio praeceptis, ut ex constit. Ludovici Pii ap. Baron. anno ut sup. num. 67. & Pagium ex Ostiens. Lib. I. cap. 14. evincitur. Ab Hadriano Pontifice desciscere coeperunt Capua, aliaeque Campaniae urbes a Beneventanis sollicitatae, ut ex epist. 90. ejusdem Pontificis: quae quidem discordiae ne sequenti quidem seculo quieverint; nec illarum urbium distractionem a Beneventano Principatu Beneventanorum ipsorum Principum ambitio lubenter ferebat. Quamvis vero Rom. Pontifices Capuam perpetuo dominari rite contenderent: tamen ob seculi inconstantiam Principum vel ambitio, vel Gastaldorum, seu Comitum insolentia, quae Campanos quandoque, Beneventanos vero semper sollicitavit ad excitandam in Pontifices ipsos seditionem, ita valuit, ut Capuae Comites Beneventano Principi nunquam, sed Salernitano potius, cui revera Comitatus ille subdebatur, se submitterint, Pontificiumque jugum excutere sategerint, Hinc ad captandam Johannis VIII. benevolentiam Pandonulfus Comes se illi subdiderat, ejusque nomen in chartis cudi, imaginemque in numismatis effingi praecepit, quod haec Erchemp. innuit.

(192) *Praescientiam*, idest praevisionem a Berthario Abbate habitam.

(193) *Antinianus* in antiquis Tabularii nostri chartis passim occurrit,

(a) Deest. *Idco.*

(b) Deest. *Propemodum.*

(c) Ann. 879. & 881.

(d) *Antinianus. Atinianus.*

cunt; nam ex una parte Athanasius Episcopus cum Pandulfo aderant: ex alia vero parte (a) utrique fratru-les cum Gaideriso, & (b) Guaiferio Principibus (c) habentibus Graecos, advenerant; & quotidie, praesente Papa, utraeque acies in praecinctu (d) prosiliebant. Qua (e) oneratus intentione Landulfum pridem Electum (f) consecravit Episcopum in Ecclesia B. Petri (g) Capuani, (194) cunctumque Episcopatum inter ambos aequa portione dividi praecipit (195): Ecclesia vero, in qua consecratio

ce-

rit. Pagus erat mille circ. pass. supra novam Capuam Aquilonem versus, quo loco nunc etiam rudera aliquot diruti illius Pagi cernuntur, vocaturque *Antiguanus*: a quo Antiniana Capuae jam extincta familia ortum duxisse sine dubio credenda est. Illustris aequae, atque antiquissima illa fuit, virique in ea, feminaeque percelebres florere, quae fortasse, alibi in distincto opere, Deo auspice, attingemus.

(194) *Ecclesia*, in qua consecratio Landulfi Episcopi peracta fuit, & quae a Chronologo nostro *S. Petri* appellatur, eadem profecto erat, quae priscis temporibus *Basilica Constantiniana* vocabatur, Sanctis Apostolis dicata, in eaque Episc. Sedes usque ad novae *S. Stephani* Protom. Ecclesiae aedificationem sub *S. Germano* Capuae Episcopo, idest seculo Chr. VI. permanfit. Non hoc solummodo incendium, quod ab Erchem. notatur, passa est Constantiniana Basilica, sed pluries igne conflagravit. Alibi hoc expendendum.

(195) Capuana Dioecesis, quae tunc temporis multo amplius protendebatur, totam fere Liburiam, Linternum, Vulturum, ac Calinium, Sinuessamque, Theanum usque ab aquilone, urbes continebat. Unde conjici facile potest, Landulfo Episcopo *Berolafim*, seu veteris Capuae agrum illum, totamque regionem ab oriente Nolam versus, Acerrarum urbe inclusa, ad occasum Vulturum inter & Clanium fluvios, sitam: Landonulfo vero eam Dioecesis partem obtigisse, quae trans Vulturum boream, occidentemque prospiciebat. Non enim eo tempore sub Langobardorum dominatu tot urbibus praeerant Antistites, quot prius Cathedrae in illis excitatae erant: cum ex ipsis pleraeque aut subversae, aut ob hostium incurfiones erant relictae; sed

in

- (a) *Utrisque.*
 (b) *Gaimarrio.*
 (c) *Habentes.*
 (d) *Exiliebant.*

- (e) *Honoratus.*
 (f) *Ann. 881.*
 (g) *Capuae, totumque.*

celebrata est, paulo post a Saracenis a Pandonulfo (a) advocatis, & ab Athanasio missis, igne media exusta est.

XLIIIX. Circa haec (b) tempora Guaiferius Princeps (196) Monachus effectus est, languore de pressus est gravi, diem clausit extremum. Et quia (c) ob incurSIONEM Ismaelitarum corpus (d) ejus ad Coenobium (e) B. Benedicti patris ferri non valuit, Teanensi Castro in Ecclesia humatum est, donec coelitus requie praestita ad sanctum locum (197) vehatur. Per idem tempus Iferniam, & Suesulam uno mense, Castrum etiam Bovianum eodem anno capta, & combusta sunt. Quo tempore (f) supradictus Gaideris a Landone cognato suo alienatus, Pandonulfo sociatus est, filiamque ipsius suo tradidit filio; sed (g) in proximo a (h) tribulibus dicti Landonis captus, ac custodia mancipatus est; ejusque in loco Radelgis filius Adelgisi Princeps est constitutus; qui tribus vix annis im-
pe-

in praecipuis tantum, insignibusque provinciæ urbibus Praefules sedebant. Nam sicuti tunc Episcopi tanquam Domini, Comitesque censebantur; ita ne principis Dynastæ subjectionem vitarent Episcopi, pauci iis in urbibus, in quibus Dynastæ residebant, feligebantur, ut Theani, Aquini, Cajaciae, & Capuae, quae principem quandam locum prae aliis praeferebat: quippe ibi supremus Langobardorum Comes praeerat, cuique aliquomodo Gastaldi alii inferiores parebant. Sed de his alibi aptius.

(196) Eadem ferme narrat Anon. Salern. c. 130. addendoque, quae sequuntur verba: *sum Coenobium B. Benedicti properare satageret in itinere, diem clausit extremum*, declarat quae de ejus sepultura Theani confusim dixerat Erchempertus: quae in urbe fortasse, vel pone illam mori debuerat Guaiferius anno DCCCLXXX.

(197) *Ad sanctum locum vehatur*, scilicet, ut loco depositi in Monasterio Theanensi corpus adservaretur, donec ad Casinense deferri posset humandum.

- (a) *Vocatis.*
 (b) *Ann. 880.*
 (c) *Ab incurSIONE.*
 (d) *Illius.*

- (e) *Deest. B.*
 (f) *Suasus.*
 (g) *Ann. 881.*
 (h) *Tribunalibus.*

perans, a (198) Beneventanis (a) ejectus, & Ajo frater ejus loco illius subrogatus est. Gaideris vero Franchis traditus in custodia, fuga lapsus, pervenit urbem Barensem, qua morabantur Graeci; a quibus missus est ad urbem Regiam (199) Basilio pio Augusto, a quo honoratus, ditatusque donis Imperialibus (b) Oeriam urbem accepit ad convivendum.

XLIX. Hac (c) tempestate Pandonulfi (d) nimietatem (200) non ferens Athanasius, relinquens eum, filiis Landonuifi, & Landonis copulatus est in societatem. His diebus idem Praeful, missis Apocrisariis Siciliam, Saracenis ad radicem montis Besubii (201) residentibus (e) Suchaymum Regem exposcit, illisque veniens praefecit. Sed justo Dei judicio, primo omnium super eum insurgens, coepit Neapolim graviter (f) affligere, & devorare omnia exterius, ac puellas, equos, & arma (g) vi expetere. Hoc turbine (202) exactus, & ut Apostolicum anathema, quo erat

(198) Gaideris, seu Gaiderisius tertio nondum sui Principatus expleto anno e folio exturbatus, & Radelchisius, seu Radelchis II. Adelchis filius eligitur; Gaideris vero Gallis traditus, & in custodiam coniectus, nocta occasione (custodum forte carceris opera) fugae se dedit, & Barium petiit.

(199) *Urbem Regiam*, i. Constantinopolim, ut alibi.

(200) *Nimietatem*: heic nimiam feritatem, atque inexplebilem dominandi cupidinem Pandonulfi Comitis intelligit, qui cum hostium copiis suas jungere non dubitavit.

(201) *Besubii*, idest, *Vesuvii* montis in nostra Campania ignivomi, cujus passim nostrates historici meminerunt, & praecipue Peregrinius noster in Camp. Disc. II. Hujus nempe montis radices maritimas incolere debuerunt, ut puto, scilicet ab ostio Sarni fluminis ad Rhaetiam, & Leucopetrae scopulum usque. Meos Cl. Viros Neapolites advoco, qui loca haec satius illustrent, & haec Saracenorum colonias explicent.

(202) *Lege*, *expergestus* ex Cod. Boly. nimium namque in sua perfidia dormitaverat Athanasius.

(a) Ann. 884.	(b) <i>Oriam</i> .	(c) <i>Suchaymum</i> . * <i>Sechymum</i> .
(e) Ann. 881.		(f) <i>Afflicere</i> .
(d) <i>Feriatim</i> , <i>feritatem</i> .		(g) <i>Decet. Vi.</i>

erat (a) innodatus ; a se , & urbe sua expelleret Guai-
marium Principem , omnesque Capuanos ex urbibus , &
oppidis , cunctosque (203) maritimos in suum adiutorium
advocavit , & Saracenos ab eodem loco vi pepulit : illi
autem abeuntes , Agropolim castrametati sunt . Hoc fa-
cto , non multo post praedictus (204) Praesul una cum
filiis Landonis , & filiis Landonulfi super Capuam (b) Pan-
donulfum capturus advenit , dictamque urbem (c) hinc ,
& (205) inde obsidens affligebat . Qua necessitate compul-
sus Pandonulfus Radelgisum Principem , cognatumque
suum in auxilium invitavit . Is autem , segnitie seposita
mox Ajonem germanum suum advocans in comitatu suo
Capuam , qua residebat , (d) expugnans , audacter ingres-
sus est . Post haec Ajo cum Beneventanis , & Capuanis
egrediens , cum filiis Landonulfi (206) Amalphitanos ha-
bentibus , certamen iniit , & aliquandiu pugnatum est
juxta (207) portam urbis ; cumque neutra pars alteri ce-
deret , utraeque acies ad sua reversae sunt .

L. Re-

(203) *Maritimos* , populos scilicet , qui Ducatui Neapolitano
parebant ; iisque etiam contineri videntur , qui circumadjacentes in-
sulas , totumque nostrum cratera incolebant , Stabienes videl. *Aequen-*
ses , iisque finitimi : necnon Puteolani , Cumani , ac Misenates . De his
alibi plenius in Dissert. Ducat. Neap.

(204) Landulfus , de quo supra .

(205) Id est , cis , & trans Vulturnum amnem .

(206) Lege , *Amalphitanos in societatem secum habentibus* .

(207) Quenam haec Capuae *Porta* fuerit , juxta quam pugnatum
est , omnino ignoratur . Tres praecipuae eo tempore ibi erant portae
ut ex veteribus chartis eruitur . Prima inter occasum & boream pate-
bat a Casilini ponte , cui haerebat , *Casilinensis* vocata , nunc *Porta*
Romana : Altera , quae ortum spectabat , *Montana* primum , inde *S. An-*
geli adpellata : Tertia denique meridiem versus , quae *Tarris Paldi* ,
nunc *Porta Neapolitana* dicitur . Minores alias duas fuisse veteres eae-
dem chartae nos edocent , quarum una Borealis , quae *Fluviana* , inde
corrupto vocabulo *Fausana* , vocitabatur , e qua nomen inde desum-
fit

(a) Ann. 881. mense Aprili .

(b) Deest. *Pandonulfum* .

(c) Deest. *Hinc , & inde* .

(d) *Expugnans* .

L. (a) Repedante itaque Radelgiso ad propria, Athanasius (208) ad solita recurrens arma, simulavit universos fratruales pacisci, cohortatusque est eos, ut dato sacramento ad alterutrum, omnes ingrederentur urbem, communiter habitaturi. Sed Pandonulfus ab eodem Praefule sacramentum accipiens, ne ullas contra eum moliretur insidias, tunc omnes fratres in unum adunati Capuam adierunt, dato prius Amphitheatro eidem Athanasio, & ille (b) Guaiferio ad cohabitandum tradidit ad perpetuum Capuanorum (109) jurgium. Cum vero adessent universi, ut diximus, omnes juraverunt, ut pacifici, & sine ulla molestia dicti viri intrarent ad commorandum. Pandonulfus autem recepit eos ovans cum Clericis veste (210) amictis candida; illi (c) autem mox (d) ingressi intro apprehenderunt Pandonulfum, & Landonulfum fratrem ejus, quem

fit Paroecia S. Andreae ad Portam fluviolem: Altera occasum hyemalem prospiciens, quae vulgo *Posterula*, nunc *Porta del Castello*, cognominabatur; quae tamen antiquitus in sinistro Arcis latere posita erat: inde adversum ejusdem Arcis latus translata anno MDXLIX.

(208) Scilicet fidae amicitiae, & conventi, ut suae tantummodo utilitati cederet amicabile compositio, sicuti accidit, & odiorum potius igniculos soveret, quam veram inter fratruales firmaret animorum concordiam.

(209) Merito sane Capuanis displicebat & ipsis contraria *Amphitheatri* cessio Athanasio Praefuli, quod ille dehinc Guaiferio ad ibi cohabitandum tradidit. Prope enim suae urbis portas exteri, & hostes incolentes, nocturna occasione, vel consulto non agros duntaxat, sed & urbem etiam invasissent.

(210) Pandonulfus obviam factus simul cum Ecclesiae Capuanae Canonicis (quos haec Clericos adpellat Erchempertus, hoc enim nomine praecis temporibus ii designabantur) suo habitu, idest, *Albis superpelliceis* indutis, fratruales suos suscepit, qui memores facinorum a Pandonulfo, & Landonulfo ejus germano novae Capuae Antistite in ipsos commissorum (Athanasio etiam illos non tam excitante quam impellente) eos in carcerem detruferunt; simulque cum illis uxores, & filii Neapolim in exilium pulsi.

(a) *Repetente.*
(b) *Gaiferio.*

(c) *Mox autem egressi.*
(d) *Ann. 882.*

quem supra Episcopum descripsimus, cum omnibus consentaneis, sequacibus, & (a) fautoribus eorum, (b) & hi duo missi Neapolim; (c) post haec & uxores, filii, & filiae missae sunt illuc.

LI. Inter haec Saraceni totam supradictam (211) terram crudeliter laniabant, ita ut desolata terra cultoribus, (d) sterpibus, & vepribus repleta fatiscat. Guaiferius autem Colosso residens, suavis ab Athanasio, imo & Athanasius ab illo coactus, bellum coepit inferre dictis fratribus, atque cum Saracenis (e) nimium eos affligebat, & acrius insequabatur. Tunc nutu Dei, a quo omne procedit bonum, (f) quendam Agarenum ab Africa evocans, Regia de stirpe procreatum, Agropolim, inde Garelianum, in quo (g) residebant agmina Ismaelitica, misit, atque omnium illorum mentes accendens, ejus hortatu universi Saraceni tam de Gareliano, (212) quam de Agropoli communiter collecti, Calabriam, qua (h) residebat Graecorum exercitus, super Saracenos in Sancta Severina commorantes, properarunt; ubi & omnes Grajorum gladiis extincti sunt. Dehinc Amanteum Castrum captum est: deinde & (i) dictae Beatae Severinae oppidum apprehensum est.

LII. Basilio Serenissimo Augusto atque his diebus (k) defuncto, duo filii ejus in Imperio sunt electi; idest Leo primogenitus, & Alexander subsequens; tertius vero, Stepha-

(211) Si *Regnum in se divisum desolatur*, quid in hac Campanorum Comitum dissensione profecerint tunc Saraceni, quasque ediderint strages, pro se quisque animo revolvat. Paucis verbis sana Erchempertus suam malorum narrationem hoc numero absolvit.

(212) De hac nova Saracenorum irruptione Chronologi passim.

(a) *Fauctoribus.*
 (b) *Et omnes missi.*
 (c) *Deest. Post haec.*
 (d) *Serpibus.*
 (e) *Deest. Nimium.*
 (f) *Deest. Quendam.*

(g) *Praesidebant.*
 (h) *Adhuc vivente Imp. Basilio.*
 Vide Cedrenum num. 229.
 (i) *Edictae.*
 (k) *Ann. 886.*

phanus nomine , Archiepiscopatum (213) ejusdem urbis
(ejecto (*) Photio , qui olim a Nicolao (214) Primae Sedis
Pon-

(213) Iisdem verbis utitur Anon. *Salern. c. 133.*

(214) Archiepiscopatum appellat , quem potius Patriarchatum nominare debuisset . Ultraque haec dignitas iis temporibus aequalis cenfebatur , & promiscue apud alios scriptores tunc pro Patriarchis Archiepiscopi (quorum brevissimus numerus) dicebantur , quamvis parum rationi consentaneum ; multa sane inter utriusque dignitatem , ac praestantiam diversitas est . Vid. Thomasin. aliosq. de veteri discipl. tra&antes . Quoad Photii schisma , cum passim tam Graeci , quam Latini Scriptores apud Baronium , & Pagium latissime de eo differuerint , perpauca tantum delibo , ut legentium memoriae occurrant . Photius Patriarchatus a Basilio Imp. in Concilio Constantinop. depositus fuit ann. DCCCLXVII. & in sede Patriarchali repositus Ignatius : paulo post in exilium Photius , ejusque affectae pulsi sunt . At Ignatio viro sanctissimo e vivis sublato ann. DCCCLXXVII. (licet immerito Baronius in sequenti anno firmet) Photius ab Augusto in urbem revocatus , denuo Patriarchatum occupavit , Pontificiosque Legatos elusit . Eo fuit ingenio , ut suorum adversariorum sibi paratas insidias , ac technas summa calliditate declinaret ; sicque a Johanne VIII. confirmationem dolo obtinuit contra Nicolai I. sententiam , qui eum tanquam schismaticum ab Ecclesiae communiione ut pacis perturbatorem , ferverat . Hanc Johannis PP. animi inconstantiam tueri conatus est Petrus de Marca Conc. L. III. 14. qui eam prudentem oeconomiam nominat : Nat. Alex. in Joh. C. VIII. imprudentiam , atque alii levitatem (unde fortasse Johannis Papissae prodiit fabella) periculosamque indulgentiam , quam reapse Pontifex emendare statim curavit , impii Photii cognita fraude , atque impudentia . Nam anno DCCCLXXX. misso Constantinopolim Marino Episcopo (qui eidem in Papatu deinceps successit) summa animi fortitudine Augusti potentiam , & Schismaticorum minas parvipendens , acta pro Antipatriarcha in conciliabulo praecedenti anno Byzantii a Photianis evocato rescissa sunt , & Schismaticorum antesignanus denuo excommunicatus . Leo interim VI. Philosophus cognominatus , Basilii Imperatoris patris sui successor a. DCCCLXXXVI. Sanctae Sedis vestigiis inhaerens Photium utriusque Imperii , atque Ecclesiae perturbatorem a sede iterum exturbavit , atque exilio multavit ; in ejusque locum germanum suum Stephanum , tametsi adolescentem suffecit , qui , sexennio sui Praefulatus vix absoluto , defunctus est . Tandem Byzantinae Ecclesiae , atque Imperio , extincto Photio anno
DCCC.

(*) *Vid. Anon. Salern. c. 133.*

Pontifice ob invasionem Episcopatus Ignatii adhuc superstitis, perpetuo anathemate fuerat multatus, & a Joanne Papa, ut ita dicam, ignaro, ad pristinum gradum (a) (215) resuscitatus) regendum suscepit.

LIII. Interea Athanasius solita fraude cupiens supra dictos fratres sequestrare (216) ad invicem, hinc Landoni (b) seniori, (217) filio (c) videlicet Landonis singularis, praestantissimi viri, neptem suam adhuc lactentem in conjugium (d) cessit; ad hoc ut fila feminarum illaquearent eum; (e) adscitumque eum monuit serpentino ore, (218) ut confratruales suos caperet, &, quod magis ambiebat, occideret, scilicet ut inter se rixantes, aut omnino interirent, aut deficerent, & ille Capuam caperet. Et quoniam Lando, licet segnitie, ac (f) torpore naturaliter (g) fruere-

tur

DCCCLXXXI. pax & tranquillitas inclaruit, omnesque, quotquot suo impio duci faverant, ejusque schisma armis, calamis defenderant, viresque suas omnes expromserant, aliquando quievire. Haec igitur, quae breviter adnotavi, innuit hoc loco Erchempertus.

(215) *Resuscitatus*, idest, in sua sede *repositus*, unde fuerat exturbatus; & *a morte*, hoc est, excommunicationis poena, *resurrexerat*, idest, *absolutus*.

(216) *Fratres inter se sequestrare*, scil. animos eorum foederatos, & consentientes in dominatu sejungere, ut iis inter se invicem altercantibus, posset iniquus Athanasius se bellis immiscere, Capuamque, sicuti anhelabat, subjicere.

(217) Lando, qui hoc loco dicitur *Senior*, potius *Junior* appellandus esset, cum sit filius Landonis senioris, ut in stemm. num. 11. & 21. Ac licet alter Lando suus nepos fuerit filius Landulfi Sueffulani Comitum germani sui, ista tamen nondum vivebat, idcirco Junior interdum adpellatur; quo regnante, Senior etiam dictus est ob juniorem praefatum Landonem nepotem suum.

(218) Videtis quot artes, insidias, machinationes versutus, ac impius Athanasius adhibuerit, ut Langobardis Capuae Comitibus jugum sensim imponeret.

(a) Ann. 879.

(b) Sic scripti Codd. omnes.

(c) *Ult. v. 5.*

(d) Ann. 883.

(e) *Adscitumque eum.*

(f) *Corpore.*

(g) *Premeretur.*

tur, immobilis, & constans persistebat, (*) re inchoata, (a) hoc advertens Athanasius doluit, & protinus consilium reperit sibi accommodatissimum tunc, sed non in longum perniciosius; competenti etenim festinatione inter ista Atenulfum adscivit, eique secretius (b) infidit. *Ex omni gente Langobardorum, Capuam elegi mihi habilem; & e Capua, gentem vestram; & ex omnibus fratribus tuis, te solummodo praetuli consentientem mihi, & in cunctis obtemperantem, utrumque industrium: idcirco si meis verbis aures tuas accommodaveris, in cunctis prosperaveris.* At ille cuncta se patrare (c) velle respondit imperata; cui ille. *Cape filios Landonis, & esto tu solus imperans Capuam, sicut progenitor tuus singulariter imperasse dignoscitur.* Ille vero (d) hoc fratrum consilio distulit; qui reversus omnem venenosi Athanasii versutiam propriis inuit fratribus. At illi obstupefacti signo se crucis Christi munierunt, dicentes: *Ante moriamur, aut exulemus, quam super fratres nostros juste, aut injuste insurgamus unquam: donec enim erit in manibus nostris, non insidiabimur sanguini nostro.* Mox etenim (e) cuncti filii Landonulfi munierunt se horribili, & pene inaudito sacramento cum filiis Landonis clanculo sub gravi anathematis interdictione; statimque Atenulfus abiens, Athanasio retulit voluntatem fratrum suorum ratam fore fratruelibus suis, & in nullo penitus (f) amoveri. At ille durius (g) hoc accipiens, hostis factus est illis (219).

LIV. (b) Eodem tempore Guaimarius supradictus Princeps, cum nimium affligeretur ab Athanasio Episcopo cum

(219) Suis detectis insidiis, hostem se futurum Athanasius declarat, cum ab eis se laesum fatetur, ut praetextum aliquem obtenderet impotenter illos persequendi, & Capuae Comitatu expellendi.

(*) *Etiā re.*

(a) *Hoc audiens.*

(b) *Infidit. * insidiatur.*

(c) *Deest. Velle.*

(d) *Haec.*

(e) *Iuncti.*

(f) *Moveri.*

(g) *Haec.*

(h) *Ann. 886. & primo Leonis, & Alex. Imp.*

cum Saracenis, essetque ex toto depopulata tellus ipsius, ita ut capi (a) potuisset, nisi divina pietas restitisset, ad Graecorum se contulit suffragium, a quibus (b) nobiliter est adjutus; (220) nam & auro, & frumento adjutus est, & auxiliatoribus stipatus, qui custodirent urbem, & populum ejus, quod haecenus servatur, ut dictum est. Ajo autem Princeps Beneventi, & ante Principatum, & (c) postea, partim imbecillis, partim roboreus extitit (221).

LV. Ut autem post tergum redeam, abeuntibus Saracenis Calabriam, (d) illucque (e) pereuntibus, (222) Decivilis Dux Cajetae centum pene quinquaginta ex eis secum retinuit, ut sine Sacerdotali officio (223) non remaneret: ad instar Judaicorum Regum, qui diviso inter se bifarie Regno, (f) ut fertur, Levitae ex maxima parte Hierosolymam, quo inerat Templum toto orbe authenticum, congregati sunt. De quo numero ex parte fati fere ad centum viginti Saraceni urbem Theanensem (g) audenter adierunt, sicut prius agere conspexerant, quando (h) quippe (i) duo millia quingenti erant; super quos

Lan-

(220) Guaimarius primus Salerni Princeps, Guaiferii filius Graecorum auxilium implorare cogitur; Athanasius enim, undique devastatis agris, Salernum circumquaque obsidione vallarat ita, ut cives rerum omnium inopia summopere laborarent. Hujus rei meminit etiam Anon. Salern. alique, qui Patricium Guaimarii honorem ab Augusto Byzantii obtentum memorant; ut num. 67.

(221) De varia Ajonis Principis in bellis fortuna, deque variis in eum exsuscitatis defectionibus, per quas fati vices expertus est in praemium suae inconstantiae, inferius differam; & Chronologi passim loquuntur.

(222) *Docibilis* omnino legendum.

(223) Ironice in *Docibilem* loquitur Erchempertus, qui Saracenos secum retinere voluit ad desolationem vicinorum locorum.

(a) <i>Poffe</i> .	(f) Reg. l. 3. cap. 12. & Parap. l. 2. c. 11.
(b) <i>Decst. Nobiliter</i> .	(g) <i>Audacter</i> .
(c) Ann. 884.	(h) <i>Prope</i> .
(d) <i>Illuc</i> .	(i) $\frac{M}{II}$ D. & sic semper.
(e) <i>Vivente Basilio Imp. ut sup.</i>	

n. 51.

Lando, (224) ceu leo, audaçter cum suis (a) irruens, usque ad ultimam internecionem protrivit eos, ita ut de tanto numero non amplius, quam quinque evaderent, ceteris (b) interfectis, ni fallor, centum quindecim.

LVI. Athanasius autem cernens se (c) delusum ab utrorumque responsionibus fratrum, tristior effectus est solito; sed ocius invenit consilium habile sibi; missis siquidem Legatis, trecentos Graecos (d) suum in auxilium adscivit, (e) Chasano eos praeunte. Tunc callide pace facta cum Capuanis, mox quando (f) vindemia legitur (*), cum esset Capua valide afflicta, & a foris depopulata, omnes (g) certatim egressi sunt tam primores, quam & mediocres ad vindemiandum; ille vero, suggerente hoc vel maxime (225) Guaiferio Colossense, ex abditis Graecos, Neapolites, una cum Theatralibus (226) viris, & depraedavit totam Capuam (227), apprehensis in ea multis, & praestantissimis viris, peculiisque non modicis.

Ab

(224) Lando, qui Saracenos Theanum irrumpentes profligavit, fuit filius Landoaulfi Senioris, qui Calvense Castrum, ut supra, instauravit.

(225) Guaiferius, qui dicitur *Colossensis*, nepos erat Landonulfi Senioris, ac fratruelis Landonulfi Theanensis Gastaldi, & Pandonis Marepasis. *Colossensis* cognominatur, quod in Amphitheatri custodiam fuerit destinatus, ut alibi notavi.

(226) *Theatralibus viris*, scilicet qui circa Theatrum loca incolebant, & Capitolium; ubi antiqui pagi extabant S. Herasmi, Suriorum, & S. Petri ad Corpus, de quibus alibi agendum erit.

(227) *Totam Capuam* intelligit pro illa hujus Comitatus parte, quae Liburiam mare usque occupabat: non enim ultra Capuam progressi sunt, sed cis Vulturum amnem, cum Lanii i. Clanii amnis, Suesulae, Liburiaequae solummodo Erchempertus meminert; Liburiae siquidem duntaxat ditioni finitimos agros depopulatus est; Capuam enim haudquaquam subegit.

- (a) *Veniens.*
- (b) *Infectis.*
- (c) *Derisum.*
- (d) *Sui.*

- (e) *Chasanos.*
- (f) *Ann. 883. sive 884.*
- (g) *Certantes.*
- (*) *Colligitur.*

Ab (a) illo igitur tempore omnia circumquaque devastans, Liburiam (b) vindicabat sibi; nam & Saracenos (228) Agropolitinos, quos nuper de illius magnatibus, juxta rivulum Lanii non procul a Sueffula, (c) qua ille nefandum perpetraverat scelus, ferme ducentos (d) peremerant viros, clam evocavit, & Capuam misit; ubi tunc egredientes Capuani valide resisterunt eis; ob hoc & absque praeda ad Castra repedarunt: Lando autem senior tunc apoplexia percussus (e) interiit (229).

LVII. Dicitur itaque vir pro ut (230) mente conceperat novis, & inauditis machinis insurgebat adversus Capuanos, adeo ut (f) tempore Quadragesimali cum omnis (g) plebs Christicola, praeterita desereret mala, & poscit a Deo, ut flenda minime committat, ipso mediante festo Dominico, subsequente (h) crepusculo, collectis Graecis Materensibus, (231) Aegyptiis, & Neapolitibus, conscio Guaiferio (232) Duce, praetereunte (i) Chasano, urbem Capuanam tentavit invadere, atque ascensis murum ac si (233) trecentis viris armatis diversorum generibus telorum; sed omnes, Domino adjuvante, alii sponte ex eo desilierunt, qui quidem cervice tenus imis jacti sunt, nonnulli vero gladio occubuerunt. De nostris unus

so-

(228) Saracenos Agropolitinos vocat, qui Agropoli Castro ultra Salernum ad mare sito, tunc confidebant.

(229) Lando junior, qui supra not. 217. morbo, quam Graeci *αποπληξία* adpellant, hoc est, subitam membrorum percussione, extinctus est Septembri mense A. DCCCLXXXV.

(230) Videt. Athanasius.

(231) *Aegyptiis*, scilicet Saracenis, qui ex Aegypti Provincia advenierant.

(232) *Coloffensi*, ut supra n. 225.

(233) *Lege: ac simul cum trecentis viris armatis &c.*

(a) <i>At.</i>	(b) <i>Vindicabas.</i>	& 8.	
(c) <i>Quia.</i>		(f) <i>Ann. 885.</i>	
(d) <i>Peremere.</i>		(g) <i>Ples.</i>	
(e) <i>Ann. 884. Vide tamen ex-</i>		(h) <i>Crepusculoque.</i>	
<i>sam tabulam Comitum Capuae n. 7.</i>		(i) <i>Cassano.</i>	

solum (a) Onericus nomine , & ut fertur , a suis extinctus est . Bellum quippe (b) hoc narratum in muro arbitratim iudex non per belligerantes , & armipotentes egit viros , sed per quatuor impuberes mirifice gessit ad laudem nominis sui (234) . Ille autem contractis itaque viribus , quod conceperat minime (c) agere cessavit ; nam & Salernum per Saracenos prius , & postea per Graecos multotiens capere molitus est , sed non est permissum a Domino .

LVIII. Eodem quoque tempore Guido filius Guidonis (235) senioris super Saracenos in Gariliano castrametatos , ut retro redeam , hostiliter irruens , Castra eorum dirupta depraedavit , & aliquantos eorum gladiis interfecit ; reliqui montis per opaca , ut aqua , diffusi sunt . Is autem Capuam appropians ultra transvadavit , & ad Pontem , (236) qui Theudemundi vocatur , castrametatus re-fedit .

(234) *Arbitror iudex* , i. Justus Dominus non per homines militari arte pollentes , sed per paucos *impuberes* , idest juvenculos inexpertos victoriam obsessis concessit ad suam omnipotentiam celebrandam , & ad impiorum depressionem .

(235) Guido Spoleti Dux frater Lamberti (uterque Guidonis senioris filii) post obitum nepotis e Lamberto geniti , Dux factus est , juniorque vocitatus . Inde Rex & Imperator Italiae . Cognatum habebat Radelchisium Benev. Principem , cujus sororem Ageltrudam sibi conjugio copularat .

(236) En iterum Theudemundi pons , quem *prope cum Capuam Guido transmeaverit castrametatus est* , & frumento e Liburia ablato Capuanos refocillavit , paulo post cum eodem Duce Capuani foedus iniere . Igitur cum Neapolitani Campanis infensi essent (quippe cum Saracenis in societatem coiverant) omnino putandum , Guidonem e Neapolitum Liburia frumentum abstulisse ; quadere Theudemundi pons super Clanium amnem , non super Vulturum positus videtur , ut sup. not. 87. Cis enim Clanium Liburia Campanorum extabat , transfluviana vero ad Neapolitanum Ducatum pertinebat . Quod etiam ex insequentibus Erchemp. verbis planius ostenditur . Guido enim ut Capuanos sine me-

(h) *Honericus.* * *Hunmericus.*
(f) *Deest. Hoc.*

(i) *Deest. Agere.*

sedit aliquandiu; & ablato ex Liburia frumento, aliisque victualis, (a) Capuani refocillati sunt, sed tunc cum eodem Duce non sunt foederati (237). Sed cum (b) retrovertetur, urbemque transfret, metu coacti subdiderunt se illi: ipso ad sua remeante, erexit saepefatus Athanasius viriliter contra eos, tulitque illis, adjutus auxilio Graecorum, omnia a foris, fataque quaeque videbantur possidere a parte Capuae, nec non & superius; illaque replicata sunt (c) post reditum supradicti Ducis per Chasanum. Multipliciter (d) ista patrata sunt, quae a me stricte sunt dicta.

LIX. Post haec suggestum est eidem Duci, ut (238) veniret quantocius, & liberaret confidentes ipsi: sin autem omnino perditionem subirent; qui mox veniens Capuam, Ajonem Principem a Benevento ad se venientem consilio Capuanorum (e) cepit, & sub custodia Beneventum duci fecit, in quam introiens ordinavit eam. Inde proficiscens, Sipontum ingressus est: Ajonem foris reliquit
in

metu, aut periculo ad deditionem cogeret aliquando, *pons Theodemundi relicto, retrovertitur, Capuamque transfret*. Si igitur ut Capuam transfret, ex eo loco, quo discedebat, pes ei referendus erat, necessario Theodemundi pons ultra, non citra Capuam situs videtur fuisse.

(237) Timebant fort. Campani, ne foedus cum Guidone tunc sanctientes, in se hostium Neapolitum, Graecorum, Saracenorumque simul arma verti cernerent, suamque urbem aut ferro, aut igni hostes damnarent. Cum autem praeviderent Spolitenfium Ducem plus armis prae ceteris valiturum, illi se dediderunt; sicque tot inter bellorum discrimina, Langobardorum factiones, & dissidia, in eo suam spem omnem collocarunt. Vid. Anon. Salern. c. 135. & Ostiens. loc. cit. qui ab Erchemperto, quod narrant, exceperunt.

(238) A Capuanis vocatus est iterum in auxilium Guido Spol. Dux, qui praesto adfuit; atque Ajonem Capuanis infestum in carcerem conjecit. Beneventum inde proficiscens, urbe illa potitus est, quam utique *ordinavit*, id est, novam in ea regiminis formam instituit,
jura-

(a) *Capuanis reconciliati sunt cum eodem Duce non desfoederati.*

(b) *Retro reverteretur.*

(c) *Post reditum.*

(d) *Multipliciter.*

(e) *Ann. 884.*

in Castris . Cum autem cognovissent Sipontini Ajonem (239) Seniore[m] suum captum , supra dictum Ducem , unanimiter irruentes , claufere in quodam Templo , captis (a) ejus optimatibus . Hac , (b) illacque tunc missum est , & abductus est Ajo , redditusque est suis . Alio vero die sacramento dato , vix (c) cum dedecore elapsus est .

LX. (d) Dehinc Chasano Constantinopolim abeunte ; quidam Stratigo Augustalis Joannem Candidatum , quem lingua Pelasgica Joannicio vocant , cum trecentis belligeratoribus direxit Athanasio Episcopo , cum quo idem vir Capuam hinc , & inde praedavit ; atque ob perfidiam istorum (240) Pandonulfum ex vinculis ereptum , libertati (e) restituit , & a Magiperto (141) receptus est Sueffam , qui junctus est Graecis , atque universa animalia Capuae ablata sunt . Qua de re Lando filius Landonulfi , & Landulfus Episcopus adierunt dictum Ducem in Spoletum , ab eo petentes auxilium . Landulfus Episcopus a Spoletiq[ue] reversus est : Lando autem cum eodem Duce per Sipontum (242) Capuam advenit ; qui per aliquos dies Atel-

juramentum fidelitatis excepit ; novusque etiam Castro Beneventano Praefectus , sive militaris Gastaldus , qui sibi obtemperaret , instituendus videtur . *Ordinare* enim idem est ac disponere , ab agricultura desumptum , ut ap. Vols. in Etym.

(239) Sipontini ut noverunt suum Principem captivum factum in Guidonem insurgentes , illum in Templo obsederunt , & ad liberandum Ajonem coegerunt , praestito prius eidem Principi foederis sacramento .

(240) Pandonulfus , qui e vinculis per Athanasium ereptus est , fuit filius Pandonis Comitis , de quo num. 7. & qui relegatus fuerat anno DCCCLXXXII. ut not. 210.

(241) Magipertus hic Sueffae fortasse praerat uti Gastaldus , qui Pandonulfi factioni clam adhaeserat .

(242) Quum per Sipontum Capuam adventarit Spoletensis Dux , credibile omnino est , maritima , ac faciliora ipsum loca selegisse , & per Bene-

(a) Suis .

(b) Illac .

(c) Deest. Cum .

(d) Deinde Cassano .

(e) Ann. 884 .

Atellae (243) residens, Capuam frumento implevit. Accepto nuncio, repente (a) Romam profectus est, Capuanos relinquens in manibus dicti (b) Praefulis. Is autem statim super Sanctum (244) Heremum Graecos, & Neapolites direxit, quem diu obsidentes, eos, qui in sublimibus residabant, cepit, & deinde Capuam ex utraque (245) parte graviter affligebant ita, ut quasi obfessa videretur; nam juxta Sicopolim (246) Graeci cum Neapolitibus, & Pan-

Beneventani Principatus agros transiisse, ut Samnitium montes, vias arduas, ac difficiles declinaret; sicque ad praestandum foederatis obfessis auxilium citius perveniret; eamque etiam ob rem, ut suo foederis jure cum Beneventanis sanciti uteretur cum exercitu adveniens.

(243) *Atella* antiquissima urbs, non ubi nunc *Aversa* sita est (ut aliqui existimarunt) sed fere tribus ab illa milliariibus orientem versus distans nuncque *Pomigliano di Atella* nobilis pagus, quem pone verus adhuc excisae urbis: de ea fusius egi in App. viae Descr. L. III. Postrema ejus excidii calamitas XI. seculo accidit; inde a Nortmannis *Aversa* aedificata.

(244) *S. Heremus*, seu potius *Herafms* turris est altissima, in qua olim veteris Capuae Capitolium, nec longe a Theatro disticum, ut rudera adhuc extantia ostendunt. Nunc etiam *Turris S. Herafmi* appellatur, ibique ejusdem nominis vetus Ecclesia, & finitimus pagus; qua in turri, fortissima olim arce suis propugnaculis undique circumsepta, ac munita Robertus Neapolis Rex natus fertur, ut ipsemet in quodam diplomate fatetur, in quo nundinarum Ecclesiae S. Mariae Majoris ab eo concessarum item mentio, ut in App. Viae loc. cit. notavi. Hanc turrim Achanasius Graecorum, Neapoliticumque militum copiis obsidione vallavit, & expugnavit, ut facilius nova Capua potiretur.

(245) Id est, ex utraque etiam fluminis parte, ut supra notatum est.

(246) *Sicopolis* tunc pene destructa erat, pagumque eidem urbi conterminum exstruere coeperant ejus incolae, quem *Versarium* prius ab *Inversa* fortasse Sicopoli eductum, inde *S. Nicolai in Trifisco* cognominarunt, ejusque memoria ab exeunte Christi seculo X. habetur in chartis Monasterii S. Mariae Monialium Capuae, & Capituli Metropolitanae Ecclesiae, cui Paroecia illa, pago jam desolato, adnexa fuit anno MCCCCXXII. Ad hujus collis radices, qui *Trifiscus*, sive *Rogetus* dicebatur, nunc vero S. Mariae in Hierusalem (ob antiquum ibi Deiparae sacellum extructum a Canonicis Metrop. Ecclesiae Capuanae, cui

(a) App. 885.

(b) *Praefidis*.

Pandonulfo residentes omnia circumquaque stirpitis devorabant: unde contigit, ut octoginta ex eis Calinium (147) adhaerentes, super Theanum latenter irruperunt; quibus ex (a) diverso Lando cum Theanensibus, & Atenulfus cum aliquantis Capuanis occurrerunt juxta Sanctam Scholasticam prope Castrum Theani, a quibus & victi sunt.

LXI. Per idem tempus Monasterium B. Benedicti a (248) Saracenis prius dirutum anno Domini (b) DCCCLXXXIII. ab Angelario venerabili Abbate coeptum est reaedificari (*) anno Domini (c) DCCCLXXXVI. mense Augusto. A quo reversi, dum Capuam repeteremus, a Graecis capti, exutique sumus, & exequitati; ablatisque equis, & spoliis, (249) & ministris cunctis, homines argento redempti

cui subdebatur, duobus circiter abhinc seculis Fratribus Ordinis Servorum B. Mariae Virginis sub annua quadam pensione concessum) plures aquarum acidularum medicinalium, iisque, quae Neapoli, Theani, Telesiae, atque alibi non dissimiles scaturigines effluunt, quae frugibus molendis inserviunt, quorum pluribus abhinc seculis sub Richardo I. Capuae Principe extat memoria. Antiquae Sicopolis supra illius collis planiciem etiamnum ruinae supersunt, quae *Castrum Palumbariae* vocitantur, ut not. 75. innui.

(247) *Calinium* heic, non pro *Calinulo*, seu *Carinola* accipiendum est (quo nomine deinceps haec urbs vocitari coepta) sed pro *Calvensi* urbe, seu *Calibus*, & *Calvo*, quae Sicopolim inter, ac Theanum sita est ab aquilonari Capuae regione. Eo pars exercitus depraedatum iverat, quaeque a Landone, & Atenulfo Theano egressis caesa fuit juxta antiquissimam S. Scholasticae Ecclesiam, ubi vetus illud aedificium monumento olim sepulchrali inserviebat, ibique adhuc extat, quo Theanenses pro castro utebantur ad urbis ingressum custodiendum ea parte, quo Theano Cales, inde Casilinum iter erat, quae Latina olim vocitabatur, cujus descriptionem habes in App. L. II. & III.

(248) Monasterii Casinensis a Saracenis direpti, novaeque ejusdem ab Angelario Abbate constructionis meminit alibi Peregrinus, de qua nos inferius pertractabimus.

(249) De Erchemperti prope Capuam captura satis superius verba fecimus.

(a) *Adverso*.
(b) Ann. 884.

(*) *Def. Completumque ex C. Bohn*.
(c) Ann. 886.

pti sunt; equos recollegimus (a) quinque: Ego autem solus cum praeceptore pedestre remansi; a Capuanis delati sumus in urbem; inde Neapolim pertranseuntes, nihilque proficientes, infructuosi remeavimus Capuam. Deinde tria plaustra onerata victualis, multisque opulentiis juxta (250) Anglenam, quo prius capti sumus nos, apprehensa, & depraedata sunt.

LXII. His (b) ita crudeliter gestis, Atenulfus Spoletium (c) pergens, dato pretio, Suabilum Gastaldum Marforum cum aliis fociis (d) Bassis, (251) quasi ad trecentos armatos, secum advexit; cum quibus & consilium iniit, ut Gastaldatum Capuanum illi firmarent; sed ingredienti Capuam, cum hoc adimplere (e) nequissent dicti Franci, resistente, ac contradicente praecipue Landone (251) germano ejus, quem (f) dudum ipse cum ceteris fratribus Gastaldum in his, quae ad eos pertinebant, instituerat, ab eodem Atenulfo (252) absoluti, via, qua venerant, repedarunt. Tunc dictus Atenulfus consilio habito cum suis, (253) Sadi cognatum suum ad Athanasium fae-

(250) Locus haecenus *Anghienna*, sive *Anglena* appellatur paululum ultra Capuam, Calvum versus, ubi olim antiquum erat Coenobium Cisterciensium Monachorum, S. Mariae Casamari, seu de Anglena nuncupatum, pone ejus pontem, qua rivus excurrit. A Wilhelmo L. Siciliae Rege, Capuaeque Principe pons hic extructus ann. MCLV. concessaque jam dictae Ecclesiae S. Mariae XL. terrae fuerunt jugera, ex eo, quod ibi Rex equo in praecipuum abreptus deiparae Virginis auxilio e periculo incolumis evasit, ut videre est in diplomate anni MCCXI. quod concessionis sub Othone Imp. III. Idus Mart. praecit. ann. confirmatae meminit.

(251) *Vassis* videlicet, unde *Vassalli*, Ducangius, aliique.

(252) *Absoluti*, scil. a sacramenti foedere, quo obstructi erant ad auxilium praestandum. Hinc pacto inter eos stipendio jam exsoluto, venia iisdem data est, ut ad suas sedes immunes redirent.

(253) Hujus *Sadi* Atenulfi, cognati ne verbum quidem apud alios.

(a) V.

(b) *Itaque*.

(c) Ann. 886.

(d) *Bassisque*.

(e) *Nequissent*.

(f) Ann. 882.

saepius dictum subdole misit, poscens ab eo auxilium, ut adjuvaretur singulariter fieri Comes in Capua. Haec audiens gavisus est, & spondit se in omnibus illum auxiliaturum. Cumque hoc a plurimis, & maxime, terque, quaterque Landoni fuisset relatum, (a) illa solita segnitie, & torpore detentus parvipendens, pro nihilo ducebat huiusmodi nuncium (254).

LXIII. Exin memoratus (255) Lando febris ardore succensus, Theanum (b) abiit (c) curandus a languore, quo detinebatur. Atenulfus interim a recepta, nec gressum, (d) neque mentem removit; sed (e) protinus effectivus existens parturire quod jamdudum corde conceperat, ob hoc Neapolim ire anxabat festinus. Hoc ergo cum ad aures Landonis pervenisset, illico (f) Alcifum, (256) & Aldefridum Capuam misit, ut dictum virum suo hortatu a coepto itinere deviant, & adjecit: *Ego autem, Missa audita, & comestione finita, subsequar vos*. Illi enim (g) abeuntes fatum virum inventes, retinere nequiverunt; erat (h) autem dies Dominicus. Deinde Lando proficiscens, eum minime reperit, jam enim abierat. Quo facto sub-

stinuit

(254) Vigilare profecto debuisset, & dolos, ac machinationes hostium sibi paratas timere; Principum quidem curae, ac sollicitudinis interest pervigilare, ne inopina subditorum, vel hostium prodicione opprimatur. Hinc Iphicrates Atheniensium Dux domi, militiaeque copias instructas habebat, ne si sinistri aliquid accidisset: *Impendere periculum non putabam* dicere cogere, ut posterorum memoriae historici tradidere.

(255) Lando febrim cum laboraret, Capua Theanum profectus est, ibique ab aeris salubritatem morbo convaliturum sperabat.

(256) *Alcifum, & Aldefridum* ejusdem Landonis familiares, Patriciosque viros, quippe qui Atenulfo cogniti, atque probati esse debebant. An hic *Algisum* (ut in Cod. Bolvit.) legendum sit, ignoro.

(a) Ille.

(b) Ann. 886.

(c) Curaturus.

(d) Nec admittens admodum.

(e) Promptus, & fervidus, existi.

mans parturire se posse.

(f) *Adelgisum, & Adelfridum.*

An *Algisus* est de quo n. i. & 68.

(g) *Abientes.*

(h) *Enim.*

finuit Lando reditum ejus, illicque revertenti dixit Lando, & ceteri fratres. *Quid egisti illuc, quo (*) isti?* Quibus ille respondit verba bona, verbaque consolatoria, & deceptionibus plena. His auditis, & (a) nimirum creduli acquieverunt, credentes ei. Proinde Lando advertens fratrem dolum, sed somno (257) sopitus, & negligentia depressus non intelligens telum latens, quo jaculabatur; donec transfigerentur fibrae jecoris ejus, & Theanum rediit (b) sanandus, ad quem (c) Landonulfus (258) frater suus invisere veniens (d) Landonulfus solus in urbe relictus est.

LXIV. Cernens autem haec Atenulfus, & videns sibi tempus adesse congruum, prius simulavit se cum conjuge, & liberis de civitate egredi, & (e) Calvum, quasi ad habitandum, adire. Inter ista cum juvenculis, & pecunia ambitiosis paciscens, dato sacramento, & (f) promissis multis muneribus, disrumpens jusjurandum, quod cum filiis Landonis ter juraverat, cum somni tempus advenisset (g) Sabbato post Epiphaniam, (h) hoc est VII. Idus Januarii, advocatis sodalibus suis, super filios Landonis irruit bellaturus. Filii autem Landonis non segniter se praeparaverunt adversus (i) hujuscemodi conamen; sed fugientibus eis, in quibus confidebant, concussi sunt (259) vali-

(257) Somno solitae ejus desidia, segnitieque sopitus.

(258) Legendum *Landulfus frater* suus, ut habent emendati Codd. Atque hinc sane Landulfus filius Landonis senioris fuisse censendus est, qui Sueffulanus dicebatur, ut in Ser. Com. Capuae uberius differetur, Landonulfus vero, qui Capuae relictus est, fuit Atenulfi germanus alter, de quo in stemm. n. 15. verba facit Peregrin.

(259) Pugna haec, seu intestina seditio, intra ipsius Capuae moenia accidit. Atenulfus nepotes propulsans, urbe potitus est, eosque Theanum ad patrem Landonem fugere compulit.

(a) <i>Nimium.</i>	(*) <i>Ivisti.</i>	(e) <i>Calinium, quasi habitare.</i>
(b) <i>Sanaturus.</i>		(f) <i>Praemissis.</i>
(c) <i>Landulfus.</i>		(g) <i>Sabbatum.</i>
(d) <i>Vide expansam Tabulam Comitum Capuae. Nu. 8.</i>		(h) <i>Ann. 887.</i>
		(i) <i>Hujusmodi.</i>

valide . Maxime ex hoc turbabantur , quia putabant , quod Lando cum omnibus germanis suis in hoc adesset (a) dissidio . Videntes autem hi , quod destituti essent ab omnibus , cesserunt Atenulfo , & egredientes noctu ex urbe , Theanum advenerunt Landonulfus , Pando , & nepos eorum (260) Guaiferius ; clamantibus eis a tergo de civitate ; *Nolite ire Theanum , quia certissime capiemini* . At illi Theanum (b) propinquantes haesitare coeperunt , ne (c) forsan a Landone tenerentur adstricti ; nunciato itaque adventu suo , officiosissime sunt suscepti .

LXV. Atenulfus Gastaldatum Capuanum (261) singulariter suscipiens , continuo se Comitem appellari iussit ; moxque filium suum Athanasio obsidem direxit , sicut sacramento pollicitus fuerat , (d) Liburiam , (262) & Capuam sub iurejurando illi concessit ; Athanasius vero retinuit illius sobolem , quousque factum illi a Guidone (e) Duce repromissum susciperet dictus Atenulfus , acceptoque foedere Gallico , reddidit illi filium (263) , & custodita est pax inter utrumque anno uno , & mensibus (f) tribus . Per idem tempus missis Legatis idem Atenulfus Romam ,
Majo-

(260) Hic nepos Guaiferius idem est , cujus supra meminit n. 56. & *Colossensis* vocabatur .

(261) *Singulariter* , idest , solus dominus Capuani Gastaldatus effectus .

(262) *Liburiam* , & *Capuam* Atenulfus Duci Athanasio sub iurejurando concessit , partem nempe illam *Liburiae* , quae Neapolitano Ducatui finitima erat , Suesfulam , Abellamque versus , Atellas , atque Litternum ; & *Capuam* , idest , *veterem* , five Colossium , ut supra .

(263) Athanasius pro sui foederis cum Atenulfo securitate , Guidonis Spoletensis Ducis (qui Capuanis foederatus eisdem speciali fovebat patrocinio , ut sup. not. 237. & seqq.) assensum , & confirmationem expetiit . Quibus confectis , obsidem filium ad Atenulfum remisit , pace sic composita .

(a) *Dissidio* . Vide Daufqueum in Orthogr.

(b) *Appropinquantes* .

(c) *Fortē* .

(d) *Licuriam* , ceterum semper *Liguriam* .

(e) *Deest . Duce* .

(f) *Ad mensem April. Ann. 888.*

X

Majone venerabili Abbate, & Dauserio Diacono, ut subderetur Stephano pio Papae (264), essetque illi proprius famulus; & promisit (a) quoque ei reddere Cajetanos, quos pridem callide ceperat, adjuvaretque eum contra Saracenos Gareliano residentes. Quae postea cuncta oblitus, ex his, quae promiserat, nihil omnino adimplevit.

LXVI. His quoque diebus (b) Theophylactus Stratigo a Bari Theanum hostiliter advenit hyemis tempore, Saracenos tentans (c) impugnare; nihilque proficiens, infructuosus abscessit; abiensque Neapolim, Marinum Gastaldum Castri Sanctae (265) Agathae Ajonis rebellem (d) accepit, & Apuliam rediens, nonnullas munitiones ejusdem Ajonis vi apprehendit; unde, occasione accepta, idem Ajo adversus Augustale (266) dominium rebellionis jurgium (e) initiavit, quod suo in loco inseretur.

LXVII. Ante hoc sane tempore Guaimarius Princeps Constantinopolim ad Augustorum vestigia confusus, (f) abscessit; a quibus benigne susceptus est; (g) Patritius ab eis factus, cum honore ad propria remissus est. Cum autem adhuc illic moraretur, Athanasius dolorem conceptum

(264) Ut firmiter in Comitatu Capuano Atenulfus dominaretur, etiam Stephano V. Pontifici se subdidit, ut tanquam *jure Feudi* (ut barbaro Jstorum vocabulo utar) illum a Sede Apostolica obtineret, ut sup. not. 191. advertimus.

(265) Castrum S. Agathae cum inferius quoque a Scriptore nostro memoretur, ibi nos aliqua delibabimus opportunius.

(266) Benev. Principes post Ludovici Aug. discessum metuentes, ne ab Occidentis Imp. sensim opprimerentur, cum Orientis Imperio foedus inierunt, annuam pensionem iis solvendam pollicentes. Cum igitur Theophylactus Ajonis contra jus, pactumque foedus damna intulisset, Ajo ab Augg. Leone IV. ejusque germano Alexandro desciscere coepit, ut infra.

- (a) Deest. Quoque ei.
 (b) Theophylactus.
 (c) In pugnam. In pugnas.
 (d) Praecipit.

- (e) Ann. 887.
 (f) Ann. 881.
 (g) Et Patritius.

ptum in opus erumpens , Graecos , Neapolites , seu omnes Capuanos generaliter movens, super (a) Abellanum misit Castrum, quo tunc praecerat Landulfus Sueffulanus. Mox autem ut illic supervenit exercitus, fraude illorum, qui intro erant, captum est, apprehenso in eo Landulfo, & filio ejus juniore, nuruque illius, uxore videlicet Landonis, qui cum Guaimario profectus fuerat (267).

LXVIII. His ita decursis, suafus Lando ab (b) Algegifo (268), aliisque Capuanis una cum (269) Guaiferio (c) in quandam tractoriam plauastro vehementem intromissus, Capuanam urbem ingressus est, atque ad Episcopalem abiit Aulam; ubi pauci ex vi congregati sunt, Atenulfo accelerante. Tunc commissum est praelium, mortuoque (*) Vallane illustri viro, dissolutum est cor eorum, qui
in

(267) Abella antiqua, & celebris olim Romanorum Colonia a Gothis sub Alarico desolata est, licet inde denuo prope veteris ruinas exstructa fuerit, antiquum tamen decorem nullatenus recuperavit; sed oppido nomen dedit & decus insigne Castrum, sive Arx fortissima, in qua Landulfus tunc Sueffulanus Comes dominabatur. Illam fraude civium cepit Athanasius Dux & Praeful Neapolit. cui Capuani quoque auxilium praestitere. Landulfus ipse Sergii olim Ducis gener, ejus filius junior (nomen tacetur) & nurus illius, uxor scil. Landonis, qui cum Guaimario Salerni Principe Byzantium profectus erat, comprehensi sunt.

(268) An hic fortasse ille Algegifus, qui ad describendam historiam Erchempertum impulit, pro certo affirmare non ausim; ut num. 1. not. 2.

(269) Lando Comes licet Capua expulsus ab Atenulfo fratre, affectas tamen suos, ac fautores ibi reliquerat, qui illum in pristinam solii dignitatem restituere summopere adnitebantur: quare illum clam introducere in *traba*, seu *traga*, & *tractoria* (videl. plauastro sine rotis, quod etiam nunc *stragulum* vulgo appellatur) tentarunt. Ac licet illi in urbem ingresso permulti faverent, opemque ferrent, Atenulfi tamen opera, ac virtute expulsus fuit, sicque a suis etiam derelictus fratri cedere coactus est, & cum nepote Guaiferio Theanum inglorius regressus est.

(a) *Abellarum.*
(b) *Agelgifo.*

(c) *Deest. in.*
(*) *Wallano.*
X 2

in parte Landonis erant, & coeperunt illum relinquere; & Atenulfo (a) associari. Tunc, licet (b) fiste, pacis osculum sibi mutuo fratres obtulerunt, quod in arca cordis minime retinebant. Lando autem post illa cum Guaiferio ad propria remeantes, reliqui consentanei (270) illorum capti sunt, & (c) vinculis innexi. Inter quos & Landulfus Praeful captus est, & custodiae (d) trusus. Post non multum tempus per (*) singulos dies omnes absoluti sunt (*).

LXIX. In (e) diebus illis, quando Atenulfus Gestaldatus regendi jura adeptus est, omnia quaeque Beatus Benedictus infra urbem Capuanam possedit, fratribus exultantibus auferri praecepit; qua de re missus ab Angelario venerabili Abbate, (f) & Episcopo ego ipse vestigia Apostolorum adii, Stephanum Summum Pontificem (271) postulaturus pro rebus nostris ablatis, a quo & benedictionem fratribus detuli, & privilegium nostri Coenobii, & supradicto viro literas exhortatorias attuli: dominicalis res ablata reddita est, (g) mente autem ex toto subtracta, in proximo etiam Cellam mihi ab Abbate traditam, concepto dolore, vi abstulit (272).

LXX. Interea cum Atenulfus jam memoratus Capuanos cepisset, advertens Athanasius Capuam fortiter (h) concussam, coepit occasionem quaerere adversus Atenulfum, & obsides ab eo, seu & pacem (i) innovare, decur-

(270) Idest, Capuae conjurati, qui Landonem clam introduxerant.

(271) De hac Erchemperti ad Stephanum PP. legatione supra dictum est.

(272) Cellam, cui praeerat Erchemp. ignoramus: permultas quidem Casinenfes in Capuano agro possidebant tam citra, quam ultra Vulturnum, quas suo loco commemorabimus.

(a) *Associare.*

(b) *Fiste.*

(*) *Singuli per dies.*

(*) *Anon. Salern. cap. 128.*

(c) *In vinculis.*

(d) *Tentus.*

(e) *Ann. 887.*

(f) *Deest. Et.*

(g) *Me autem.*

(h) *Percussam.*

(i) *Ann. 888. mense Aprili.*

currentibus inter alterutros missis. Majo supradictus Abbas, & (a) Aufencius Neapolim profecti sunt, quos Athanasius ad Amphitheatrum ire praecepit, simulque Atenulfum illuc adeste voluit, quatenus firmato foedere una cum Guaiferio (273) Consule, filium suum cum aliquantis e Capua obsidem mitteret. Hoc autem faciens, insidias tetendit latenter cum Graecis, & suis (274) ad capiendum suos. Sed quia, ut conjicitur, adhuc non erat completa malitia, quae post paululum divinitus (b) punita est, facta est morula; sed Atenulfus & filium suum infra urbem clausit, supradictos viros misit (275) Arenam, (c) egressusque statim Graecorum cuneus supradictos apprehendit viros cum aliis, & depraedavit totam (276) Capuam graviter; moxque sine dilatione cunctum equitatum, & pedestrem exercitum mittens, omnia fata Capuae succidi, exterminarique fecit funditus.

LXXI. Praesciens autem Deus dicti viri malitiam, & volens praestare Capuanis misericordiam in tam crudeli, impiaque persecutione, permisit eundem Athanasium in tan-

(273) Guaiferius, quem Consulem vocat Erchempertus, Gastaldus erat, sive Praefectus Arcis Colossensis, Neap. Duci foederatus; Consulibus nomine illum adpellat Erchempertus insigniore titulo fortasse ad ejus dignitatem augendam, cujus tituli nuncupatio Comitum, Gastaldive dignitatem nedum aequipararet, sed etiam illi longe praestaret; nisi ironice Historicum locutum velimus, illum notando.

(274) Athanasius suas copias in insidiis latenter insidere jussit, ut Atenulfi exercitum inopinato aggredereatur, atque illum vel ad deditio- nem cogeret, vel ferro undique trucidaretur. Prima vox *suis* Neapolites, altera *suos* Langobardos notat.

(275) *Arena*, idest, Amphitheatrum, sive Colossium.

(276) *Depraedavit totam Capuam*, scilicet totius Gastaldatus pagos, vicos, agrosque, qui utramque Capuam circumdabant, & in sua ditione erant: *sataque Capuae*, idest, *novae*, quae in Liburia mare versus erant, *succidi, exterminarique fecit*; ut Campani necessario vi- ctu privati conficerentur.

(a) *Aufencius.*

(b) *Punienda est.*

(c) *Aggressusque.*

tantam elationem (a) prorumpere, ut etiam Beneventi fines bis, terque praedari faceret. Ajo autem tunc Bari degens (b) impugnabat Graecos impugnantes se. Qui (c) hoc audiens, illico, segnitie deposita, ferme cum tribus millibus bellatoribus clanculo veniens (277) Castrum in Abellinum. Ubi autem intellexit Graecos, cum Neapolitibus residere super Capuam, radicitusque eam devastare, illico recto itinere super eos audacter adventare studuit: sed (d) quidam naturaliter zizaniorum sator Dauferius, (e) Dauferii (278) nostri genitor, urbe Beneventi egressus, subdole, ac si secuturus Principem, ex diverso Capuam cursu properavit, & dicto exercitui adventum indicavit Ajonis. At illi, relicta Capua, (f) praecipites Neapolim reversi sunt: Ajo autem iter, quod ceperat, peregit (279) illisque minime repertis, Liburiam ingressus est: cum quo & Atenulfus abiit, & exusta tota pene Liburia, ac depraedata, populisque, & bestiis ablatis, puteisque (g) faxis oppilatis, Amphitheatrum profectus est; quo residens per aliquot dies, machinis, & diversis telis fortiter expugnavit. Ille, idemque abiens (h) Castrum Sanctae (280) Agathae insedit, atque Marinum Gastaldum

(277) *Veniens &c. lege:* venit in Castrum Abellinum, nunc urbs, Abellinum quoque vocitatum.

(278) Dauferius hic Beneventanus pater erat Dauferii Monachi Casin. Diaconi, cujus ipse superius num. 65. meminit, qui Abbatem Majonem Romam fuerat comitatus: ideo Dauferium, *nostrum* appellat.

(279) Ajo Abellino iter Nolam versus susceperat; ac Liburiae ad Neapolites pertinentes agros Acerranos, atque Atellanos undique praedatus, puteos omnes faxis, sarmentis, arborumque ramis obstruxit, ut necessario potu incolae carerent, sicque ad deditionem cozeret.

(280) Castrum S. Agathae, nunc nobilis urbs Campaniae, trans Tifatam ab ortu montem, situm, quod Comitatum Capuae a Beneven-

- (a) *Prorumpere.*
 (b) *Ann. 888.*
 (c) *Haec.*
 (d) *Quidem.*

- (e) *Deest. Dauferii.*
 (f) *Recipientes.*
 (g) *Saxo.*
 (h) *Super Castrum.*

dum sibi rebellem in fide ad se remeantem suscipiens, abcessit; aliquandiu (a) Beneventi commorans, per Sipontum Barim reversus est.

LXXII. Atenulfus autem (b) ab Ajone, se subdens per sacramentum, in adiutorium sui centum viginti ferme bellatores suscepit; cum quibus graviter totam Liburiam depraedavit. Sed quia nonnunquam desperatio periculum gignere solet, generaliter morti (c) Materenenfes e (281) Calvo, & aliquanti Capuani cum (d) dictis Apuliensibus juncti, Liburiam circumeuntes, Sueffulam depraedarunt,
& re-

ventano Principatu dividebat ad fauces usque Occidentales Furcularum Caudii. Ajo Princeps illud suae ditioni subdidit; Marinus enim Castri illius Praefectus, sive Gastaldus, ab eo defecerat, ac Neap. Duci, Graecisque, isto foedere, adhaeserat. Haec urbs e ruinis excisae olim Saticulae coaluit, parumque ab illa distabat, ut contra Peregrinum alibi a me probatum: ibique adhuc veterrimi illius oppidi reliquiae apparent.

(281) Hoc quidem loco aut depravatus, aut mutilus Erchemperti Codex, nec ab aliis Codicibus aptior habetur lectio. Attamen non inutilem fore conjecturam puto, si Historicum locutum dicamus de Graecis fortasse (quos *Materenses* appellat, qui *Matera* urbe Theanum cum Theophylacto Saracenos apud Garilianum residentes debellaturi adventarant, illicque remanserant, ut sup. nu. 66.) Campanis illis adjunctis, qui Landonem Comitem, Theani commorantem, postquam Capua expulsus fuerat, fideliter secuti erant, in aemulum Atenulfum insurrexere, ut Landonem ipsum expulsum in suam sedem restituerent; Colossensis quoque, Neapolitanique Ducis freti praesidio sperabant fore, ut junctis copiis, facili negotio Atenulfum praelio superarent, atque ita Landonem in Capuae Comitatum reponerent, quod ex sequentibus Erchemperti verbis ostenditur; ait enim, Sueffulam, proximamque Liburiam a *Materensibus* cum Capuanis fuisse direptam, Athanasio Duce Neap. sibi adjuncto: ab Atenulfo ipsos simul appetitos esse: Colossensem, seu Theatralem aciem a Guaiferio in eorum subsidium statim advolasse; sicque fronte, tergoque obsessum circumlatu atque Atenulfum pugna superatum Atellam confugisse, quam prope cum vix dispersas copias collegisset, Capuam versus rediit. Haec ego, aptius fortasse alii expenderit.

(a) Benevento.
(b) Ajonis.

(c) Materenses.
(d) Deest. *Diis*.

& reverti coeperunt; quibus occurrit Graecorum, Neapolitumque exercitus juxta rivolum Lanii, atque in unum misti (a) supervalebat pars Atenulfi partem Graecanicam; sed superveniens scara Theatralis a tergo, & in medio circumsepti, devicti sunt, partim capti, partimque gladiis extincti sunt. Hac de causa audaciam sumens Athanasius, bellum coepit expetere, unde Atenulfus non segnibus redditus continuo cum suis Atellam abiit; dumque praelium non invenisset, reversus est ad sua.

LXXIII. Cum non (b) multo post, instigante inimico humano generi, collecta Athanasius multitudine, exercitu misto Graecorum, Neapolitensium, & Ismaelitarum, equitantium, & pedestrium, misitque illos adversus Capuam pugnaturus; quibus occurrit Atenulfus ultra rivolum Lanii juxta (282) Sanctum (c) Carsium, habens in comitatu suo auxiliores ab Ajone missos, nec non & Saracenos: Saraceni vero ex utraque parte juncti steterunt, nulli eorum praebentes auxilium. Atenulfus talia cernens, acrius super inimicos (d) suos insurgens, ac primo impetu potenti virtute superans, pertrivit eos usque ad ultimam perniciem, occisis ex eis plurimis, multisque captis, reliquos oppido fugere compulit, victorque triumphans ad castra onustatus, ac laetus cum suis omnibus repedavit: de suis autem praeter (283) unum amisit, Alde-

(282) *Locus S. Carsii*, vulgo *S. Carsio*, in agro Averfano trans Clanium situs est: ibi acerrime pugnatum ab utroque aemulo, Athanasio scilicet & Atenulfo, quibus Saraceni praesidio erant. Sed hi neutri eorum Duci, pugna jam inter eos inita, adjumento esse voluerunt. Qua de re Atenulfus rei militaris expertissimus, ac Dux adprime strenuus Athanasii acies fregit, ac statim e certamine victor abiit.

(283) Parum hic fide dignus redditur Erchempertus, qui ab Atenulfo Comite tam acri, obstinataque pugna unum duntaxat militem, cui nomen

(a) *Superval. valebat.*

(b) *Ann. 888. Indict. 6.*

(c) *Carsium. Vulgo, Santo Car-*

zio in agro Averfano.

(d) *Decit. Suos.*

derico nomine, & ipsum a suis, ut fertur, occisum. Ab hoc sane die coepit jam quasi potens esse Atenulfus, & Athanasius impotens. Hinc inchoavit omnia fata eorum, qui in Colosso morabantur, diripere, cunctaque bona eorum vehiculis diversis ad urbem trahere (284).

LXXIV. (285) Hoc quoque, quod narro, omnes audient aures, pro ut Dominus saepe parabolice sequacibus suis dicebat: (a) *Qui habet aures audiendi, audiat*. Ut omnis pavefcatur homo, stupeat, & ad Deum revertatur. Vel vero ne quis obstinatus animo remanserit, contingat illi, (b) quod Dathan, & Abiron superbientibus advenit, nec non & Core cum fautoribus suis evenisse dignoscitur. Guaisferius enim Praefectus Arenarum, qui pene omnia mala, quae facta sunt in diebus ejus, is opere suo gessit, fecitque patrare; cujus praestigio Romana tellus depopulata, Beneventana regio funditus desolata est, at hoc & exitium, & finem accepit idcirco, Dei judicio, modo illius scelus facinorosus finis explevit. (c) Nam subito superna (d) inspirante gratia, a qua omne bonum procedit, in illum excitati illi, a quibus ipse putabatur salvari

men Aldericus a suis, ut fertur, occisus, amissum praedicat. Hoc utique superius etiam in Capuae oppugnatione contigisse fatetur his verbis: *De nostris unus solum Onericus, & (ut fertur) a suis extinctus est*. At haec inepta sane non Erchemperti fortasse, sed Longobardi cujusdam amanuensis licentiae tribuenda, ut gentis virtutem extolleret, Neapolites aemulos, Saracenosque deprimeret.

(284) Ad urbem Capuam omnia trahere, quae ex direptione veteris Capuae vicorum, atque castrorum abstulerat, ab eorumque fatis frumenta, frugesque diripuerat.

(285) Toto hoc numero LXXIV. *κατ' ἰμπασι* ab Erchemp. Guaisferii infelix exitus describitur: quippe post tot mala, quae jamdiu patravat in Comitatu Capuano, Beneventanoque Principatu, aliisque Regionibus, Deo inspirante, ad suorum securitatem, atque tranquillitatem ab amicis captus est, & victori Atenulfo traditus, ut flagitiorum suorum poenas lueret. Vid. Anon. Salern. c.138.

(a) Matth. cap. 13.

(b) Numer. cap. 16.

(c) Diebus 11. a victoria ad S. Car-

sium.

(d) *Expirante. Expiante.*

salvari, mutata mente in eum surgentes, apprehenderunt, bonaque ipsius diripientes (a) vinxerunt, revertentes nihilominus ad solum, de quo (b) nunquam diabolice abscissi sunt; ipsumque (286) Proconsulem despicabilem Capuam, Atenulfum (c) consentientes, remiserunt pane tribulationis, & aqua angustiae (d) sustentatum. Hoc facto universi, qui a propria sede olim fuerant (e) exulati, superbe ad suam obedientiam reversi sunt; factumque gaudium magnum, pax, & securitas; coeperuntque praeesse, qui subesse soliti erant; (287) & qui per trecentos, & eo amplius annos imperaverant, ut legistis, praeesse coeperunt iis, qui cum Saracenis vicerant per aliquot soles. Tunc coepit cohors Bardica triumphans regnare super eos, quos semper armis subegerant (288).

LXXV. Interea videns Athanasius, se in omnibus superatum, pudore abjecto, pacis expetiit foedus, quod adeptus est; (f) praemissoque jurejurando, pacti sunt ad invicem. Primum tantum sacramentum sistebat roboreum ad mensem, aut tempus (389) annotinum: istud autem
nec

(286) Iterum Guaiferius Colossensis *Proconsul*, qui Consul prius vocatus fuerat, ut not. 273. Fort. ironice Proconsul Romano more, quasi Provinciae Praefes, & Praefectus habitus.

(287) Neapolitanos quidem intelligit, qui Capuanis semper infensi fuerant, illorum agrum, & praesertim Liburiam pene totam paulatim occupaverant armorum vi, vel fictis inter se foederum sacramentis, ut pluribus verbis superius.

(288) Confusim haec loquitur Erchempertus, nisi mutilus fortasse textus. Ex hisce enim verbis tantum colligitur, quod profligatis tunc Neapolitum, sociorumque Agarenorum agminibus, Sueffulanus Gestaldatus, Acerra, Atella, omnesque pene Liburiae campi adjudicati Comitatu Capuae fuerint Liternum usque, atque Nolam, ut alibi dicam, Neapolisque Ducatus variis in Liburiae locis expoliatus, ut clarius infra explicat num. 76.

(389) Tempus *annotinum*, sive *annoticum*, anni cursum designat. Unde

(a) *Viguerunt. Jungerunt.*

(b) *Nunc.*

(c) *Consentiente.*

(d) *Sugillaturum.*

(e) *Superbe exulati.*

(f) *Praevioque.*

nec ad diem duravit duodecimum . Denique Ismaelitae hac, (a) illacque discurrentes, (b) invitantur ab omnibus, omnia devorant, univcrsa consumunt, & contra Neapolim unanimiter confurgunt; aequo valde examine ipsam supernum saculatus est solium, ut ab his proculdubio percelleretur, cum quibus Christicolum genus pene omne protriverat; prout (c) Joannes dicit in Apocalypsi; immo & Dominus per Joannem de Babylone . *Quantumcumque ministraverunt vobis, ministrare: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum* . Haec autem audientes, nolite cor apponere, quod Deus (d) hoc meritis alicujus (e) Praelati fecerit, sed sua misericordia, & miseriis hominum egerit motus; ut ipse per (f) Psalmistam dicit . *Invoca me in die tribulationis (g), & eruam te, & honorificabis me. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? &c.* quousque ait . *Haec fecisti, & tacui; existimasti, inique, quod ero (h) tui similis* . In una tantum re moveor, quod cum dicat (i) Apostolus . *Vae qui praedaveris, nonne & ipse praedaberis?* Quid ergo erit de his qui praedant proximos, & proximas, traduntque prostibulo? ita ne praedabuntur? Deinde sicut enim Neapolites vastantur, qui vastarunt, ita & nos, forsitan, devorabimur, (k) qui nunc devorantes sumus . Beati ergo, qui, Domino custodiente, immunes ab hac saeculi procella existunt, ubi omne malum, & nullam sine Domino bonum regnat, & (l) in aeterna nominantur vita, qua omnis felicitas, & beatitudo perennis floret in saecula saeculorum . Amen .

Unde etiamnum boves, qui nondum jugo subacti, & qui vix annum exegerunt, vernacule dicimus *stunutosi* .

(a) <i>Illac.</i>	<i>Et.</i>
(b) <i>Invitabantur.</i>	(h) <i>Tibi.</i>
(c) <i>Apocal. cap. 18.</i>	(i) <i>Isaias cap. 33. sic dictus. V. de Hieron. ep. 103. ad Paulin. & August. de Civit. l. 18. c. 29.</i>
(d) <i>Deest. Hoc.</i>	(k) <i>Quod.</i>
(e) <i>Relati.</i>	(l) <i>Interna nominatur.</i>
(f) <i>Psal. 49.</i>	
(g) <i>Tu autem, eripiam te, & magnificabis me; nam peccatori dicit: Quare</i>	

LXXVI. Ajo (a) denique a Benevento per (b) Sipontum (290) Barim profectus ; super quam Constantinum Augustorum (c) Aulicum , & Patritium insidentem reperit , rebelles Imperatorum viriliter impugnantem ; adversus quem dictus Ajo fultus auxilio Ismaelitarum , & valatus agmine pedestrium Apuliensium audacter (d) insurgens , primo impetu victor existens , de hostibus plures interfecit ; deinde a Constantino , qui cum tribus millibus equis in tuto consistebat loco , valide contritus , vix cum aliquantis urbem ingredi valuit Barim : reliquis aut gladiis , aut traditis captivitati . Is autem Graecorum obsitus vallo , infra urbem occultatur , sustinens (291) suffragium Atenulsi , quem pridem protexerat , & non invenit ; nam & Gallos , & Agarenos , promissis aureis , saepius missim invitans , obtinere (e) nequivit .

LXXVII. Atenulfus ergo cum Athanasio pace interim custodita fere (f) XII. diebus , scisso foedere , utraque pars ad praedam prorupit . Sed Capuani praevalidiores effecti per se , & cum Saracenis graviter Neapolim circumquaque vastantes , lacerant , (g) & igne consumentes omnia ,

(290) Ajo Princeps , qui jam a Graecorum Imperatorum dominio desciverat , Barium proficiscitur , quod a Grecis obsidebatur , primo impetu victor , inde victus urbem regressus est .

(291) *Sustinens suffragium Atenulsi*, id est, ab Atenulfo, auxilium expectans, quod prius illi Ajo praestiterat, novumque, si opus fuisset, sponderat. Neque ab Italiae Regis copiis (quos Gallos tunc vocabant) aut a Saracenis subsidium expectandum fas erat, etiam *auri sponsione oblata*: illi enim intestinis bellorum certaminibus Reges inter aemulos, Berengarium scil. Everardi Forojulienis, & Guidonem Lamberti Ducis Spoletensis filios, implicabantur. Cum aliis aut foedere conjuncti, ut cum praefato Guidone, ut infr. n. seq. aut cum Neapolitibus decertantes pro Atenulfo Comite totum Capuae Comitatum subigendum sperabant, atque eam ob causam illuc migrare neglexerant.

(a) *Autem*.
 (b) *Sepontum*.
 (c) *Aulae Patricium*.
 (d) Ann. 888. iisdem diebus, quibus Amphitheatrum receptum est ab

Atenulfo .
 (e) *Nequit*.
 (f) *Bis binis . Binis*.
 (g) *Ut ipsi consumantes*.

omnia; aequo Dei judicio, ut qui Saracenis innumerabiles Christicolos gladiis, & captivitatibus tradidit, bonisque eorum ditatus est, non immerito ab his flagelletur, rodatur, & praedetur, ut Salomon ait: (a) *Quis (b) miserabitur incantatori a serpente (c) percusso?*

LXXVIII. Interea Atenulfus post Episcopi (292) captiōnem, cunctumque Clerum sacramento revinctum, ad nova se contulit, & recentia jura (d) Legis. Nam Monachos B. Benedicti pro rebus (293) perditis jurare compulit, quibus cessum fuerat ab omnibus (e) retro Principibus, cunctisque Augustis Gallicis, sacramentum per se nulli homini dandum, nisi per Scariones, se autem in hujusmodi negotio sapientiozem, ac potiozem ostendens prioribus (294).

LXXVIII. (f) Defuncto autem Lamberto filio Guidonis senioris, filio suo (g) Spoletium reliquit; quo etiam decedente, Guido junior (295) Spoletium, & Camerinum susci-

(292) *Episcopus*, qui ab Atenulfo captus est, fuit *Landulfus* Capuae Praeful, ejusdem nepos, qui in Episcopali Sede S. Stephani veteris Capuae prope Colossensem Arcem ab Atenulfo jam subactam residere debebat.

(293) *Pro rebus perditis*, scil. pro rebus, sive agris ab aliis inter bellorum turbines occupatis, qui ut a Monachis vindicari possent, chartas concessionum producere, juramentumque praestare ad veritatem contestandam debebant in manibus *Scarionum*, quo nomine *Milites nobiles* a Langobardis appellabantur, ut videre est ap. Carol. Aquin. in Lex. milit. Ducang. Murator. aliosque passim.

(294) Atenulfum merito laudat Erchempertus, a quo beneficiis quamplurimis Casinenses fuerant cumulati; sub eoque Principe suam ipse descripsit historiam.

(295) *Guido* Junior Spoleti, & Camerini Dux filius Lamberti, qui fuerat filius Guidonis Senioris, ut in stemm. Idem qui postea anno DCCCLXXXVIII. Regnum Italiae post Berengarium occupavit, cujus facti paulo infra Historicus noster meminit, & nos supr. egimus.

- (a) Ecclesiastici c. 12.
- (b) *Medebitur*.
- (c) *Semel percusso*.
- (d) *Regis*.

- (e) *Vero*.
- (f) Ann. 880.
- (g) *Spoletum*.

fufcipiens , cum Saracenis in Sepino (296) castrametatis pacem fecit , obsidibus datis , & acceptis . Cujus etiam tempore supradicta Coenobia , Urbes , & Oppida omnia a Saracenis capta , & exusta (297) sunt . Regiam ad urbem (298) legationem dirigens , contra jus faciens , pecuniam accepit ; quamobrem a Carolo III. Augusto (299) captus est , & nisi fugam (a) arripuiffet , capite plectendus erat . Unum quippe illius narro factum haud b) difsimile , quod in Gariliano gestum (300) est . Denique cum Siponto idem Dux , Atenulfo comitante , Capuam pergeret ,

(296) *Sepinum* , five al. *Sepianum* , urbs olim fortiffima , Bovianum inter , & Telesiam a Benevento miliaribus circ. XV. distans ; cum Alezeo olim a Benev. Princ. cum aliis urbibus adsignata fuerit , ut supr. notavimus , unde *Gastaldatus Alezei* , a Saracenis postmodum occupata erat . Et quoniam minati fortasse erant , se Gastaldatum Theatenfem , qui Spoletensi Ducatui adnectebatur , occupaturos , hanc ob causam Guido cum iis ann. DCCCLXXX. pacem composuit , ne tot hostibus undique cinctus & oppugnatus opprimeretur .

(297) Haec Saracenorum irruptio ann. DCCCLXXXII. contigiffe videtur , quo Johannes VIII. antequam e vivis excederet , Carolum Imperatorem hortatus est , ut ei auxilium contra Spoletensis Ducis copias ferret , a quibus *Pentapolis urbes* opprimebantur ; & contra Saracenos , qui Romanae Campaniae minabantur . Baron. tom. X. Neque anno DCCCLXXXIV. illa irruptio defierat , quo S. Bertharius Casin. Abbas ab iis gladio peremptus est .

(298) Constantinopolim Legatos mittens contra jus fecit , quod ipse Italiae Regi Carolo Aug. tanquam Spoleti Dux dudum illi fidelitatis sacramento se obstrinxerat .

(299) Carolus Augustus qui III. dicitur , idem qui vulgo *Craffus* , fil. Ludovici Germaniae Regis , Piique Imp. nepos Ann. DCCCLXXX. vel fequenti (Pag. ad h. a.) Augustus inauguratur a Johanne VIII. die Natalis Dom. & anno DCCCLXXXVII. in Triburenfibus Comitibus ob ejus defidiam , ineptiamque ad Imperii majestatem fufinendam , depositus ; cui fuffecit Arnolfus nothus Carolomanni , a quo Carolus emendicare alimenta coactus est . Baron. loc. cit.

(300) *Quod factum narrandum* adhuc defideramus .

(a) *Arripere* .

(b) *Indiffimile* .

ret, in loco, qui Caudi (301) dicitur, Arranem Ismaelitam, Tyrannum crudelissimum cum trecentis pene sequacibus suis peremit. Cognoscens autem Guido Carolum Augustum (a) seminecem jacere, cupiditate regnandi devictus, deceptusque a contribulibus suis, (b) relinquens Beneventanam Provinciam sibi (c) subactam, (d) & Spolitenfium Ducatum, abiit Galliam (302) regnaturus; Beneventi quidem tellus a Graecis capitur; Spoletium depraedatur ab Agarenis: ipse autem manet invisus, & inauditus. Cum vero (e) pervenerit, & auditus fuerit, quid (f) dixerit, vel quid egerit, scire volentibus per ordinem narrabo.

LXXX. Interea Ajone (g) obsessio infra urbem Barim a Grae-

(301) De Caudio, ejusque Furculis alibi dictum. Ibi Atenulfus Comes, & Guido Spoletensis junctis copiis dimicantes, Arranem Saracenum cum trecentis aliis occiderunt.

(302) Galliam hic Cisalpinam intelligit, seu Langobardiam, quae nunc Lombardia vulgo vocitatur, in quam se transtulit Guido ann. DCCCLXXXVIII. ut Italiae Regnum occuparet contra Berengarium jam Regem inauguratum. Hic primo ejus opes fregit; sed inde a Guidone subactus est ann. DCCCXC. & Imperiali postremo Diademate coronatus a Stephano PP. V. initio anni DCCCIXC. ut recte Pagius annotavit ad annum DCCCVIII. nu. 2. quem consule. Ad hoc tempus Guido regnandi cupidine illectus, Beneventanam Provinciam jam sibi subiectam, Ducatumque Spoleti, & Camerini reliquit: Graeci interim Beneventanam Dynastiam subdidere; Spoletinumque Ducatum Saraceni invasere, ut his verbis expedite narrat Erchempertus: *majora inde profecturum promittens*, quae quidem scripta fuisse credo, posteaque deperdita; non autem, ut communiter ajunt, Erchempertus hoc anno DCCCXIC. diem extremum clausit; cum ab iis, quae ipse in fine hujus nu. 79. innuit, plane colligitur, ipsum ea ann. DCCCIXC. descripsisse, eo scilicet tempore, quo Guido nondum amplius *invisus*, id est devictus a Berengario erat, sed victor, ut legentibus patet.

(a) 887. exeunte, qui obiit 888.
men. Jan.

(b) Reliqua.

(c) Subacta. Vide Chronol. Pr.

(d) E Spolitenfium.

(e) Pervenit.

(f) Erit.

(g) Ann. 888.

Benev.

a Graecis; atque auxilium efflagitante a Gallis, & suis, Atenulfus titubans (303) Athanasii minas, Legatos suos ad Constantinum patritium destinavit, qui residebat super dictam urbem, & foedus (a) cum ipso statuens pacis vires resistendi Ajonis, astu doloso, avertit. His, & (b) hujuscemodi argumentorum decipulis (304) dictus Ajo cernens se delusum, doluit; tandem necessitate coarctatus cum memorato Patricio pacem faciens, urbem remisit, & ad propria remeavit: Atenulfo, & Majoni Abbati, (c) qui supra fata legatione functus fuerat, haud frustra minitans. Eadem tempestate dum idem Atenulfus Dauferium (305) nostrum Diaconum (d) disponderet Tarentum, & inde Regiam ad urbem transmittere, ipse questus est adversus eum de inopia: oborta inter alterutrum contentione, ad invicem sequestrati sunt, & Atenulfo incubante Capuam, Dauferius Theanum commoraturus properavit. Paulo post concordia composita, ad eum, a quo se separaverat, regressus est.

LXXXI. Per idem tempus Graeci navaliter a Constantinopoli ad Rhegium (e) tellurem adventantes, ex diverso & Ismaelitae ab Africa, & Sicilia properantes, utri-

(303) Atenulfus metuens, ne cum Ajoni auxilium ferret, ab Athanasio iterum Capuae Comitatus subverteretur, militia, ac Duce destitutus, foedus cum Graecis iniit, & Ajoni hoc modo auxilium praestitit, urbemque Barium iisdem concessit; Ajone tamen dissentiente, qui sponte coactus Barium cessit, Beneventumque se transtulit.

(304) *Decipulis*, idest fictionibus, quibus Ajoni Atenulfus illudebat, suoque potius, quam Principis commodo, atque utilitati consulens: *Decipulae* enim voce metaphorice utitur, vulgo il *trabocchetto*, qua aves elca, aut mures decepti capiuntur.

(305) *Dauferium nostrum*, idest Monachum Casin. ut sup. not. 278.

(a) *Cum statuens . Cum statueret.*

(b) *Hujusmodi.*

(c) *Qui fata.*

(d) *Recte disponderet.*

(e) Sic quoque *tellures Theathensium*. Num. 5. in *Barium tellure*. N. 29. *Benev. tellus*. Nu. 47. & *Romana tellus* Num. 74.

utrique junxerunt se inter Messanam urbem Siciliae (306), & Rhegium : & confringentes parumper (a) mortui cuncti sunt Graeci ; tantoque metu territi sunt reliqui Achivi, qui remanserunt, ut tam viri, quam feminae, (b) & parvuli, relictis utriusque civitatibus (307) cum omnibus, subsidium adepti sunt, nemine contrahens bella. Sed ut talia permiserit Divina aequitas illi belluinae genti e contra narrabo brevius. Achivi autem, ut habitudine similes sunt, ita animo aequales sunt bestiis ; vocabulo Christiani, sed moribus tristiores Agarenis (308). Hi videlicet per se fidelium omnes praedabant, & (c) Saracenos emebant, & ex his alios venales Oceani litora farciebant, alios vero in famulos, & famulas reservabant. Talia, & his similia animadvertens Deus tradidit illos in opprobrium, & in devorationem, ut pereant, & recogitent, & intelligant, quia in operibus suis diris Deum jacu-

(306) Utraque tam Graecorum, quam Saracenorum classis in Messanensi Pharo pugnam commiserunt, in qua Graeci devicti sunt, ut infra explicat Historicus. Plures quidem Basilii Imp. e Saracenis victorias retulerat, eamque praecipue, qua anno DCCCLXXX. illorum classem penitus profligavit, ut ex Epist. Johann. VIII. 249. patet, easque habes ap. Zonaram, & Porphyrog. in vita Basilii. At Leo ejus filius patris solium adeptus, non vero secundam ejus fortunam, tametsi militari arte satis pollens inclaruerit, pluries a Saracenorum classibus superatus est, ut passim Graeci Scriptores inviti enumerant : unaque ex iisdem victoriis ea fuisse creditur, cujus Erch. hoc loco meminit ann. DCCCLXXXVIII. quamquam ejus inde jacturam Nicetas maritimae Leonis classis Praefectus insigni Saracenorum clade compensavit ann. DCCCIXC.

(307) *Cum omnibus &c.* locus sine dubio corruptus. Hinc lectionem Caracciolanam sequor tanquam germanam : *cum omnib. rebus suis ad loca tuta se recuperint, nemine persequente* : timore videlicet, metuque concussi, & exagitati.

(308) Hic quam male de Graecis senserit Erchempertus, jam vides. Omnia quae prius in ipso vomuerat opprobria colligit.

(a) *Visti sunt. Mutuo juncti sunt.*

(b) *Deest, & parvuli.*

(c) *Saracenis arm. a Saracenis?*

jaculati sunt. Acta sunt haec in arcto spatio maris, quod dividit (a) Regnum a Sicilia, qui locus olim tellus erat, (309) sed moderno tempore a Phari aequore occupatus est. Haec itaque gesta sunt anno Domini DCCCLXXXVIII. Mense Octobri.

LXXXII. Hoc etiam anno (b) reversus est Guido ad Italiam, (c) quam principare (d) cupit, sed obtinere (e) nequit. In Italiam juxta civitatem Brescianam cum Berengario, & ipso Duce conflictus, in quo nimirum conflictu utriusque partis acies crudeliter caesa (310) est. Spolia autem caesorum a Berengario recollecta sunt. Paeti sunt (f) tantum ad invicem usque in Epiphania, (g) quae celebratur VIII. Idus (h) Januarii: Cum autem uterque se junxerint ad pactum, vel ad bellandum, quod deinceps egerunt, praesenti Opusculo inseram.

Finis Historiae Erchemperti.

DE

(309) Vulgare aliorum dictum sequitur Erch. Agunctis non ex opinione, sed ex veritate uti fabella aestimatur. Sparta Geographis expendenda relinquitur.

(310) Variam Guidonis Italiae Regis cum Berengario fortunam distinguit Pagius ad ann. DCCCVIII. n. 1. & 2. Stephanus PP. V. Arnulfum in Italiam e Germania revocaverat ad hujus Provinciae Tyrannos deprimendos; Berengarius enim necessitate potius, quam voluntate compulsus illuc haud adventarat ann. DCCCXC. Guidonem propterea Pontifex Imperatorio diademate coronavit, ut superius monuimus.

(a) *Regnum abusive, ut etiam apud Ign. Cass. N. 2. idemque Erchemp. pari ratione Ducem Neap. dixit Principem N. 39. Sed hic, Regnum terra est continens opposita Insulae.*

(b) *Revertens.*

(c) *Quo.*

(d) *Cupit.*

(e) *Nequit.*

(f) *Tm.*

(g) *Quod.*

(h) *Ann. 889.*

DE HISTORIOLA IGNOTI MONACHI CASSINENSIS.

Perutilem sane hanc Historiolam, quae in celeberrimi Cassinensis Monasterii Bibliotheca delitescbat, jam olim ex inibi adseruato membranaceo (a) scripto Cod. signato numero 353. deprompseram diligentia quidem laboriosa; etenim membranae illae prae antiquitate plerisque in locis adeo extritas repraesentabant literas, ut multoties eas interpretari magis, quam legere opus mihi fuerit, tandemque duas, tresve vocabas, & majori plane iactura, nonnullas integras lineas prorsus oblitteratas praeterire sim coactus. Sed malum hoc non unum in illis insederat, quae vel librarii culpa, vel auctoris defectu (rasurae enim nullum aderat iudicium) vacuas retinebant, quo loco numeri adscribendi fuerant annorum Epochae ab Abb. Petronace ad Abb. Bertharium, quod sane ne dum res ipsa, de qua ibidem agitur, sed titulus iisdem membranis praefixus, quem post dabo, summopere expetebat: operaeque pretium fuisset termaximum id nosse, quo implicatae enodari facilius potuissent quaestiones eadem de re non satis haecenus explicatae; illaque pariter adnotatione nouissimus definitum annum, quo praesentem Historiolam ejus auctor exarauerit (b). At de hoc bene est, ex pluribus namque ejusdem locis clare liquet scriptioni illum incubuisse, superstiti adhuc jam dicto Berthario, proindeque rebus exstitisse coaevum; quas, licet non continenti serie, sed saluatim; video tamen produxisse ad annum fere 875. quando Imp. Ludovicus Lotharii fil. ex CisTyberina Italia in Galliam ultimum se recepit, quod Num. 22. & 26. nec posteriora usquam adnotavit. *Scriptiorem vero suam, praemissis*

(a) Scriptus Codex hujus Histor. culpa.
alicubi deficit librarii, & temporis

(b) Cujus auctor rebus coaevus.
L. 2

missis nonnullis velut Prolegomenis, exorsus ille fuerat a tempore, quo Beneventanus Principatus discessit, disceptusque est in partes, hoc est ab anno 840. Ejus igitur aetas nulla obscuritate obvelatur: (a) secus autem nomen, quod omnino silent membranae, simplicem praeferebant Epigraphen his verbis conceptam. Annorum supputatio de Monasterio Sanctissimi Benedicti. Quam cum integrae Historiolae minime quadrare comperissem, est mihi visum aliam, quam indidi, subrogare meo arbitrio efformatam. Nec forsitan, de hujus auctoris nomine majorem adeptus fuerat notitiam Leo Ostiensis, qui eadem ista, consimilibusque usus, ut ipse in Prologo sui Chronici adpellat, scriptiunculis, gravi ceteroqui eandem suggillat censura, lacinoso adserens (b) stylo descriptam. Quis vero illi lacinosus dicitur sit stylus, nusquam prodit; sed facile discet, re inspecta, cujus implexa, ac multiplex narratio modo currit recto ordine, modo recurrit, nulla temporum norma custodita, sed sicut mentis impetus impellebat; non secus, ac in vestium laciniis, ut casus tulerit, praerupti, undosique implicantur, multiplicanturque sinus. Estque hac plane significatione id verbi apud Petrum Diac. in Additione ad eundem Ostiensem lib. 3. c. 47. eandemque multo ante videtur usurpasse Tertullianus adversus Marcionem lib. 4. cap. 29. dicens expeditos nos esse debere ab impedimentis vitae lacinosae: eodemque figurato dicendi schemate quicquid continenti, ac firmo, imperturbatoque non procedit tenore, lacinosum dicitur; indeque Apulejo Met. lib. 1. convallis laciniosa. Et in Apolog. 1. imbecillitas laciniosa adpellatur. Et si Apulejus priori loco convallies adpellare potuit lacinosas, quod illae lateribus adjacentium montium in longum productae, quosdam quasi fistiles tubos repraesentent, in quorum pariter formam lacinosae vestes spissari, produci solent. Et plane hac ille usus est translatione alio loco lib. 6. cum fontes dixit proni foraminis laciniis editos.

Sed

(a) Sed ignoti nominis.

(b) Stylo in ea usus lacinoso.

Sed Tertullianus iterum libro de velan. virgin. cap. 4. Sermonis compendium opposuit sermoni lacinioso. Et adversus Marcion. lib. 4. cap. 1. Compendiatum novum Testamentum laciniosis oneribus antiquae legis. Iterumque de cultu feminarum cap. 9. faciei simplicitatem laciniosis pombarum ineptiis pariter opposuit. At de his satis (). Praesentem vero Ignotti hujus auctoris Historiolam a Leone inibi fuisse indicatam, nulla ambiguitate adfirmo, e qua illum complura excepisse sat constabit, si modo utriusque loci, quos ad hujus Opusculi oram passim contuli, expendantur: idque majori quoque cedit bono, quoniam neglectum temporum ordinem hoc pacto addiscere valebis a Leone, qui eadem pene omnia suo in Chronico seriatim digessit. Nemo autem idcirco operam arguat me lusisse, quod Ostiensi deflorata iterum recoxerim, nullo prorsus emolumento; namque ex incondita ista scriptiuncula, tum multa curiosis non ingrata, quae ille omiserat; tanquam a suo instituto nimium aliena, modo innotescant; tum vero clariora fient, ut opinor, quae habentur in Actis Apparitionis S. Michaelis Archangeli (a) in Gurgano monte de bello inter Sipontinos, ac Neapolitanos, qui eodem tempore Christi fidem susceperint, de quo viros magnos (non utique mihi succensendos) laborasse scio. Ab eadem namque noscere poterimus inibi Sipontinorum nomine Langobardos demonstrari, qui Sipontum, & adjacentia loca non ante multos annos pervaserant, Beneventanaeque Dynastiae adtribuerant; Neapolitanorum vero adpellatione indicari communes Graecos, qui sub ducatu Magistri Militum (Neapoli supremum id tunc erat militare munus) novos propellere hostes, sive praereptas sibi urbes recipere satagebant; agnitaque ope ab Archangelo (b) Langobardis*

(*) Confer. Voss. Etym. V. Lacinia, & Laureberg. in Antiquar. V. Lacinia, & Laciniare, ubi plura congeruntur ad rem.

(a) Qua lux datur Actis Apparitionis S. Michaelis Archang. in M. Gurgano.

(b) Langobardos Graecis regionem ademisse, clarum est, proque ea retinenda perpetuo cum eisdem dimicasse.

bardis praestita, religiosiores devenere: male enim Graeci apud Latinos saepe saepius audierunt de pluribus sacris dogmatibus: quod Actorum scriptor genere, ut reor, Langobardus Neapolitanis, ipsis utique Graecis, signate attribuit; quia, ni fallor, eos propemodum indefessos, perpetuaque bellorum aemulatione maxime invisos suae genti sentiebat remansisse hostes. Productam vero explanationem ab hac (a) praemonstrari Historiola num. 3. & 25. nullus, ut puto, inficiabitur, quam aliquando altera ipse utens conjectura subodorabam; accepto scilicet indicio, tum ab iis, quae Erchempertus num. 27. obiter quidem, adnotavit de victoria iterum a Langoburdibus de Neapolitanis relata, recurrente anniversaria die Adparitionis S. Michaelis Archangeli (*); tum vero ex iis, quae habet Ignotus scriptor in Actis Dedicationis Sacrae Cryptae in monte Gargano, eaque legere est in Homiliario Doctorum; quo loco antiquus sane auctor ille, qui Caroli Magni aetatem praecessit, de revelatione agens Archangeli in praedicto Monte, tradit bella a Sipontinis Angelica virtute propulsata, intercessisse illa non inter solos Neapolitanos, & Sipontinos, sed his adstitisse Beneventanos; ita ut aperte inde dignosci possit Sipontinorum, Beneventanorumque nomine Langobardos Beneventanae regionis ab eo fuisse praemonstratos, acceptione per eadem tempora satis communi, ut alibi erit dicendum. Mibique valde favet non aliis explanatus adhuc locus Adonis Viennensis in Martyrol. ad diem 29. Septemb. ubi agens de eadem Archangeli revelatione, miram Sipontinae urbis designationem tradit, eam locans in Campaniae finibus inter sinum Hadriaticum, & montem Garganum; quandoquidem cum non satis explorata antiquiora illa gesta ad recentiora saecula pervenissent, quibus tunc inter Langobardos, ac Neapolitanos per Campaniam (b) frequentissimae, perpetuaeque incalcescebant pu-

(a) Confer Erchemp. num. 81.

(b) Erch. N. 2. 8. 10. & 15. Tum

(*) De hac utique re infra num. Pr. Grimoaldi. nu. 3. XXV. uberius pertractabo.

pugnae, idcirco sua scriptores tempora contemplantes, res, loca, belligerantiumque gentium nomina commiscuere. At de his non plura, quae nihilominus S. Romanae Ecclesiae, eruditorumque censurae firmo proposito submitto. Adstitit autem Langobardis CisTyberinam Italiam invadentibus B. Michaelis virtus (a) eodem Dei consilio, quo S. Sabini Episcopi, & Martyris patrocinium adfuit Langobardis aliis, qui per eadem tempora in Spobetanam urbem, locosque conterminos irrupere, ut auctor est Paulus Diac. Historiae lib. 4. cap. 5. Sed & reliquis quoque omnibus SubAlpinas urbes inhabitantibus Langobardis coeleste non defuit auxilium, qui Sancti Praecursoris Joannis Baptistae protectione fulti, & Regiam, supremamque in ceteros alios retinentes dignitatem, eosdem ad sui Patroni cultum pariter allexere, quibus illum noverant aequae adstare fautorem. Sed de his consule, si licet, eandem Paulum eodem (b) lib. 4. cap. 22. Ceterum exemplar hujus Historiolae antiquum sane, ab auctoris usque aetate exaratum haud dubie opinor; namque suppletum illud, adnotatumque fuisse a Joanne Abbate Cassinensi, olim Capuae Archidiacono, certissimo comperi indicio, sicut alibi constare faciam. At non idem Ignoti hujus Monachi extitit autographum, quod intelligi facile poterit ex hoc ipso, quod librarii defectum suppleverit Joannes tum alibi, tum ad num. 2. itemque quod nonnullis in locis mendosum habeatur, auctoris non credam vitio. Ex quibus quidem locis inobservatus non est mihi praetereundus unus, aut alter. Et primo qui ad num. 1. signatus habetur asterisco, ad quem Leo Ostiensis lib. 1. cap. 4. in scripto, & in Venetae editionis Codice tradens, Petronacem praelatum fuisse in Cassinensi Coenobio anno 720. legisse videtur sic. Ab anno Incarnationis Domini (c) quingentesimo trigesimo nono sub Justiniano Imperatore sunt anni &c. Alter vero locus mihi observandus initio

(a) Si modo calculo firmabunt suo ad fidem scripti exemplaris. sacri, eruditique viri. (c) Vel legit. Quingent. quadrag.
 (b) Hos autem iterum moneo, quo ipso scilicet 40. adnumerato.

initio est num. 6. ubi Indictio 15. adfixa Constitutioni promotionis exercitus Ludovici annum monstrat, ut citius, exeuntem 866. At ille Cassinum pervenerat in Junio ejusdem anni, Capuamque exercitu circumvallatum obtinuerat in Septembri, sicut constat ex Chronologia Comitum Capuae suo inferendu loco. & ex eodem Ostiense (a) lib. 1. cap. 35. Nec animadversione non eget tertius tandem locus ad num. 7. signatus litera K; etenim initio mensis Decembris modo dicti anni 866. Ludovicus decimum octavum ad minus, non autem decimum septimum, ut ibi habetur, sui Imperii annum adnumerabat, quippe qui ex Guilielmo Bibliothecario in Hadriano primo annum Imperii obtinebat decimum nonum in die 19. Kal. Januarii Indictionis primae, hoc est exeunte anno 867. quam pariter annorum supputationem demonstrant Acta Concilii Romani sub Leone IV. quae relata habentur Hincmaro Epist. 9. cap. 23. ad quem locum frustra est Adnotator, sed rite illa explicantur ab Antonio Augustino lib. 2. de Emend. Grat. Dial. 3. & a Baronio ad annum 884. num. 17. Tuque ad eandem formam interpretare Anastasium Bibliothecarium in Leone IV. Cum consilio, inquit, Serenissimorum Lotharii, & Ludovici Imperatorum anno Imperii eorum quinto, & trigesimo, atque Pontificatus jam dicti Praefulis septimo mense Decembris, die octava, Indictione secunda. Ex quo disces adnumeratum fuisse Ludovici annum quintum in mensis Decembris die 8. Indictione 2. hoc est anno exeunte 853.

FRAN-

(a) Non obest Diploma in Chr. S. Vinc. de Volt. 1.2. Dat. an. 17. Imp. Ludov. 3. Id. Jun. 14. Ind. postquam Capuam cepit an. 1. hoc est, ann. 886. nam confectum adparet ex adjecto tempore captae Capuae.

FRANCISCI MARIAE PRATILEI

*Ad ea, quae in huc Camilli Peregrinii Historia
collecta sequuntur.*

A D M O N I T I O.

QUAMVIS seriem historiae Langobardicae a Peregrinio descriptae ne latum quidem unguem invertendam putarim; tamen ne Sicardi, & Radelchisii Beneventanorum Principum Capitularia tenebris offusa, ac omnino obscura in medium afferrentur, ut a Peregrinio factum animadvertimus, temporis angustia districtus in extricandis aliis difficultatibus ad hanc historiam pertinentibus, Cl. quosdam viros e foro Neapolitano adhibui, quorum opera notulae saltem aliquae in dubiis obscurisque locis adderentur, ut nihil, quod ad illustrandam hanc Langobardorum historiam conduceret, superesse videretur. Quare ut iis elucubrandis aliquid temporis spatium concederetur, eademmet Capitularia altero tomo inserenda putavi. Quod si quis fortasse, culpae exoptulabit, factum non improbet, cum literariae Reip. bono satis sit consultum.

Quoad Ignoti Casinensis historiolum attinet, quae heic post dicta Capitularia a Peregrinio subjungitur; ad eam quoque illustrandam notulas quasdam adjeci, iis omissis, quas ad Erchemperti historiam idem Ignotus apposuit. Ad ea tamen, de quibus ibi Erchempertus non ineminit, & quae explanatione egerent, illas adjunxi.

Post Erchempertum Anonymi Salernitani historia collocanda videbatur, quippe qui cum eodem Scriptore ab aliis confunditur, ut alibi Peregrinius ipse adverterat, ac vicissim focii, comitesque habentur. At quoniam post Ignotum, Salern. Anonymum Camillus transponendum putavit, eo etiam loco illum (integrum tamen, non mutilum, ut praeter omnium expectationem Peregrinius ipse fecerat, ac itidem Muratorius in sua Ital. Script. Colle-

stione) reponendum curavi; ut unico intuitu eorundem & varietas interdum, & narrationis concordia animadvertatur: additis quoque ex aliorum MSS. Codicum, quos minutim expendi, variantibus lectionibus: (ut hujus Scriptoris totam historiam unitim conjugerem, quod in Cl. Muratorii editione expectabatur) ac notas quasdam iis adjeci, quas Muratorius ipse breviter quidem, sed multa eruditione refertas, & critice excultas in medium attulit.

HISTO-

HISTORIO LA RERUM ALANGOBARDIS GESTARUM

IN CISTYBERINA ITALIA AB ANNO FERRE
DCCCXXX.

*Ad tempora Landulfi Campani Episcopi, & Comitum,
atque S. Bertharii Abbatis Cassinensis: continens
annos plus minus XXXVI*

Ignoto Monacho ejusdem Monasterii
Auctore coaeco.

I. **Q**uidam ex nostris scire volentes quot anni essent a tempore Sanctissimi Benedicti Patris usque nunc, nos quoque amore ducti, quantum potuimus sub calculandi aestimatione collegimus. Ab anno Incarnationis Domini quingentesimo (a) vigesimo (1) anno sub Justiniano Imperatore sunt anni a diebus ejusdem Beatissimi Benedicti usque ad Petronacem Abb. centum (2) octoginta, & unum. Et a Petronace Abbate usque (3) HUNC annum Domini Bertharii Abbatis, qui est

(1) *Anno*: lege, *nono*. Anno siquidem DXXIX. S. Benedictus Casinense Monasterium construxit, ut in serie Abbatum Casin. opportunius cum Peregrinio expendemus.

(2) *Octoginta*: lege, *nonaginta*. Anno namque DCCXX. Petronax Casinense Coenobium instauravit, ut sup. dictum est, alibique differendum.

(3) Si per *hunc* certum Praesulatus Bertharii annum Ignotus designasset, planum profecto foret, quo certe anno ab eo coepta fuisset suae historiae descriptio. Verum, uti tunc Peregrinius advertit, cum sub Abbate Berthario vixerit, *scripseritque quas viderat*, conji-

(a) Vide iudicium meum de hac Historiola, ad DISCURS. I. c. 1.

est Deo praefule in Coenobio tertius decimus Pastor, dinumerantur circiter anni (4) quost. est annus Dominicae Incarnationis (5) *Numeri annorum non aderant.*

II. (6) Paululum aliquid & de Langobardorum gente, quomodo in Italiam properarit, commemorandum. (a) Narsis quoque Patricius pro expellenda Gothorum gente, quae Italiam invaserat, Langobardos foederatos elegit, & cum Graecis suis pariter, ac Romanis ab eisdem finibus, hoc est Romanorum terminis, repulit Gothos. Qui Narsis Neapoli residens, legatos ad Langobardorum gentem dirigit, mandans ut paupertina (7) Pannoniae rura desererent, & ad Italiam cunctam refertam divitiis possidendam venirent, simulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum species, quarum Italia ferax emittit, quatenus eorum ad veniendum animos posset inlicere. Langobardi vero laeta nuncia, & quae ipsi praecoptabant, grateranter suscipiunt, deque futuris commodis animos attollunt. Hinc Langobardi sedes proprias, huc est Pannoniam, amicis suis Hunnis contribuunt; eo
sci-

conjiendum videtur ab iis, quae ipse narrat, anno circ. DCCCXL. ad DCCCLXXVI. absolvisse: non enim usque ad Monasterii sui desolationem (quo etiam tempore Berthario Abbati a Saracenis caput amputatum fuit, quod anno contigit DCCCLXXXIV.) historiam ipse suam persecutus est.

(4) *Circiter anni CLVI.* supplendum est ex supr. notatis.

(5) Annus Dominicae Incarnationis deest etiam in auto grapho. At ex jam dictis conjici potest fuisse annum circ. DCCCLXXVI. vel qui proxime sequitur; quo fortasse anno suam Ignotus noster absolvit historiam.

(6) De Langobardorum in Italiam adventu plura jam dicta sunt in Pauli Diaconi, & Erchemperti notis. Haec duntaxat adnotandum videtur, ab Ignoto Casinensi Narsis in Graecos Augustos odium, vel aemulationem silentio praeteriri, ex quo tandem Narsis in Italiam advocati fuerint Langobardi, quod nemo fere ex Latinis scriptoribus negat.

(7) Legendum: *pauperrima.*

(a) Ad verbum ex Paulo Diac. l. 2. c. 5. & 6.

scilicet ordine, ut si quo tempore Langobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent. Igitur Langobardi, relicta Pannonia, cum uxoribus, & cunctis omnibus, & suppellectile. Italiam properant possessuri. Habitaverunt autem in Pannonia annis XLII. de qua egressi sunt mense Aprili (a) (*per Indictionem primam, alio quidem die post Sanctum Pascha, cujus festivitas eo anno, juxta calculi rationem*) in ipsis Kalendis Aprilibus, cum jam a Domini Incarnatione anni quingenti sexaginta, & octo essent evoluti.

III. Post hoc dominantes Italiam, (8) Beneventum (*properantes*) introeunt ad habitandum. Horum (9) autem

(8) Adfirmat haec Ignotus, Beneventum properasse Langobardos, Italia jam ab ipsis subacta, quod opinioni illorum contrarium omnino est, qui asserunt, illos Beneventum incolendum a Narsete missos, quo primis tempore ab eo in auxilium evocati Langobardi (ex iis scilicet) qui post reditum illorum in Pannoniam reliqui fuerant in Italia praedis, ac depopulationibus assueti) ac praemiis allesti fuerant, ut junctis suorum Graecorum copiis in Gothos arma verterent. Quae haec confusa admodum, & indigesta omnino congerit Ignotus, nemo non videt. Verum de Autharis Regis Beneventum adventu Historicus intelligendus videtur, ut Ducatum illum extenderet, Langobardorumque Regno adjudicaret, ut superius innuimus in prolusione ad Paul. Diaconum, quam consule. Idem etiam Peregrius adserit in Dissertatione de Benev. Ducat. instit. como III. hujus operis adducenda.

(9) *Horum autem*: (idest Langobardorum) deest fortasse *defensor*, aut aliud hujusmodi, *existit Michaël Archangelus*. Quo tempore suam concinnabat Ignotus historiam, exploratum quidem est, gentem illam B Michaëlis cultui addictam fuisse, ob idque specum illi prope Sipontum dicatum identidem religiose frequentasse. At hic non ab initio frequens fuit cultus, cum ex Langobardis plerique idolorum cultores fuerint, aut saltem Ariani, ut alibi diximus, & supra infra. Quod a plerisque Langobardicarum rerum Scriptoribus haecenus ignoratum animadvertimus. At planquam profecto fit ex variis, quas circumferuntur, numisma-

(a) Quae hic, & infra his signis () sunt inclusa, erant ad oram scripti Cod. sed aliena manu, & amento recentiori, quae tribuo Auctori Chronici Com. Cap.

um Princeps militiae coelestis exercitus Michael extitit Archangelus. Neapolites (10) ad fidem Christi perducti. (b) Alzeus Vulgarius cum hominibus ad habitandum

mismatis, in quibus inscriptum cornitur: *S. Michael Archangelus*. Plura etiam in Principatu Beneventano, Salernitano, ac Capuano eo tempore in sui honorem templa posita leguntur, ut ap. Ostiens. aliosque, quaeque adhuc superesse cernimus.

(10) Quantum haec a veritate abhorreat, ac profus hallucinetur Ignotus Casinensis, nemo est qui non videat, cum Christi fidem a Neapolitibus usque haecenus multo post Langobardorum in Italiam irruptionem acceptam adstruat. Ac profecto ad Apostolorum usque tempora illam referendam nemo est, qui in dubium revocet. Veterem hanc, certamque traditionem Scriptores fere omnes haudquaquam improbant. Cuinam ignota ibi B. Petri Apostoli praedicatio Christianae Religionis, cum primum, vel secundo is Romam profectus, aut illinc expulsus Neapolim venit, ibique fidei mysteris plerisque primum imbutos omnes fatentur? Episcoporum sane Neap. Sedis certa, licet ob Tyrannorum persecutiones interrupta aliquando series, illorum Acta, in Concilia interventus, Templorum, immo & Monasteriorum exstructio, aliaeque Christianae Religionis monumenta, sub prioribus V. seculis satis ostendant, hunc Historicam Neapolitum famae obreptasse (nisi ejus textum coeruptum velimus) cum illos post seculum Christi VI. ad fidem perductos post Langobardorum in Campaniam adventum, adfirmet. Langobardi quidem tunc temporis vel ethnici, vel Ariana saltem secta imbuti erant, ut vel Paulus ipse Diaconus suae gentis fautor eximius praedicat. Hinc Beneventanos potius Langobardos seculo VII. in Christi fide fuisse instructos, secus vero Neapolites ab Ignoto Casinensi adferendum erat. Ex ipsismet enim illius gentis Scriptores patet, S. Barbatum Beneventi, ac S. Decrosiam Capuae plurimum defudasse, ut Langobardi, discussa errorum caligine, verae Religionis dogmata amplecterentur, & Fidei lumen iis illucesceret; quod ex actis ipsius S. Barbati Benev. Episcopi, ac Apparitionis S. Michaelis Archangeli, ut Peregrinius, Bollandus, Baronius, alique adfirmant, plane evincitur. Qua profecto de causa (nisi amanuensium incuria, aut a Neapolitanorum fortasse obreptatore aliquo factum putemus) Ignotus haec enaret, omnino ignoratur. At sane ingenita Langobardicae nationis in Neapolites aemulatio in causa fuit, ut plura in eos temere effutirent illius gentis Scriptores. Et quidem hi, Erchempertus praesertim, & Ignotus Casinensis, qui seculo IX. suam historiam de-

(a) Ex Paulo Diac. in Hist. Lang. lib. 5. c. 11.

dum suscipitur. Graecorum, Romanorumque Langobardi gentes superantes, totam simul Beneventi possident patriam.

IV. (a) *Omne quippe Regnum, ut ait Dominus, in se ipsum*

scripserunt, eo scilicet tempore, quo Neapolites inter, ac Langobardos assidua ardebant bella, huiusmodi probra Neapolitibus imponere, atque huius rei exposulare conantur; ut Neapolites saltem, si non armis offendentes, tanquam ethnicos, ac impios notent. Vid. infra. num. XXV.

At non Ignotus duntaxat Casinensis huiusmodi haec in Neapolitanos congerit probra; sed, ut ex quibusdam aliis auctoribus colligitur, qui illorum gloriae invident, Symmachum quoque, a quo fortasse Ignotus hic accepit, in hanc sententiam discessisse, ajunt. Is igitur. epist. 27. lib. VII. cum Neapolim *religiosam urbem* vocet, ex ejus verbis quidam post IV. Christi seculum baptismi aqua lotam fuisse credunt; ac Symmachi usque aetate Neapolites gentium aras, deorumque delubra coluisse. Hujus Scriptoris verba in medium adferantur: *Quam pridem Neapolim positu civium suorum visera studeo: illic honori Urbis Religiosae intervallum bidui deputabo. Dehinc, si bene dii juverint, Capuano itinere venerabilem vobis Romam, lavemque portemus.* Quod Symmachus sub seculi IV. fine Valentiniano Imperatore vixerit, Urbis Praefectura, Consulatu, aliisque Dignitatibus auctus, inde ob ejus in ethnicos singulare animi studium, indulgentiamque Urbis exilio multatus sit, nemo est, qui ignoret; illumque Christiano nomini infensum perpetuo fuisse, aequae apud omnes est exploratum. Quare non eum ibi de Christiana Religione locutum inquirunt; sed de Gentium potius superstitione: non enim elogium in hostes Symmachus congerisset, nec civium petitioni lubenter annuisset, si suae sectae adversa illi dogmata tenuissent, nec eorum civium petitioni sibi assensuendum putasset, si contrae suae religionis legibus paruiscent. Sed ne in hoc tempore frustra teratur, praetermittendum arbitror *Religionis* verbum, ejusque etymon varie ab Scriptoribus accipi; unde multiplex *Religionis* urbis Neapolitanae acceptio est. Ulterio quidem adversariis concedimus, Symmachum de ethnicorum ibi religione locutum, Neapolitesque quosdam dignitate fortasse, aut nobilitate praestantes, qui illum ad urbis accessum invitarunt, idolorum cultui addictos notasse, quid ad rem? an ex hoc inferri licet, Neapolitanam inde gentem tum ethnicorum superstitioni penitus adhaesisse,

Chri-

(a) Lucae c. 11. Ad Galat. cap. 6.

ipsam divisum desolabitur . Et quod quis serens seminaverit , hoc & metes . Propterea divisus Israëliticus populus in omnem ventilatus est mundum ; sic & haec Langobardorum gens dissidentes mentibus , etiam suos interfecere

Christianique nominis hostes , uti Symmachus erat , haecenus extitisse ? Satis quidem improbabile ; siquidem D. Ambrosius , qui ad haec fere tempora claruit, Severo Neapolitano Antistiti sanctissimo literas misit , ut lib. VII. ep. 55. idemque fortasse Symmachus Decio Campaniae Praefidi Severum ipsum *Episcopum fratrem meum* (sic eum adpollat) *omnium sectarum attestationse laudabilem* commendare studuit , ut ex ejus Epist. 51. lib. VII.

Urgent adversarii , Severum hunc Episcopum ab Ambrosio , & Symmacho laudatum , nullibi a Scriptoribus , Neapolis Antistitem cognominari . At Ambrosius , qui *Jacobum fratrem , & Compresbyterum suum in Campaniae litora ad quietem sibi adipiscendam adventasse* , ait , *& ejus amoenitates elegisse : remota enim vestri litoris ora a periculis , omnique strepitu tranquillitatem infundit : Nos autem* (subdit Ambrosius) *objecti barbaricis motibus , & bellorum procellis in medio versamur molestiarum freto* ; quid , quaeso , aliud designat , quam Neapolim , Campaniae amoenissimam urbem , in ejus praefrantiore , ad maris nempe litus , extructam sinu , quaeque ab omni tunc bellorum periculo vacua , quiete maxima fruebatur ; dum Mediolani , ac in ceteris Italiae regionibus bellorum incendia exardescabant ? Haec nempe Campaniae litus ab Ambrosio descriptum , ac ubi Severus Antistes praecerat , situm profecto erat . Siquem alterum maritimae urbis Campaniae Praefulem , Severum nomine , ab Ambrosio nuncupatum , habent , ostendant ; nisi pro suo libito illum effingant . Idem quoque Symmachi verba confirmant . Is enim cum Decio in Campania (ubi munere aliquo vel civili , vel militari fungebatur , ac Neapoli potissimum degebat , ut ex ejusdem Symmachi Epist. 36. lib. VII. apertissime colligitur) Severum Episcopum commendaret , eademque urbi Severus praeesse poterat , quam Neapoli , in qua saepius simul immorantes Decius , ac Symmachus ipse probatam , exploratamque Severi Antistitis virtutem satis habebant ? Negari vero nequit , quamvis Neapolitanam gentem usque ab Apostolorum aetate sacro fonte tinctam adfirmemus ; tamen usque ad Constantini imperium , immo ulterius , ethnicorum superstitioni plerisque haecenus addictos . Quamvis enim Catholica Religio in cunctis Romani imperii urbibus , oppidisque palam ubique coleretur ; tamen sub Constantino Magno usque ad ejus obitum ann. CCCXXXVII. haud omnino eversus erat idolorum cultus , nec deorum delubra radiceis evulsa , licet per multa

cere Principes . Ob id patriae facta divisio , Beneventanorum Principatus duabus equidem partibus efficit divisus ; a quibus vicissim Franci , Saracenique unus contra alterum evocati , post tandem fraus Saraceno-
rum

multa destructa cernerentur , sacraque vero Deo Opt. Max. Tempa excitata , ac posita , ut narrat Theodoretus Lib. V. cap. 10. & Julian. Orat. 7. Post aliquot vero annos Constans Constantini filius Aug. Gentium sacra aboleri , ac templa illarum claudi , secus vero desolari praecepit ; quod inde & Constantius anno CCCLIII. confirmavit , licet Arianorum fautor , ac propugnator acerrimus : immo gladiatores quoque , cruentaque in Amphitheatris spectacula eliminavit , ut in Cod. Theod. L.V. & VI. de Pag. sacrif. & L.II. de Gladiat. Quae tamen Christianae Reip. bona vix delibata , Julianus ille impius apostata mox pessumdedit , & conculcavit , fideles exagitando , eorumque sacras aedes devastando , & ethnicorum denuo superstitionem instauravit anno CCCLXII. Nec suo , pestiferi scilicet Apostatae , conspultus est tumulto ethnicorum cultus . Valentinianus enim Imp. anno CCCLXXI. Romanis Senatoribus , adhuc ethnicis , profana in Capitolio in Victoriae ara Sacra fieri permisit : quod quidem immane facinus Christiano zelo inflammatus Gracchus urbis Praefectus paulo post ejusdem aerae destructione vindicavit , quod non Romanae duntaxat , quam ceterarum civitatum exemplo esset ad aras Gentium evertendas , idolorumque cultum penitus extirpandum . Vid. Baron. ann. CCCLXXIII. Patet igitur pene toto Chr. sec. IV. Ethnicorum sectam haecenus in oppidis , pagisque , quam in urbibus quoque floruisse . Neque hujus infandi incendii extinctas prorsus favillas esse testantur Scriptores , qui ad seculum usque VI. idolorum superstitionem in aliquibus pagis (unde *Paganorum* ethnicis nomen adtributum) propagatam affirmant . Testis Casinum , in cujus monte a S. Benedicto Apollinis idolum excisum fuisse ferunt , ut Ofsien. L. I. c. 5. Nec Pantheon fortasse Romae sacra dedicatione a Bonifacio PP. III. expiatum , nisi ut Ethnicorum reliquiae ab illo deorum omnium coeno , haud templo , prorsus expurgaretur . Sic Neapolitana civitas fortasse , quae suos Graecorum ludos , numina , sacraque peculiaria habebat , quibus e longinquis etiam regionibus gentes illuc evocabantur , vix post IV. Christi seculum Gymnica haec certamina , Lampadiferi cursus , Cerealia sacra , aliave desuevere . Quae quidem ludicra Symmachus urbis Praefectus , pluries spectarat , atque ad haec spectacula , sacraque alludendo *Religiosam urbem* Neapolim fortasse adpellavit , in qua non omnino Christi fides colebatur , cum permulti idolorum cultores , aut Ariani saltem degerent , uti Romae etiam , ceterisque in urbibus Italiae , a quibus nondum

B b

elimi-

rum Barim noctu capiens, post demum Tarantum obfidentes, introeunt, totumque pene in integrum postmodum Regnum igne, ferroque vastantes, demoliti sunt, & ad solum usque perductum circiter per annos ferme (a) triginta.

V. Lan-

eliminata erat idolorum religio: sicuti in Oriente, in cujus regionibus ea citius secta extincta est, quamvis Christianae ibi fidei pene gemella haereticis exorta est, quae totum inde terrarum orbem infecit.

Haec tamen omnia sicuti veritatem plane adstruunt, ac meae opinioni consentanea videntur (amica quidem veritas consensum exoptulat) ita Ignoto nostro nullatenus suffragari autumo. Nam esto, Neapolitanorum plerique ethnici fuisse dicantur usque ad finem IV. seculi (quod utique de omnibus adfirmare omnino non licet) vel etiam a paucis ibi coli coepta Christi Religio, Cathedrae institutio, Templorum constructio, aliave id genus argumenta plane ostendunt, jam inde ab Apostolorum aevo in hanc civitatem Christianam fidem investitam, quo hujus Anonymi Scriptoris calumnia apertissime convellitur, & ad hujus Ignoti fautorum argumenta refellenda usam illud Fortunati Episcopi Neap. exemplum satis sit, ut veritati omnino adquietant. Hunc enim Antistitem, ut falsae Synodo Sardicensi subscriberet, per literas hortabantur Ariani Episcopi (si quidem ut vera illius Synodi Acta intercluderent, in eadem urbe anno CCCXLVII. concilium rursus convocarent, ejusque Acta tanquam germana diffeminare ausi fuerant). Quam quidem epistolam Baronius refert Annal. to. 4. novae edit. Luc. p. 480. eamque ad Fortunatum etiam Neapolis Campaniae Episcopum, simul & ad alios quamplurimos, datam adfirmat. Ante annum igitur CCCXLVII. jam Fortunatus Neapolitanae Ecclesiae praeerat Episcopus; ecquis ergo neget jam inde a principio Apostolicae praedicationis Christi fidem Neapolim investitam, etiamsi pauci fortasse cives Fortunati aetate vel Ethnici fuerint, vel Ariani? Quo Ignoti Cassin. calumnia magis crescit, quandoquidem non seculo IV. Neapolites ad fidem perductos, ait, sed post Langobardorum in Italiam adventum, seculo nempe aut saltem VI. exeunte, aut VII. ineunte quodquam absurdum, incredibile, ac valde criminofum sit, qui haec legessiat, dijudicent.

At rem manu nunc tandem attigisse credo, ac Neapolitanorum nostrorum vindicias, Ignoti defensionem, veritatis patrocinium suscepisse;

(a) Annos enumerat ab incurfione quae contigit anno fere 853. Conferre in omnem Beneventi regionem, Erch. num. 20.

V. (a) Langobardi vero dum nimia suis pro factis pericula sustinerent, ob hoc nimium afflicti, necessitateque compulsi Franciam legatos dirigunt, atque gloriosi Imperatoris Hludovici implorant Augusti clementiam, ut patriam

pisse; quod neminem adhuc fortasse fecisse reor. Scribebat Ignotus Casin. seculo IX. quo Sergius sanctissimi Athanasii Episcopi nepos, Neapolisque Dux impietate magis, quam prudentia atque aequitate, morumque probitate urbem regebat. Patrum Praesulem perfide infectabatur, sacrasque simul ejus res, ornatus, ac thesauros diripiendo Saracenis sibi foederatis distribuebat, Ecclesiaeque ministros non tam contumeliis afficiebat, quam fastibus, flagrisque caecos affligebat, condemnabat, exilio multabat, piam, religiosamque urbem Saracenorum flagitiis contaminabat, & instar impiae Babylonis vitiorum omnium coeno volutandam sinebat; sicque morum licentiam dogmatum perversitas ac pervicacia comitabatur. Quamobrem multoties Sergius ab Imp. Ludovico Pio, & Hadriano Pontifice monitus, nullo pacto resipiscere curabat, licet idem Pontifex sacro anathematis gladio in illum, ac civitatem ipsam pluries animadverterit; Caesar etiam gravia bella minatus fuerit, Neapolitanae Liburiae agros multoties depulatus, ut supr. cum Erchemperto meminimus. Itaque sub Sergio Duce cum Neapolitum pietas nedum remittere, sed omnino pessum iri coeperit, ac Pontificis minis, suppliciis, terroribus posthabitis, vivendi licentia irreplebat, a Fide desivisse credidit fortasse Ignotus noster. Ad quod confirmandum confert epistola illa, qua Ludovicus Imp. Basilio Constantinopolitano Augusto per Aufrandum legatum rescribit, quam habes ap. Baronium, & infra in Anon. Salern. hac ipse se excusatione tuetur, dum Neapolitanos ab eo offensos Basilius adfirmaret: *Nihil, ait, aliud quidem exegimus (a Neapoliticibus nempe cum Saracenis foedere non solum, sed fide conjunctis) nisi salutem ipsorum, videlicet ut desererent contagia perfidorum, & plebem desisterent insequi Christianorum: nam infidelibus arma, & alimenta, & cetera subsidia tribuentes . . . itaut facta videatur Neapolis Pavorum (ubi Agarenorum erat Regia) vel Africa, sedes Saracenorum.* En quam male offenderint catholicos quosque eo temporis Neapolitano-Saracenicæ praelia, fidelium insectationes, Episcopi ac Sacerdotum persecutio, anathematum derisio, aliaque quibus obdurescebant facinora! Quid mirum igitur, si infideles prorsus ii censebantur, atque idolorum cultores? Cumque postmodum a Johanne PP. VIII. in sanctam Ecclesiae commu-

nio-

(a) Oflen. lib. 1. c. 35.

triam sua cum gente veniens, eos omnino a Saracenis quantocius eriperet. Qui veniens hoc decretum suae reliquit patriae.

VI. (*) *CONSTITUTIO promotionis exercitus observationis partibus Beneventi sub Inditione (a) quinta decima.*

Quicumque de mobilibus Widrigid (11) suam habere potest, pergat in hoste. Qui vero medium Widrigid habet, duo juncti in unum qualitatem instruant, ut bene ire possint. Pauperes vero personae ad custodiam maritimanam, vel patriae pergant; ita videlicet, ut qui plusquam decem solidos habent de mobilibus ad eandem custodiam vadant.

nionem, Saracenis depulsis, Sergioque ab Athanasio II. Neap. Antistite ejus germano oculis, dignitate, libertateque orbato, Romamque ad Pontificem transmissio, Neapolites recepti fuissent, ac reconciliati, censurarum nodis soluti; tunc ad fidem quoque advocatos esse creditur Ignotus noster, quos antea noverat Saracenis immixtos, immo ipsis deteriores. Miror sane post Peregriniam, neminem hactenus nostrarum rerum Scriptorem, immo neque civilis Historiae Neap. Auctorem fuisse, qui diligenti animadversione expendere, quod forti certoque nostrae urbis patrocinio ac defensione esse poterat.

Atque haec (ni fallor) ad Gordium quasi hunc nodum exsolvendum apta, ac veritati magis consentanea videntur, ut a religiosa nostrorum civium pietate, Ignotique memoria caliginem dissipemus. Nemo enim omnino persuadere sibi poterit, Ignotum tam iniquo in Neapolitanos animo fuisse, ut siquod falsum assereret, a suae gentis etiam afflictis hujus pessimi criminis fuisset expostulatus. Cum igitur ipse haec adfirmet: *Neapolites ad Fidem perductos*, in hanc sententiam locutus intelligendus est, illos ab Ecclesiae matris sinu abalienatos, rursus eidem fuisse reconciliatos. Quam denique meam opinionem aliis probandam spero, tanquam veritati, vel saltem verisimilitudini consentaneam, religioni, ac pietati nostrae urbis, atque Cassinensi huic Scriptori aptiorem.

(11) *Widrigid*, quod alias *Weregeldum*, *Widrigildum* apud Ecardum in not. ad leg. salic. p. 97. illud hominis pretium significat, seu quamlibet compositionem, quo alia res compensatur: ita ut sit aestimatio, qua caput alicujus, vel res quaequam taxetur. Ducangius.

(a) Vide judicium meum de hac Historiola. (*) Ana. 866.

dant. Qui vero non plusquam decem solidos habet de mobilibus, nil ei requiratur. Si pater quoque unum filium habuerit, & ipse filius utilior patre est, instructus a patre pergat. Nam si pater utilior est, ipse pergat. Qui vero duos filios habuerit, quicumque ex eis utilior fuerit, ipse pergat: alius autem cum patre remaneat. Quod si plures filios habuerit, utiliores omnes pergant; tantum unus remaneat, qui inutilior fuerit. De fratribus indivisis juxta Capitularem Domini genitoris nostri, volumus ut si duo fuerint, ambo pergant. Si tres fuerint, unus qui inutilior apparuerit, remaneat: ceteri pergant. Si quoque plures omnes utiliores apparuerint, pergant: unus inutilior remaneat. De qua conditione volumus, ut neque per Praeceptum, neque per Advocationem, aut quamcumque occasionem excusatus sit, aut Comes, aut Gastald, vel ministri eorum ullum excusatum habeant; praeter quod Comes in unoquoque Comitatu unum relinquat, qui eundem locum custodiat, & duos cum uxore sua. Episcopi ergo nullum laicum relinquunt. Quicumque enim contra hanc institutionem remanere praesumpserit, propriis ejus amissis, quod subter ordinatum habemus, praesentialiter ad nostrum opus recipere jussimus, & illum foras ejicere. Omnibus enim notum esse volumus, quia jam a prioribus nostris juxta hanc institutionem (12) tultae fuerunt, sed prima recuperare meruerant: nunc autem certissime scitote, cujuscumque proprietus tulta fuerit, vix a nobis promerebitur recuperationem. A fluvio Pado usque Trebia sit Missus Lotseimus. Inter Padum, & Ticinum Eriulfus. Inter Ticinum, & Adda Erembertus. Inter Adda, & Addiza Landebertus. Ab Addiza usque ad Forum Julii Theobaldus. Petrus, & Arthemius Episcopi junctis secum Missi Episcoporum, & Comitum, Pisa, Luca, Pistoris, & Lunis. Theutmundus, Florentia, Volterra, & Ariftio, Rodselmus, Vlusid, & Sena, Andreas. In ministerio

(12) Tultae, .i. ablatae, Itali solto.

sterio Witonis, Rimmo, & Joannes Episcopus de Forcona. In ministerio Verengari Hifelmundus Episcopus. In littere Italico Ermeffridus, Macedo, & Wisferius. Hi volumus, at popalam ejiciant, & custodiam praevideant, & popalam in-Castella residere faciant, etiam & cum pace. Nam si Missas aliquis ausus fuerit praetermittere, qui nominibus remanserint, praesentialiter proprium tollant, & eum foris ejiciant; & si inventus fuerit ipse Missus, proprium suum perdat; & si Comes aliquem excusatam, aut bassallam suam, praeter quod superius diximus, dimiserit, honorem suum perdat; similiter eorum ministri, si aliquem dimiserint, & proprium, & ministerium perdant. Quod si Comes, aut Bassi nostri aliqua infirmitate (detenti) remanserint, aut aliquem excusatam retinuerint, aut Abbates, vel Abbatissae si plenissime homines suos non direxerint, ipsi suos honores perdant, & eorum bassalli & propriam, & beneficium amittant. De Episcopis autem cujuscumque bassallus remanserit, & proprium, & beneficium perdant. Si quoque Episcopus absque manifesta infirmitate remanserit, pro tali negligentia ita emendetur, ut in ipsa Martha resideat, quousque alia vice exercitus illuc pergat, in quantum Dominus largire dignatus fuerit. Et ac certissime sciatis, quia hanc expeditionem plenissime explere volumus, constituimus, ut Episcopus, Comes, aut (13) Bassus noster si in infirmitate incerta detentus fuerit, Episcopus quippe per suam Missam, quem meliorem habet. Comes vero, & Bassi nostri per se ipsos hoc sacramentum affirment, quod pro nulla occasione remansissent, nisi quod pro certissima infirmitate hoc agere non potuissent; omnes enim volumus, ut omnem hostilem apparatus secum deferant, ut cum nos hoc prospexerimus, & in-breviare (14) feterimus, non negligentes appereant, sed gra-

(13) Familiares & domesticos intelligit, qui mittuntur a Principe in Provincias. Interdum ad fines ac limites custodiendos mittebantur.

(14) Videl. inscribere, & in brevibus adnotare.

gratiam quoque nostra habere mereantur. Vestimenta autem habeant ad annum unum, virtualia vero quousque novum fructum ipsa patria habere poterit. Fragidis (15) enim quicumque eundo, & redeundo commotionem fecerit, vitae incurrat periculum. Et quia temporis congruentia imminet Quadragesimale, in quo studenda sunt praecepta Dei, constituimus, ut quicumque Ecclesiam fregerit, adulteria, & incendia fecerit, vitae incurrat periculum. Quicumque Caballum, Bovem, Frisingas (16), vestes, arma, vel alia mobilia tollere ausus fuerit, triplisi lege componat, & liberum (17) armiscara, idest sella, ad suum dorsum ante nos a suis semotus bis dirigatur, & usque ad nostram indulgentiam sustineatur; servi vero flagellentur, & tundantur, & illorum domini, quae ipsi tulerunt, restituant. Quod si clamor ad Seniores venerit, & ipsitalia non emendaverint, tunc horum Seniores ipsam compositionem faciant, & eadem armiscara quamdiu nobis placuerit sufficere compellantur. Et hoc constituimus, ut ex utraque parte justitia servetur, videlicet nostri sicut circa vicini, quae necessaria sunt, emenda. Vicini autem nullatenus carius, quam suis circa vicinis, vendere praesumant. Qui vero homicidia indiscrete, & praesumptiose fecerit, vitae incurrat periculum. (a) Iter enim erit nostrum per Ravennam, & immediate mense Martio in Piscariam, & omnis exercitus Italicus nobiscum. Tuscani autem cum populo, qui de ultra veniunt, per Romam veniant ad Pontem Carvum, inde Capuam, & per Beneventum descendant nobis obviam Luceria II. X. Kalendas Aprilis.

VII. His

(15) Fragidi sunt Foragerii. Ducang.

(16) Etiamnum apud Calabros Frisinga, seu Frisinga, scropha vocitatur.

(17) Armiscara, gravior multa, quae viris praefertim militaribus, & nobilibus irrogari solebat. Vid. Lexicograph.

(a) Sed postea non hoc itinere, tur. sed per Soram Beneventum ingredi-

VII. (a) His igitur praelibatis , & hac lege sancita ; dictus Dominus Imperator Ludovicus Augustus cum uxore sua pariter gloriosa Angelberga Augusta Benevento properantes , Junio mense ad Monasterium veniunt Sanctissimi Benedicti Patris ; ubi a venerabili Berthario Abbate cum sacerdotali officio , lampadibus , & thymiama-tibus , nec non & Fratrum laudibus honorifice susceptus est . Ascendens autem montem , ubi dicti almi Patris pii Benedicti sacrum corpus humatum est , pari gloria ibidem susceptus , aliquid ibidem Sancto , & bene conferens munere , dictum omne Coenobium conspiciens , laudabiliter admiratus descendit . Inibi Capuanorum frustrata calliditate , post dies aliquot obsidens , obtinuit Capuam (18) , ingreditur Salernum , navigans Malsim , Puteoli utitur lavacris , (*) & per Neapolim Sueffulanam adiit urbem : dehinc castrametatur Caudim . Mense autem Decembri Dei omnipotentis opitulante gratia ingressus est Beneventum , anno quidem (b) septimodecimo Augustalis Imperii sui . Et ecce congreditur cum Saracenis : trophaeum primitus bellicans sumpsit ex eis victoriae , ac demum omnia illo-
rum

(18) Ludovicus cum Capuam adventaret ann. DCCCLXVI. ut infra , haud statim , sed post trium circiter mensium obsidionem , illam subegit , ut sup. ex Erchemp. didicimus . Quo utique tempore , parte sui exercitus circa Capuam relicta , cum alia , suisque Optimatibus sociatus , Salernum petiit , & Amalphim urbem Neapolitano tunc Ducatui adnexam ; postque Julio sort. mense exeunte , aut Augusto ineunte Puteolos perrexit , quorum balneis tam late celebratis usus est Imperator , ut e morbo , quo afflictabatur , convalesceret : inde per Neapolitanorum Liburiam Sueffulam adivit , Capua jam potitus , collectisque suis omnibus copiis , Furculas Caudinas ingressus , Arpadii (quod olim Caudium oppidum) castrametatus est Decembri mense cit. anni DCCCLXVI. Beneventum tandem appulit anno saltem XVIII. regni sui , ut supra cum Peregrinio adnotavimus , secus anno XVII. ut Ignotus adfirmat .

(a) Erch. nu. 32. & 33. Leo O-
stien. lib. 1. c. 35.

(*) Ostienf. l. 1. c. 36.

(b) Vide iudicium meum de hac
Historiola.

rum capiens castra, solae tantum illius civitates remanserunt, Barim scilicet, nec non atque Tarantum; nam omnium quidem eorum gloria, munitissima capta est urbs Materia, quaeque igne, ferroque ad nihilum redacta est; Augusto autem mense (19) reversus Beneventum. In cuius obsequium cum esset ibidem Bertharius Abbas, nam illic in Sancta Sophia inchoatum fuerat Oratorium a praedeceffore suo reverendissimo viro Bassacio, quod omni studio perfecit, & in honorem Sancti construxit Benedicti. Dedicatum autem a Stephano Theanesis Sedis Episcopo, & ab Angelari Levitae studio opus perficitur.

VIII. Si forte nosse cupis, quis lector futurus eris, quam ob causam Beneventanorum regionem Saraceni dominassent, occasio videlicet exitit talis. (a) Sicardus Beneventanorum Princeps a suis interfectus, Radelchis Secretarius Palatii ei successit in Principatum. Tunc apud Tarantum morabatur Siconolfus armipotens, bonae memoriae Siconis magni Principis filius. (b) Interea his temporibus Capuanites plurima perpatrantes flagitia; etiam suos, majores sibi, occiderunt parentes, illorumque omnia diripientes, semetipsos sublime in spectaculum constituerunt mundi: ob hoc verebantur adire Beneventum, Principisque sui Radelchis obedire praeceptis. Nam novis fraudum iniere machinis; seque Tarantum contulerunt ad Siconolfum praedicti Principis filium, & cum ceteris sibi socios, & in flagitiis pariter consimiles dictum sibi constituerunt Siconolfum Principem; Qui nec multo post introiens Salernum, magnaue pars Beneventi regio secuta est eum. Contra quem Radelchis Principis labor (20) exarsit, & eum disperdere nitebatur e terra. Quatenus alterutrum per tempora longa dimicaverunt; quanta per hos gesta

(19) Sequentis anni DCCCLVIII.

(20) Idest *livor*, sive rabies.

(a) Ostiensis lib. 1. cap. 24.

(b) Erch. n. 15. & 53.

gesta fuerint vicissim mala, nulla sustinere valet pagina, nullus doctoris explanare sensus, sed neque scribentis potest esse omnino facultas. (a) Nam eo tempore dictus Radelchis Princeps per Barensem Pandonem Gastaldeum in auxilium sibi transmarinos invitabat Saracenos, qui divergabatur residentes. Intempesta videlicet noctis hora, more solito, nominatam rapuerunt civitatem, quae urbs juxta Graecorum stylium, *Bapis baris*, gravis, sive fortis interpretatur: vocabulum ex eo olim promeruit, ob delinquentium facinora. Ab hac gravis, vel fortis Saracenorū vastatio, ut in nos utique sic nimium saeviret. Horum iniquorum primus venientium vocabatur Alfonso, (*) obstitis siquidem vestimentis, & calciamentis, saltem nec Tarabere (21) succintis, sed solis arundinibus manu gestantes. Cum his quoque Radelchis totam devastavit Siconolfi regionem; Capuamque (22) primariam redegit in cinerem, & inde hinc omnia corruunt pariter in pejus. Hoc (b) tempore bellum inter utrosque factum est in Canis (23).

IX.

(21) *Tarabere*: Taraber idem fortasse, ac Tabardum, ut recte advertit Ducangius, & Tabaldus, sive Tabardus, sagum videlicet militare, seu longa tunica, qua nunc etiam Pannoniae Saviae, sive Ripensis gregarii milites, & Catalauniae in Hispania Provinciae utantur, quam *Tavardum* hi, illi *Tabbartz* (ut volunt) appellant; Italique nostri vulgo *Tabarro*.

(*) Hic Alfonso Saracenorū Dux, an idem fort. qui Calfo ab Erchemperto dictus fuit, affirmare non dubito.

(22) *Capuamque primariam*, veterem scilicet Capuae urbem intelligit. Cum enim Ignoti Cass. aevō nova jam extiterit ad Catilini pontem Capua, veteri pene destructa, primariae, idest primae urbis reliquias ob incendium a Saracenis excitatum, Radelchisio Benav. Principe foederato eos impellente, designat, ut sup. in Erchemp. dictum est.

(23) Vide sup. in not. Erchemp. 46. & 47.

(a) Erch. n. 16. Leo Ostiens. lib. 1. (b) Erchem. num. 16. cap. 24.

IX. (a) His diebus Saraceni ingressi Romam, Oratorium totum devastaverunt Beatissimorum Principis Apostolorum Petri, Beatique & Ecclesiam Pauli, multosque ibidem peremerunt Saxones (24), aliosque quamplurimos utriusque sexus, & aetatis; Fundensemque (25) capientes urbem, vicinaque depraedantes loca, Septembri quoque mense fecus Cajetam castrametati sunt. Contra quos pervenit Francorum exercitus; sed superatus a Saracenis quarto Novembris Idus, iniiit fugam; quos persequentes Saraceni, illorumque omnia capientes, tandemque ad Sanctum devenerunt Andream, cujusque Cellam igne cremaverunt. Quique dum pervenissent ad Cellam Praefulis Beatissimi Apollinaris, cognomento Albanum, e vicino Sanctum Beatissimi Confessoris Christi conspexerunt (26) montem, quo illico pergere satagebant; sed tardior quippe eos transire hora vetabat. Igitur tanta tunc, & coeli serenitas, & terrae siccitas, ut fluvium pede quisque volens pertransire posset. Beatissimi vero Benedicti Patris Monachi tunc vicinam sibi mortem cernentes, protinus vicissim pacem (27) dederunt, obsecrantes misericordem Dominum, ut illorum propitius in pace animas susciperet, quas in velocitatem mortis continuo expectabant migrare. Illico universi nudis plantis, & cinere sperso capite, cum

(24) Saxones appellat, qui a Carolo M. & Ludovico Pio Augusto ejus filio Romam perducti ibi confederant ad usbis fortasse custodiam.

(25) *Fundensem urbem*, scil. *Fundos*, nunc *Fondi*.

(26) Montem nempe Casinensem S. Benedicti vocatum, quod ibi ejus Coenobium extructum, sacrumque ejus corpus quiescebat, quicquid Galli Floriacenses Monachi perperam contendunt.

(27) Se invicem consalutarunt pacis osculo, ut qui proxime Saracenum gladiis certo morituri, sicque mutuis amplexibus, vale dicto, adstringebant: sicuti Christus Dominus in coelos ascensurus vale dicens discipulis: *pacem*, ait, *relinquo vobis, pacem meam do vobis*.

(a) Leo Ost. lib. 7. cap. 26. Annal. Anast. Bibl. in Leone 4. Franc. a Pithoeo editi ad annum 846.

cum Litanis (28) ad patronum suum se contulerunt Benedictum Beatum. Dum nimius esset pavor, & formidolosa expectatio, & copiosa fieret ad Omnipotentem Dominum exoratio, per (29) visum Bassacio Patri paruit praedecessor & Apollinarius Abbas: *Quid*, inquit, *habetis, quare moerorem patimini?* & Bassacius ad haec. *Imminet iniqua mors, & non verendum? Nolite*, inquit, *timere: Benedictus pius Pater vestram obtinuit salutem; deprecamini igitur sedule Dominum eum Litanis, & Missarum solemnibus; Dominus cito exaudiet voces clamantium ad se: denique & nos vobiscum in Ecclesiis stantes coelorum cum civibus communiter pro vobis Jesum Christum Dominum exorare non desistimus.* Cumque a somno surrexisset Bassacius Pastor, & hoc fratribus indicasset, in commune omnes excelsa voce Dominum benedixerunt, qui salvat misericorditer sperantes in se. Tunc subito immanis facta est pluvia, coruscationes, & tonitrua tam vehementia, ita siquidem, ut etiam (30) Carnellus fluvius, ultra terminos excresecens, redundaret; & quem pridie adversarii transire poterant pede, sequenti videlicet die, Divina coerciti repulsione, neque ripam attingere valebant fluvii: nitebantur quolibet fluvium transire modo, sed dum nullus adesset eis ad Coenobium transmeandi aditus, sicut est illorum dira barbaries, digitos corroden-tes manuum, fremebant, qui stridebant dentibus, huc, illuc.

(28) *Cum Litanis*, idest, majoribus, seu poenitentiariis, quarum antiquissimus in Ecclesia usus, ut passim apud sacros Scriptores mentio.

(29) *Per visum, ex visu, & ex viso* passim in veteribus inscriptionibus, & apud Scriptores mentio: nec aliud sibi volunt, quam *per somnium*: quod etiam inferius explicat: *cumque e somno surrexisset*:

(30) *Carnellus* fluvius idem, ac *Lyris*, sive *Garilianus*, qui medio aeo varium nomen e locis, per quae excurrit, sortitus fuit. Cum Casini montis radices radit ad Ofellium usque montem non longe a Sueffa urbe, Carnellus nuncupabatur. Cum vero e radicibus illius urbis excurreret mare versus perfluit, *Lyris* & *Garilianus* vocitabatur: ut advertit Nucaeus in not. ad Ostiens. L. l. c. 5. not. 522.

illucque furibundi discurrentes . Et ut non abesset illorum affuetum facinus , Cellas Beatissimorum Martyrum Stephani , seu Georgii igne cremaverunt , & per duos (a) Leones ad castra remearunt . Post dies aliquot suos subnervantes equos , navigare coeperunt ; qui dum propius suae adessent Provinciae , ita ut etiam jam vicinos cernerent montes , nautico plausu laudes suo more dederunt : mox inter eos una paruit navicula , quae duos ferebat homines , unius velut speciem Clerici , alterius velut Monachi habitum habentis . Qui dixerunt ad eos . *Unde venitis , vel quo itis ?* At illi responderunt dicentes : *A Petro revertimur , Roma ; omne illius devastavimus Oratorium , populum cum regione depraedata ; Francos superavimus , Cellasque Benedicti igne cremavimus : Et vos , inquit , quidnum estis ?* Ajunt illi : *Qui nos quoque sumus , modo visuri eritis .* Illico facta est tempesta valida , & procella vehemens ; omnes igitur naves contractae sunt , cunctique adversarii perempti ; nullus unquam ex eis penitus remansit , qui ceteris talia nunciaret (31) . Sequenti itaque tempore Leo venerabilis Papa Oratorium ambiens Beati Petri , muris firmissimis , & excelsis munivit (32) , ne unquam talis Romae ulterius aliquando eventus eveniret .

X. (b) Per idem rempus Siconolfus Princeps pro (33)
Spa-

(31) Quomodo haec praescierat Ignotus noster ? Ac si aliquo oraculo sibi fuerant detecta , quare reticuit ? seculi quidem illius vanae superstitioni indulgendum potius , quam illudendum est ! Ostiensis tamen , qui ex Ignoto nostro narrationem suam exscripsit , affectatae hujus fortis infortunium aliquo pacto emendat : *ita ut , inquit , vix aliquanti evadere potuerint , per quos haec ad aliorum notitiam pervenirent .* Ita , *medicamine vulnus deterfit miserans ,* Ostiensis .

(32) Unde urbs *Leonina* , cujus passim apud illius aevi Scriptores mentio .

(33) *Pro Spanis* , videlicet , pro Hispaniae Saracenis , quos Siconulfus

(a) Locus est , ac finis distionis Monasterii Cassin. Leo Ost. lib. 1. cap. 5. lib. 3. c. 12. (b) Ostiensis lib. 1. cap. 25.

Spanis tribuendum de Beatissimi Benedicti Coenobio thesaurum abstulit per plurimum. Siquidem vice prima Baziam (34) argenteam unam: Vaucas (35) par unum in gemmis, & smaragdis: Spara (36) par unum, Sericamque (37) sericam de Silfori cum auro & gemmis. In alia igitur

us in auxilium invitaverat. Confer quae meminit Ostiens. L. I. c. 25; & epit. ejusdem Ost. Chron. ap. Murator. to. II. p. 366. Post haec Siconulfus ad Casin. Coenobium veniens sub praestationis nomine Hispanis tribuendum Agarenis universum fere thesaurum, quod gloriosae memoriae Reges (ut optime Nucaeus loc. cit. emendavit) Carlomannus, & Pipinus frater ejus, & Carolus Magnus, & Ludovicus ejusdem Caroli filius, & alii quamplures seu Reges seu Principes religiosi ibidem contulerant, abstulit. Prima siquidem vice abstulit in calicibus, & patenis, crucibus, pibialis, annulis, bocis, ac fibulis auri purissimi libras CXXX. Sericam insuper sericam de Sylfori cum auro, & gemmis pro aureis decem millibus. Item & secunda vice, &c.

(34) Baziam, quam etiam Vatiam, Variam, & Vaciam, seu Vaucam infra vocat Ignotus, Scriptoresque alii diversimode usurparunt, videl. Baucas, & Batiolas apud D. Grégor. L. I. ep. 42. Eis crederem paterae genus esse, seu vas illud, vulgo Bocale, adpellatum, ut explicat Bulenger. de Donar. Pont. L. II. c. 28. cujus etiam Plautus meminit: *batiolis bibunt*. Videtis Magr. in Lex. Eccl. Buleng. & Ducang.

(35) Vaucas, idem procul dubio ac Bazias, ut supra notavi; sed pro diversa fort. forma, eas multipliciter usurpatas autumo: aut pateram illam praegrandem, quam Italice *Bacino* dicimus. At alii aptius expendant. Barbariei illius seculi parcendum sane, si parum Latine haec loquatur Ignotus.

(36) Spara, seu Sparra, idest, pectorale, sive pectoralis illa gemma, qua sacra penula, sive pallium, vulgo *Piviale*, ante pectus adnectitur, & alligatur. Vide Lexicographos.

(37) Sericamque sericam, lege: *sericamque sericam*, videlicet speciem quamdam pallii, aut veli, ut habet Bulenger. loc. cit. c. 38. ex Anastasii verbis in Benedicto III. *Sarica de Olovero cum chrysoclavo*, ubi *de olovero* explicatur *purpureo* a Nic. Alemanno in not. ad Hist. Procopii, ut habet Nucaeus, ut sup. Idemque fort. erit Sylphori Ignoti nostri: In notis enim Latino-graecis *Blatta Silphe*, & in Lex. G. L. *Silphe Blatta* est purpura, & purpureum; a quo Sylphori & Silfori, a *Sil* coloris genere, cujus meminit Ausonius in Monof. *Sitno peregrini vox nominis, aut Latii Sil?* & Plin. L. XXXIV. c. 12. *In argenti, & auri metallis nascuntur etiam nunc pigmenta Sil, & caeruleum:*
Sil

igitur vice centum triginta in vasis auro libras. Tertia itaque vice trecenti sexaginta quinque argento libras, & tredecim millia solidos auro figuratos. Quarta videlicet vice Vacias duas pensantes libras triginta; & Fundatos (38) duplices septem. Quinta nihilominus vice (39) Mariatos solidos praedolatos quatuordecim abstulit millia. Et post haec in (40) Agrifis Baciam unam, & Scaptonem unum Constantinopolitano deaurata fabrefacta vasa opere. Porro in sequenti vice sexta per Landonem (41) Comitem

Sil proprie limus est; optimum ex eo quod Atticum vocatur. Quare corrigendus hic amanuensium error, qui pro Silfuri, Filfuri exscribunt. Pallium itaque, sive velum erat Sarica purpurei coloris auro, gemmisque acu varie contextum. An ex Sarica nomen Saricae, ortum vulgariter Sargia, quod pallium est, sive Cuculla vulgo dicta Monachorum, ac Monialium ordinis S. Bened. & i, ipsis expendendum relinquimus.

(38) *Fundatos, lege, Fundatos, ut in Ost. loc. cit. Fundati, sive Fundata ap. Buleng. & Magrum, ut sup. erant Blattae auro textae, vel acu pictae, & uti Italice dicimus drappi con fondo d'oro, qualque lafre, aut lame vulgus appellat. Anastas. in Leone III. rem confirmat: Fecit vela holoserica majora sigillata habentia perichysim, & Crucem de Blattis; sive Fundata: ubi Anastasius particula sive non distinctim, quali vocem praecedentem explicet, sed conjunctive utitur, ut Nuc. notavit. Duplices Fundatos nominat Ignot. ad eorum pondus, & soliditatem explicandam; non autem numerum, quem jam septenum dixerat. Quos septem ipse Fundatos enumerat, octo legit Ostiens.*

(39) *Mariatos solidos. Divinandum profecto est: Monetae quidem genus, & fort. parvi, sive dimidiati solidi erant aut aurei, aut argentei a Gallico vulgari verbo Metoyen, & Mitoyen, apud Italos Mezzano; apud Ost. legitur Mazatos, fort. idem ac dimidiatos, sive Mezzani. Judicent alii pro libito, aut mecum etiam divinandum detur.*

(40) *In Agrifis, legendum fort. Anaglyphis, ut legit Ost. Baciam unam (Bariam ex errore in Ost. epit.) & Scaptonem unum &c. Anaglypha quidem, seu anaglypta vasa illa dicuntur, quae caelata, figurisque extantibus sculpta. Vasa, quae explicat Ignotus, caelata seu sculpta fuisse nemo est qui dubitet. At Baciam hic inauratam caelatamque a super. dictis distinguit, quae argenteae, gemmisque, ac smaragdis ornatae erant, ut not. 26. & 27. Quid autem Scaptonis nomine intellexerit, illud occentare liceat: Davus sum, non Oedipus.*

(41) Landonem scil. Comitem Capuae filium Landalfi senioris intelli-

tem, & Aldemarium (42) Gastaldeum vi ex Coenobio sustulit idem Siconulfus praedolati solidos duo millia, & sui Principis coronam Siconis, (43) genitorisque de auro, ac gemmis smaragdinis ornatam. Ex hoc neque sibi profuit, animamque jugulavit suam; sed neque quod fallere Monachos promittendo nisus est, ei neque profuit nihilominus, seu patriae; sed videlicet ab hinc nullum ei amplius evenit triumphus victoriae.

XI. His diebus inter utrosque Principes factum est in (a) Cancellis (45) bellum perexecrabile.

XII. Ali-

telligit, qui Comitatum regendum suscepit ab anno DCCCXLII. ad DCCCLX. Unde pensiones haec, seu tributa ab anno DCCCXLI. quo primum Siconulfus Casinum petiit ad exeuntem annum DCCCXLIV. quo Romam ipse ad Ludovicum Lotharii filium adiit, ut habet Anastas. in Sergio II. soluta a Casinensibus fuisse conijcimus: quod quidem clarius ab Off. loc. cit. explicatur.

(42) *Aldemarium* hunc *Gastaldeum*, militarem Praefectum puto Salerni, cujus post Siconulfi mortem, Sicone ejus filio ab Ludovico Imp. in exilium pulso, Princeps electus est: ex eaque inde urbe alii quoque Aldemarii prodire, qui Capuam postea, alioque translati sunt, quorum in Langobardis Scriptoribus frequens memoria.

(43) *Sui Principis, genitorisque Siconis coronam &c.* scilicet quam in capite gerebat Sico Princeps ejus pater ex more ab Arichi, qui primus Beneventi Princeps appellatus, & more Regis inunctus coronam usurpavit (ut alibi, & infr. dicendum) & Casinensi Coenobio, Divoque Benedicto ipsemet obtulerat. De coronis, variisque earum differentiis vide Cassan. in Cat. Gl. Mundi par. 2. concl. 2. Buleng. de Spol. Bell. c. 13. & Paschal. de Coron. Coronae typum, qua Capuanus olim Princeps utebatur, dabimus to. III.

(44) Ad aliorum exemplum, atque emendationem Siconulfi damna, ac perniciem in seipsum conversa ob rapinas, & scelera, quae patrarat, exaggerat Ignotus; quod utique crimen Casinenses omnes Scriptores perpetuo notarunt.

(45) Pugnam in *Cancellis* atrocissimam, quam hic num. XI. Ignotus memorat, diversam omnino ab ea, quae ab Erchemperto nu. XVII. enarratur, fuisse puto; in qua scilicet apud *Cancelli* Castrum Siconulfi fuso exer-

(a) An de hoc bello Erch. num. 17.

XII. (a) Aliquantis interim elapsis temporibus, Masfar Dux Benevento residens in auxilium Radelchisi Principis, Beatissimae Dei Genitricis in Cingla Mariae Monasterium devastavit, Castellamque postmodum Sancti, qui cognominatur (46) Viti, cepit: Telesinum possidens Castrum humiliavit, totamque devastavit Apuliam, & cetera nihilominus loca; quandoque pervenit secus almi Benedicti Monasterium, cujus adeo ira divinitus mens immutata est, ut dum unus ei Canis vellet in pratis unam comprehendere Aucam (47), per semetipsum cum flagello cu-

exercitu, mox collectis copiis, prope Caudinas Furculas, quae ab eodem Cancellio parum distant, Beneventi Principis copias adortus, illas prostravit. Hoc ex horum Scriptorum contextu plane constare quisque dijudicet.

(46) Castrum S. Viti illud fuisse suspicor, quod non longe olim ab Aesernia urbe situm erat, nunc penitus desolatum, ejusque adhuc rudera visuntur, & veteres ejusdem urbis chartae ostendunt: necnon Cinglense Chron. anno MII. haec habet: *Castrum S. Viti de Monte per Serviesem Comitem Gaidolfum occupatur. Abbas ad Capuae Principem conquestus ivit.* Quibus ex verbis multa nobis considerata offeruntur. I. Hocce in Castro Monasterium priscis temporibus Casin. Monachorum fuisse, cujus nulla apud Ostiensem, aliosque Scriptores extat memoria. II. Hujus Castri ditionem penes Abbatem fuisse. III. Gaidolfum Aeserniae Comitem nullibi adhuc, neque a Peregrinio relatum. Castrum hoc situm erat sub collis illius planicie, in qua *Macchiae* oppidum: Monasterii adhuc rudera sunt, ejusque redditus, qui supererant, compositis litibus in Romana Curia agitatis, anno MDLXXXIV. Aeserniensis Ecclesiae Canonicis tandem additi ad congruentem illorum alimoniam, ut diurnis in Choro Horis Canonicis recitandis, ac sacro adessent, quod primum ob reddituum pensionem non solutam minime praestabant. Haec omnia ex ejusdem Ecclesiae monumentis eruenda curavi.

(47) Avem *Aucam*, idest, Anserem, quam vulgariter *Oca* appellamus. Hanc mirabilem Aucae narrationem exscripsit etiam Ostiens. ut Casinensium, ac Langobardorum genio indulgeret. Animi utriusque levitati parcendum! Non autem Nucae, qui verissimam credit, quippe acclamando epiphonemate usus est in ejus not. loc. cit.

(a) Ostiensis lib. 2. c. 28.

lo cucurrit, & eandem de ore raptoris expulit avem; cumque ante januas assisteret Monasterii, protinus portas claudere iussit, ne subsequentes introire (48) praesumerent. His expositis, pertransiit Aquinum, ac depraedavit Arcem, vicinaque loca. Novembrio autem mense post dies octo reversus est Beneventum (49).

XIII. (a) Mortuo itaque Siconolfo apud Salernum, Sico filius ejus specie tenus ei successit in Principatum. Isque post aliquantulum Franciam puerulus transfuditur.

XIV. (b) Mense Junio (50) generalis per totam Beneventi regionem terraemotus factus est magnus, ita ut Iserniensem funditus urbem obrueret, multumque perimeret populum; ad ultimum etiam & Praesulem extinxit ejusdem civitatis. Par ruina aedificiorum extitit apud Sanctum Vincentium; similisque vis fuit terraemotus ad Benedicti Beati Coenobium, sed nec unus quidem lapis suo de loco lapsus est. Quod dum Massario renunciatum fuisset, ut ruinosam depraedaret Iserniam, ait. *Dominus omnium illuc*

(48) Post *introire*, supplendum *illuc*, quod in Ostien. etiam legere poterat Peregrinus.

(49) Non quod octo tantum dierum spatio Saraceni excursions suas expleverint, sed Beneventum octava Novembris die remigravit. Irruptiones namque, incendia, ac depopulationes menses circiter tres perdurasse notum est.

(50) Mense Junio anni DCCCXLVIII. sub Leone IV. Ind. X. ut habet Anastas. Tunc Aesernia omnino destructa, ac desolata, ejusque Episcopus (nomen desideratur) sua cum Ecclesia, Clericisque confulptus est. Nova inde urbs extrui sub veteris ruinis coepit anno insequenti, sed angustiore illo situ, quo Episcopalis etiamnum Basilica extat Forum usque, ubi Principis aedes constructa; quem dehinc situm posteriori aetate cives circumquaque protenderunt: nunc autem a novis terrae concussionibus prostrata, incolis urbs pene desolata conspicitur.

(a) Erch. num. 20. & 23.

(b) Ostens. lib. 1. cap. 28.

Bluc iratus est, & ego per amplius defacviam? Non utique ibo (51).

XV. Telesia nova secus primariam in planitie sui cognominis construitur (52).

XVI. (a) Inter haec tempora, breviter ut superius dictum, intra Capuanites filii Landolfi Gastaldi, hoc est Lando Comes, Landolfus Episcopus, Pando Marepasis, Pandenolfus Gastaldeus hujus patriae insignes habebantur. Sed ob scelera commorantium crebro eorum urbs (53) incendio cremata est: non poenitentiae remedium, neque Divinam postulantes misericordiam, aut emendationem facinorum, sed quodam tandem reperto consilio, ad Casilini pontem (54) construunt civitatem, quam (55) ludo secundam vocitabant Romam. Nam sicut qui effugerit a facie leonis, & incurrit in ursum, sic ab istis remota civitas ipsa ab igne, pari in ultione corrui in abyssum (56).
Qua

(51) Ipse viderit Ignotus, qui verba haec fortasse audit, quae Saracenus prodiderat.

(52) *Telesia* antiqua parvo sub colle olim sita a Saracenis primum, inde a terraemotu penitus excisa est, ejusdem cives biennalis spatii tempore transfugae novam aedificandam curavere in collis ejusdem planicie, quae itidem posterioribus seculis bellorum factionibus, terraeque motibus destructa, vix hodie suum in ruinis nomen ostentat.

(53) Urbs tamen haec non Capua, sed *Sicopolis* erat, ut supra notatum, quae in Trifisci colle ultra veterem Capuam, ac Vulturini aquas prominebat.

(54) Deficit *novam construunt civitatem &c.* quae *nova Capua* ad Casilini adhuc pontem extat, ut dixi.

(55) Non illudebant profecto, cum *secundam* obrectatores *Romam* vocitarent *Capuam urbem*: satis enim tunc apud omnes exploratum habebatur ab antiquis Scriptoribus, atque a L. Floro & M. Tullio praesertim, *Romam alteram* fuisse adpellatam.

(56) Ad varia, quibus suberat Capua, incendia, alludit Ignotus noster, qui Capuanos quidem multimodis pupugit.

(a) Erchem. num. 21. & 24. Leo Ostiens. lib. 1. cap. 31.

Qua gloria sperabatur erigi, carmen indicat istud (57);

- „ Quae primum senio marcebat tempore longo
 „ Cernitur ex amplis consurgere moenibus urbem.
 „ Illa Senatorum pollebat fulta catervis (58),
 „ Nomine sed Capua vocitatur & ista secunda.
 „ Providus in cunctis patriae, populique juvamen
 „ Lando Comes studio solerti hanc condidit urbem.
 „ Aurea Porta vocatur, fert quia lucis honorem.
 „ Arma, salus, virtas perpetua Christus in urbe
 „ Hac maneat populo tempus in omne suo.
 „ Pellat & hinc hostem saevum, fraudemque malignam,
 „ Civibus & praestet pacis honore frui.

XVII. Hoc videlicet tempore Tarantum fame obfessa a Saracenis capitur (59).

XVIII. (a) Per idem tempus Bassacius Abbas rogatus a Primatibus patriae adiit Franciam; qui obsecrans gloriosum Imperatorem Hludovicum veniens Barim, & in quantum possibilitas fuit, totis viribus cum Saracenis dimicavit. Post complures autem dies venit Beneventum: igitur Sabbato vigilia Sanctissimae Pentecostes infra Beneventanam urbem interemptis Saracenis, Radelchis Principatum

(57) Hanc inscriptionem, seu titulum super urbis Capuae portam positum fuisse credunt, quae *Aurea* olim dicebatur, Beneventi instar, ubi *Aurea Porta* etiam extabat, quod *inanrata* fortasse circumfragmenta habuerit in ejusdem extractione, quaeque meridionalem Liburiae plagam spectabat, cujus quoque meminit Peregrinius.

(58) Veterem illam, celeberrimamque Capuam designat, antequam a Romanis subjiceretur, Hannibali foederatam.

(59) Tarentum urbs capta ann. circ. DCCCLVI. Eam Gothi olim occuparunt: inde a Graecis, sub Belisario Italiam oppugnante, recepta est: Illam postmodum Romualdus Benev. Dux anno circ. DC-LXXX. expugnavit; e Langobardorum manibus Saraceni eandem rapuere cum aliis simul Calabriae, sive Apuliae urbibus; Ludovico denique Imperator, Saracenis expulsis, illa potitus est, ut in Erchemperto narratum est.

(a) Erchem. num. 19. Leo. Ost. lib. 1. c. 29.

patum gerens , Massarim capit ; ad Imperatorem adductus , capite plectitur . Hludovicus exinde repedavit in patriam .

XIX. (a) His temporibus Bassacius Abbas defunctus est , (60) expletis in regimine annis decem , & novem ; cuius quale , quantumque fuit sursum , deorsumque in Ecclesiis studium , & ipsi **VIDIMUS , QUI SCRIBIMUS** (61) , & carmina illius nobis descripta resonant . Huic successit in regimine Bertharius Sacerdos , ejus discipulus , moribus , & vita strenuus , & omni bonitate conspicuus . Castellum sursum munitionem ipse ambiens , calicem ad honorem Dei officium operatus est , civitatem (62) fieri voluit , & inchoavit . Et quomodo totis viribus contra Saracenos in Gaeta dimicavit , **NOSTRA PLENIS-SIME**

(60) A vero abluat : *expletis annis XIX.* quin potius nondum exactis dicendum foret : Bassacius namque annis XVIII. & mens. X. non adhuc absolutis Casinensi Coenobio praesuit , ut alibi dissentendum .

(61) Igitur anno DCCCLVI. quo Bassacius Abbas vivere desit , jam Ignotus noster Monachi habitum induerat Casinensem , qui eodem aevo vixit , ac Erchempertus ; *viderat enim ipse , quae scripsit .*

(62) *Civitatem* (supplet *iuso* Nucaeus in Not. ad Ostiens. cap. 23.) *Hic itaque Abbas Bertharius* (ait Ost.) *reminiscens periculi , quod nuper a Saracenis eidem loco acciderat : totum undique Monasterium quod sursum erat , muris , ac turribus fortissimis in modum Castellum munivit . Civitatem quoque ad radicem hujus montis circa Monasterium Domini Salvatoris construere inchoavit , quae Eulogimopolis , idest Benedicti Civitas dicta est . Ubi Nucaeus ita adnotavit not. 5. Ignotus Casin. num. 19. dixit : Civitatem *iuso* fieri voluit , & inchoavit . Unde adverbium *iuso* pro deorsum adhuc nostratibus recentium licet observare , quod vitiosius alii efferunt *Gid* . At Nucaeii supplemento non acquiesco . Amanuensis fortasse errore corrupta vox , *iusu* , vel *iusso* , quo plane intelligeretur iussu Bertharii nova urbs S. Germani edificari coepta . Quod vero ait Nucaeus , nimis abstrusum est , & veritati minime consentaneum . Eruditorum sententiae subscribo .*

(a) Ostiensis lib. 1. cap. 32. & 33.

SIME COMPERIT AETAS. Quomodo autem suos dilexit commissos, & quatenus pro ipsis decertavit (63), Praecepta indicant Coenobio facta Imperatorum.

XX. Eo tempore Ademarius Princeps erat apud Salernum. Teanensis Ecclesiae Praeful Jupoaldus (64) obiit. Et (a) Hilarius Levita B. Benedicti Monachus ad Episcopale decus eligitur.

XXI. Bonae memoriae Aloara Landonis (65) conjux Comitis una cum Surano medico, ejusque interventu tam benefactrix erat Monachorum, ut Madium totum mensem stipendia praeberet, ac aleret Fratres.

XXII. (b) Lampert filius Widonis, & Ildepert Comites (66) nisi sunt manus erigere contra Hludovicum Imperatorem: sed relata illorum fraude, persecutus est eos Hludovicus usque Marfim. At illi demum ante faciem ejus fugerunt Beneventum apud Adelchisum Principem. Ildepert vero pertransiens abiit Barim, libentissime quidem a Seodane Rege susceptus est, & habitavit ibi tempore, quo voluit. Hludovicus ergo Imperator persequens eos devenit in Iserniam, quam cum infidelem sibi comperisset, bellando cepit, ac deinde pertransiens Alifem, post plura bella urbs capta est. Per Telesiam igitur devenit

(63) Mira sane Ignoti haec loquendi ratio, dum utitur voce *decertavit*! Monachorum suorum curam ac sollicitudinem innuit in aggerandis opibus, & ab Impp. Augg. privilegiis sibi cumulandis. Multum quidem elaborandum, ac prope decertandum Berthario fuit, ut optimam victoriam suis compararet.

(64) Quem haec *Jupoaldum* Theani Episcopum appellat Scriptor noster, *Lupum* vocat Ostiens. c. 33. Nucaeus fort. neutri cedens, utrumque conciliat, ac *Lupoaldum* legit.

(65) Aloara Landonis Senioris conjux, ut in stemm. n. 2.

(66) Quae hoc num. XXII. confusum, nec sine aliqua discrepantia refert, alibi aptius repetenda.

(a) Ostiensis lib. 1. c. 33.

(b) Erchem. num. 35. Ostiensis lib. 1. c. 36. & Anonym. Salern. in-

editus. Sed non sine aliqua discrepantia. Vide Guilielm. Bibl. in Hadriae. 2. pag. 334.

venit ad civitatem, quae dicitur Sanctae Agathae, & urbem expugnare coepit; quae dum valde esset munita, multis diebus obsedit; erat etenim tunc aestivum tempus. *Nemo enim unquam, ut (a) Apostolus ait, carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam.* Tandem Bertharius Abbas condoluit super Hisebardum consanguineum sibi, & Gastaldeum obsessae civitatis, & intervenit pro eo apud Imperatorem Augustum, cujus & promeruit gratiam, & pactum dedit civitati, ac illius juri proxinus urbs mancipata est. Adelchis Princeps ad pedes prostratus clementissimi Imperatoris, & suam obtinuit veniam, & fugacibus Comitibus; abhinc tandem Hludovicus rediit Franciam. Hoc in tempore Magenolfus Clericus Ingenam neptem Imperatricis cepit conjugem.

XXIII. (b) Ademarius junctus cum Neapolitanis nitebatur quiddam dolose erga suos; ob hoc oculi ejus evulsi, spernitur a Principatu, & Warferius Salerni factus est Princeps. Nam (c) dictus Ademarius Suram, Arpinum, Vicum Album, & Atinum tradidit Francis, idest Widoni Comiti. In his locis praecerat Landolfus Gastaldus, quae dum amisisset loca, praee nimia est tristitia defunctus.

XXIV. Juvamine Landonis Comitis, & fere Sacerdotis Teano Monasterium construitur famulabus Dei. (67)

XXV. (d) Defuncto igitur apud Capuanam urbem Landone Comite, Pando germanus ejus ei successit in Comitatum; qui junctus cum Landolfo Episcopo venerabilem Aloaram cognatam suam de Capua excutientes, quae exul cum natis, & facultatibus propriis apud Salernum habi-

(67) De hoc Theanenfi Monialium Coenobio breviter inferius differemus, ne Ignoti hujus interrupto cursu, legentes haec demoremur.

(a) Ad Eph. cap. 5.
(b) Erchem. num. 26.

(c) Erchem. num. 25.
(d) Erchem. num. 38.

habitatura devenit (a). Per idem tempus Neapolites audaciter super Capuanos (68) venire in bellum conati sunt eo

(68) Acerrimam hanc Neapolites inter , & Capuanos Langobardos pugnam , quam utrisque Landonibus vita functis , seniore scilicet patre Februario mense ann. DCCCLXI. & juniore filio mense Aug. ejusdem anni contigisse Ignotus adfirmat , illam duobus annis ante Erchempertus commissam fatetur . Ignotus siquidem anno DCCCLXII. mense Majo eam accidisse memorare videtur , Erchempertus vero ad annum DCCCLX. illam figit . Si Ignoto habenda fides erit , falsum omnino esset , quod narrat Erchempertus , a Landone scilicet juniore Langobardorum copias imperatas , & cum Neapoliticis conflixisse ; eo vero tempore , quo illam Ignotus contigisse innuit , Lando aut defunctus omnino erat , aut saltem paralyti laborans (quo tandem morbo oppressus periit) in lecto detinebatur . At non una haec duntaxat Ignoti haud propria , & veritati minime consona narratio , ut erroris nota is merito afficiatur . At Erchemperto utpote magis accurato Scriptori procul dubio adfentiendum . Is enim num. VII. perhibet , Sergium Neapolit. Ducem Campanis nimium insensum quantumvis foederatum occasionem arripuisse , ut illos oppugnaret , subigeretque . Verum Lando prope Suessulam , nec procul ab Clanio amne cum exercitu praesto fuit , ac Neapolites praelio superavit , ac fregit ; quam victoriam B. Michaëlis Archangeli (quae post non. Majas accidit , quo quidem die ipsius festum celebrant) patrocinio , cui plurimum fidebant Langobardi , cultu praecipuo illum colentes , acceptam retulerunt . At neutri Scriptori annuendum videtur , cum ea , quae aliorum aevo contigerint , inconsulto fortasse , & ex vulgi etiam inconstanti rumore nimium sibi indulgentes , ut suae gentis virtutem extollerent , ac religionem , ipsi memoriae prodiderint . Ac sane cum ii buccis crepantibus victoriam illam praedicerent , quam Langobardi Beneventani , ac Sipontini prope Garganum montem e Neapoliticis , Templum S. Michaëlis Arch. diripere cupientibus sub Grimoaldo Principe post nonas Majas , ejusdem Archangeli festo recurrente die , retulerunt , aut fabulam cecinisse necessario sunt credendi , aut saltem hujus facinoris immerito Neapolites expostulandi videntur . Hujus victoriae Paulus Diaconus imprimis meminit , ut sup. *Qui (Grimoaldus) inquit , cum esset vir bellicosissimus , & ubique insignis , venientibus eo tempore Graecis , ut oraculum S. Michaëlis Archangeli in Gargano situm depraedarentur , Grimoaldus cum exercitu veniens , ultima eos caede prostravit .* Ubinam , quae-

(a) Erchem. num. 27.

eo siquidem die , quo B. Michaëlis festivitas est. Hujus Langobardi auxilio freti exierunt adversus (*) Quirites , & tan-

quaeso , heic Neapolitum mentio ? Nec quidem pro Graecis Neapolites intelligendi , quod Graecorum imperio subessent . Eadem quippe ratione & Amalphantani , & Surrentini , & Stabieneses , & Puteolani , alique Graeci quoque dicendi forent , qui Orientali parebant Augusto , quod utique prorsus improbabile , ac veritati minime consentaneum videtur . Quinam vero hi Graeci fuerint , qui divi Michaëlis Templum diripere tentarunt , quamvis id haudquaquam contigit , (quod Paulus profecto non reticisset) nec ipse Diaconus , nec ceteri deinceps explicarunt . Hostiles inimicitiae , quae Neapolites inter , ac Langobardos perpetuo exardebant , Erchempertum fortasse , ac Casinensem Ignotum impulerunt , ut adfirmarent , a Neapolitibus hoc scelus attentatum , arrepta occasione alterius pugnae sub Landone Capuae Comite , ac Sergio Neapolitano Duce prope Clanium amnem anno DCCCLX. aut DCCCLXIII. commissae . At quâ tuto itinere Neapolitibus transgrediendum erat , cum loca omnia Langobardorum copiis circumsepta illos praepedirent , neque per Salernitanos , aut Nolanos agros transmittere exercitum in Apuliam omnino possent ? Ac profecto a Langobardis Neapolitanum Ducatum circumquaquae urbibus , ac munitissimis arcibus clausum Nuceriam usque , Nolam , Acerrasque , ne ulterius fines suos protenderent Graeci , quis ignorat ? Quâ igitur via per urbes hostium ditioni subjectas Neapolitibus patere poterat , ut ad Sipontinum Divi Archangeli specum accederent praedaturi , nisi certo periculo committendum exercitum vellent ?

Verum ne ipsi quidem Graeci , qui tunc Apuliae dominabantur , hujus sceleris expostulandi videntur . Il enim praecipuo etiam honore D. Michaëlem colebant , ut apud omnes perinde Graecos , Latinosque Scriptores (quod etiam Peregrinius testatur) omnino compertum . Templum illud ab iis excultum , exornatumque Scriptores innuunt , quodque saepius pie invisendum curabant . Igitur neque Graecos hos , neque Neapolites Garganici Templi praedones fuisse satis abunde probatum videtur , nisi malint alii hujus sceleris auctores Graecos illos fuisse , qui sub Constantino , aut Constante Aug. in Apuliam appulere , ac cum Beneventanis Langobardis pugnaturi Luce-riam haud longe a Siponto distitam urbem occuparunt , ac solo prorsus aequarunt , Paulo ipso teste Lib. V. c. 6. & 7. ac postmodum ad spe-

(*) Ann. 861.

& tanta in illis caede bacchati sunt , ut plurimi ex eis gladio fuerint perempti , multique capti , nonnulli in fluvium se projicientes ; residui vero perpauci vulnerati in urbem

specum S. Michaëlis praedatum perrexere . Quod tamen mihi improbabile videtur ; Paulus enim uti Luceriae , Acherontiaequae everfionem descripsit , hujus facti quoque proculdubio meminisset , si tum vere illud contigisset .

Neque item Langobardos hujus sceleris reos conjicerem , quod Peregrinius fortasse suspicatur , cum Langobardos , si Paulo Diac. L. V. c. 3. adfentiamus , cultui jam S. Mich. Archangeli sub initio Regni ipsiusmet Grimoaldi tam impenso studio addictos cognoscimus , ut Hunulfo Bertharidi Principis familiari , in quem Rex Grimoaldus animadvertere cogitabat , ac interficere , penitus ignoverit , statim ac illum ad Templum Divi Michaëlis confugisse sibi nunciatum fuit . Ex quo profecto colligitur , magno in honore D. Archangelum apud Langobardos fuisse , cum ob ejus tutelam nocentium crimina condonata cognoscimus . Si igitur Paulo falsitatis , & mendacii notam impingere nolimus (qui suo haec ingenio inventa nobis obtrudat , ut Langobardorum virtutem , pietatemque extollere videatur , quamvis immerito , cum ethnici adhuc , aut Arianismi faece eo tempore Langobardi inficerentur) neque Graecos , neque Neapolites , nec etiam Langobardos Beneventanos hujus sceleris auctores censerem , sed Slavos fortasse , aliosve exteros populos (secus vero Saracenos , ut sup. in Pauli not. diximus) qui e Graeciae litoribus solventes Sipontum appulere ; exploratum quippe est , paucis adhinc annis ante ab eodem Beneventi Principe Grimoaldo illos profligatos , ut ipsemet Paulus innuit , qui sub Sipontinis moenibus eam pugnam accidisse narrat . Anne Slavi ipsi , qui anno DCXLII ad Sipontinas oras accesserant , illuc rursus regressi , ut suis transfugis in proximis regionibus dispersis praesto essent , Templum illud diripiendum tentarint ? Ii quidem a Langobardis devicti haudquaquam suas naves conscenderant in patriam redituri , sed eos , ut idem memorat Historicus Lib. IV. c. 46. *qui hostes remanserant* , fugam arripere compulit Grimoaldus . At quo tandem se receperant ? In Samnitium fortasse regiones , ubi praedis affueti montes inter , silvasque debebant , donec alio sibi migrandum licuisset , aut a sociis auxilium praestandum sperarent . Quocirca nihil dubii est , quin Slavi , vix quadriennii spatio exacto , anno scilicet DCXLVII rursus ad Apuliae regiones adpellerent , ut suis transfugis auxilio essent , amissumque militiae decus , novo commisso praelio , recuperarent . Slavi quidem multoties vicinas invaserunt regiones , Histriamque praesertim , quae , ma-
ri in-

urbem reversi sunt suam: Caesarius autem Magistri Militum filius capitur, Capuamque adductus ferro in compedibus habetur. Secunda Neapolitis haec ruina extitit fimi-

ri intermedio, Apuliam spectat. Illinc igitur saepius discedere poterant, & Apuliae regiones, cum libebat, depopulari.

Nec contrarium omnino videtur, quod Paulus innuit, Slavos nempe primum a Grimoaldo prope Sipontum prostratos, inde Graecos, qui S. Michaëlis sacram Aedem invasisse dicuntur. Cum enim e Graeciae oris in Apuliam appulissent aut Slavi, aut Bulgari, aut Thraces, aliive, omnes quidem Graecorum nomine recte adpellari poterant, cum revera aut Graecorum ditioni quodammodo subessent, aut e Graeciae maritimis oris discesserant. Meam hanc conjecturam eruditis expendendam relinquo, cui si fortasse adsentiant, necne, parum curo. At videant siquae veritati satis consentanea in medium attuli, Paulo, aliisque ejusdem sententiae Scriptoribus suffragentur; quin potius omnino adversentur. Exploratissimum siquidem est, haudquaquam a Paulo Sipontini Templi direptionem adfirmari, sed duntaxat tentatam. At Auctor ille, qui S. Michaëlis Archangeli Apparitionis acta descripsit (quae apud Bollandum die VIII. mensis Maii licet legere) atque Scriptor quoque actorum S. Barbati Episcopi Beneventani, quos Langobardos quidem fuisse proculdubio omnes fatentur, direptionem revera patratam adfirmant, direptores tamen omnino reticent. Cui igitur potius habenda fides? Paulone, an illorum actorum Scriptoribus? Si Paulo adsentiendum erit, in dubio profecto haerebimus, an Graeci Templum illud invaserint, necne, cum praedam hanc ipse omnino reticeat. Sin actorum illorum Scriptoribus; eam reapse contigisse certissime adfirmabimus; nec a Graecis quidem, sed Langobardis illam patratam omnino fatendum. Ex actis quidem S. Barbati satis constat, illum plurimam operam navasse, ut Langobardos ad veram Christi fidem perduceret anno circ. DCLXIII. Ac sicuti Casinense prius Monasterium, aliaque fortasse tum sacra loca fuerant praedati, veritati haud absolum videtur, ab iisdem Garganici specus sacram D. Michaëlis aedem fuisse direptam, quam rursus ornandam, excolendamque Sanctus Episcopus suadebat, ut illius patrocinio adjuvari mererentur: *Et quoniam* (ut in cit. Actis legitur) *illic* (scilicet, in B. Michaëlis specu) *absque cultoribus omnia depravantur, unde nec sedulum ibi sacrificium persolvi potest, melius a nobis disposita sibi proficiant ad salutem.* Quamobrem Peregrinus noster in Diss. Fin. Duc. Benev. ad Sept. non immerito conjicit *vere tunc Graecos cum Langobardis pro Garganti possessione, sicuti pro aliis alibi frequenter confixisse; atque hos victoria positos sacram Archangeli specum diripuisse*: quae quidem aliis

similis, qua olim in Gargano, cum B. Michaëli Archangelo ageretur festivitas, corruerunt; quod ex utroque latere Seodan audiens, factum irrisit, dicens. *Stuppa cum tormentis* (69) *pariter junctae fecerunt bellum.*

XXVI. (a) Eo autem tempore in Aquini Villa Rodoaldus Gastaldius secus Pontem Curvum construxit Castellum: hoc facto subduxit se a jure Capuanorum (70), qui vehementer ob hoc affligebatur a Capuanis. His diebus (71) Magenolfus, de quo supra, pergebat Franciam, ut

aliis argumentis Peregrinius confirmat, quem consule.

Si igitur Pauli fundamentum ex jam dictis mutare videtur, everti etiam Ignoti, atque Erchemperti simul textus mihi videtur. Nam aut haec apud Langobardos antiqua traditio fuerat posteris demandata, vel ab ipsis conficta. Si tradita posteris haec memoria fuit, cur Graecos eos fuisse affirmat, secus vero Neapolites: & Erchempertus, Ignotusque Neapolitibus ejusmodi crimen imponunt? Cur rursus Ostiensis, qui Langobardicam Historiam uberius descripsit, hujus tam insignis victoriae haudquaquam meminit, Grimoaldique Principis minutim acta narravit, ejusque cum hostibus certamina, triumphosque cecinit? Ab iisdem conficta esse neutiquam credendum; ac vel e vulgi tunc fama Garganica haec victoria ob nationum inter se decertantium aemulationem initium habuit; vel de aliis olim victoriam obtentam in Neapolites Langobardi retorserunt, quos ut insensos sibi hostes offendere satagebant.

(69) *Lege: Sarmentis.* At etiam hoc ab Ignoto nostro perbelle ad animi solacium fortasse inventum.

(70) Ex hoc Ignoti nostri loco facile perspicitur, Capuanae Dynastiae ad septentrionem fines Pontem Curvum usque, & Soram fuisse protensos; a Rodoaldo enim Gastaldo, qui Capuano quidem primo Comitatu subdebatur, in sua ditione arce constructa secus Pontem-Curvum ad suorum profecto finium custodiam, exploratum plane fit eo usque Campanae Dynastiae fines fuisse propagatos. *In Aquinensi villa*, ait, non quod villam pro urbe acceperit; sed in villa, idest, in agro Aquinate, in quo Ponscurvus situs erat, qui *ab ejusdem Pontis situ* (verba sunt Ost. Lib. I. c. 38.) *& nuncupatione Ponscurvus nomen retinuit.*

(71) Magenolfus Clericus, qui neptem Imperatricis conjugem duxerat,

(a) Ostiensis lib. 1. cap. 38.

ut sibi ab Imperatore glorioso peteret, quo vivere loco, seu & habitare posset; cui Rodoaldus legatarium quendam Ursum transmisit Presbyterum, ut reversus veniret, ac pariter commorarentur, suoque praesidio juvaret eum a persequentibus se. Reversus ergo Magenolfus de itinere cepto, & in Pontem introivit Curvum; nec multo post profectus est Salernum, sumptaque conjuge omni cum suppellectili, ac familia rediit in Castrum. Neque diu lauit mysterium iniquitatis, nam quadam die cum suis cepit Rodoaldum, eumque in custodiam retrusit, duos quoque filios ejus in Turrim projecit, omnemque facultatem ipsius abstulit, thesaurum, peculia, mancipia, servos, populum, Castrum, Villam, & omnia subjugavit sibi; rudem, populumque indisciplinatum, quem invenit, docuit more Palatii esse prudentissimum; & qui prius non noverant, nisi caepe, & allia, nunc ab eis centum principales exquiruntur solidi, etiam & in hostili armati proficiscuntur exercitu. Rodoaldus (72) offertus dum Beato Benedicto fuisset, vix a venerabili viro Berthario Abbate, & Monachis liberatus est: ut Aesopus doctor fabularum ait: *Hæc patiatur, qui fortiolem sibi induxerit in domum suam.*

XXVII. (a) Dum in Eulogimenopolis urbis moenia struerentur, unus quidam tunc ibi erat cum suis sociis in constructione civitatis. Is quondam prae nimia infirmitate lin-

xerat, ut sup. n. XXII. Ludovicum Aug. convenit, ut aliquid sibi ad matrimonii onus sustinendum subsidii praestaretur. Timens Rodoaldus Campanorum Comitum opes, qui suam a Campanis defectionem se ulturos minabantur, Magenolfum in auxilium advocat. Verum, iusto Dei judicio, uti Historicus subdit, ipse sibi nolens jugum imposuit, ac mala fabricatus est.

(72) Ut in libertatem tandem Rodoaldus vinculis ereptus vindicaretur, Monastico S. Benedicti habitu induendum petiit, quod facile Bertharii Abbatis precibus a Magenolfo impetrandum sperabat.

(a) Ostiensis lib. 1. c. 33.

te linguae perdiderat officium , & per annos circiter septem nullum omnimodo valuit proferre sermonem . Quadam itaque nocte lassus ab opere manuum , dum Fratres in Oratorio Beatissimi Benedicti Deo laudes peragerent , idem mutus ad columnae pedem cum aliis residens , obdormivit ; quem B. Benedictus per visum baculo capite percuciens , increpans ait . *Huc properasti , inquit , ad dormiendum ? Evigila ergo , & tribus vicibus expue in terram .* Qui cum hoc fecisset , surgens a somno , beneficium sibi collatum coepit omnibus effari , & ita perfecte loqui , ut ante septennium nec minus solitus erat , & omnes Deo laudem pariter dederunt .

XXVIII. (a) Interim gladius Dominicae indignationis huc , illucque discurrens , in delinquentium cervicibus grassabatur ; nam egressus de vagina sua , omnes terminos per circuitum devastabat . Ille impiissimus , atque crudelissimus latro , quem (b) *Dominus percutiat gladio oris sui , & destruat illustratione adventus sui* , ille pestifer Seodan (73) quodam tempore egressus a Bari , totam deva-

(73) Seodanus Saracenorum Califus , de quo pluries in Erchemperti historia mentionem fecimus , Bari egressus per Beneventi Principatus fines Capuae Comitatum invasit , locaque omnia tam citra , quam ultra Vulturum , & Clanium fluvios , quae olim terra Cantiae , sive Canciae vocitabatur , in veteribus chartis atque Scriptoribus saepissime memorata ; & quae Leборе , sive Liburia , & Leboria dicebatur , ut diximus : quae utique loca , sive agri ad Campanorum Dynastiam pertinebant . Hinc *totam Capuam* , seu Campanorum ditionem , agros illos vocat Ignotus . Occidit quoque Ostiens. Lib.I. c. 35. *Interea Rex Seodan venit Capuam , quam totam circumcirca devastans Cansiam quoque , & Liburiam peragrans in Campo Neapolitano tentoria fixit , plurimos interficiens . Campum de Neapoli* , in quo castra posuit Seodanus , eundem fuisse puto , qui partem illam suburbii Neapolitani etiamnum occupat , quod vulgo *S. Antonii Abbatis* nuncupatur , a Paroecia nempe Sanctorum Johannis & Pauli recta mare versus tendens cis fluvioli (quem male vulgus Sebetum vocat , in veteribus enim

(a) Ostiensis lib. 1. cap. 35.

(b) Paul. ad Thessal. 2. cap. 2.

devastabat Capuam, Cancias, Leborem, & suam nequissimum thronum posuit in campo de Neapoli. Nullus omnino praeteribat dies, quin ad quingentos, & eo amplius interficeret homines, & hoc patri inesse dicebat, ut illud compleretur (a) Evangelicum : *Omnis qui interficit vos,*

enim chartis *Rubeolus*, & *Riviolus* semper appellatur, nequam vero Sebetus) aquas, ut manifeste patet ex Johan. Diac. in Chron. Episc. Neap. in Athanasio, ubi : *In Ecclesia (inquit) S. Januarii foris sita Monachorum Collegium sub Abbatis regimine ordinavit, offerens eis unum hortum in Campo Neapolitano situm.* Eiusque horti meminit charta in Tabulario Ecclesiae S. Nicolai ad Piftasi adservata (quam CL. vir rerum antiquarum cultor eximius Scipio de Christophoro mihi familiarissime conjunctus invenit, ac exscriptam mihi legendam dedit) anno IV. Wilielmi Regis Ind. III. descripta; cujus haec sunt verba : *Ecclesiam, seu Monasterium S. Januarii situm foris ad corpus juris S. Neap. Ecclesiae habuisse hortum, cujus confinia erant parte septentrionis, & occidentis cum hortu, & interficu (via vulgariter vicinalis) de heredes de illis de Pantaleo, a parti Orientis via publica, qui vadit a illis ponte de Suben (pons iste Guiczardus olim cognominatus) situs erat hic hortus at illa fuga (quo fluvio aquae concludebantur, ut molendis frugibus inservirent) ha Sanctu Januarii, qui est foris urbis hujus civitatis, & nominatur ad illa Rota (scilicet pistrinum).* Hujus Neapolitani campi pars ad Neap. Antistitis redditus etiamnum pertinet, ubi vulgo dicitur, *la Polveriera*; e quo fortasse campo Athanasius Episc. hortum divisit, quem olim Monasterio S. Januarii adsignavit. Eiusdem campi de Neapoli mentio est in duabus chartis sec. XII. & XIII. exaratis quas avert V. Cl. P. Ludovicus Sabbatinus de Amphora in suo Kalend. Neap. mense Junio pag. 63. & seqq. ac prima quidem haec habet : *Foris hujus Neapolitanae Civitatis in campo de Neapoli prope & cum facie de Ecclesia SS. Joannis & Pauli.* Altera vero : *Positi in loco S. Joanni in Campu de Neapoli prope ipsa Ecclesia S. Joanni.* Consonat etiam Peregrinus noster in Camp. Disc. 2. c. 21. asserens campum Neapolitanum non longe a Porta Neap. Orientali, quae *Capuana* dicitur, situm, ibique Neapolis urbis fines fuisse adfirmat; ac in suae opinionis testem Falconem Chronol. Beneventanum vocat, qui ann. MCXL. Rogerii Regis Neapolim adventum describit : *Cives igitur, inquit, cum militibus Civitatis foris Portam Capuanam exierunt in Campum, quem Neapolim dicunt, & Regem ipsum honore & diligentia vultu amplexi sunt,*

(a) Johan. cap. 16.

vos, arbitratur se obsequium praestare Deo. Nam stans ille Tyrannus super cadavera mortuorum, sedens edebat tanquam unus putridus canis. Tandem quasi e gravi somno evigilantes, sed gravate, atque praepediti nimis miseriis Waldelpertus, & Majelpotus Gastald, & (74) Garard Comes cum plurimis aliis nobilibus, properaverunt (*) Beneventum, ut communi consilio ulciscerentur se de Saracenis: salubre quidem fuit consilium, sed inutilis ordo. Non uno agmine, non una eademque intentione per cohortes incedebant, sed divisi ab altero inordinate proficiscebantur. Igitur propinquaverant secus Saracenos a Barium, quod hic erigentes se protinus straverunt in terram, jamque Sol ad occasum tenebat; hi vero, qui a Benevento venerunt, sicut fuerant lassii, & nimium quidem fatigati, sitientesque valde, continuo in aciem introierunt. Illico Saraceni subito erecti, ut erant in uno agmine conglobati, repente irruerunt sequi eos; hi vero terga vertentes fugere coeperunt; plurimi interempti a gladiis, nonnulli cadentes, in alterutrum impingentes praefocabantur; alii in fossatis, sepibus, & cavernis terrae illaesi a gladiis, sed prae siti mortui inveniebantur: Saraceni autem victores effecti, ceptum peregrerunt iter.

XXIX. Inter Capuam, Teanum, nec non Alifam **AUDITUR** esse mons quidam, in quo **DICITUR** adesse An-

sunt, & sic usque ad praedictam portam Capuanam perductus est. Quae de re patet, Seodanum in Campo de Neapoli, idest, prope urbis portas constitisse, ut Neapolitanis incolis vias intercluderet, ne res ad viam necessariae in urbem immitterentur, sicque cives ad deditionem cogeret.

(74) Quamvis ab Ignoto reticeatur, quibus praesuerint Gastaldati-bus Wardelpertus, aliique, aperte vero Erchempertus, & Oskienfis declararunt, qui secus pugnam accidisse fatentur, nec suos Langobardos accusare verentur, ac Ignoto haud adstipulantur.

(*) Ann. 869.

se Angelica virtus , ad instar B. Michaelis Archangeli in
(75) Monte Gargano, ubi distillari aquam, & jugiter ef-
fossam

(75) Mons, in quo specus hic B. Michaëlis Archangeli situs erat, *Melanicus* olim adpellabatur, nunc vulgo, *Monte di San Michele*, in Principatu Formiculæ Dioecesis Cajacensis situs, mille circit. pass. a villa *Sclavorum* vocitata. Ibi olim Monachorum cella Ordinis S. Benedicti ad Telesinum Monasterium pertinens; quam D. Anselmum incoluisse ferunt, dum in Campania degeret, ibique, ut fama est, opus illud, quod inscribitur: *Cur Deus homo*, composuit, testis est Edimarum in ejus vita. Mons hic, ac sacer D. Michaëlis specus mox describendus, licet Cajacensi Dioecesi conjunctus fuerit, priscorum tamen seculorum memoria penes Campanum Archiepiscopum erat jurisdictionio, convenientibus illuc undique e diffitis etiam regionibus hominibus pietatis causa, ut patet ex nostro Ignoto, & ex Bullis etiam Atenulfi Capuæ Archiepiscopi Jaquinto, ac S. Stephano Episcopis Cajacensibus datis, quæ in Cajacensi item Tabulario adservantur, plane colligitur: *Non dedimus vobis*, (sunt verba Bullæ) *vestrisque successoribus Ecclesiam S. Angeli in Melanico (monte) quam in nostram, nostrorumque successorum potestate reservavimus &c.* Nunc temporis decursu in desuetudinem abiit Campani Antistitis hujus speluncae jurisdictionio, & mons, specus ipse, ac cella pene diruta Calatino Episcopo subjecit. In hujus igitur montis vertice spelunca sive ab arte, sive a natura in praegrandi silice excisa patet, in qua duæ fornicatae cernuntur camerae, suis quæque portis distinctæ; quæ dextrâ patet, arctior, laevâ vero latior est, ac magis insignis vel casu, vel ex arte fortasse suis ornamentis ostium elaboratum præfert, cujus aditum praegrandis arbor undique circumtegit ad solis aestum declinandum aptissima. Tria ibi altaria posita cernuntur, in quibus post. non. Majas plura Sacra quotannis Deo in honorem D. Michaëlis offerri solent, quo summa pietate, ac religione, indictis publicis supplicationibus, maxima populorum multitudo, ac finitimorum incolarum conveniunt. E dextro introrsum speluncae latere silices duæ mamillarum instar prominent, e quarum altera ab imo papillae cuspidè fortasse undique in mamillam a qua collecta leniter manat; aëret omnino altera. Neque hinc duntaxat aquae fluunt, sed quaquaversus guttae spisse stillant, ut pene saxa omnia pluerè videantur. Aquae in unum concretæ prope aditum speluncae lacum efficiunt, quibus non tam sitis adventantium extinguitur, quam ad pietatis argumentum omnes haurire consueverunt. Dexterâ etiam speluncae parte aqua manare cernitur; quod & in Sipontino quoque specu in Apulia, & Novensi in Lucania, & Tiphantino in Campania, aliisque in variis terræ partibus quamplurimis animadvertere licet. Quod optimæ notæ Phi-

fossam Cryptam, & jacere Basilicam, atque ibidem nunc crebro fieri prodigia. (76) Ex hortatu autem Landolfi Praefulis Ilarius Teanensis Ecclesiae Episcopus dedicavit illuc Sanctorum altaria, & per amplius ex tunc fiunt multorum sanitarum signa, & prodigia ad gloriam, & laudem nominis Jesu Christi.

XXX. (a) Mos etenim est apud Monachos utrorumque Coenobiorum, videlicet Sanctorum Vincentii Martyris, & Beati Confessoris Benedicti, diebus Sanctae Quadragesimae vicissim sibi rogam exhiberi, caritatis gratia. Dum hoc quadam die apud Sanctum Vincentium Fratres spiritualiter agerent, & illic de Sancto AD HOC Benedicto fratres adessent die Veneris

(77) *Cetera legi nequiverunt, quae facile supplebis ex Ostiense loco hic ad oram indicato (*)*.

XXXI.

Iosophs inde argumento fuit, ut de vera fontium, fluviorumque origine optime differere occoeperint, ac paucis ab hinc annis eruditissima de hac de re ediderint volumina; ut videre est apud Vallisnerium de font. orig. Romanis de font. Mutin. aliosque quamplurimos.

(76) Landolfi Praefulis Capuani hortatu illius specus altare dedicatum est anno DCCCLXVII. ut ex monumentis Ecclesiae Calatinae. Qua ratione mons iste, & Ecclesia, Capuano Episcopo, non autem Calatino, adhortante, dicata fuerit, superiori nota dictum est.

(77) Ne Lector Ostiensem Lib. I. c. 34. necessario consulere cogatur, ea, quae in Ignoto deperdita sunt, hic supplenda censui, cujus verba hoc signo (--) norantur. *Die Veneris X. Octobris* (Chron. S. Vincentii Vultur. habet *Fer. III.*) *quae secunda lux Lucinae rotam ducebat anno ab aedificatione hujus Monasterii CLXV. repente illuc Seodan nequissimus cum suis satellitibus pervenit, cujus Monachi rumore comperto, mox ad Castellum suum Monasterio proximum (nunc etiam extat pagus, cui nomen la Rocchetta Abbatiae Vultur. subiectus) maturato cursu incolumes confugiunt. Saraceni Monasterium ingressi cuncta vastaverunt, frumenta in fluvium (Vultur. videl. qui paulo superius oritur, unde Coenobium ad Fontes Vultur. vocitatum) qui secus effluit, projecerunt; & thesaurum, quem Monachi absconderant, repererunt. Ita incensum Monasterium, Monachis partim dispersis, ad*

XXXIII.

(a) Osticnsis lib. 1. cap. 35.

(*) Ann. 870.

XXXI. Pando Capuanitis Gast. (78)
 in bellum (a) quidem ipse prius cor-
 ruit; de hinc qui fuerunt cum eo, victoriamque adeptus
 est *Desunt nonnulla*

(b) Pandenolfus Pandonis dicti filius Capuana in urbe fa-
 ctus est Gast. quem (c) non post multum Lan-
 dolfus Episcopus sua reduxit ab urbe, & sua cum facul-
 tate veniente (d) habitavit in Sessam.

XXXII. Landolfus autem extitit suis civibus non
 solum Episcopus, sed & Comes, & Judex; non solum
 Praeful, verum etiam Gastaldius; neque tantum Ponti-
 fex, quin & velut Miles super cunctos praeerat (per (e)
*annos duodecim. Quo defuncto, Pandenolfus nepos ejus fa-
 ctus est Gast. qui tribus annis, & octo mensibus in ea re-
 sidens, a parentibus suis captus est, & Lando frater Lan-
 dolfi Episcopi factus est Gast. residens annis duobus, &
 mensibus decem. Cui successit Landonulfus frater ejus Gast.
 Capuae anno uno, mensibus quatuor. Per Indictionem quin-
 tam mense Januario cepit Capuam Atenolfus Comes, quam
 tenuit annis decem; quibus expletis. Princeps Beneventi
 factus est, dominans eam annis decem, mensibus sex.*)

XXXIII. (f) Ita benefactor (79) noster, idest omnium
 contra-

XXXIII. usque annos desolatum permansit. Hoc quidem (ut recte Pe-
 regrin. adnotavit) anno DCCCLXX. contigisse manifestum est.

(78) Ea, quae hoc loco in autographo temporis edacitate nimium
 corrofa, neque Peregrinius, neque Nucaeus, alique interpretari po-
 tuerant, facillime ex Erch. num. 28. & 30. & e Chronico Comitum
 Capuae num. 6. supplere per se quisque poterit: neque heic repetenda
 opere pretium duxi, ne taedio lector humanissimus afficiatur.

(79) Ut sup. etiam in Erchemp. notavi.

(a) Erchemp. num. 28. fuerunt; quae si conferas cum Ch.
 (b) Chron. Comitum Capuae n. 6. Com. Cap. n. 5. 7. 8. & 9. comperies
 (c) Erchem. num. 30. ab eod. conscripta auctore. Vide me
 (d) Erchem. num. 30. in judicio illius Chron. & in Chro-
 (e) Ista his signis () inclusa in nol. Com. Cap. locis citat.
 exemplari Cassin. ad oram adjecta (f) Ostiens. lib. 1. c. 35.
 Ff 2

contrarius hostis Seodan , venit in Venafrum , postquam eorum ceperat civitatem , & postquam omnem devastavit Villam (80), & in circuitu ejus tamquam Rex potens in medio refedit terrae. Initium siquidem tunc erat (81) *Quadragesimae Sanctae*. Eo autem die Sanctam Dominicam , more solito , Bertharius Abbas suum exhortabat divinis praeceptis beatissimum gregem ; cujus vicinitatem cum certo Fratres comperissent , concito gressu ad Sanctum conscenderunt Benedictum . Sequenti die Mercuris (82) nefandus ipsius Regis exercitus secus Sancti Benedicti pervenit Monasterium , haud non longe quasi stadia duo . Hoc dum vellent Saraceni per montes descendere Atinam (83), hic , qui eos deducebat , descendit cum eis in Vallem Rotundam , de hinc in (84) Rapidum ; cumque in planitiis devenissent , praedari coeperunt . In Sancti Ecclesiam dum introissent Heliae parum aliquod damnum ibidem facientes , per Circlarios (85) in Hortum Domini cum & per (a) Pascatum (86) in Fontanam Lucii , ab hinc (b) Pedem (87), ibidemque senem ante Cancellos interfe-

(80) Hic quoque villam pro agro accipit , ut not. 62.

(81) Videl. Fer. IV. Cinerum, qua sanctam Domini Quadragesimam, praedicando verbo Dei, annunciabat populo Bertharius Abbas, Ecclesiae de more.

(82) *Sequenti die Mercuris*, i. Mercurii (inde vulgo dictum *Mercurid*) Fer. V. intelligit, qua Saraceni Seodano Duce prope Monasterium Casinense pervenerunt.

(83) *Atina*, urbs olim, nunc oppidum, non longe a Casini monte sita, Boream versus. Episcopali sede expoliata, Praepositurâ tantum seculari insignis.

(84) *Rapidus* fluvius etiam nunc Italis *Rapido* dictus, urbem S. Germani praeterlabitur.

(85) *Circlarios*, sive *Cerchiaro*, pagus Casinensis ditionis. Pleraque ex his locis priscum haecenus nomen retinent.

(86) Legendum *Pascarium* ex Ost. l. cit.

(87) *Lege Peolam* cum supracit. Lib. I. c. 35. qui eadem clarius descri-

(a) Al. *Piscarium*, Ostiensis *Pascuarium*.

(b) *Peolam*. Ostiensis.

terfecerunt , qui eorum fallitus est vias . Cefam Constantii , Olivetum , Matronolam loca perfcrutantes , omnes jumentas , & vaccas Monasterii auferentes , ad focios in Venafrum jam fero reversi funt , Hic finis in his fuit , Deo propellente , in partibus B. Benedicti , tam Seodam Regis , quam omnium fatellitum ejus (88).

AD

fcrit . Peola pagus olim prope olivetum S. Michaëlis Archangeli , cujus rudera adhuc extant , teſte Nucaeo ibi .

(88) Deeft : *nequitiam* . Hic finis Caſinenſium periculi , atque Hiſtoriolae Ignoti noſtri , qui paulo poſt fortaffe decubuit , vel cui in hac inſigni Aera calamum ſuſpendere opus fuit , ut rebus ſuis conſuleret .

AD EXPLANATIONEM

NUM. XXIV. IGNOTI CASSINENSIS DE
MONASTERIO THEANENSI.

DISSERTATIO.

QUoad Monasterium Virginum a Landone Campano Comite Theani extractum anno DCCCLX. paucis quidem absolvit Ignotus Cassinensis: *Juvamine*, inquit, *Landonis Comitum, & fere Sacerdotis Theano Monasterium construitur famulabus Dei*. Cum vero de hoc Monasterio neque Card. Ostiensis in suo Chron. Casin. in quo pene omnia, quae ad hanc pertinent historiam, sane memorantur; neque Erasmus Gattula Abbas Casinensis, qui ejus historiam diligentissime persequitur, quaeque Ostiensi vel exciderant, vel omnino erant praeterita, sedulo explicat; nec item ceteri moderni Scriptores meminerint, ac silentio praetereundum putarint, heic aliqua de eo addenda non abs re fore existimavi, ut & Ignoti historiae novam faculam praesferrem, & Campaniac nostrae Cl. viris jucunda sane disputatio ob oculos poneretur. Quo fortasse obtrectantium convicio obviam iturum spero, cum aliquid diligentiae meae in illustranda Langobardorum historia adcesserit, ne operam lusisse omnino, & extra omnem aleam iis disputasse videar. Quae enim in Paulo Warnefrido, Erchemperto, Ignoto, ceterisque illius aevi Scriptoribus legerint, quomodo inter Langobardos perpetua exarserint bella, eorumque opes sensim creverint belli ipsius fortuna, suosque fines latius protenderint, insignes primum nequitia ii fuerint, dehinc pietate, ac religione praefulserint; hac qualicumque elucubratione nostra profecto non nihil patebit. Quid, quod illius aevi Scriptores de positis tot Ecclesiis, Monasteriis, Hospitaliis meminerint: tot Pontificibus suppetias eos venisse, tot praedia, honoresque Ecclesiis adtributos, in impios graviter animadversum praedicent? Haec profecto Langobardorum pietatem, ac reli-

religionem singularem satis ostendunt, qui prius morum feritatem praeferebant, aetate postmodum labente, gentis suae sceleribus luendis incubuere. At licet haec ad illorum pietatem comprobendam satis firma videantur argumenta, planius tamen ex mox dicendis patebit. Ad duo quidem sacrarum Virginum Monasteria, ut ex MSS. Codicibus mox afferendis eruitur, Theani extracta cernimus; quorum primum antiquius, de quo nunc sermo habetur, simul cum Calvensi altero, ac itidem Cinglensi Capuam postmodum translatum fuit; recentius alterum, de quo infra.

Ut ad ea igitur, quae Ignotus innuit, illustranda ordine accedamus, advertendum est anno DCCCLX. a Landone Capuae Comite hocce Monasterium sacrarum Virginum e solo excitatum, eique praedia quamplurima ad victum necessaria fuisse adtributa, ut ex quadam charta manifeste colligitur, qua Atenulfus I. Capuae Princeps anno CM. die XVII. Septembr. Indict. III. sui Principatus anno I. (eodem quidem Septembri mense Indictio illa imponi coepta) illi concessa privilegia confirmat. Haec cum ceteris chartis in Monasterio Monialium S. Mariae nuncupato Capuae haecenus adservatur, cui Theanense simul, & Calvensense eodem titulo S. Mariae insignitum adjunctum fuit, ut supr. Charta haec ex autographo exscripta a nostro Michaële Monacho adfertur; quam ex suis MSS. Codicibus erutam edendam curavi.

„ In nomine Domini Salvatoris nostri Jesu Christi
 „ Dei Aeterni. Atenulfus Dei ordinante providencia Lan-
 „ govardorum gentis Princeps cum princivalis excelencia
 „ petitione dilectorum suorum juste petentis clementer
 „ favet. Non eos solum quibus hec impendit devocios
 „ opsequiis reddit, verum etiam Divinam Magestatem sibi
 „ propensius parare creditur adjutricem. Quapropter no-
 „ verit omnium fidelium nostrorum presencium scilicet &
 „ futurorum solercia, quot cum (1) Cuntberga venerabilis
 „ Aba-

(1) Cuntberga Abbatisa, quam Atenulfus consanguineam vocat, filia

„ Abatiffa fidelis noſtra conſanguinea , adque Stephanus
 „ Prepoſitus Monafterii S. Mariae Ancillarum Chriſti ,
 „ quot eſt ſitu intro cibitate noſtra Teanenſe noſtram ob-
 „ ſecraſſent excelenciam , quatenus ſuo Monafterio , quot
 „ annis ſupra Lando Patruus noſter edificare cepit per
 „ Agilpert ſuum Caſtald & Radulſum iudice , & Eſenar-
 „ du Marepahis ſub Indiccione (2) VII. nos concedere-
 „ mus adhuc idem Monafterio confirmaremus omnes of-
 „ ferciones & preceptora , que in huic loco S. Marie con-
 „ ceſſa adque firmata ſunt a bone memorie Landoni Pa-
 „ trui noſtro , & eius uſore Aloara necnon & a Landonulfo
 „ genitori noſtro & Yſelberga (3) genetrici noſtre , & A-
 „ gilpert , Majelfrit , & Poto (4) Comitibus nepotibus ſuis ,
 „ ſive ab aliis conceſſa adque firmata ſunt omne conti-
 „ nencia quas continet , & omnes quaſcumque ſcripciones
 „ & moniminas idem monaſterio pertinentes in omni lo-
 „ cu Principatus noſtris que Gaſtaldatibus
 „ *deficiunt (5) aliqua temporis edacitate conſumpta . . .*
 „ . aſſen-

filia fortaffe vel ſoror erat Comitum Theanenſis , qui Campano Dynaſtas conſanguineus erat ex ſupra narratis ; & ut alibi opportunius diſſeremus .

(2) Annus Indiſtionis VII. Landone regnante, fuit vel DCCCXLIV. aut XLV. vel DCCCLX. aut LIX. At veritati magis conſentaneum videtur , anno vel DCCCLX. aut LIX. a Landone Theanenſe Monafterium extructum ; anno enim DCCCLIV. res Campanorum Comitum adeo bellis , factionibusque miſcebantur , ut Monafteriis excitandis Landoni locus , ac vires haud ſuperſſent . Anno igitur DCCCLX. illud conſtructum videtur .

(3) *Patruum* Atenulſus appellat Landonem ; is enim filius erat Landonulfi Theanenſis Gaſtaldei , (ut in ſtemm. num. IV.) qui ſtater ſupradiſti Landonis . Ejus uxoris nomen nondum Peregrinio , ſed omnibus ignotum haſtenus erat . Yſelberga igitur Landonis ſenioris conjux fuit , filia , ut habet Peregrinius , Potelfrit Proceris Beneventani .

(4) Nepotes *Yſelbergae* erant Agilpertus , Majelfrit , & Poto Beneventi Primores ; & quoniam in hac charta Comites appellantur , ii in Capuano fortaffe Comitatu , vel Theanenſi *Feuda* poſſidebant , ac praedia , ex quibus Monafterium opibus auferent .

(5) Verba ſunt Michaëlis Monachi in ſuis Codd. MSS. e quibus & alia

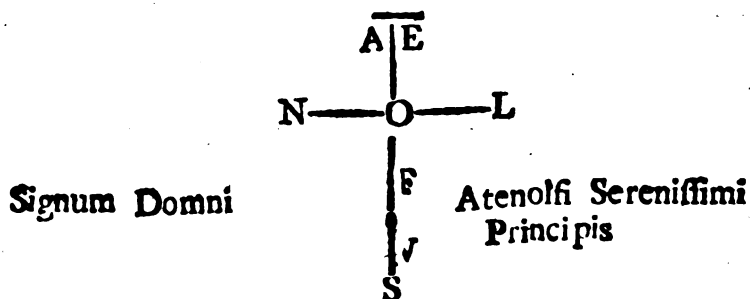
„ assentientes hos firmitatis apices
 „ fieri iussimus . Per quos omnino sancivimus & perpetu-
 „ tualiter havendum nostris adque futuris temporibus
 „ concedimus adque confirmamus in prephato sancto Mo-
 „ nasterio omnia preceptora & offerciones quas ividem
 „ concessa adque firmata sunt , una cum opnibus scripci-
 „ onibus , & monimina prephati Monasterii pertinenti-
 „ bus , ut quematmodu ipsa preceptora continent , &
 „ ipsis scripcionibus & moniminas ipsas scripto reperitur
 „ & avetur ita in opnibus inviolaviliter maneant
 „ *Desunt alia* adque confirmavimus at po-
 „ sessionem prephati Monasterii S. Mariae famularum Dei
 „ situ intro cibitate nostra Tiano & tibi Cuntberga A-
 „ batisa consanguinea nostra , & Stephanu Preposito , & ve-
 „ stris aliis famulabus Christi de dicto Monast. at avendu
 „ & posidendu & faciendu pars prephati Monasterii lega-
 „ liter opnia que ei placuerint apsqe contrarietate ali-
 „ cujus Comitis , Gastald , Judicis vel Sculdahis aud cuf-
 „ cunque persone haud hominis contradiccione vel inquiet-
 „ titudine ; set perpetualiter is prephatu Monasteriu fir-
 „ miter illut aveat & possideat nemine exinde contrati-
 „ cente . Quot si quispiam hanc nostram concessionem &
 „ confirmacionem quomodocunque molestiare & biolare
 „ perpetuis temporibus presumerit , sciat se at partem
 „ prephati Monasterii composituros auri puri & riczati (6)
 „ liuras centum , & hec nostra concessio in opnibus que
 „ continet firma & inviolavilis permanead in perpetuum .
 „ Ut autem hec nostra concessio & confirmacio verius op-
 „ servetur manu propria subscripsimus , & anulo nostro
 „ supter juxsimus sigillari

ATE.

alia nobis suppeditantur ad nostram Langobardorum historiam elucubrandam.

(6) Quid sibi velit , *riczati* vocabulum , Lexicographi omnino silent . Eruditorum diligentiam exquiro .

G g

„ Joannes clericus Pal. & Scriba ex iussione supradicte Po-
 „ testatis scripsi . Datum quintodecima calend. Octubri an-
 „ no primo (7) principatus Domini nostri Atenolfi excel-
 „ lentissimi Principis Indictione tertia . Actum in civitate
 „ Capua .

Qua ex charta , seu diplomate plane patet , Theanen-
 se hoc Monasterium custodiendis Virginibus a Landone
 sub Regula S. Benedicti fuisse dicatum , uti cetera tum
 Casinensium non in nostris duntaxat regionibus , sed per
 totam fere Italiam puellarum Coenobia extructa quoad
 animarum curam , Praepositis ipsis Casinensibus parebant ;
 ad quos una cum Abbatissa bonorum omnium etiam ad-
 ministratio , eorumque locatio , aut alienatio , modo ali-
 qua urgeret necessitas , pertinebat ; ut passim ex aliis in
 sacrarum Virginum Monasteriis adservatis id genus char-
 tis facile colligitur .

Et Ignoto insuper Cassinensi Landoni Theanensis Mo-
 nasterii fundatori titulum *fere Sacerdotis* adtributum di-
 scimus , quo scilicet ejus pietatem extolleret . Cum enim
 is , labente aetate , variis affligeretur morbis , ac paraly-
 si praesertim laboraret , ad Dei opem pro suis sceleribus
 implorandam animum appulit , sicque Ecclesiis , ac Mo-
 nasteriis extruendis incubuit , itaut *fere Sacerdotis* honore
 illum

(7) Anno DCCCC. die XVII. mensis Septembr. scriptum Diplo-
 ma manifeste patet ; anno scil. I. Principatus Atenolfi , Indictione III.
 eodem Septembri mense incoepa .

illum adpellandum censuerit Historicus. At ad Theanensis Monasterii historiam sermo redeat.

Post annum ferme DCCCLX. cum Saraceni in Italiam venissent, ac prope Garilianum annum Capuani, Theanensisque Comitatus agros praedaturi confedissent, hujus Monasterii praedia ab iis devastata cernimus usque ad ann. CMXV. quo hinc discedere Saraceni coacti; ut habet Ottiens. I. 52. At, in pristinum statum rebus restitutis, non diu sacris Virginibus pax stetit. Rursus enim, ut idem Ottiens. I. 55. ex Hungarorum in Campaniam invasione in pejus ruere res Monasterii coepta, ita ut summa rerum inopia illae laborarint; idcirco anno DCCCCXXXIX. adnitente Landulfo I. ejusque germano Atenulfo II. Principibus ad earum inopiam levandam Capuam tandem migrarunt, ac simul in Monasterium S. Mariae olim Cinglense (jam tum Calvensis quoque Virgines huic sociatae) adscitae fuere, quo Theanensis Monasterii res omnis, domestica sacraque supellex translata, ut ex alio Diplomate in ejusdem Monasterii Tabulario adservato videre est, *protritis tamen adeo literis, ut vix tempore supralaudati Mich. Monachi circa annum scil. MDGXL. quaedam intelligere potuerit* (ut ipsemet fatetur in suis MSS. Codd.) *quibus Monasteriorum istorum Capuam translatorum, & bonorum suorum confirmationem extricare nec sine labore potuerit.* Quae tamen in membranaceo hujus Coenobii veteri Regesto uberius explicantur: itaut dubitari neutiquam possit, quin & anno, ut diximus, & a praedictis Principibus haec translatio, & contubernium mutua Virginum adprobatione, atque summa animorum consensione fuerit constitutum. Sed ad hanc rem confirmandam ea meminisse praestat, quae in praecit. Regesto habentur; anno scilicet MXVI. Saracenis profligatis, ac e Campaniae finibus prorsus expulsis, Benedictus Pap. VIII. *Monasterio olim Cinglensi, nunc S. Mariae Sanctimonialium de Capua* (verba sunt Bullae ejusdem Pontificis) conjunctionem Monasterii *Calvensis & Theanensis* confirmat, ac utriusque Monasterii bona in posterum praefato Monasterio S. Mariae

riae de Capua unita esse, atque adnexa decernit: Quodque itidem altera Bulla Leo Pap. IX. anno MLII. Beneventi data (ibi enim tum Pontifex morabatur) confirmat. Utraque Bulla in Tabulario Monasterii habetur, eademque in Regesto membranaceo collectae leguntur.

Incensa, seculo Christi XI. Theanensi urbe & vetus etiam Monasterium S. Mariae incendio absumtum fuit anno scilicet MLXIII. ex Off. l. 3. c. 16. Quare Ecclesiam, Coenobiaque diu desolata Moniales instaurarunt, ac in nova illius dedicatione anno Dom. MCLXXIV. Alexandro PP. III. mandante, Mathia Abbatissa XVIII. Kal. Jan. Theanensem, Calvensem, Suesfanum, & Calenensem Antistites invitavit, cui etiam ipsa interfuit Abbatissa. Instaurato tandem, absolutoque opere, sacrae Virgines Monasterii S. Mariae *de Foris* vulgo nuncupati (de quo mox sermo, quodque extra urbem positum erat) ut ad illud transferrentur, petiere, donec suum quoque pene excisum Monasterium reficeretur; quo obtento, ibi quamplurimos annos degerunt; tandem anno circiter MCCLX. ad suum Monasterium *de Foris* regressae. Verum cum anno MCCCIV. hoc Coenobium S. Mariae sacris Virginibus, quae illud incolerent, destitueretur, ac Theanensis Antistes sibi vindicandum tentaret, illae Summi Pontificis, ad quem confugere, auctoritate, Praesulem inhibuerunt, quominus illo potiretur; donec ab insignis famae Milite Bartholomaeo de Capua, Monialium patrocinio suscepto, pactum cum Theanensi Antistite initum fuerit, ac a publico tabellione Nicolao Rubeo de Theano scriptum; constitutumque fuit, ut jus Ecclesiae, ac Monasterii hujus penes Abbatissam S. Mariae de Capua omnino esset, secus Theanensem Praesulem: excepta nihilominus pensione thuarum cerae librarum illi quotannis solvenda a Presbytero illius Ecclesiae Vicario, qui Crucera ubique attolle-re posset, eidemque Ecclesiae in posterum cum suis clericis inservire, ut in cit. Reg. fol. 458. & 203. Attamen ut tam Sacerdos, quam Clerici Theanensi Synodo interesse, atque *Cathedraicum* solvere tenerentur.

Mul.

Multoties Ecclesia, & adnexumque Monasterium Monialibus S. Mariae de Capua instaurandum fuit, praesertim anno MCCCXCIII & MDKLIIL quo a Thoma Cacciaciolo Capuae Archiepiscopo, & S. Sedis Aposto. & Paulo PP. III. delegato ad Templi hujus instauracionem illae adactae ac condemnatae, instantibus magistratibus, ac viris Theanensis civitatis; quae licet ad Sacr. Rom. Romam reclamarent, delegati tamen Apostolici sententia valetuit, ac fuit perscripta. Rursus anno MDGXXI. restituendum fuit; sacraque suppellectili ornandum. Verum, nostra ferme aetate; pene diruta Ecclesia, ac continenti Monasterio; Moniales ipsae S. Mariae de Capua ne novis ad ea instauranda expensis adigerentur (jam tum enim magnificentissimum sane Templum Capuae extruxerant) Summi Pontificis adcedente auctoritate, exacto anno MDCCXLVIII. Ecclesiam concessam, bona omnia Theano Capuam transfudere, alienatis fundis; quo Monasterii aes alienum dissolutum, ac praediorum redditus in Campano agro aucti.

Ad alterum Theani Puellarum Monasterium descendamus, cui nomen etiam, & titulus S. Mariae de Foris, quod extra urbem primo constructum fuerit. Hujus novi Theanensis Monasterii aedificatio ex eo profecto procul dubio originem duxit, quod veteri altero, anno CMXXXIX. ut supra innuimus, Capuam translato, nec redditus spes ulla haberetur, Theanensis Comites Lando, & Atenulfus filii olim Atenulfi, Campanorumque Dynastarum consanguinei (ut alibi dicemus) novum hoc in urbe Monasterium excitandum curarunt anno CMLXXXVII. Indict. XV. ut ex foundationis autographa Scriptura membranaeae literis Langobardicis descripta, in Tabulario ejusdem Theanensis Monasterii adservata colligitur, quam hactenus ineditam prae se subdendam habuimus; magnum sane nostrae memoriae, ac dignum medii aevi monumentum; ut merito nedum Italiae, sed transalpinis Cl. viris rerum antiquarum eximiis cultoribus summopere expectatur. Exigitur chirographum, seu *Instrumentum* illius Monasterii
suo.

fundationis a Cl. viro Johanne Baptista de Quattro Theanenſis Eccleſiæ Decano, ac tunc temporis, ſcilicet XX. Kal. Novembres ann. MDCCXLIV. Provicario Generali ad exemplum deſcriptum, ſignoque Illuſtriſſi Theanenſis Episcopii cuſum, impreſſumque.

„ In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei Aeterni:
 „ Quinto anno Principatus Domini Landenolfi (1) glorioſi
 „ Principis menſe October quintadecima Indiccione. Ideo-
 „ que nos Lando & Atenolfo Comitibus ex cibatate Tea-
 „ nenſi filii quondam bone memorie Domini Atenolfi Co-
 „ mitis declaramus nos habere terram que eſt Toro juſta
 „ eandem cibatate in cibatate (2) vetere Tianenſe propin-
 „ quo Turrim ex eadem cibatate, que vocatur Turre ma-
 „ gna, quo habet fines, de una parte fini Carbonario (3)
 „ antiquum, unde via pergit adveniens ribu; & alia par-
 „ te alio Carbonario unde ſimiliter via modo pergit; de
 „ tertia parte fini via que badit infra hec terra, & terra
 „ noſtra cui ſupra germanorum, que eſt conjuncta cum
 „ ipſa jam diſta Turre magna, de quarta parte Carbo-
 „ nario qui eſt inter hec terra, & terra de homines de
 „ caſa Johanniperti de Tianu, in qua Monafterium & Ec-
 „ cleſia cupimus coſtruere pro amore Dei omnipotentis,
 „ & pro ſalvacione anime noſtre in onore Sante Dei Ge-
 „ netricis & Virginis Marie, & B. Michaëlis Arcangelu,
 „ & Veati Johanni Vaptiſte, & duodecim Apoſtolorum,
 „ adque omnium Sanctorum. Et abemus alia petia de ter-
 „ ra juſta eadem cibatate intus in cibatate vetere ubi jam
 „ fuit oliveito plantato; & deſuper ipſum oliveitum in
 „ ipſu

(1) Landenolfus Capuae Princeps Pandulfi I. Caputferrei filius, qui cum matre ejus Aloara regnavit ab anno CMLXXXII. Quare annus V. reſpondet anno CMLXXXVII. quo Indictio XV. recur- rebat.

(2) Vetus Theanum, cujus adhuc Amphitheatrum, Circus, alia- que ſuperſunt ruinae, ſubtus novam urbem paſſ. circ. CCCL. extabat.

(3) Fornax, in qua carbones accendebantur.

„ ipsa Toru ejus edificata esse videtur Ecclesia Sanctorum
 „ Cosme & Damiani, & habet as finis, de una parte si-
 „ lice (4) qui venit per porta vetere, qua dicitur S. Sal-
 „ vatoris, de alia parte via que decurrit inter hec ter-
 „ ra, & terra cum vinea Episcopatus de Santi Teren-
 „ tiani, & ut rebovit & vadit per Carvonario, & ascen-
 „ dit & conjungit in muro de predicta cibitate, de tercia
 „ parte fini ipsu muru de eadem cibitate, in qua sunt
 „ edificate duab. turri, ut volvit & rebovit justa pedes
 „ de ambe ipse Turri, de quarta parte sicuti incipit de
 „ traricco (5), qui est in muru de predicta cibitate,
 „ & direkte descendit in silice, que est via que venit a
 „ ista cibitate, & ut ipsa silice se conjungit ad Croce cum
 „ ipsa priore fine, & de una ex ipse jam ditte petie si
 „ Dei voluntas fuerit, cupimus costruere Monasterium ut
 „ diximus in ea ratione & ordine, ut ibi fiat semper
 „ congregacio Monachorum, aut Monasterio puellarum,
 „ qui ibidem cotidie laudes Deo referant, & debitum (6)
 „ Ecclesiasticum peragant. Nunc autem qualiter nobis con-
 „ gruum esse videtur pro mercede & redemcione ani-
 „ me nostre, ut jam & in futuro seculo de pecca-
 „ tis nostris requiem & misericordiam invenire possi-
 „ mus, per hoc scriptu disponimus & judicamus, ut
 „ si Deo avente una ex ipse petie de terra per nos
 „ vel per nostris eredibus, & aliis hominibus, cui
 „ per nos dispositum aut in manum missum fuerit con-
 „ structa fuerit, & firmato Monasterio, quatenus sint in
 „ ipso Monasterio, & in ejus Ecclesia offertum & ju-
 „ dicatum ambo ipse superius ditte judicate petie de
 „ terris per ipse jam dittis finis & aliis omnibus re-
 „ bus, adque substantiis nostris, que inferius declaramus.

„ Pri-

(4) Via Latina antiqua, qua Thomas Calvum itus, de qua alibi diximus.

(5) Parvus ingressus portae urbis.

(6) Horas scilicet Canonicas, factaque.

„ Prima vero curte & Turris que abemus in finibus Teanense super Cornelianu (7) que abet finis de una parte ribio, qui dicitur Mamme (8); unde per tempus (9) aqua decurrit, & ut advolbit iusta terram Ecclesie S. Angeli, que fuit Guiselfardi Gattaldei. Alia parte via antica que decurrit inter hac terra, & terra quam supius dicimus, & ut revolbet per terram Cirini liberti nostri, filii Amici Jumentari, & aliquantum terre quam ego qui supra Atenolfus Comiti datam abeo Johanni Ferrarii, unu capite tenet in bia que dicitur Tramzista (10), aliu capite terra de homines de ipsu locu Cornelianu. Secunda petia ibique loco in qua Ecclesia S. Castrensi constructa est, & vinea plantata abet finis, de unu latere fini ipsa jam ditte via antica, alio latere fini ribiu, qui descendit sub ponte marmoriu (11), unde per tempus aqua decurrit per ipsi ponticello & descendit in via que vadit per ipsu vicu de Cornelianu & pergit contra campu iusta ipso lacu, qui est infra jam dittis finis & fini terra, que fuit Visancii Iudici, & ut rebolvit iusta terram cum vinea de ipsi homines de Cornelianu, & conjunget se cum eadem via antiqua, que est in priore fine. Tercia vero petia de terra & curte quam abemus in finibus ejusdem Teanensis locu ubi nominatur Rusi (12) abet finis de una parte via, que est silice, inde abet passus ducenti optuaginta, de alia parte fine Severola (13), inde abet
 „ passus

(7) Pagus antiquus vulgo *Cornigliano*.

(8) In aliis chartis dicitur *Mammola*.

(9) Videl. hyberno tempore cum pluviae excrefcunt:

(10) Fortasse intermedia, seu *transfigia*, idest transitoria. Vid: Ducang.

(11) Pons iste marmoreus magnifice super plurimos antiquos fontices extructus, non longe a Theanensi urbe haftenus extat.

(12) Adhuc nomen retinet *li Rusi* haud procul a Theani planicie.

(13) Locus mihi ignotus. Theanenses fortasse norunt. Nisi Spelmanni opinionem sequi velimus ap. Ducang. qui *Seuverolas*, fossas fuisse

„ passus mille biginti de tertia parte terra que fuit quon-
 „ dam Bassi & de conforte ejus abet inde passus quatri-
 „ genti quinquaginta & sex , de quarta parte sine ribio
 „ de S. Felice, qui est de parte de monte qui dicitur Ce-
 „ sema , inde abet passus mille duocenti ad passum juste
 „ persone homini mensuratum . Quarta petia de terra &
 „ monte in ipso monte nostru qui vocatur Cesema qui est
 „ super aqua qui dicitur A Sextu, in qua Ecclesia S. An-
 „ geli & S. Nazarii constructa est , finis abet de una par-
 „ te (14) rabe , que dicitur de Almannu , alia parte via
 „ antica que vadit per pede de eodem monte , tertia par-
 „ te alia rabe que dicitur Meldara , & descendit de ipso
 „ fenoculare , quarta parte fini serra de ipso jam ditto
 „ monte nostru , que est supra jam ditto Ecclesia S. An-
 „ geli & S. Nazarii . Quinta petia de terra in planu sub
 „ ipso monte propinquo badu qui est in aqua de ipso Sextu
 „ abet finis uno latere & amba dua capita terra cui su-
 „ pra germani , & alio latere fini ipsa jam ditto via (15)
 „ antica que vadit per pede de ipso monte nostru per
 „ singula latera abet passus duocenti & per singula capita
 „ abet passus octoginta ad passum justum . Sexta petia de
 „ terra & monte qui esse videtur in eodem monte nostru
 „ de Cesema in Cirritu planu , in qua Ecclesia S. Potiti
 „ & S. Nicolai constructa est abet finis incipiendo ab ipso
 „ Cirritu , & badit per costa de Ordicara que est perti-
 „ nentem nostra cui supra germani , & vadit per serra
 „ de monte (16) Calbellu , & descendit in puteum Tassel-
 „ larii ,

fuisse , ait , in locis palustribus ad aquas eliciendas : Sic dictas ,
 quod limitum loco essent , a Gallica voce *Souver* , quae separare si-
 gnificat .

(14) *Rava* hic pro nemorosa valle accipitur , sicuti & infra .
 Unde *Rave* noxium Papias apud Ducang. interpretatur , quod aër ibi
 fortasse parum salubris .

(15) Via antiqua , Latina olim appellata .

(16) Nomen adhuc *Calviello* retinet , e quo Johannem Antonium
 Campanum vere ortum duxisse ferunt .

H h

„ larii , & ascendit per colle Traversu , & descendit in
 „ jam ditto rave que est priore fine . Septima petia de
 „ terra & monte esse videtur in ipsu monte nostru de
 „ Cesema , & hadit in locu de Valieri , in quo Ecclesia
 „ S. Petri constructa est finis abet ex omni parte terram
 „ de monte nostru cui supra germani & abet per singu-
 „ las partes passus centu quatraginti ad passu justu . O-
 „ Staba petia de terra esse videtur in finibus Bairanu
 „ (17) , que est sup. locum qui vocatur Testola infra mon-
 „ tem de lapillu & monte de Cavarola , in qua Ecclesia
 „ S. Mattei Apostuli constructa est abet finis da una parte
 „ terram Jesualdi Clerici , & terra q. Rosi , & Joanni fi-
 „ lii Joanni clerici de Capua , de alia parte fini ipsu mon-
 „ te de Cavarola , da quarta parte monte
 „ nostru qui sup. germanorum & de homines de casa . .
 „ . . . terre decem insimul cum omnibus
 „ . . . Nona petia de terra esse videtur in locu Marcza-
 „ nu (18) , in qua Ecclesia S. Casti edificata est , abet
 „ finis una parte ribio , alia parte fossatu unde per tem-
 „ pus aqua decurrit , ut se jungunt simul de tertia par-
 „ te terra nostra cui supra germani , quarta parte
 „ . . . abet passus centum . Decima petia de terra & Sil-
 „ ba nostra que est supra colli Planu (19) , quam abemus
 „ in locu piccilli (20) abet finis da una parte fossatu un-
 „ de per tempus aqua decurrit , alia parte terra Marti-
 „ ni de Varvolano , & nostra qui supra germani , tertia
 „ parte terra Joannis Orci & Gaudi filii Selterami , & no-
 „ stra , quarta parte alia terra nostra cui sup. Comiti-
 „ bus . Undecima petia de terra , que est in finibus Bai-
 „ ranu

(17) Nomen hactenus habet *Vairano* .

(18) Marzanum etiamnum appellatur oppidum trans Theanum Calinam versus sub ditione Ducum de illustri familia de Petio Salernitanorum .

(19) An hic etiam mentio *Pilani* castri jam fort. destructi ? cite dubitandum .

(20) Fort. *Piccilli* , locus ibi valde notus .

„ ranu in qua Ecclesia S. Marie constructa est que est ea-
 „ dem Ecclesia constructa sub ipsu monte qui dicitur Mor-
 „ rone insimul cum quatuor terzaria (21) de terra in qua
 „ eadem Ecclesia S. Marie constructa est, simulque Eccle-
 „ sia nostra que ibi constructa est vocabulo S. Agapiti
 „ iusta fines de loco Mineanu (22) in ipso montem no-
 „ strum, qui dicitur S. Leuci cum triginta modii de ter-
 „ ra propinquo eadem Ecclesia, abente per singula ipsa
 „ modia tam in longitudo quam in latitudo per quatuor
 „ partes per singulas partes passus triginta ad iusta men-
 „ sura. Duodecima petia de terra que est prato (23)
 „ quam abemus in loco Petra mellaria (24) abet finis de
 „ uno latu fini fossati ut decernit inter hec terra, & ter-
 „ ra S. Benedicti, inde habet passus nonaginta unum &
 „ revolvit per viam que fuit (25) antica abet inde pas-
 „ sus sedecim & iterum revolbit iusta terram de filiiis
 „ Sassi & inde abet passus sexaginta tres, & inde revol-
 „ bet iusta (26) riellu, unde per tempus aqua decurrit,
 „ & vadit volbendo, abet inde passus trigintafex alio la-
 „ tere terra que fuit qu. Aldefridi, & terra S. Vincentii
 „ abet inde passus centu & tres, & ab inde volbet ju-
 „ sta ipsa terra S. Vincentii, inde abet passus centum tri-
 „ ginta tres ad iustu passu. Tertiadecima petia de ter-
 „ ra & presa & casa in quo habemus coquina, & fuit
 „ cisterna que esse videtur intus eadem cibitate Teano
 „ prope ipsa Porta (27) de subto habet finis unu latere
 „ „ casa

(21) Terra *terzaria*, e qua pro tertia parte directo domino fructus pendebantur, etiam num locationes ad tertiam fructuum partem domino pendendam fieri cernimus.

(22) Fort. *Mignano*.

(23) Videt. ad animalium pascua:

(24) Vulgo *Pietramelara*, oppidum Dioec. Thean.

(25) Quae Aliphiam versus ducebat, ut alibi diximus:

(26) *Riellus* .i. parvus rivus.

(27) Theani adhuc Porta extat, quae vulgo *Porta di sotto* nomi-
 natur, parum ab illa distat praefens S. Mariae Monasterium.

„ casa fabrita Unerici & Radoaldi Diaconi filii Sadalgrimi,
 „ mi, aliu latere via nostra cui supra germanis unu capite
 „ ipfa via nostra que est iusta platea aliu capite cisterna
 „ nostra de mesu (28), quod nobis reservabimus.
 „ Quartadecima petia casa fabrita vetere ibique in quo
 „ est guaizo (29), & terra vacua, que est terra in unu
 „ conjunctum finis habet una parte scripta via nostra que
 „ vadit iusta ipfa cisterna, alia parte fini muru de ipfa
 „ casa nostra noba (30) fabrita, in quo de subto abemus
 „ stabblu (31) & valneum & desuper janeczu (32) tertia
 „ parte fini muru de preditta Cibitate, de quarta parte
 „ fini trasenda nostra que pergit ad ipsu pristinu (33) no-
 „ stru. Quintadecima petia de presa & casa nostra ibi-
 „ que in quo abemus ipsu jam dittum pristinu abet finis
 „ una parte jam ditte trasenda alia parte fini ipsu mu-
 „ ru de scribta Cibitate tertia parte alia trasenda quar-
 „ ta parte fini presa & casa quod residet Allo Castald
 „ fil. Guiseldardi Castaldi. Sextadecima petia de presa
 „ & casa intus eadem Cibitate propinquo Ecclesia S. Marie
 „ abet finis uno latere via nostra cui supra Germani,
 „ alio latere presa & casa scripte Ecclesie S. Marie
 „ unu capite presa quod nos datum abemus in Monasterio
 „ nostro Domini Salvatori de monte Cucuruzu (34),
 „ alio capite presa nostra cui supra Germani quot nobis
 „ reservabimus per singula latera in longitudo abet pe-
 „ des triginta, & per singula capita pedes triginta ad
 „ pede

(28) Hic fons qui in media via excurrit, & adhuc extat, intelligendus omnino est.

(29) Vulgo nunc *Gaifo*.

(30) Nova Comitum Theanensium sedes.

(31) Stabulum, & piscinam.

(32) Hic aqua haeret. Aliis explicandum vocabulum relinquatur.

(33) Pistrinum lege, idest, *Panetteria*. Unde Pistrinariii Pistorum.

(34) Mons qui supra Theanum, vulgo *Cuccaro*, seu *Luccaro* appellatus: Monasterium olim ibi Casinensium; inde desolatum, de quo nemo haecenus, quo ad scio, meminit. Post plura secula concessum Fratribus Servis B. M. Virginis, quod haecenus incolant.

„ pede iuste mensuratum, & unum molinu nostru quem
 „ abemus iusta fines de ipsa curte nostra de Sanctu Ste-
 „ fanu de finibus Alifana quod fuit Papares filii Barusi,
 „ simulque & duo molina in aqua que dicitur Sextu,
 „ ubi pars jam dicti Monasterii ipse edificare boluerit
 „ omni tempore da badu de ipsu sextu in ipsu alveu de
 „ ipsu flubiu in subtus descendente passus duomilia a per
 „ traversu passus decem cum aquis & ripis, & sedimen
 „ & formali & clusurii eorum, & cum omnia que ad ipsa
 „ jam ditte molina pertinent, & una petia de terra de
 „ ipsa locora & curte nostra que abemus in loco Vaira-
 „ nellu (35) super ipsa molina monastica in longitudo
 „ per singula latera passus viginti, & per singula capita
 „ passus quindecim ad passu iustu. Igitur & ego qui su-
 „ pra Lando Comes dispono & judico a mea parte ut sit
 „ offertum & iudicatum in ipso jam ditto Monasterio una
 „ petia de terra que est Valle in Cibitate vetere que di-
 „ citur Broilu que abet finis & mensuris unu latere ter-
 „ ra scripti Episcopii super ipsum cilium (36) Valle men-
 „ surando passus centu quatragenta sex, aliu latere per
 „ ipsu aquariu passus septuaginta octo, & aliquantulum
 „ terre mancole, qualiter vadit & volbit passus septem,
 „ & ab inde volvendo passus septuaginta unu capite su-
 „ bto ipsa Vripta (37) passu biginti tres & ab inde bol-
 „ vendo passus tres, & quomodo vadit volvendo per ipse
 „ Vripte passus tredecim, & avinde bolvendo fini ipso
 „ aquario & via publica passus decem & octo, alio ca-
 „ pite terra scribiti Episcopii passus triginta septem ad
 „ passum Landoni (38) Seniori Castaldei mensuratum. Et
 „ septem petia de terre mee quas abeo in finibus ejus-
 „ dem

(35) Etiam nunc dicitur *Vairanello* :

(36) Id est Vallis labrum, seu ripam.

(37) Id est Crypta.

(38) De hoc Landonis senioris passu, quo totus Capuae Co-
 mitatus sub Langobardis utebatur, passim Tabulariorum nostrorum
 veteres chartae.

„ dem Teanensis . Prima petia in loco qui vocatur Riu
 „ Cajani (39) prope ipsu Castellu abet finis cum latere
 „ rivi inde abet passus duocenti biginti , alio latere via
 „ unde abet passus duocenti decem uno capite terra de
 „ filiis Majoni Wisci , abet inde passus centuviginti quin-
 „ que & alio capite terra de filiis Venerusi , & inde ha-
 „ bet passus sexaginta quinque . Secunda petia de terra
 „ intus in Cibitate vetere Teanense quam mihi in co-
 „ mutatione datum habet Dominus Lando (40) Episco-
 „ pus , abet finis una parte terra mea cui supra Lando-
 „ ni Comiti que fuit S. Benedicti incipiente de via que
 „ est silice quomodo vadit usque in limite qui decernit
 „ inter hec terra & terra que est Toru que fuit Bene-
 „ dicti famulo ditti Episcopi inde abet passus octoginta
 „ quinque , alia parte fini scripta limite , & quomodo va-
 „ dit volvendo circa terram Ecclesia Domini Salvatori in
 „ qua (41) Xenodochio esse dignoscitur subiecta scripti Epi-
 „ scopii & inde abet passus nonaginta quatuor , tercia
 „ parte limite qui decernit inter hac terra & terra de
 „ filiis qu. Stefani abet inde passus septuaginta tres . Ter-
 „ cia petia de terra in ipsa cibitate vetere supra capu
 „ qui dicitur de Angelperti qui fuit de Gualpertu Pre-
 „ sbiteru , ubi supra nomen dicitur Pristinaru (42) quam
 „ mihi in commutationem datam abet Andrea filius qu.
 „ „ Joan-

(39) Fort. idem quod nunc *Cajanello* appellatur, Pagus , quem prope rivus excurrit.

(40) Lando hic Episcopus Theanensis neque Ughellio, neque aliis hactenus notus . In Ughellio ipso post Angelarium , qui vixit usque ad ann.circ.CM.lacunam videmus annorum CVI. Quare in serie Epp. Theanensium Lando collocandus videtur ab ann. circ. CMXC. ad ann. MVI. quo degebat Sandrarius Episcopus Theani. Non abs re etiam conjiciendum puto , Landonem hunc Episcopum e genere fuisse veterum Capuae Comitum , & fortasse e familia Comitum Calvensium . At aptius , ac fusius alibi .

(41) Ecclesiam S. Salvatoris cum Hospitali intelligit .

(42) *Pristinaru* : locus Pistrinorum , ubi urbis *Panetteria* , ut sup. notavi : aut quod inde Gualpertus cognomen sumserit *Pristinaru* . Lectoris judicio discutiendum relinquitur ,

„ Joannis finis habet amba latera & unu capite terra que
 „ fuit scripti Episcopi abet de ipsu latere de supter quo-
 „ modo advolbet ipse intersico in simul cum ipso interfi-
 „ cu passus septuaginta octo , & de ipsu latere desuper
 „ abet in longitudo passus sexaginta & de ipsu capite fi-
 „ ni terra fuit S. Benedicti abet inde passus quattaginta.
 „ Quarta petia in ipsa Cibitate Vetere quam mihi in
 „ comutationem datam abet pro pars Ecclesie S. Augu-
 „ stini Radoalt Subdiaconus & custos ipsus Ecclesie finis
 „ abet unu latu via , abet inde passus nonaginta quin-
 „ que , aliu latu terra scripti Episcopi & terra mea cui
 „ supra Landoni Comiti inde abet passus centum unu ca-
 „ pite fini meo carvonariu , inde abet passus triginta alio
 „ capite sine terra scripti Episcopii passus biginti quin-
 „ que . Quinta petia ibique adjuncta quam mihi datam
 „ abet Ubberto & Joanne & uxoribus eorum finis abet una
 „ parte ipsu carvonariu per ipsu ciliu desuper mensura-
 „ tum abet inde passus biginti quatuor alia parte fini li-
 „ mite de terra scripti Episcopii inde abet passus trigin-
 „ taiduo , tertia parte supradicta quarta petia que fuit
 „ S. Augustini passus tringintafex , quarta parte terra , in
 „ qua suprus dicimus passus bigintiduo . Sexta petia ibi-
 „ que conjunta quam mihi venditam abet Jaquinto filio
 „ Grimoaldi & Guiselfardo & Juliano filio qu. Gaudi que
 „ est terra vacua (43) & riparia una se tenente finis abet
 „ unu latere fini medio carvonariu qui est de parte da
 „ barcu (44) nobu inde abet passus quinquaginta tres ,
 „ alio latere fini limite qui est de terra scripti Episcopii,
 „ sic quomodo advolbit ipsu limite abet inde passus quin-
 „ quaginta sex unu capite terra que fuit scripti Episco-
 „ pii sic quomodo mensurando incipit de predicto meo
 „ Carvonariu inde abet passus tringintatres alio capite fi-
 „ ni supradicta quinta petia passus quattaginta unu . Se-
 „ ptima

(43) Vacua , idest , in qua arbores non sunt latae, vulgo *campestris*.

(44) *Barcus* , seu *Bargus* , erat patibulum ; e quo scelesti , qui capite plecendi erant , suspendebantur. Ducang.

„ prima petia in campo qui dicitur de Angelperti quam
 „ mihi venditam abet Petri filii Juge abet finis unu la-
 „ tere fini mediu ipsu carvonariu de ipsa cibitate vete-
 „ re inde abet passus octoginta , alio latere terra mea cui
 „ supra Germani dico Landoni Comiti , inde abet passus
 „ octoginta , unu capite fini terra & riparia mea cui su-
 „ pra Landoni Comiti passus triginta nobem alio capite
 „ similiter terra mea passus quinquaginta nobem ad pas-
 „ sum qui fuit ipsius Landoni Senioris Castaldei mensu-
 „ ratum . Insimul cum ipse scripcionibus meis quod de
 „ ipsa petia de terra firmitatem abeo . Igitur nos qui su-
 „ pra Lando & Atenolfo Comitibus disponimus & judi-
 „ camus ut sit offertum in ipso jam dicto nostro Mona-
 „ sterio hoc est de ipse terre nostre quas abemus in fi-
 „ nibus Capua foras ipsa curte nostra de Maiulisi (45)
 „ in ipsa cesa justa via publica que pergit ad campu (46)
 „ Caliani modii de terra duodecim , & decem modii de
 „ terra in ipsu pratu nostru de Santa Faustina (47) ad
 „ scriptum passum mensuratum : & una presa terranea in-
 „ tus Capua propinquo ipse case (48) nostre fabrite per
 „ as finis & mensuris , de unu latere & unu capite pre-
 „ sa nostra quod nobis reservabimus & alio latere fini
 „ muru de casa que fuit Algisi (49) filii Adelgisi , & pre-
 „ sa de filii Aurenti , & alio capite trasenda puplica per
 „ singula latera in longu abente pedes quadraginta , &
 „ per

(45) Oppidum olim *A cento* , inde *Majorise* , cujus etiamnum ve-
 stigia supersunt , & locus haftenus *Majorise* appellatur ; e Capua Si-
 nueffam versus pass. circ. M. distat. de quo alibi meminimus .

(46) Nunc *Campogagliano* , quem a floribus sponte nascentibus ;
Campoflorito etiam vocitant , haud procul supra memoratum locum *Ma-
 jorise* situm .

(47) Ita etiamnum adpellatur .

(48) Theanenfes igitur Comites , Campanorum Principum consan-
 guinei , Capuae etiam suam domum habebant ; sicuti & ceteri Co-
 mites Aquinenses , Aefernienses , Presentiani , Gallutii &c. de quo
 alibi fusius agendum ,

(49) E quibus nomen huic familiae ortum , ut supra ;

„ per singula capita pedes biginti quinque ad pede de
 „ manu qui fuit ipsius Landoni Castaldi mensuratum .
 „ Insimul & quindecim petie de terra quas abemus in
 „ finibus Capua in locu Fauciano (50) foras ipsa curte
 „ nostra de eodem loco . Prima petia cum sedivilia finis
 „ abet unu latere terra de filiis Domini Landenolfi (51),
 „ alio latere terra de filiis Domini Landolfi (52) per sin-
 „ gula latera abet passus centum triginta sex amba ca-
 „ pita bie , da uno capite passus quadraginta duo , &
 „ alio capite passus quadraginta unu . Secunda petia ubi
 „ est Ecclesia destrutta vocabulo S. Naczari finis abet uno
 „ latere terra de ipsi filii Domini Landenolfi , alio late-
 „ re terra que fuit Domini Landoni Episcopi per sin-
 „ gula latera passus centum duodecim unu capite bia
 „ aliu capite tenet in ipsu fundu Sancti Naczari per sin-
 „ gula capita passus biginti quatuor . Tertia petia finis
 „ abet unu latere terra que fuit Domini Landoni Epi-
 „ scopi abet inde passus quatráginta septem , alio latere
 „ terra de ipsis filiis Domini Landenolfi , inde abet pas-
 „ sus quinquaginta sex unu capite terra que fuit ipsius
 „ Domini Episcopi passus quatráginta nobem , alio capi-
 „ te terra Retalgerimi & inde abet passus quinquaginta .
 „ Quarta petia finis abet amba latera terra de ipsis filiis
 „ Domini Landenolfi passus quinquaginta sex amba ca-
 „ pita terra nostra cui supra germani per singula capita
 „ abet passus quindecim . Quinta petia finis abet unu
 „ latere terra nostra qui supra germani & terra de filiis
 „ Domini Landenolfi , alio latere terra de filiis Domini
 „ Landolfi per singula latera abet passus septuaginta no-
 „ bem , unu capite terra de filiis Domini Landolfi , alio
 „ ca-

(50) Locus haud longe a Sinuessano monte Massico , ortum , ac meridiem prospiciens , qui adhuc *Fauciano* appellatur , ubi fortasse tunc temporis finis Capuae Principatus , ac Comitatus Theanensis initium .

(51) Capuani Principis .

(52) Landolfi V. Benev. Principis .

„ capite terra Rottelgrimi per singula capita passus octo.
 „ Sexta petia finis abet unu latere terra de ipsi filii Do-
 „ mini Landolfi alio latere terra Sante Nastasie per sin-
 „ gula latera passus octogintafex unu capite terra de ipsis
 „ filiis Domini Landolfi passus tredecim, alio capite via
 „ passus quatuordecim. Septima petia finis abet unu la-
 „ tere via passus octogintaseptem, alio latere terra que
 „ fuit Domini Episcopi passus octogintaduos uno capite ter-
 „ ra S. Nastasie passus trigintaquatuor, alio capite terra de
 „ homines de Arzanu (53) passus sexagintaduo. Octaba
 „ petia finis abet unu latere terra de hominis de Arza-
 „ nu, alio latere terra que fuit Domini Episcopi per sin-
 „ gula latera passus octoginta nobem unu capite bia
 „ passus sexdecim, alio capite terra Rottelgrimi passus
 „ decem & septem. Nona petia finis abet unu latere
 „ terra Pandenolfi alio latere terra de homines de Sarcza-
 „ nu per singula latera passus bigintiocto amba capita
 „ terre Domnuandi per singula capita passus sexdecim.
 „ Decima petia finis abet unu latere & unu capite bia
 „ & alio latere & alio capite terra Oderici per singula la-
 „ tera passus septuaginta & per capita passus biginti duo.
 „ Undecima petia finis abet unu latere terra Oderici pas-
 „ sus trigintafex aliu latere terra Urfsi Maczamauri pas-
 „ sus triginta & conjungit cum terra de filiis Roczi, unu
 „ capite terra Orderici alio capite terra scripti Urfsi per
 „ singula capita passus bigintinobem, Duodecima petia
 „ finis abet unu latere terra de filiis Roczi alio latere
 „ terra Sancti Stefani per singula capita passus triginta-
 „ duo
 „ Quarta-
 „ decima petia finis abet unu latu terra de filiis Roczi
 „ alio latere terra S. Arcangeli & terra scripti Urfsi per
 „ singula latera pass. centusedecim, unu capite terra Or-
 „ derici pass. decem & nobem alio capite bia pass. qua-
 „ tuor-

(53) Fortasse *Marciana*, aut, *Sarczann*, ut infra.

„ tuordecim . Quintadecima petia finis abet unu latere
 „ terra que fuit Domini Episcopi alio latere terra de fi-
 „ liis scripti Urſi per ſingula latera paſſ. centumſex unu
 „ capite bia , alio capite terra S. Maximi per ſingula ca-
 „ pita paſſus quadragintaquatuor ad ſcriptum paſſum
 „ menſuratum . Necnon offertum & iudicatum ſit in ipſo
 „ jam dicto Monasterio & in ipſa ejus Eccleſia quadra-
 „ ginta modia de terra infra fines de una petia de ter-
 „ ra noſtra quam abemus in finibus (54) Calbiu in loco
 „ paſtena in qua Eccleſia noſtra vocabulo S. Mariæ con-
 „ ſtrutta eſt que eſt propinquo curte noſtra de loco Fran-
 „ culiſi (55) , & abet finis eadem petia de terra de unu
 „ latere fini Saone (56) , de alio latere fini bia que de-
 „ cernit inter hec terra & terra noſtra cui ſupra germa-
 „ ni , & terra Eccleſie S. Germani . Infra autem iudicate
 „ finis a parte de ipſa bia & caba que eſt ſaxata . . .
 „ cum ipſa Eccleſia S. Marie ſit in eodem Mo-
 „ nasteriu ut diximus offertum & iudicatum ipſa quadra-
 „ ginta modia de terra ad ſcriptum paſſum menſuratum,
 „ ſeu & alia terra noſtra que eſt Toro in eodem loco pa-
 „ ſtena ad badu de ipſe Caldanelle (57) que abet fines
 „ da duabus partibus eodem Saone , de tertia parte via
 „ & caba de quarta parte terra de filiis Baſſi , inſimul
 „ & albeum de ipſo Saone . Hec autem omnia que &
 „ qualiter ſuperius dicta ſunt & declarata inſimul cum
 „ omnibus ſcripcionibus noſtris que ipſas continere bide-
 „ tur in ipſo predicto Monasterio & diſpoſitum & judi-
 „ ca-

(54) .i. urbis Calvenſis , ſeu *Calvi* , inter Theanum & Capuam ſitæ .

(55) Caſtrum , ſeu Turris Francoliſſi etiamnunc vocitatum in Dioec. Calvenſi , eo tempore Comitatu Theanenſi adſcriptum .

(56) Fluvioſus , qui a Theano Francoliſium verſus decurrit , cujus alibi meminimus .

(57) Locus balneorum , ſeu aque morbis medendis aptæ *Caldana* , & *Caudana* tunc temporis appellata . Vide Peregrin. in Camp. & me in Appia . Hic locus *Caldanelle* erat fortatte ille prope Francoliſiam , ubi aqua acidula effluit , nec longe a Saonis curſu .

„ catum adque offertum cum hiis & aquis & cursus aqua-
 „ rum, & cum anditis (58) & sepis ac limitibus & ripis
 „ & omnibus pertinentiis suis cum omnia inferiora & su-
 „ periora sua ad possessionem ipsius Monasterii, & de ejus
 „ Rectoribus (59). In ea videlicet ratione & inclinati
 „ omnibus supradictis rebus & substantiis & in ipsa eadem
 „ Ecclesia abere debeant cunctis diebus vite sue Lucas
 „ (60) Presbiter & Monachus adque Abbas, & Crisovoli
 „ & (61) Niciforu Ancille Christi & eorum successore
 „ que ab ipsis ibidem preordinati fuerint ad suam utili-
 „ tatem, & de ipsa frugia (62), que in de dies annua-
 „ liter dederit peragendum & faciendum inde omnia que
 „ eorum placuerint ea videlicet sanctione super iudicatum
 „ in ipso monasterio & in ipsa Ecclesia sit dispositum &
 „ iudicatum, adque offertum & ubi Deo auxiliante invio-
 „ labiliter consistere valeant in perpetuum sicuti a nobis
 „ attenus & dispositum esse videtur. Itaut superius dicti
 „ Lucas Abbas & ipsae ambo Ancillae Christi que jam
 „ a nobis ibi preordinati sunt Rectores licentiam abeant
 „ in ipsu Monasteriu ordinare Rectorem sive Da
 „ aut virum bone operationis Abbatem aut religiosa
 „ femina Abbatisa, & propterea cum monachis &
 „ eodem Monasterio una cum jam dicte Ecclesie &
 „ predictae case seu nominate turris, terris, moli-
 „ na & omnibus ceteris rebus adque substantiis & qua-
 „ liter superius scripte sunt, vel qui ibidem Domino opi-
 „ tulante augenda sunt cuncta & integra in suo juris do-
 „ mi-

(58) *Andita* a Langobardis dicebantur terrarum repugula palis circumseptae: *Sepes* spinis & arbusculis: *limites* foveis, aut lapidum acervis obfiti.

(59) Pro Rectoribus hic intelligendi Praepositi, aut quicumque alii, quib. cura Monasterii committebatur.

(60) Lucas Casin. quidem Monachus, primusque Monasterii Praepositus, qui Abbas ob honorem dictus erat.

(61) *Crisivolis*, & *Nicifora* Sanctimonialis, ac Monasterii facile Fundatrices aliunde fort. a Comitibus evocatae.

(62) Terrarum quicumque fructus, seu cibaria. *Frugia* quoque aliquando pro *Frui*.

„ minio & potestate tenere dominare & regere adque gu-
 „ bernare debeat, siquod ut ubi ille Rector quod illi
 „ preordinaverit obierit, quatenus eligat sibi Abbatem
 „ vel Rectorem ex ipse monasterio (63), ut Monache
 „ Abbatisse & propter quale voluerint ipsa Congregatio
 „ (64) cum consensu nostrum vel de nostrorum heredi-
 „ bus, adque aliqua datione non presumet vel quolibet
 „ premium ut & pietatis & omnia instituta in lucra car-
 „ naliu comutetur: set propter reberentia & amore Di-
 „ vine Majestati talem Rettorem ibidem ad regendum
 „ & dominandum & gubernandum ut diximus sive quo-
 „ libet premium ordinare debeant qui secundum Domi-
 „ num qualiter nos instituimus dicta gubernet adque dis-
 „ tribuat per fratres & sorores & per peregrinis & egen-
 „ tibus & nullum nostrum heredum unquam de supradic-
 „ tis rebus, vel que ividem Domino opitulante agenda
 „ sunt quomodo per vim auferre & subtrahere, & per
 „ singulos annos dare debeant ipse qui supra Lucas Ab-
 „ bas vel ipsa jam dicta Ancilla Christi & ejus successo-
 „ res, quam & illi hominibus qui eodem Monasterio re-
 „ gere conspicitur nobis cui supra Landoni & Atenolfi vel
 „ ad nostrorum heredibus per alidietatem (65) censum
 „ unu cereu duplice gubitu semper in Pasca Resur-
 „ rectionis Domini aut infra ipsum annum quale tempo-
 „ re pars ipsius Monasterii voluerint. Seu & ego Radel-
 „ garda Comitissa genitrix ipsorum cui supra Landoni
 „ & Atenolfi & relicta superius dicti Domini Atenolfi Co-
 „ mitis filia Attoni Castaldei quam & ego Gervisa Comi-
 „ tissa filia Astoni Comitis, & uxor bidelicet scripti Lan-
 „ doni Comiti; necnon & ego Blacta Comitissa filia Ser-
 „ gil Patricii, & uxor jamdicti Atenolfi Comiti, sicut
 „ nobis

(63) Ex ipso Monasterio Casinensium urbis Theanenſis eligi poterat Praepositus.

(64) Sive, ut dicunt, *Capitulum*.

(65) *Aldii*, sive *Aldiones*, quibus opus imponbatur, aut servitus. Vid. Ducang. Lindebrog. Murator. aliolq. passim.

„ nobis cui supra mulieribus congruum est pro salbatio-
 „ ne animae nostrae consentientibus nobis ipsi jam nomi-
 „ nati Lando & Atenolfo (66) mundualdi nostri, in quo-
 „ rum mundium nos esse cognoscimus, ut cum eorum
 „ voluntate & per hoc scriptum disponimus & judica-
 „ mus, ut sit offertum tam in ipsu jam ditto monaste-
 „ rio, & in ipsa ejus Ecclesia cuncta & integra omnem
 „ partem pertinentiam nostram de ipsis omnibus supra-
 „ ditis rebus & substanciis que superius dicta sunt & de-
 „ clarata cum omnia inferiora & superiora sua & una
 „ cum hiis & aquis & anditis suis & cum sepis & limiti-
 „ bus & cum pertinenciis suis & cum omnia que ibidem
 „ Domino opitulante agenda (67) sunt totum, & inte-
 „ grum ipsos sit offertum ad possessionem ipsius locis &
 „ de Rectores in ea ratione & ordine ipsa pars & perti-
 „ nenciam nostram de ipsis viribus (68) nostris & mulie-
 „ ribus (69) licenciam & potestatem abeant Rectores
 „ ipsius monasterii, & de ejus scribtis rebus & substan-
 „ ciis fieri sibi inde tutori & defensori per ipsum scri-
 „ ptum & cum ipse scribcionibus nostris quod ibidem of-
 „ ferimus, & pro aliis eorum rationibus ut melius potue-
 „ rint & scierint, tantummodo omnia supraditis rebus
 „ obligamus tam nos & nostris heredibus ipsos defendere
 „ ad pars ipsius monasterii ab omnibus hominibus vel
 „ partibus que ipsos per nostri datum abereque fierent.
 „ Quapropter ut cuncta que & qualiter superius scribta
 „ esse videntur firma stabiliter incommutabili ordine per-
 „ maneant in eternum, & ut nobis & omnibus nostris
 „ parentibus quorum justa fuerunt. vel que ibidem Do-
 „ mino opitulante a nobis vel quibuslibet & fidelibus Cri-
 „ sti-

(66) Mundualdus a *Mundio*, quod idem ac tutela, securitas, patrocinium. Unde Mundualdus uxoris vir erat, scil. ejus tutor, ac defensor. Passim ap. Scriptores mundualdos invenies.

(67) .i. Agenda.

(68) .i. Viris.

(69) .i. Uxoribus.

„ sticulis aduc agenda sunt perficiatur ad eternam remu-
 „ nationem, & perpetuam felicitatem, & illud nequa-
 „ quam a nobis vel a nostris credibus disrumpendum aut
 „ minuendum pariterque consensu obligavimus nos omnes
 „ supra nominati viri & mulieribus nos & nostris credi-
 „ bus, nos autem que supra mulieres cum consensu &
 „ voluntate de ipsis jam dittis mundualdis nostris, vobis
 „ cui supra Luce Abbati & jam ditte Ancille Christi
 „ & ad Rectores ipsius Monasterii qui eum regere con-
 „ spicitur, quam & ad illis hominibus qui unc scribunt
 „ pro parte prefati monasterii in puplico judicio osten-
 „ ferit, ut si aliquando tempore vos ipsis vel quiscun-
 „ que de nostris credibus de cuncta que & qualiter supe-
 „ rius legitur disrumpere aut retornare vel inde aliquid
 „ minuere quesierit per qualiscumque homo qui ipsos
 „ inde suptrahere quesierit per qualecunque modum, abeat
 „ partem in igne perpetuum cum Juda qui Dom. Jesum
 „ Cristum tradidit ad crucifigendum, & cum Anna &
 „ Caifa & cum aliis impii Judei qui Dominum tradide-
 „ runt & cum Anania & Saffira ad diem judicii sedeat
 „ cum impiis at sinistram partem & audiat vocem D.
 „ N. J. Cristi dicentem sibi ite maledicti in ignem eter-
 „ num quia paratum est vobis perpetuum incendium
 „ quia male perpetrastis: & totum & integrum illud ad
 „ partem & potestatem ipsius monasterii non dimiserimus
 „ in ipsa racione que superius diximus, vel si hunc scri-
 „ buntum in qualibet parte refutare temptaverimus, aut
 „ si omnia supradicta in predicto monasterio, & at ejus
 „ Rectores non compleberimus ut dictum est mille solidi
 „ aureos Vizanteos penam nos & nostrorum credibus com-
 „ ponimus & dare obligamus vobis Luce Abbati & ad
 „ jam ditte Ancille Christi vel ad pars jam dicti Monaste-
 „ rii seu ad illis hominibus qui hunc scribuntum pro par-
 „ te ipsius monasterii in puplico ostenderit in causacione
 „ contrariam partem, & omnia supradicta per inibitis
 „ vobis compleamus in ipsa racione que superius legitur,
 „ & si de omnibus supradictis rebus & substanciis que
 „ su-

„ superius legitur qualiscumque homo aliquid inde sup-
 „ trahere quesierit, & beniat & ipsa anathema que supe-
 „ rius legitur excepto persolventes vos & pars ipsius mo-
 „ nasterii nobis cui supra Landoni & Atenulfi & ad no-
 „ stris ereditibus jam dicta alidietate annualiter semper ut
 „ supra diximus, & nos que supra mulieribus abeamus
 „ ipsam partem nostram ad frugiendum (70) ipsa cunctis
 „ diebus vite nostre ut superius legitur & scriptum ipse
 „ de omnibus que continet firme permanead perpetuum.
 „ Et taliter nos qui supra Lando & Atenulfus germani
 „ Comitibus, & nos que supra mulieribus Radelgarda &
 „ Gervisa & Blacta Comitisse unanimiter, pariterque cum
 „ consensu supraditti mundualdi nostri pro salbacione ani-
 „ marum nostrarum fecimus, & te Martinum Clericum &
 „ Notarium scribere rogabimus. Actu Teanense † Ego
 „ Suppo Iudex † Ego Sauus † Ego Sactico.

Plura equidem sunt, quae hoc in Diplomate adno-
 tanda videntur I. Atenulfum patrem horum Teanensium
 Comitum (e quibus Presentiani Comites, Gallucii, Roc-
 caeromanae, Cajanelli, alique hujus Principatus Capua-
 ni Comites prodiere, ut alibi dicendum erit) Landonis
 & Atenulfi, germanum fuisse Landenulfi Capuae Princi-
 pis, ejusque uxorem fuisse Radelgardam, de quo nihil
 omnino meminit Peregrinus noster in Stemm. Princ. Lan-
 gob. de quo inferius. Quare Lando & Atenulfus Lande-
 nulfi Capuani Principis nepotes erant.

II. Landonis uxor Geruisa, seu ut aliter Jervisa,
 vocabatur, ut habet etiam Peregrin. l. c., quem imme-
 rito carpit Abb. Gattula Hist. Cas. to. 1. p. 106. ac Je-
 sulfam appellat ex male transcripta donationis charta,
 quae extat in Tabulario Casin. exarata sub Abb. Manso-
 ne, qui sedit ab ann. CMLXXXVI. ad CMXCVI.
 quam ibi producit: nam in illa, aliisque chartis in Reg.
 Petri Diac. legitur semper *Geruisa*, & *Jervisa*, non au-
 tem

(70) Ad fruendum scil.

tem *Jesulfa*; ut ipse legit in charta donationis anni CMXCV. videlicet: „ Ideoque ego mulier nomine Jer-
 „ visa (a) Comitissa que fui (b) uxor bo. mem. Landoni
 „ Comitis (c) de Comitatu Tiano & filia Aetoni (d) Co-
 „ mitis, & modo sum uxor Rainaldi Comitis (e) filii bo.
 „ rec. Berardi Comitis (f) declaro me abere quarram
 „ partem de curtis & terris que fuerunt supraditti Lan-
 „ doni Comitis viri mei quibus prima ex ipse curtis &
 „ terris esse (g) videtur in Gualdu Patriense, secunda
 „ curte & terris in Liburia (h) loco Griciniano
 „ alia in loco qui dicitur Faucianu (i) que sunt in Can-
 „ cie loco S. Faustina &c. Neque hoc unum, aut alte-
 „ rum Gattulae erratum in veterum chartarum transcrip-
 „ tionibus, ut omnes fere norunt. Miror tamen, quam ob
 „ causam ipse Peregrinum notare audeat, qui plura for-
 „ tasse scripturarum, ac Codicum monumenta evolverat,
 „ nondum in Casinensium omnium, sed in aliis etiam to-
 „ tius Neapolit. Regni tabulariorum pluteis, ac bibliothecis.
 „ Ad rem nostram redeat sermo. Gervisa isthaec Te-
 „ ni Comitissa, viro Landone defuncto, cum Rainaldo Mar-
 „ forum Comite anno CMXCIX. secundo conjugium iniit,
 „ ut habet Peregrin. sed perperam, excusoris fortasse lapsu.
 „ Nam anno CMXCV. ut ex Charta a Gattula producta
 „ patet, jam uxor erat Rainaldi Gervisa. Imo etiam anno
 „ CMXCIII. exeunte, quo occisus fuit Princeps Cap. Lan-
 „ donulfus, jam Gervisa, ut suspicor, nupserat Rainaldo;
 „ qui Capuam cum fratre profectus fuerat, ut mortem

K k

Lan-

- (a) *Jesulfa* legit Gattula.
- (b) *Fuit*, Gatt.
- (c) *Comiti Comitatu Tiano*, habet Gattula.
- (d) *Adoni*, Gatt.
- (e) *Fili*, Gat.
- (f) *Comiti*, Gat.
- (g) *Exe*, Gat.
- (h) *Liburiae*, Gat.
- (i) *Faucianu*, Gat.

Landenulfi ulciferetur, ut habet *Off. L. II. c. 10.* Rainaldus enim Marforum Comes multiplici affinitatis nodo cum eodem Principe conjunctus erat. Neque a Peregrinio fortasse epigramma in tumulo Landonis hujus inscriptum rite intellectum opinor. Ex illo namque, quod extat in Paroecia S. Johannis ad Curtim Capuae, clarissime ni fallor, evincitur & aetas Landonis, & dies, annusque emortualis. Ibi detritis quodammodo literis ita legitur.

*Comes M (a) Trianense Civitatis
Subter hoc tumulo requiescit nomine Lando
Corpore dum vixit cristicola denique mansit
Nobilis & magnus clarisque parentibus ortus
Omnibus acceptus multa bonitate refertas
Annorum (b) triginta sue post tempora vite
Adgestus (c) septem tunc terram terra recepit
Nobem (d) nongentis tribus annis fulcivit astris
Primo (e) mense dies decima qua datus in orbe (f).
Criste tuo succurre fideli dicite cuncti
Huc venientes & redeuntes ita legentes †*

III. Blæta uxor Atenulfi Comitis Theanensis etiam adhuc cunctis ignota prorsus erat. Filiam Sergii Patricii, Neapolitani illustris viri fuisse conjicio, ac de Sergiorum fortasse Ducum, seu Consulum familia, cujus frequens in Neap. chartis memoria extat. Quandoquidem Sergii nomen Graecum fuisse, non vero Langobardum, fatendum omnino est; quodque magis Patriciorum dignitas confirmat, quae tum Neapoli, ceterisque in urbibus Graeco Imperatori subjectis, plurimum vigeat.

Cae-

- (a) Fort. *Magnanimus* ?
 (b) .i. *Vixit ann. XXXVII.*
 (c) *Adgestus* participium ab *Aggero*, .i. *sepultus* ?
 (d) *Ann. 993.*
 (e) Mense Januario die X.
 (f) Eodem, quo natus fuerat, die. Neque a veritate absolum puto.

Ceterum, hoc S. Mariae Monasterio vel terraemotibus, vel hostium incurfionibus, aliove infortunio exciso, ac pene desolato, Sacrae Virgines in vetus alterum S. Mariae quoque nuncupatum, fuerunt cooptatae, ibique demoratae, donec novum deinceps ad pomerium urbis, ac juxta Portam olim Planam, nunc Episcopalem appellatam, exstructum fuit Coenobium; priscumque semper suum S. Mariae *de foris* nomen retinuit, ut ab altero jam Capuam translato, ac S. Mariae *de intro* vocato, distingueretur. Viget haec haec Monasterium, licet antiqui splendoris aliquantum amiserit, ac in pejus profecto ruisset, nisi CL. Annae Galluciae Neap. patriciae e veterum Theanensium Comitum sanguine ortae, quae illi multoties praefuit Abbatissa, cura ac diligentia accessisset, quo in pristinum splendorem, ac decus illud restitendum curavit.

E I N I S.

I N D E X

T O M I I.

A

- A** Bella 163
 Acerentia a Graecis obse-
 fa. 17
 Adelficus Desiderii Regis filius. 45
 Adelmarius contra Radelgisum so-
 ciatus. 96
 Ademarius Salerni Princeps. 103.
 109. Ejus inimicitiae cum Guai-
 ferio. 110. Ejusdem obcaeca-
 tio. ibid.
 Aefernia. 209. seq. & 214.
 Agropolis sub Saracenis. 144. seq.
 152.
 Agebrandus Spoleti Dux. 35
 Agelgifus, seu Algifus. 57. seq. 79
 Ajo Dux, Arechis filius. 9. ejus
 mors. 12
 Ajo a Graecis rebellat. 162. a
 Graecis victus. 172. Barium ce-
 dit. 176. a Guidone Spol. Du-
 ce captus. 158. 166
 Ajo, Kadelchis frater, Benev.
 Princeps. 143. Ejus inconstan-
 tia. 150. Liburiam praedatur.
 166.
 Alezecus Bulgarus. 24
 Angelarius Abb. Cass. 164
 Anglena locus prope Capuam.
 158.
 Annus Embolifmalis. 94
 Antinianus locus prope Capuam.
 140.
 Apocrisarii qui sint. 128
 Aquinum. 210. 220. seq.
- Arechis Zotonis Ducis successor.
 5. Fide Catholica imbutus. 6.
 Ejus mors. 9
 Arechis alter. 81. 84
 Arena. Vide Coloffum.
 Arioaldus Rex. 8
 Arodus ab Arodia Sveciae ur-
 be. 8
 Astulfus Rex. 41. & 42. Ejus
 mors. 44
 Atenulfus a Pandenulfo captus.
 137. Fratribus foederatus. 149.
 ad Athanasium recurrit. 159.
 Capua potitus. 160. 164. cum
 Ajone Liburiam praedatur. 166.
 Ab Athanasio devictus est. 167.
 & seq. cum Saracenis Neapo-
 lim vastat. 173
 Atella. 156
 Athanasius Mag. Milit. Neap. Sa-
 racenis foederatus 134. Cum
 Langobardis inde. 143. Pando-
 nulfum & fratrem fraude ca-
 pit. 145. Ejus machinationes
 in Capuae Comites. 148. & seqq.
 Capuam praedatur. 165. ab
 Atenulfo debellatus, foedus init
 170. post dies foedus scindit,
 & superatur. 172
 Autharis Rex & ejus Columna.
 1. & 2.
- ### B
- B**arium a Ludovico Impera-
 tore captum cum Saolan
 Sa-

Saraceno. 121. a Graecis occupatum. 110. Ab Ajone; Graecis cessum. 176
 Bassilius Imp. ejus mors. 146. Ejus filii Leo, & Alexander Aug. & Stephanus Patriarcha, ejecto Photio. 146. seq.
 Bassacius Abb. Cass. ad Ludovicum Imp. legatus. 103. 204
 Beneventani Ducatus divisio. 102. ejus fines. 17. Saraceni praedamur. 115. a Graecis subjungatur. 174. a Saracenis multoties devastatus. 194. Qua de causa Saraceni Beneventanam Regionem introierunt. 201
 Beneventi obsidio. 18
 Beralais, Amphitheatrum V. Colossum.
 Bertharius Abb. Cass. 120. 139. 201.
 Bovianensis Gastald. 116
 Brutiorum Provincia. 6
 Bulgarorum Dux, Gastaldus efficitur. 24. 25
 Bulgarorum lingua. 26

C

Caesareus Sergii Neap. Ducis filius capitur. 112
 Calfo Sarac. Rex. Barium fugit. 99.
 Calatia, Cajacia, ejusque Castrum. 114. 117. 131.
 Calinium, seu Calinulum. 157
 Calor fluvius. 21
 Calvense Castrum. 127. seq. ejus Monasterium Capuam translatum. 123
 Campus de Neapoli ubi fuerit. 222. seq.
 Capuae Novae constructio. 108.

211. obsessa. 110. iterum obsessa 132. a Ludovico Imp. submissa 120. Ejus incendium 133 ab Athanasio iterum impetita. 144. 152.
 Capuani Comitatus extensio. 104. 131. 229. Salernitano Principatui adnexus. 106. Ejus territorium a Saracenis vastatum. 146. inde ab Athanasio. 151.
 Capuanus Episcopatus divisus. 139. Dioecesis exensio. 144. Ejus urbis Portae. 148
 Carlomannus Caroli Regis Francorum filius Monachus 40. seq. in Galliam missus; moritur, ejus corpus in Casin. Mon. transfertur. 42. 43
 Carolus Magnus Desiderium Regem Langob. subjugat. 45. 80. Romam petit 45. Beneventum pergit. 85. seq.
 Carolus Calvus Imp. Romae coronatus. 129
 Carolus Crassus. 174
 Casairta, seu Caserta. 114. 117
 Casinense Monasterium Longobardi invadunt. 5. a Ludovico Aug. invisitur. 120. Instauratur. 157
 Clanius fluvius. 168. 216
 Colossium, seu Castrum Colossense Capuae quid. 135. 165
 Constantiniana Basilica Capuae. 138. seq.
 Constantinus seu Constans Imper. 17. Tarentum venit. 17. Beneventum obsidet, sed fugere cogitur. 18. seq.
 Contum quidnam fuerit. 22. 23
 Cumanum Castrum a Beneventanis captum. 31
 Cuneus quid. 112
 Dau-

D

Dauserius insidias Grimoaldo tendit. 86. a Neapolitibus susceptus. 87. a Grimoaldo veniam impetrat. 89
Desiderius Rex. 44. urbes Exarchatus multas aufert. 45. a Carolo fugatus. 45. & seq.
Diaria & Dietae quae fuerint. 81
Docibilis Cajetae Dux Saracenos secum detinet. 150

E

Ecclēsia Sanctae Mariae ad Perticas 33. Sancti Stephani Capuae 139. & S. Petri 141. S. Scholasticae Theani. 216
Episcopi sub Langobardis quasi Comites censentur. 142
Erchempertus Viri Patricii filius 46. seqq. Ejus Monachatus 48. Ejus captura 137. ejus mors. 157. ejus legatio ad Stephanum PP. 51. & seq. 164

F

Faroaldus 1. Spoleti Dux. 4
 Faroaldus 2. Trasemundi filius. 28. 32.
Forinum Oppidum. 21
Forojulii Ducatus. 7
Fundi urbs a Saracenis direpta. 203.
Furculae Caudinae. 99

G

Gastaldus apud Langobardos quis nam fuerit. 25
Gauderis Benev. Princeps. 132.

Landonis cognatus. 142. Capitur 143. & fugit ibid. Constantinopolim perveniens ab Augusto honore afficitur. 143. seq.
Gisa Romoaldi Ducis soror. 19
Gisulfus Grimoaldi germanus Dux 27. Soram, aliaque loca depraedatur. 28. Cuncta inde restituit. ibid. Ejus mors. 29
Gisulfus Romoaldi Ducis filius. 31. Contra eum parvulum insurgunt. 32. a Beneventanis defensus ibid. a Rege Liutprando ob suam aetatem expulsus. ibid. Rex Conibergam uxorem dat. 33. & ducatum obtinet. 36
Godescalcus Dux 34. ejus uxor Anna 35. fugiens Regis Liutprandi iram a Beneventanis occiditur. ibid.
Gregorius Dux Benev. 32. ejus mors. 34
Grimoaldus & Radoaldus fratres Ducatum Benev. administrant. 10. seq. Ducatum obtinet, mortuo Ajone. 13. Rex Italiae Grimoaldus creatur. 16. Beneventum ab obsidione liberat. 16. 18.
Grimoaldus Romoaldi filius Dux 27. Vigilinda ejus uxor. 27
Grimoaldus Dux Arechis successor. 84. Uxorem repudiat. 85. quae cum Pipino egerit 86. insidias Dauserii superat 86. 87. Cum Neapolit. pugnat 88. dona recipit, inde occisus. 89
Guaiferius, exturbato Ademario Salerni Prin. ejus uxor Landelaica Landonis Comititis filia. 110. Monachus efficitur: ejus mors, & sepultura 142. Capuam obsidet. 132. seq.
Guaiferius Colossensis ab amicis ca-

captus, & Atenulfo traditus. 169.
Guaimarius L. Salerni Prin. Guai-
 ferii filius ab Athanasio Neap.
 Duce expulsus 144. Graecorum
 auxilium implorat 150. Con-
 stantinopolim pergit. 162
Guido Spoleti Dux Capuam ob-
 sidet 108. seq. Benev. subven-
 nit, inde discedit. 110. Sara-
 cenos in Gariliano dispergit.
 153. Capuam capit 154. Benev.
 potitur 155. cum Capuanis foe-
 deratus. 161
Guido junior cum Saracenis pa-
 cem init 174. fugam arripit
 ibid. Saracenos ad Furculas pe-
 rimit 175. Diademate corona-
 tus. 178
Guinchisus Spoleti Dux. 85

H

Hildericus Rex 37. Liutpran-
 do sociatus 34. ejus mors
 40.
Hildericus Dux Spol. a Rege ele-
 ctus 32. ejus mors. 34

I

Johannes PP. VIII. Capuam ve-
 nit. 140
Ifernina & Bovianum combustae.
 142.

L

Lambertus Dux Spoleti 115.
 Capuanos recipit 121
Lambertus II. Dux. 170
Lando Senior Capuae Comes 103.
 104. paralyti percussus 111. mo-

ritur. 112
Lando Junior Neapolites subigit die
 S. Michaelis Arch. 111. Cal-
 vense Castrum instaurat 137. Sa-
 racenos Theano expellit 151. Ca-
 puae auxilium porrigit. 155
Lando Comes clam Capuam im-
 missus pellitur ab Atenulfo, &
 Teanum regreditur. 163
Landulfus Cap. Episc. 107
Landulfus Suessulanus 163. Lan-
 dulfus Cap. Episc. captus 132.
 164. Inde electus Landenolfus.
 131.
Landulfus Cap. Gassaldus, ejus
 crudelitas 96. 139. a Radelgi-
 fo desciscit, & Neapol. socia-
 tur 97. ejus mors 104. qua-
 tuor filiis hereditatem relin-
 quit. ibid.
Landulfus Episc. solus Capuam
 regit 114. 116. ejus mali mo-
 res, vitiaque descripta 117.
 118. seq. Comitatum dividit
 inter nepotes 119. Ludovico
 Aug. carus 124. ejus mors. 130.
 seq.
Landulfus Landonis junioris fil. 100
Landonulfus Teanum regit 114.
 ejus uxor ibid. Sueffulam capit
 107. ejus mors 109
Langobardi Ariani 8. Regum eo-
 rum series. 176. seqq. 188
Leo PP. oratorium B. Petri moeni-
 bus cingit post Saracenorum ir-
 ruptionem. 205
Liburia, ejusque fines 136. 161.
 166. 222.
Lintres quid. 132
Liutprandus Rex in Trasemundum
 Ducem Spol. arma vertit 32. 35.
 expellit, & suo loco Agebran-
 dum constituit. 35. Nepotem
 Gi-

Gisulfum in Benev. Ducatum
remittit 36. ejus mors. 39
Lucania pro Pesto usurpata a Lan-
gob. 82
Luceria a Graecis prostrata. 17
Ludovicus Pius Aug. Caroli M.
fil. 91. ejus collega Lotharius
Aug. 92. a Landone in Sarace-
nos vocatur 101. seq. iterum
veniens Barini pergit 103. Ade-
marium Salerni Princ. creat, ibid.
ejus constitutio 196. seqq. cum
Saracenis pugnat, & Barim ex-
pugnat 120. seq. a Beneventanis
captus 122. seq. ejus mors. 126
Lutharius Galliae Rex 100. ejus
mors. 101

M

M Affar Sarac. Rex. 101, 209
Melanicus Mons, seu S.
Michaelis, ejus crypta mirabi-
lis. 225
Mitola Capuae Comes. 20
Monasterium Cassin. Langobardi
praedantur 5. 32. & Saraceni.
137. ejus custodia, postquam fue-
rit derelictum 32. S. Vincentii
in Vulturno aedificatio 31. in-
censum 136. S. Sophiae Benev.
83. S. Mariae in Cingla 209.
Theanense. 230. seq.

N

N eapolim Constantinus seu
Constans Aug. pergit 20. a
Sicone obsidetur 90. cui occur-
rit Ludovicus 91. peste ob Sa-
racenos afflicta 143. ejus Religio
propugnata 190. seqq. ejus bella
cum Langobardis 111. an sacram

S. Mich. Archang. specum in Si-
ponto diripuerint. 216. seqq.
Nummi Langobardorum. 84

O

O ria, Oeria urbs. 143

P

P ando Marepahis Landulfi fil.
104.

Pando Landulfi Praefulis frater oc-
cifixus. 115

Pandonulfus Sueffulae Comes. 107

Pandonulfus cum fratribus contem-
dens, cum Gaiderisio, & Graecis
foedus inquit 131. seq. Capuae obses-
sus 132. cum fratribus paciscitur
133. cum Neapol. & Saracenis
sociatur 134. Colossum obsidet,
pacem inquit, recepta Liburia
136. Johanni PP. VIII. se sub-
dit 140. Neap. exulat cum fra-
tra & filiis 145. Capuam obsidet
Graecis & Neap. adjunctus. 156.
seqq.

S. Paulinus Cap. Episcopus. 106

Pertica quid apud Langob. 33

Petraria machina quanam fuerit,
19.

Petronax Gregorii PP. permissa
Mon. Cassin. habitare coepit.
29. 30.

Photii Constantinop. Patriarchae
schisma. 147. seq.

Pilanum Castrum. 137

Pipinus Gall. Rex cum filiis a Ste-
phano PP. uncti sunt 43. Papiam
obsidet. 43

Primores urbis qui. 114

R

Radechis Comes Compisnus cum Sicone Grimoaldum Benev. Ducem dolo perimit 89. Monachus inde Cass. efficitur. *ibid.*
Radelchis Sicardo Benev. Princ. succedit 201. per Pandonem Gast. Barensem Saracenos in Siconulsum invitat 202. Totam cum Saracenis Siconulfi ditio- nem devastat, Capuam incendit, cum illo in Cannis pugnat *ibid.* seq.
Radelchisius seu Radelchis II. Adelchis fil. post Gaideris capturam, Princeps Benev. electus 142. eje- ctus. 143
Radelgarius Radelchis fil. patri in Princ. succedit 102. ejus mors 104.
Radelgisius Sicardi Pr. Thesaurarius, eidem succedit 95. Saler- num fraude ductus vix fuga eri- pitur 97. Saracenos cum Urfo ejus fil. aggreditur 98. cum Sico- nulfo pugnat. 100. ejus mors. 102
Radelgis Radelgisii Pr. fil. 143
Radoaldus, & Grimoaldus Bene- ventum pergunt. 7
Rapruda Ratchis filia monast. ex- struit prope Cassinum cum Tasia ejus matre. 41
Ratchis Rex 40. Perusiam obsidet 41. Monachus efficitur. 41. 42
Regum postremorum Italiae series. 39. seqq.
Roma, ejusque Ducatus a Sarace- nis vastatus: 203
Romoaldus Benev. Dux 16. con- jux Theuderada 23. monast. S. Petri exstruit 26. Tarentum ex-

pugnat, Brundisium, aliasque urbes 26. ejus mors. 27
Romoaldus Gisulfi fil. patri succe- dit 29. Guntberga conjux 31. & Ravigunda *ibid.* ejus mors. 32
Rotharis Rex. 8

S

SAburrus Constant. Imp. Dux. 129
Sadducti familia Lang. illu- stris. 96
Salernum ab Athanasio obsessum 50., & a Saracenis. 123
Saodan Sarac. Rex Benev. Provin- ciam devastat 115. seq. 222. 228. capitur Barii & liberatur. 127
Saraceni a Pandone Barium vocati 98. Romanum agrum devastant 129. 202. a Siconolfo debellati 99. varia loca depopulantur 102. a Capuanis profligati 123. in Cala- briam fugiunt 124. nova eorum irruptio 146. pugnant cum Grae- cis *ibid.* Athanasium Ducem Neap. & Athenulfum deludunt 168. quae damna irrogaverint 174. cum Graecis in mari configunt & vincunt. 177
Scara quid ap. Langob. 123
Scariones qui. 173
Sclavi Sipontum appulsi a Gri- moaldo Duce caesi. 12
Sesualdi mira virtus, & fides. 19
Sergius Neap. Dux Saracenis foe- deratus, a fratre ob impietatem obcaecatus Romam Papae mit- titur. 129. seqq.
Sicardus Siconis fil. Ben. Princ. 92. ejus crudelitas 93. ejus mors. 94. 201.
Siciliam Saraceni invadunt. 92
Sico Ben. Pr. 89. 90. Gallis foede-

- re junctus ibid. Neapolim ob-
dit. 91
- Sico ad Princ. Salern. patri Sico-
nolfo succedit. 107
- Sico Comes Acherentiae Grimoal-
dum Princ. occidit. 89
- Sicopolis castrum. 96. 108. 132
- Siconulfus a germano in exilium
pulsus 93. contra Radelgisum
constitutus 95. quas urbes cepe-
rit 97. 201. ejus pugnae 99. mors
102. thesaurum Cassin. abstulit.
206. seq.
- Sila Calabriae mons. 6
- Spoleti Ducum series in Tab. A-
riulfus gentilis 4. Theudelapius,
& Atto 15. Guido 100. ejus Du-
catum Saraceni invadunt. 175
- Stephanus PP. in Galliam profectus
43.
- Stratores quid. 47
- Suessa urbs. 137. 155.
- Suessula, ejusque Castrum 112. 114.
destructa. 134
- T
- T**Aurinsium Dux Garibal-
dus. 16
- Telesia nova constructa 211. ejus
Gastaldatus. 115
- Teantum, ejusque Castrum 142.
Saraceni invadunt. 150
- Theatensium loca Spoletano Duc.
adjuncta. 85
- Theophylactus Stratigus Graeco-
rum Ajoni rebellandi causa fuit.
162.
- Theodemundi pons, ubi situs 111.
112.
- Trafemundus Spol. Dux Faroaldi
fil. rebellat a Rege Italiae, &
fugit 32. Spoletum redit, Hil-
dericum extinguit 34. expellitur,
& clericus efficitur. 35
- Trafemundus Capuae Comes 16.
20. Dux Spoleti a Rege Grimoal-
do creatus, cui sororem uxorem
dat 22. ejus mors. 28
- Trifiscus collis 96. seq. ejus aquae
curandis morbis aptae. 156. seq.
- V
- V**Asa humata quae 138
- Vesuvius mons. 143
- Wachilabus Trafemundi 11. ger-
manus Dux Spoleti regnat 29.
- Winiberta Romoaldi filia. 27
- Z
- Z**Eta quid, & Zetula. 80. 139
- Zoto 1. Benev. Dux 2. ejus
mors. 5

EMINENTISSIMO SIGNORE.

Giovanni di Simone pubblico Stampatore in questa Città, supplica l' E. V. che dovendo ristampare : *la Storia de' Principi Longobardi di Camillo Pellegrini con nuove giunte, e addizioni di Francesco Maria Pratilli.*, ne commetta la revisione a chi meglio le parerà, e l'averà a grazia, ut Deus &c.

Reverendus Dominus Pater Abbas D. Benedictus Latilla Canonicus Lateranensis S. Theologiae Antecessor, & Curiae Archiepiscopalis Examinator Synodalis revideat, & referat. Datum Neapoli hac die 26. mensis Martii 1749.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

Julius Nicolaus Ep. Arcadiopol. Can. Dep.

L 1 2

EMI-

EMINENTISSIME PRINCEPS,

Eminentiae Tuae jussu legi Tom. I. Historiae Principum Longobardorum, quam olim a Camillo Peregrinio illustratam, nupera editione, ineditis opusculis, utillimis notis, doctisque Dissertationibus Vir Praeclarissimus Franciscus Maria Pratilli auxit, adornavitque: Nihil in eo Sanctae Religionis nostrae, bonisque moribus difforme nactus sum; sed curas speciales Eruditissimi Recentis Editoris quaquaversum demiratus, commendabile illius studium tenebris, & Antiquitatis barbariae detergendi res nostras, illasque ad novam veritatis lucem revocandi per quam maxime, ut meretur, laudare non valeo: Hoc meum judicium, quod Eminentiae tuae humiliter submitto. Datum Neapoli in Conventu S. Petri ad Aram, die 10. Aprilis 1749.

Humillimus, & obsequentissimus famulus
D. Benedictus Latilla Can.Lat.Abbas.

Attenta relatione Reverendissimi Revisoris imprimatur. Neapoli 26. Maii 1749.

C. EPISCOPUS CAJACENSIS VIC. GEN.

Julius Nicolaus Ep. Arcadiop. Can. Dep.

S.R.M.

S. R. M.

Giovanni di Simone pubblico Stampatore desiderando dare alle stampe, *la Storia de' Principi Longobardi di Camillo Pellegrino, colle note del Canonico Francesco Maria Pratilli*, supplica la clemenza della M. V. commetterne la revisione a chi meglio parerà, e l'averà a grazia, ut Deus &c.

Admodum Reverendus D. Jacobus Martorelli in hac Regia Studiorum Universitate Professor in Cathedra Linguae Graecae revisit & in scriptis referat. Neapoli die 17. mensis Aprilis 1749.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSALON. CAPPELL. MAJOR.

DO.

D O M I N E .

Canonicus Franciscus Maria Pratillus natus quidem ad nostrates res historicas, & geographicas exornandas nihil prohibet, quin dignis laudibus honestetur: utinam Neapolitana vis omnis ingeniorum in id unum adlaboraret, messis quidem uberrima nobis undique obicitur, novaque haud procul urbe se prodit, & veluti immortua hodieum exsuscitatur: ipseque exemplo suo nos urget: nam cum viam Appiam, praesertim quae per Regni hujus bonam partem intrata erat, antea occultam, vel penitus ignotam summo labore aperuerit, nunc historiam posterioris aevi difficultatis plenam, sed non exigui momenti, atque utilitatis recoquit, & selectis adnotationibus auget illinique, cujus pars melior regiones Neap. amplectitur, & quod fuerit earum regimen ostendit; Principes viros, qui illas moderati sunt luculentiori ordine connumerat atque apponit. De re Campana mirum in modum deinceps merebitur, cum alterum elaboratissimum Peregrinii opus proferet, eique quae tantum virum aufugere, ipse adnectet, ita ut volumen industria sua perfectum nanciscemur. Cum autem haec litterariae lucubrationes cum primis dirigantur ad Regis Domini nostri decus, ejusque domini meliorem partem illustrandam, nihil cavendum, quominus libens indulgentia Principis, ut typis commendentur, accedat. V. Kal. Maii MDCCXLIX.

M. T.

Additissimus, atque Obsequentissimus
Jacobus Martorellius
Reg. Graec. litt. interpres.

Die 16. mensis Maii 1749.

Vise rescripto Suae Regiae Majestatis sub die 13. currentis mensis 6. anni, ac retrospectae relatione facta per Reverendum D. Jacobum Martorellium de commissione Reverendi Regii Capellani Majoris praevio ordine praefatae Regiae Majestatis.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet, & decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inserta forma praesentis supplicii libelli, ac approbatione dicti Revisoris, verum in publicatione servetur Regia Pragmatica, hoc suum &c.

CASTAGNOLA.

FRAGGIANNI.

Illustris Marchio Danza Praeses S. R. C.
& caeteri Aularum Praefecti non interf.

Citus.

Reg. fol. 26. Larocca.

ER.

ERRORES**CORRIGENDI.**

Fol. 21. dubita	lege dubito
fol. 27. DCIXIV.	l. DCLXIV.
fol. XXVII. duobos	l. duobus
fol. XXIX. adsevabantur	l. adservabantur
fol. XXXII. HOSFES	l. Hospes
fol. LXXII. Langobardiam	l. Langobardia
fol. 50. praecicato	l. praecitato
fol. 57. Turrepaldo	l. Landepaldo
fol. 74. offensi	l. offensi
fol. 95. Siconoltus	l. Siconolfus
fol. 112. Trafimundi	l. Theodemundus
fol. 117. DCCLXV.	l. DCCCLXV.
fol. 134. obstructum	l. obstructo
fol. 139. vet. Capua; alteram	l. vet. Capua alteram
fol. 225. destra	l. dextera

